

**ABDULLAH KAHHAR'IN "ALTIN YILDIZ"
ADLI ESERİ ÜZERİNE BİR DİL İNCELEMESİ
(İNCELEME- METİN- AKTARMA)**

Gökçenur DURLU

Yüksek Lisans Tezi

**Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim
Dalı**

**Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Nursan ILDIRI**

2024

Her Hakkı Saklıdır.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI BİLİM DALI

Gökçenur DURLU

ORCID ID: 0000-0001-7271-0966

**ABDULLAH KAHAR'IN “ALTIN YILDIZ” ADLI ESERİ ÜZERİNE BİR DİL
İNCELEMESİ (İNCELEME- METİN- AKTARMA)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Nursan ILDIRI

ERZURUM – 2024

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Turkish Research

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esasları'nın ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum **"ABDULLAH KAHHAR'IN "ALTIN YILDIZ" ADLI ESERİ ÜZERİNE BİR DİL İNCELEMESİ (İNCELEME- METİN- AKTARMA)"** adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

☐ Tezimin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin düzenlenmesini ve erişime açılmasını düzenleyen 5. maddesinin 1. fıkrasına göre [Ulusal Tez Merkezi, enstitü ve fakülteler tarafından Tez Otomasyon Sistemine yüklenen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol eder, kataloglama kurallarına göre düzenler, konu başlıklarını belirler ve tam metin olarak internet üzerinden erişime açar.] **basılı ve elektronik kopyalarına erişim izni verdiğimi onaylarım.**

İSTİSNAİ DURUMLAR*

☐ **Patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle (2 Yıl)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasına göre teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle teze erişim, Enstitümüz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ **Yeni Teknik, Materyal ve Metotların Varlığı (6 ay)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 2. fıkrasına göre teze yeni teknik, materyal ve metotlar kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içerdiği için tez danışmanının önerisi ve ana bilim dalının uygun görüşü üzerine Enstitümüz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

☐ **Ulusal Çıkar ve Güvenlik Durumu (Gizlilik Dereceli Çalışmalar)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin gizlilik dereceli tezler bahsini düzenleyen 7. maddesinin 1. fıkrasına göre bu teze erişim, ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendirdiği için Enstitümüzün uygun görüşü üzerine Üniversitemiz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile Üniversitemiz Yönetim Kurulu aksi karar verinceye kadar engellenmiştir.

12.01.2024

Gökçenur DUMLU

Aslı ıslak imzalıdır

* İstisnai durumlar danışmanın yazılı başvurusu ve Enstitü / Üniversite Yönetim Kurulunun onayı ile kabul edilir.

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğr. Üyesi Nursan ILDIRI danışmanlığında Gökçenur DURLU tarafından hazırlanan “Abdullah Kahhar’ın “Altın Yıldız” adlı Eseri Üzerine Bir Dil İncelemesi (İnceleme-Metin-Aktarma)” başlıklı bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 12.01.2024

Kabul / Ret – İmza

Jüri Başkanı	Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR Atatürk Üniversitesi	Aslı ıslak imzalıdır
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA Erzurum Teknik Üniversitesi	Aslı ıslak imzalıdır
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Nursan ILDIRI Atatürk Üniversitesi	Aslı ıslak imzalıdır

Bu tezin *Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği*’nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM
Enstitü Müdürü

Aslı ıslak imzalıdır

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT	IX
ÖN SÖZ.....	X
YENİ ÖZBEK LATİN ALFABESİ.....	XI

GİRİŞ

I. ÖZBEK TÜRKÇESİ	1
II. ABDULLAH KAHHAR'IN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	2
III. “ALTIN YILDIZ (OLTIN YULDUZ)” KISSASI.....	3
IV. YÖNTEM VE TEKNİKLER	4
A. Araştırmanın Amacı	4
B. Terim ve Tanımları	5
C. Kuramsal Çerçeve.....	5
D. İlgili Araştırmalar	6
E. Araştırmanın Özgün Değeri.....	6
F. Araştırmanın Yaygın Etkisi	6
G. Yöntem	7
H. Tez Öneri Konusunun Öncelikli Araştırma Alanlarıyla İlişkisi.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEKİL BİLGİSİ

1.1. SÖZCÜK YAPIMI.....	9
1.1.1. Yapım Ekleri	9
1.1.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri	9
1.1.1.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri	11
1.1.1.3. Fiilden Fiil Yapım Ekleri.....	11
1.1.1.4. Fiilden İsim Yapım Ekleri	12
1.2. SÖZCÜK TÜRLERİ.....	12
1.2.1. Ad.....	13
1.2.1.1. Anlam Bakımından Kelimeler.....	13

1.2.1.1.1. Özel İsimler.....	13
1.2.1.1.2. Cins İsimler.....	14
1.2.1.1.3. Somut İsimler.....	14
1.2.1.1.4. Soyut İsimler.....	14
1.2.1.2. Yapı Bakımından İsimler.....	15
1.2.1.2.1. Basit İsimler.....	15
1.2.1.2.2. Türemiş İsimler.....	15
1.2.1.2.3. Birleşik İsimler.....	16
1.2.1.2.4. İkileme İsimler.....	16
1.2.1.3. İsim Çekim Ekleri.....	16
1.2.1.3.1. Çokluk Eki.....	16
1.2.1.3.2. İyelik Ekleri.....	17
1.2.1.3.3. Aitlik Eki.....	18
1.2.1.3.4. Hâl Ekleri.....	18
1.2.1.3.4.1. Yalın Hâl.....	18
1.2.1.3.4.2. İlgi Hâli.....	19
1.2.1.3.4.3. Yükleme Hâli.....	19
1.2.1.3.4.4. Yönelme Hâli.....	19
1.2.1.3.4.5. Bulunma Hâli.....	20
1.2.1.3.4.6. Ayrılma Hâli.....	20
1.2.1.3.4.7. Vasıta Hâli.....	21
1.2.1.3.4.8. Eşitlik Hâli.....	21
1.2.1.3.4.9. Benzerlik Hâli.....	21
1.2.1.3.4.10. Sınırlama Hâli.....	21
1.2.1.3.5. İsimlerde Soru.....	22
1.2.1.3.6. İsimlerde Bildirme.....	22
1.2.1.3.6.1. Ek Fiilin Hikâyesi.....	22
1.2.1.3.6.2. Ek-Fiilin Rivayeti.....	23
1.2.1.3.6.3. Ek-Fiilin Geniş Zamanı.....	24
1.2.1.3.6.4. Ek-Fiilin Şartı.....	25
1.2.2. Sıfatlar.....	25
1.2.2.1. Niteleme Sıfatları.....	25

1.2.2.2. Belirtme Sıfatları	26
1.2.2.2.1. İşaret Sıfatları.....	26
1.2.2.2.2. Sayı Sıfatları	26
1.2.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları	26
1.2.2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları	27
1.2.2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları	27
1.2.2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları	27
1.2.2.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları	28
1.2.2.2.3. Soru Sıfatları	28
1.2.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları	28
1.2.2.3. Yapılarına Göre Sıfatlar	29
1.2.2.3.1. Basit Sıfatlar	29
1.2.2.3.2. Türemiş Sıfatlar	29
1.2.2.3.3. Birleşik Sıfatlar	29
1.2.2.3.4. İkilemeli ve Tekrarlı Sıfatlar	29
1.2.2.4. Sıfatlarda Derecelendirme	30
1.2.2.4.1. Basit Derece	30
1.2.2.4.2. Karşılaştırmalı Derecesi	30
1.2.2.4.3. Kuvvetlendirme ve Pekiştirme Derecesi	30
1.2.3. Zamirler	31
1.2.3.1. Anlam Bakımından Zamirler	31
1.2.3.1.1. Şahıs Zamirleri	31
1.2.3.1.2. Dönüşlülük Zamiri	32
1.2.3.1.3. İşaret Zamirleri	33
1.2.3.1.4. Belirsizlik Zamirleri	34
1.2.3.1.5. Soru Zamirleri	34
1.2.3.2. Yapı Bakımından Zamirler	34
1.2.3.2.1. Basit Zamirler	34
1.2.3.2.2. Birleşik Zamirler	35
1.2.4. Zarflar	35
1.2.4.1. Anlam Bakımından Zarflar	35
1.2.4.1.1. Yer-Yön Zarfları	35

1.2.4.1.2. Zaman Zarfları	36
1.2.4.1.3. Durum Zarfları	37
1.2.4.1.4. Miktar Zarfları	37
1.2.4.1.5. Soru Zarfları.....	38
1.2.4.2. Zarflarda Derecelendirme.....	38
1.2.4.3. Yapı Bakımından Zarflar.....	39
1.2.4.3.1. Basit Zarflar	39
1.2.4.3.2. Türemiş Zarflar	39
1.2.4.3.3. Birleşik Zarflar.....	39
1.2.4.3.4. İkilemeli veya Tekrarlı Zarflar	40
1.2.5. Fiiller (Fe'l)	40
1.2.5.1. Şahıs Ekleri.....	41
1.2.5.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri	41
1.2.5.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri.....	42
1.2.5.1.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri	43
1.2.5.2. Bildirme Kipleri.....	44
1.2.5.2.1. Geçmiş Zaman Kipi	45
1.2.5.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman	45
1.2.5.2.1.2. Duyulan Geçmiş Zaman.....	45
1.2.5.2.2. Şimdiki Zaman Kipi.....	46
1.2.5.2.3. Gelecek Zaman Kipi	47
1.2.5.2.4. Geniş Zaman	48
1.2.5.3. Tasarlama Kipleri	48
1.2.5.3.1. Emir Kipi	48
1.2.5.3.2. Şart Kipi.....	49
1.2.5.3.3. Gereklilik Kipi	49
1.2.5.3.4. İstek Kipi.....	50
1.2.5.4. Birleşik Fiil Kipleri.....	50
1.2.5.4.1. Hikâye	50
1.2.5.4.1.1. Geniş Zamanın Hikâyesi	50
1.2.5.4.1.2. Şimdiki Zamanın Hikâyesi	51
1.2.5.4.1.3. Geçmiş Zamanın Hikâyesi	51

1.2.5.4.1.4. Gelecek Zamanın Hikâyesi	52
1.2.5.4.1.5. Şart Kipinin Hikâyesi	52
1.2.5.4.1.6. Gereklilik Kipinin Hikâyesi	52
1.2.5.4.2. Rivayet	53
1.2.5.4.2.1. Geniş Zamanın Rivayeti	53
1.2.5.4.2.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti	53
1.2.5.4.2.3. Geçmiş Zamanın Rivayeti.....	54
1.2.5.4.2.4. Gelecek Zamanın Rivayeti.....	54
1.2.5.4.2.5. Şart Kipinin Rivayeti	54
1.2.5.4.2.6. Gereklilik Kipinin Rivayeti.....	54
1.2.5.4.3. Şart	54
1.2.5.4.3.1. Geniş Zamanın Şartı	55
1.2.5.4.3.2. Geçmiş Zamanın Şartı.....	55
1.2.5.4.3.3. Gelecek Zamanın Şartı.....	55
1.2.5.5. Fiilimsiler	55
1.2.5.5.1. İsim-Fiil	55
1.2.5.5.2. Sıfat-Fiil.....	56
1.2.5.5.3. Zarf- Fiil.....	57
1.2.5.6. Anlam Bakımında Fiiller	58
1.2.5.6.1. Hareket Fiilleri.....	58
1.2.5.6.2. Durum Fiilleri	59
1.2.5.6.3. İş Fiilleri.....	59
1.2.5.6.4. Nutuk-Konuşma Fiilleri.....	59
1.2.5.7. Yapı Bakımından Fiiller	60
1.2.5.7.1. Basit Fiiller	60
1.2.5.7.2. Türemiş Fiiller	60
1.2.5.7.3. Birleşik Fiiller	60
1.2.5.7.3.1. Tasviri Fiiller.....	61
1.2.5.7.3.1.1. Yeterlilik Fiili.....	61
1.2.5.7.3.1.2. Tezlik Bildiren Tasviri Fiiller	61
1.2.5.7.3.1.3. Süreklilik Bildiren Tasviri Fiiller.....	61
1.2.5.7.3.1.4. Yaklaşma Bildiren Tasviri Fiiller.....	62

1.2.5.7.4. İkileme ve Tekrar Fiilleri	62
1.2.6. Edatlar	62
1.2.6.1. Son Çekim Edatları.....	63
1.2.6.1.1. Yalın Haldeki İsim ve Bazı Zamirlerle Birleşen Edatlar	63
1.2.6.1.2. Yönelme Hali Eki Almış İsim ve Zamirlerle Birleşen Edatlar	64
1.2.6.1.3. Çıkma Hali Eki Almış İsim ve Zamirlerle Birleşen Edatlar	65
1.2.6.2. Sona Gelen Edatlar	65
1.2.6.2.1. Ek Hâlinde Olan Edatlar	66
1.2.6.2.2. Kelime Hâlinde Olan Edatlar.....	66
1.2.7. Bağlaçlar.....	67
1.2.7.1. Sıralama Bağlaçları.....	67
1.2.7.2. Denkleştirme Bağlaçları	68
1.2.7.3. Karşılaştırma Bağlaçları	68
1.2.7.4. Cümle Başı Bağlaçları	69
1.2.7.4.1. Sonuç ve Açıklama Görevinde Kullanılan Bağlaçlar	69
1.2.7.4.2. Sebep Bildirme Görevinde Kullanılan Bağlaçlar	69
1.2.7.4.3. Şart Görevinde Kullanılan Bağlaçlar	70
1.2.7.4.4. Benzerlik Görevinde Kullanılan Bağlaçlar	70
1.2.7.4.5. Fakat Görevinde Kullanılan Bağlaçlar	70
1.2.8. Ünlemler.....	70
1.2.8.1. Duygu- Durum Bildiren Ünlemler	71
1.2.8.2. Seslenme Ünlemleri.....	71
1.2.8.3. Gösterme Ünlemleri	71
1.2.8.4. Cevap Ünlemleri.....	72
1.2.8.5. Ses Taklidi Ünlemler	72
1.2.9. Modal Sözler	72
1.2.9.1. Anlam Bakımından Modal Sözler	73
1.2.9.1.1. Düşüncenin Netliği Bakımından Modal Sözler	73
1.2.9.1.2. Düşüncenin Net Olmadığı Belirten Modal Sözler.....	73
1.2.9.1.3. Düşüncüyü Örneklendiren Modal Sözler.....	74
1.2.9.1.4. Hissi Durum Anlamı İfade Eden Modal Sözler.....	74
1.2.9.1.5. Onaylama Belirten Modal Sözler	74

İKİNCİ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYON VE METİN AKTARIMI	75
SONUÇ.....	162
KAYNAKÇA	164
ÖZGEÇMİŞ.....	166

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ABDULLAH KAHHAR’IN “ALTIN YILDIZ” ADLI ESERİ ÜZERİNE BİR DİL
İNCELEMESİ (İNCELEME- METİN- AKTARMA)**

Gökçenur DUMLU

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Nursan ILDIRI

2023, Sayfa: 166+XI

Jüri: Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR

Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA

Dr. Öğr. Üyesi Nursan ILDIRI

Özbekistan'ın Hokand şehrinde dünyaya gelen Abdullah Kahhar, çağdaş Özbek hikâyeciliğinin önemli temsilcilerindendir. Modern Özbek edebiyatının tanınan yazarları arasında olan Kahhar, şiirle başladığı sanat hayatına roman, deneme, tiyatro türleriyle devam etmiştir. Abdullah Kahhar eserlerinde işlediği temalar sayesinde güncelliğini kaybetmemiştir.

Bu çalışmada yazarın “Altın Yıldız” adlı hikâyesi incelenmiştir. 1944 yılında tamamlanan bu eser, ilk önce Kızıl Özbekistan gazetesinde yayımlandıktan sonra 1946 yılında kitap olarak basılmıştır. Hikâye 2. Dünya Savaşı sırasında cepheye giden Özbekistanlı Ahmetcan’ın savaş döneminde yaşadıklarını konu alır. Yazar, Ahmetcan’ın gözünden savaş sırasında askerlerin yaşadıkları bedensel ve ruhsal sıkıntıları anlatmıştır.

Bu çalışmada yazarın “Altın Yıldız” eseri Türkiye Türkçesine aktarılmış, aktarılan eserin şekil bilgisi özellikleri incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar çalışmanın sonunda yer alan sonuçlar kısmında dikkatlere sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Özbek Türkçesi, Abdullah Kahhar, Şekil Bilgisi, İnceleme

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****LANGUAGE STUDY ON THE ABDULLAH KAHHAR'S "OLTİN
YULDUZ"(QİSSA) (LANGUAGE REVIEW-TEXT-TRANSFER)****Gökçenur DUMLU****Advisor: Assist. Prof. Dr. Üyesi Nursan ILDIRI****2023, Page: 166+XI****Jury: Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR****Assoc. Prof. Dr. Uğur UZUNKAYA****Assist. Prof. Dr. Nursan ILDIRI**

Abdullah Kahhar, who was born in Kokand, Uzbekistan, is one of the important representatives of contemporary Uzbek storytelling. Kahhar, who is among the well known writers of modern Uzbek literature, started his artistic life with poetry and continued with novels, essays and theater genres. Abdullah Kahhar has not lost his currency thanks to the themes he deals with in his works. In this study, the author's story "Golden Star" was examined. This work, completed in 1944, was first published in the Kızıl Uzbekistan newspaper and then published as a book in 1946. The story is about the experiences of Ahmetcan from Uzbekistan, who went to the front during World War II. The author explained the physical and mental difficulties experienced by soldiers during the war from Ahmetcan's perspective. In this study, the author's work "Golden Star" was translated into Turkey Turkish and the morphological features of the transferred work were examined. The results obtained are presented to your attention in the results section at the end of the study.

Keywords: Uzbek Turkish, Abdullah Kahhar, Morphology, Review.

ÖN SÖZ

Abdullah Kahhar çağdaş Özbek edebiyatının önemli isimlerinden biridir. “Altın Yıldız” eserinde de İkinci Dünya Savaşı sırasında cephe önünde ve arkasında savaşan kahraman Özbek halkını konu edinmiştir.

Çalışma dil incelemesi ve metin aktarımı olmak üzere iki temel bölümden oluşmaktadır. Tez çalışmasında kullanılan yöntem ve teknikler, çalışmanın amacı, yaygın etkisi, Özbek Türkçesi, Abdullah Kahhar ve eseri hakkındaki temel bilgilere çalışmanın girişinde yer verilmiştir. Eser on iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türkiye Türkçesine aktarılan metnin şekil bilgisi özellikleri iki lehçe kıyaslanarak incelenmiştir.

İkinci bölümde eserin Özbek Kiril alfabesinden yeni Özbek latin alfabesine çevirisi yapılmış ve Türkiye Türkçesine aktarımı gerçekleştirilmiştir. Bu aktarım yapılırken her cümle, karşısında Türkiye Türkçesi karşılıkları verilerek tablolar hâlinde yazılmıştır. Türkiye Türkçesine aktarımı yapılırken metnin aslına bağlı kalınmaya çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde, çalışmada elde edilen bulgular örnekleriyle birlikte belirtilmiştir.

Çalışmamda, yardımlarını benden esirgemeyen danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Nursan ILDIRI’ya teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca maddi manevi her anlamda yanımda olan canım aileme ve en büyük destekçim olan anneme teşekkür ederim.

YENİ ÖZBEK LATİN ALFABESİ

Özbek Latini	T.T. Karşılığı	Özbek Latini	T. T. Karşılığı
A-a	Ä-ä	Q-q	Қ, қ
B-b	B-b	R-r	Р-р
D-d	D-d	S-s	С-с
E-e	E-e	T-t	Т-т
F-f	F-f	U-u	U-u/Ў-ў
G-g	G-g	V-v	В-в
H-h	H-h	X-x	Х-х
I-i	İ-i	Y-y	Ү-ү
J-j	C-c/J-j	Z-z	З-з
K-k	K-k	O'-o'	О-о/ӧ-ӧ
L-l	L-l	G'-g'	Ғ, ғ
M-m	M-m	Sh-sh	Ш-ш
N-n	N-n	Ch-ch	Ч-ч
O-o	Å-å	Ng-ng	Ң-ң
P-p	P-p		

GİRİŞ

I. ÖZBEK TÜRKÇESİ

Karlık grubunda yer alan Özbek Türkçesi, Çağatay Türkçesinin devamı olan Türk lehçesidir. Özbekler günümüze kadar Arap, Kiril ve Latin alfabesini kullanmışlardır. Günümüzde Latin alfabesinin yanında Kiril alfabesi de kullanılmaktadır. Özbek Türkçesinde diğer Türk lehçelerinde olduğu gibi ünlü ve ünsüz uyumu yoktur.

Özbek Türkçesi, Türk yazı dilinin Doğu grubunda yer alır. Özbek Türkçesinin Türk dili içindeki yerini belirlemede N. A. Baskakov, S. E. Malov, A. N. Samoyloviç, A. M. Şerbak, A. Usmanov gibi Türkologların farklı ama birbirinden uzak olmayan çeşitli görüşleri mevcuttur. Genel itibarıyla Özbek edebi dilini şu devirlere ayırmak mümkündür:

- I. En Eski Türk Dili (VII. asra kadar olan devir).
- II. Eski Türk Dili (VII. asırdan X. asra kadar olan devir).
- III. Orta Asya Edebi Dili (XI-XIV. asırlar).
- IV. Eski Özbek Edebi Dili (XIV-XVII. asırlar).
- V. Yeni Özbek Edebi Dili (XVII-XX. asır başlan).
- VI. Bugünkü Özbek Edebi Dili (XX. 30. yılları) (Yıldırım, 2012: 1).

Karahanlı (11-12. asırlar) ve Harezmi (13-14. asırlar) edebî lehçelerinin devamı olarak, Asya'da Cengiz oğulları tarafından kurulan Çağatay ve Altınordu devletlerinde gelişerek, Timur ve çocukları zamanında klasik bir mahiyet alan Orta Asya Türkçesine Çağatay Türkçesi denilmektedir. Çağatay Türkçesi, 15. yüzyıl başından 20. yüzyılın başına kadar kullanılan edebî bir lehçedir. Günümüz Türk lehçeleri arasında Özbek ve Yeni Uygur Türkçeleri ona en yakın olanlarıdır. Özbekistan'daki ağızlara dayanan Özbek edebi lehçesi, 1921'den itibaren Çağatay edebi lehçesinin yerini almaya başlamıştır (Coşkun, 2017: 26).

II. ABDULLAH KAHHAR'IN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

Modern Özbek edebiyatında önemli bir yeri olan Abdullah Kahhar, 17 Eylül 1907 yılında Hokand şehrinde demirci bir ailede dünyaya gelmiştir. Orta tahsilini Hokand'da alan Abdullah Kahhar, 1925 yılında Taşkent'e gelerek “Kızıl Özbekistan” gazetesinde çalıştı. Orta Asya Devlet Darülfünun pedagoji fakültesinde (1930) eğitim görmüştür. Yazar “Sovyet edebiyatı” dergisinde sorumlu kâtip ve Özbekistan Devlet Yayınevinde redaktör görevinde çalışmıştır. (1954-1956)

Abdullah Kahhar'ın sanatsal ilerleyişi 1924 yılında başlamıştır. İlk önce “*Muštum*” dergisinde, “*Yeni Fergana*” ve “*Kızıl Özbekistan*” gazetelerinde hikâye, hiciv yazıları yayımlandı. Yazarın “*Olam Yasharadi*” adında ilk hikâye derlemesi 1938 yılında basıldı. 1930'lu yıllarda yazarın “*Hikoyalar*” derlemeleri (1935, 1938, 1939) okurların eline ulaştı. Bu dönemde Abdullah Kahhar küçük hikâyeler dışında “*Serob*” (1935) romanını yazdı. Savaş yıllarında yazarın birkaç hiciv yazısı, makale ve hikâyeleri yayımlandı. Yazar, “*Asror Bobo*”, “*Dardaqdan Chiqqan Qahramon*”, “*Kampirlar Sim Qoqdi*”, “*Xotinlar*” adlı hikâyeleri ve “*Oltin Yulduz*” gibi kıssalarında Özbek savaşçıların mertliği, fedakârlığı, vatanperverliği hakkında bilgiler vermiştir.

Yazarın savaştan sonraki yıllarda yazdığı “*Qo'shchinor Chiroqlari* (1951) romanı toplum meselesine adanmıştır. Yazar, “*Shohi So'zana* (1951)”, “*Og'riq Tishlar* (1954)”, “*Tobutdan Tovush* (1962)”, “*Ayojonlarim* (1967)” gibi komedi türünde yazdığı eserlerle Özbek dramaturgun¹ gelişmesine katkı sağlamış olabilir. “*Shohi So'zana*” piyesinde Abdullah Kahhar toprak ve ekin yerlerini benimsetmek mevzusunu güçlü bir şekilde aydınlatmış. Piyes ülkemizde ve yabancı ülkelerin sahnelerinde başarılı bir şekilde gösterilmiştir.

Abdullah Kahhar M. Gorki'nin “*Benim Üniversitelerim*”, I.V. Gogol'un “*Revizor*”, L.N. Tolstoy'un “*Savaş ve Barış*” romanını kendi ana diline tercüme etmiş ve bu eserleri Özbek edebiyatına kazandırmıştır. Yazar, edebiyat sahasındaki hizmetleri için Özbekistan halk yazarı unvanıyla ödüllendirilmiştir (1967). Kahhar, 25 Mayıs 1968

¹ Tiyatro için oyun seçmek, oyunları irdlemek, sahnelenmesi işine yardım etme, oyuncu seçmede, malzemelerin hazırlanmasında danışmanlık yapmak gibi görevleri bulunan kimse. <https://sozluk.gov.tr/>

yılında Moskova’da 61 yaşında vefat etmiştir. Vefatından sonra büyük hizmetleri için madalya ile mükâfatlandırılmıştır.²

Kısa hikâye yazıcılığı ile Türk edebiyatında Ömer Seyfettin’i anımsatan Abdullah Kahhar’ın kısa hikâyeleri yanında romanları da mevcuttur. “Sarob” (Serap) adlı romanı 1935 yılında neşredilmiştir. Abdullah Kahhar bu romanında 1920-30’lu yıllarda “Millatçılar” (Milliyetçiler) olarak adlandırılan milli birlik gücünün nasıl ortadan kaldırıldığını edebî bir üslupla ele alır. 1920’li yıllardaki çatışmalarla dolu sosyal ve siyasi hadiselerle siyasi düşüncelerin birbirleriyle mücadelesi anlatılır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında yazarın çok sayıda hicivleri, deneme yazıları ve hikâyeleri neşredilmiştir. “Asror Bobo” (Esrar Dede), “Dardaqdan Chiqqan Qahramon”, (Derdakdan Çıkan Kahraman), “Kampirlar Sim Qoqdi” (İhtiyar Kadınlar Sözleşti), “Xotinlar Hikoyalari” (Kadınların Hikâyeleri) ve “Oltin Yulduz” (Altın Yıldız) gibi kıssalarda savaşanların kahramanlık ve mertlikleri, Özbek halkının gayretleri ve vatanseverlik duyguları etkileyici bir üslupla anlatılmıştır (İldırı, 2014: 200).

III. “ALTIN YILDIZ (OLTIN YULDUZ)” KISSASI

Abdullah Kahhar’ın 1944 yılında tamamladığı “Altın Yıldız” kıssası, İkinci Dünya savaşı sırasında cepheye gönüllü olarak giden Özbekistanlı Ahmetcan’ın hikâyesini anlatmaktadır. Hikâyede Sovyetler için savaşan ve savaşı da millî bir vazife olarak gören Özbek halkının yaşadıkları anlatılır. Abdullah Kahhar hikâyede yer alan Özbek askerlerin kahramanlıklarından bahsederek halkın gözünde onları yüceltmeyi hedeflemiştir. Zor şartlar altında savaşan askerlerin yaşadıklarını yazar anlaşılır bir üslupla betimlemektedir. Kahramanlığından dolayı Sovyetler Birliği’nden madalya alan Ahmetcan’ın cephedeki mücadelesini anlatırken aynı zamanda Ahmetcan’ın etrafında olan karakterlerin de yaşadıklarını dikkatlere sunar.

Hikâye Ahmetcan’ın savaşa gönüllü olarak katılmak için askerî kuruma dilekçe vermesiyle başlar. Ailesinden ve köyünden ayrılacağı için hüznü olan Ahmetcan

² <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/o-zbek-ziyolilari/abdulla-qahhor-1907-1968>(Erişim Tarihi: 15.05.2023)

vatanına hizmet edeceği için gururludur. Cephe gerisinde kalan halkın Almanlar tarafından yıkıma uğratıldığı esere yansıtılmıştır.

“O Gorodişçe köyünde sokakta tıpkı yeri dinliyormuş gibi yatan dört beş yaşlarında bir çocuk gördü, biraz daha yakınına gidip baktığında onun başı eğilmişti ve şakağından paçavraya benzeyen bir şey çıkıyordu. Faşist onun başına ağır bir şeyle vurmuştu, çocuk düşmüş ve acılar içerisinde yerden kalkmak isterken öylece kalakalmış... O Krasno Sergievst köyünde bir kül tepede insanların kararan parmakları ayak ve baş kemiklerinin çıktığını gördü.” (Kahhar, 1944: 24).

Kendilerini üstün ırk olarak gören Almanlar’ın sıradan bir Özbekistanlı kolhozcu tarafından rehin alınmasından bahseden yazar, Almanlar’ın üstün bir ırk olmadığını göstermiştir. Subay, sorgu zamanı: *“Beni esir alan kişi nereli ve hangi sınıftan?”* diye sordu. Karargâhtakiler: *‘Özbekistanlı, sıradan kolhozcular sınıfından.’* diye cevap verdiler. Bu cümle bütün alayda ünlendi.” (Kahhar, 1944: 34)

Hikâyenin sonunda ülke Alman işgalinden kurtulur ve Ahmetcan Şükürbay Sovyetler tarafından madalyaya layık görülür. *“Ahmetcan kâğıda göz gezdirmeden önce albay yerinden kalktı, kollarını açarak:*

-Sovyet İttifak Kahramanı ünvanıyla sizi tebrik ediyorum!” (Kahhar, 1944: 43)

IV. YÖNTEM VE TEKNİKLER

A. Araştırmanın Amacı

Dil bilgisi çalışmaları genellikle dil bilgisinin konuları açıklanarak bunlara uygun örnekler bulunarak yapılmaktadır. Fakat kimi zaman araştırmacılar tarafından takip edilen kalıpların dışına çıkan ve ele alınmayan örnekler olması önemli bir problemdir. Bu problemin çözümü için mümkün mertebede fazla eserin taranıp değerlendirilmesi gerekmektedir.

Çağatay Türkçesi’nin devamı olan Özbek Türkçesi ile ilgili çalışmalar 1990’lı yıllardan sonra hız kazanmıştır. İncelenen eserlerden edinilen bilgiler ışığında gramer farklılıkları dile getirilmiştir. Ortak dil ailesi özelliklerine sahip olan Özbek Türkçesi adına yapılan bu çalışma ile bu lehçenin Türkiye Türkçesi ile aynı kökten geldiğini

gösterecek dil özellikleri ortaya konularak Türkiye’de Özbek Türkçesi’nin ve Abdullah Kahhar’ın daha yakından tanınması sağlanacaktır.

Bu çalışmada, Kahhar’ın daha önce çalışılmamış “Altın Yıldız” adlı eserinin Türkiye Türkçesine aktarılması ve eserin gramatikal özelliklerinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

B. Terim ve Tanımları

Akraba dilleri ve lehçeleri veya akraba olmayan dilleri karşılaştırarak inceleyen mukayeseli dil bilgisi temelinde şekillenen bu tez çalışması dil bilgisinin şekil bilgisi alanını konu almaktadır. Tezde kullanılan gramatikal terimler, bu terimlerin tanımları ve Özbek Türkçesi karşılıkları inceleme kısmında yeri geldiğinde verilmiştir.

C. Kuramsal Çerçeve

Dil incelemesi çalışmaları; “ses bilgisi”, “şekil bilgisi”, “sözcük bilgisi”, “anlam bilgisi” ve “söz dizimi” gibi konuları ele almaktadır. Bu alanlardan “şekil bilgisi” dilin biçimbirimlerinin dilin yapısına göre kullanımını incelemektedir. Şekil bilgisi incelemesi mevcut durumdaki hâli dikkate alınarak “eş zamanlı”, dilin tarihî gelişimi dikkate alınarak “art zamanlı” olabilir. Ayrıca bir dil kendisi ile akraba olan başka dillerle veya akrabalık ilişkisi olmayan diller ile “karşılaştırmalı/mukayeseli” ele alınabilir. Şekil bilgisi ile ilgili konular anlatılırken incelenen dile ait kaynaklardan tespit edilen örnekler ile anlatılan konu “tanıklanarak” verilebilir. Bu durumda dil incelemesini yapan araştırmacının farkında olmadığı özelliklere dair örnekler bu tür çalışmalarda yer almayacaktır. Kimi zaman tersi bir yol izlenerek belirli bir metin üzerinden dilin şekil bilgisi özellikleri incelenebilir. Bu durumda incelenen metin dile ait bir parça olacağı için bu parçadan yola çıkarak dilin bütününe kapsayacak sonuçlara ulaşılmaya çalışılır.

Bu tez çalışmasında Abdullah Kahhar’ın eserinin şekil bilgisi özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece üstte belirtilen türdeki “betimlemeli” ve “tanıklı” incelemelerde tespit edilemeyen özelliklerin ortaya konması hedeflenmiştir.

D. İlgili Araştırmalar

Abdullah Kahhar'ın teze konu olan eseri üzerine başka çalışma yapılmamıştır. Fakat yazarın bazı eserleri üzerine inceleme yapılmıştır. Yapılan çalışmalar şöyledir: Erhan Giray'ın kitap olarak yayımladığı “Abdullah Kahhar'ın Hikâyeciliği”, Ozan Dursun Abdullah Kahhar'ın “*Muhabbet*” adlı hikâyesini aktararak gramatik özellikleri açısından incelediği yüksek lisans tez çalışması, Ümit Akkuş, Abdullah Kahhar'ın “*Koşçınar Çırakları*” adlı romanını aktararak dil incelemesi açısından incelediği yüksek lisans tez çalışması, Şenay Erdoğan Abdullah Kahhar'ın “*Sinchalak*” adlı eserini Türkiye Türkçesine aktararak dil incelemesi açısından incelediği yüksek lisans tez çalışması yapılmıştır.

E. Araştırmanın Özgün Değeri

Bir yazarın farklı dönemlerde, farklı konular üzerine yazdığı eserlerde üslup ile birlikte dili kullanım tercihleri de değişebilmektedir. Yazar daha önceki veya sonraki eserlerinde hiç kullanmadığı kalıpları, ifadeleri, sözcükleri ve biçimbirimleri kullanabilir. Bu yüzden her eser benzersiz olarak değerlendirilebilir. Aynı yazarın aynı eseri yeniden kaleme almasında dahi dil kullanım tercihleri değişecek daha önce kullandığı dil özellikleri yerine yazar için o gün güncel, edimsel olan özellikleri tercih edecektir.

Yukarıda da belirtildiği üzere Abdullah Kahhar'ın eserleri üzerine çalışmalar yapılmış, yazarın eserlerindeki dil özellikleri ele alınmıştır. Fakat bu tez çalışmasında incelenen eseri daha önce ele alınmamıştır. Yazarın farklı dönemlerde, farklı konular üzerine yazacağı eserler farklı olacağı için yazarın bu eserinde kullandığı sözcük tercihleri ve şekil bilgisi özellikleri diğerlerinden farklılık arz edecektir. Yazarın her eseri özgün olduğu gibi eserlerinde kullandığı dil özellikleri de özgün olacaktır. Bu özelliklerin tespiti bu tez çalışmasını daha önce yapılan çalışmalardan ayıracaktır.

F. Araştırmanın Yaygın Etkisi

Bu çalışmada Kahhar'ın “AltınYıldız” adlı eserinin dil incelemesi yapılmıştır. Gelecekte Özbek Türkçesinin şekil bilgisi üzerine daha kapsamlı çalışmalar hazırlanması halinde, diğer kaynaklarda veya eserlerde görülmeyen örnekler için bu tez çalışması kaynak teşkil edecektir.

G. Yöntem

Abdullah Kahhar'ın “Altın Yıldız” adlı hikâyesi Türkiye Türkçesine aktarıldıktan sonra dil özellikleri açısından incelenmiştir. Tespit edilen örneklerden ve daha önce Özbek Türkçesi üzerine yapılan çalışmalardan faydalanılarak konuya ilişkin açıklama verildikten sonra incelenen metinden konuyla ilgili örnekler alınarak dikkatlere sunulmuştur. Alınan örnekler yay içerisinde önce bölüm numarası sonra cümle numarası (2/15) olacak şekilde verilmiştir. Böylece tez çalışmasından istifade edecek araştırmacılar istemeleri hâlinde örneğin geçtiği yere bakabileceklerdir.

Metinlerden hareketle betimlemeli dil bilgisi yöntemiyle, Özbek Türkçesinin şekil bilgisinin araştırıldığı bu çalışma, “şekil bilgisi” ve bu başlığın iki temel konusu olan “sözcük türetimi” ve “sözcük çekimi” ve “sözcük türleri” olmak üzere bir ana başlık ve üç temel konuyu ele alınmıştır.

Bu bağlamda hem Türkiye'deki hem de Özbekistan'daki başlıca dil bilgisi çalışmaları göz önünde bulundurulmuş; ancak, Türkiye Türkçesi ile yapılmış çalışmalarda yöntem (Zeynep Korkmaz'ın *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Tahsin Banguoğlu'nun *Türkçe'nin Grameri*, Mustafa Volkan Coşkun'un *Özbek Türkçesi Grameri*, Hüseyin Yıldırım'ın *Özbek Türkçesi*) daha sistemli ve bakış açımıza daha uygun görüldüğü için ön planda tutulmuştur.

H. Tez Öneri Konusunun Öncelikli Araştırma Alanlarıyla İlişkisi

Türkiyat Enstitüsünün kendi sayfasında “Ana Bilim Dalı Öncelikli Araştırma Alanlarıyla” ilgili paylaşmış olduğu belgede Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı için öncelikli alanları on madde hâlinde sıralamıştır.

Tezin konusu bu maddelerden özellikle aşağıdakiler ile ilişkilidir:

“Madde-3-Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatlarının yabancı etkenlerle bozulmasının önüne geçilmesi adına dilin bütünlüğünü korunabilmesi, özellikle sosyal medya dili üzerinden hareketle Türk Dünyası kültürüne uygun bir yapının nasıl sağlanabileceği konusunda fikir ve çözüm üretebilme adına yapılacak çalışmalar.

Madde-5-Geçmişte var olan Çağdaş Türk Lehçelerinin tüm sözlü, yazılı ve görsel aktarımlarının bugünkü yapı ile anlayıp geleceğe dönemlere de sunulmasına yönelik çalışmalar.

Madde-6-Geleceği, veriye hâkim olanların yöneteceği düşüncesinden hareketle Çağdaş Türk Lehçelerinin varlığını koruyabilmesi gerekli verisel katkıların artırılarak sağlanmasına yönelik çalışmalar.

Madde-9-Ortak kültüre sahip olduğumuz Türk Dünyası toplulukları ile iletişim sağlayabilme adına anlaşılabilir dil öğrenme ve kullanabilme becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar.”³

³<https://atauni.edu.tr/yuklemeler/af7a4bc2f6c336ccb994318fb6a62852.pdf> (Erişim Tarihi: 23.10.2023)

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEKİL BİLGİSİ

Özbek Türkçesinde *morfologiya* terimiyle karşılanan şekil bilgisi, bir dilin kök hâlindeki kelimelerini, eklerini, köklerle eklerin birleşme yollarını, eklerin anlam ve görevlerini, türetme ve çekim özelliklerini ve şekille ilgili öteki konuların tamamını inceleyen gramer alanı olarak tanımlanmaktadır (Korkmaz, 2019: 99).

1.1. SÖZCÜK YAPIMI

Özbek Türkçesinde “so‘z yasalishi” diye terimlendirilen sözcük yapımı şekil bilgisinin temel konularından biridir. Kelimenin kök ve gövdelerine yapım ekleri getirilerek yeni sözcükler oluşturulur.

1.1.1. Yapım Ekleri

Özbek Türkçesinde “so‘z yasovchi qo‘shimchalar” diye terimlendirilen yapım ekleri çalışmada şu alt başlıklar altında incelenmiştir:

1. İsimden İsim Yapım Ekleri
2. İsimden Fiil Yapım Ekleri
3. Fiilden Fiil Yapım Ekleri
4. Fiilden İsim Yapım Ekleri

1.1.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

Özbek Türkçesinde isimden isim yapan ekler, “ot yasovchi qo‘shimchalar” içerisinde değerlendirilmektedir (Hojiyev, 1989: 36).

+(i)nchi	uch+inchi “üçüncü” 1/16, olti+nchi “altıncı” 3/5
+ala	uch+ala “üçü de” 8/68
+cha	o‘zi+cha “kendince” 2/70
+chi	jang+chi “savaşçı” 6/21, avtomat+chi “makineli tüfekçi” 7/30, pulemyot+chi “makineli tüfekçi” 8/16
+chilik	paxta+chilik “pamuk üreticiliği” 1/4, qiyin+chilik “zorluk” 1/46, xursand+chilik “eğlence” 8/3

+dor	dong+dor “ünlü” 3/17, yara+dor “yaralı” 8/20
+dosh	qarin+dosh “akraba” 1/11
+ga/+qa	bir+ga “birlikte” 5/18, bosh+qa “başka” 1/29
+gacha	ovqat+gacha “yemeğe kadar” 2/15, kun+gacha “güne kadar” 3/3
+gi/ +ki/ +qi	hali+gi “deminki” 1/84, kecha+gi “dünkü” 6/16, qish+ki “kışa ait” 9/5, dastlab+ki “önceki” 8/5
+gina/ +kina/ +qina	yosh+gina “gencecik” 4/24, metr+gina “metrecik” 7/43
+goh	qaror+goh “karagâh” 8/44
+incha	ko‘p+incha “çoğunlukla” 3/2
+iston	o‘zbek+iston “Özbekistan” 1/32
+kash	mehnat+kash “emekçi” 3/13
+kor	havas+kor “hevesli” 4/23, fido+kor “fedakâr” 8/62
+lab	erta+lab “sabahleyin” 4/8, yuz+lab “yüzlerce” 9/11
+li	shiddat+li “şiddetli” 6/8, tur+li “çeşitli” 3/37
+lik	askar+lik “askerlik” 1/2, yaxshi+lik “iyilik” 2/61, bola+lik “çocukluk” 3/13
+loq	qish+loq “köy” 5/9
+ov	bir+ov “her biri” 1/81, ikk+ov “her ikisi” 4/38
+roq	tez+roq “daha hızlı” 2/16, ko‘p+roq “daha çok” 2/55, yaqin+roq “daha yakın” 5/4, mahkam+roq “daha sağlam” 6/12, kichik+roq “daha küçük” 6/18
+siz	aloqa+siz “alakasız” 3/20, jang+siz “savaşı” 6/16, baxt+siz “mutsuz” 6/24
+ta	ikki+ta “iki tane” 4/12, sakkiz+ta “sekiz tane” 8/56, uch+ta “üç tane” 9/7
+tadan	sakkiz+tadan “sekizer” 7/8
+xona	osh+xona “yemekhane” 3/31, to‘p+xona “cephane” 6/7
+zor	buta+zor “çalılık” 5/8, gul+zor “gül bahçesi” 8/2
ba+	ba+tafsil “ayrıntılı” 4/33, ba+tamom “tamamen” 8/2
bar+	bar+dam “dinç” 1/20

be+	be+mavrid “vakitsiz” 1/85, be+hisob “sayısız” 4/13, be+kor “işsiz” 4/76, be+huzur “huzursuz” 6/29, be+poyon “sonsuz” 8/39
ham+	ham+rayon “akran” ½
no+	no+munosib “münasip olmayan” 1/29, no+umid “umutsuz” 9/36

1.1.1.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

Bu ekler Özbek Türkçesi gramerlerinde “fe’l yasovchi qo’shimchalar” içerisinde yer almaktadır. Metinde tespit edilen örnekleri aşağıda sıralanmıştır:

+(a)y-	ko’p+ay- “çoğalmak” 1/32, qora+y- “kararmak” 6/26, qiysh+ay- “eğrilmek” 8/7
+ar-	qiz+ar- “kızarmak” 6/14, oq+ar- “ağarmak” 6/20
+la-	toza+la- “temizlemek” 3/5, bosh+la- “başlamak” 4/34, o’y+la- “düşünmek” 4/4
+la-n-	to’p+lan- “toplanmak” 7/1, tash+lan- “dağıtmak” 4/44
+la-sh-	xayr+lash- “vedalaşmak” 1/11, quchoq+lash- “sarılmak” 3/41, gap+lash- “konuşmak” 7/70, xira+lash- “sönükleşmek” 7/83
+sira-	gumon+sira- “şüphelenmek” 4/51, sen+sira- “saygısız davranmak” 4/30

1.1.1.3. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

Özbek Türkçesinde isimden fiil yapan ekler gibi bu ekler de “fe’l yasovchi qo’shimchalar” arasında yer almaktadır.

-(i)sh-	ol-ish- “savaşmak” 1/14, bo’l-ish- “bölüşmek” 1/36, kir-ish- “başlamak” 5/8, tani-sh- “tanışmak” 1/93
-a-	so’r-a- “sormak” 1/27
-ar-	chiq-ar- “çıkarmak” 3/42, qayt-ar- “geri göndermek” 6/8

-dir-, -tir-	bil-dir- “bildirmek” 1/52, kul-dir- “güldürmek” 4/24, bos-tir- “ezmek” 4/73
-il-	ko‘tar-il- “havalanmak” 6/18, yoy-il- “yaygınlaşmak” 9/62, chaqir-il- “çağrılmak” 1/8, eshit-il- “işitilmek” 1/20
-imsira-	kul-imsira- “gülümsemek” 5/37
-in-	ko‘r-in- “görünmek” 1/68, qoq-in- “dolanmak” 5/20
-la-	buk-la- “bükme” 7/69
-ma-	ko‘r-ma- “görmemek” 5/14, bil-ma- “bilmemek” 10/87
-t-	tani-t- “tanıtmak” 3/8, bo‘sha-t- “serbest bırakmak” 7/22, irg‘i-t- “atlatmak” 9/48

1.1.1.4. Fiilden İsim Yapım Ekleri

Aşağıda metinde yer alan örnekleri tespit edilen bu ekler Özbek Türkçesinde “ot yasovchi qo‘shimchalar” içerisinde yer almaktadır.

-ch	ishon-ch “inanç” 9/15
-g‘ich	boshlan-g‘ich “başlangıç” 8/ 53
-g‘in	hor(i)-g‘in “yorgun” 1/65, yon-g‘in “yangın” 9/66
-gi, -g‘u	tuy-g‘u “duygu” 4/16, kul-gi “gülüş” 3/28
-im	kiy-im “giyim” 1/23, bil-im “bilim” 3/20, o‘l-im “ölüm” 2/48
-iq, -uq	och-iq “açık” 4/38, sin-iq “kırık” 8/42, buy(u)r-uq “emir” 8/30
-ish, -ush	bil-ish “biliş” 9/69, chiq-ish “çıkış” 5/3 ur-ush “savaş” 1/1
-kir	o‘t-kir “keskin” 9/5
-un	tut-un 6/18
-uvchi	portlat-uvchi “bombacı” 8/47, o‘qit-uvchi “öğretmen” 8/53

1.2. SÖZCÜK TÜRLERİ

Özbek Türkçesinde “so‘z turkumlari” olarak terimlendirilmektedir. Özbek Türkçesi gramerlerinde sözcük türleri bağımsız kelimeler, yardımcı kelimeler, ara kelimeler olarak sınıflandırılır.

1. Mustaqil soʻzlar (Bağımsız Kelimeler):

- Ot (Ad)
- Sifat (Sifat)
- Feʼl (Fiil)
- Ravish (Zarf)
- Olmash (Zamir)
- Son (Sayı)

2. Yordamchi soʻzlar (Yardımcı Kelimeler):

- Yuklamalar (Sona gelen edatlar)
- Koʻmakchilar (Edatlar)
- Bogʻlovchilar (Bağlaçlar)

3. Oroliqdagi soʻzlar (Ara Kelimeler):

- Undovlar (Ünlemler)
- Modal Soʻzlar (Modal Kelimeler)
- Toqlid Soʻzlar (Yansıma Kelimeler) (Sapayev, 2009: 83).

1.2.1. Ad

Özbek Türkçesinde “ot” terimi ile karşılanan adlar, evrendeki canlı cansız bütün varlıkları, insan tasavvurundaki somut ve soyut bütün kavramları, tek tek ya da tür olarak karşılayan sözler olarak tanımlanmaktadır (Korkmaz, 2019: 229).

1.2.1.1. Anlam Bakımından Kelimeler

1.2.1.1.1. Özel İsimler

Özbek Türkçesinde özel isimler “atoqli otlar” şeklinde terimlendirilmektedir.

Bir tek varlığa verilen onu tanıtmaya yarayan addır. Özel adlar bir türün ortak adı değil bir tek varlığın adıdır (Demir, 2013: 266).

Shukurboy 1/1	Oʻzbekiston 1/31	Gorodishche 8/7
Boʻtaboy 2/26	Voronej 3/26	Pet`ka Uxov 5/7

1.2.1.1.2. Cins İsimler

Aynı türden canlı cansız bütün varlık ve kavramlara verilen ortak adlar olarak tanımlanan cins isimler (Korkmaz, 2019: 242) Özbek Türkçesi gramerlerinde “turdosh otlar” şeklinde terimlendirilmektedir.

odam “insan” 1/2	tosh “taş” 1/52	eshik “kapı” 6/23
ovoz “ses” 9/109	bola “çocuk” 8/8	xat “mektup” 8/50

1.2.1.1.3. Somut İsimler

Özbek Türkçesi gramerlerinde “aniq otlar” olarak ifade edilmektedir. Somut adlar, duyu organlarıyla algılanabilen ve tabiatta madde olarak var olan varlıkların adlarıdır (Korkmaz, 2019: 229).

quyosh “güneş” 9/14	hid “koku” 6/29	qishloq “köy” 6/18
tog’ “dağ” 2/8	daraxt “ağaç” 9/16	deraza “pencere” 1/26
qor “kar” 4/13	bekat “durak” 1/33	vagon “vagon” 1/13
tank “tank” 7/1	ko’prik “köprü” 8/61	xanjar “hançer” 9/5
miltiq “tüfek” 9/21	bulut “bulut” 9/14	tutun “duman” 11/12

1.2.1.1.4. Soyut İsimler

Duyu organlarıyla algılanamayan ama var olduğunu bilinen isimlerdir. Özbek Türkçesinde “mavhum otlar” terimiyle karşılanmaktadır.

yaxshilik “iyilik” 2/62	urush “savaş” 11/88	xayol “düşünce” 10/110	behuzur “huzursuz” 6/29
vaqt “zaman” 4/37	ko’ngil “gönül” 6/29	umid “ümit” 9/36	tashvish “kaygı” 2/24

1.2.1.2. Yapı Bakımından İsimler

1.2.1.2.1. Basit İsimler

Herhangi bir yapım eki almayan, kök hâlinde olan isimler yapısal olarak basit isimler olarak terimlendirilmektedir. Bu terimin Özbek Türkçesindeki karşılığı “sodda otlar” şeklinde geçmektedir.

yoz “yaz” 1/7	bola “çocuk” 2/66	so‘z “söz” 5/31
juda “çok” 1/16	ovoz “ses” 2/7	bo‘y “boy” 3/2
gap “söz” 1/30	kun “gün” 1/15	ko‘p “çok” 6/1
polk “alay” 5/1	ov “ov” 5/10	jang “savaş” 6/7
erta “yarın” 1/34	og‘iz “ağız” 5/31	zakon “yasa” 6/37
uy “ev” 6/20	ufq “ufuk” 11/5	qulay “rahat” 7/1
tog‘ “dağ” 7/6	to‘p “top” 7/74	yarim “yarım” 8/2

1.2.1.2.2. Türemiş İsimler

İsimlerin kök ve gövdelerine yapım eklerinin getirilmesiyle oluşturulan türemiş isimler Özbek Türkçesinde “yasama otlar” terimiyle karşılanmaktadır. Türemiş isimlerin metinden tespit edilen bazı örnekleri şu şekildedir:

olti+nchi “altıncı” 3/5	be+huzur “huzursuz” 6/29	olov+li “ateşli” 8/4
dahshat+li “dehşetli” 9/9	yara+dor “yaralı” 8/20	askar+lik “askerlik” 2/50
sovuqqon+lik “kayıtsızlık” 9/38	ba+tafsil “ayrıntılı” 4/33	hozir+lik “hazırlık” 9/6
tog‘+liq “dağlık” 1/34	o‘qit-uv+chi “öğretmen” 8/53	yo‘l+ovchi “yolcu” 1/31
buta+zor “çalılık” 5/8	gul+zor “çiçeklik” 8/2	yur-ish “yürüyüş” 9/3
kolxoz+chi “kolhozcu” 1/1	shiddat+li “şiddetli” 9/61	tur+li “çeşitli” 3/37
fidokor+lik “fedakarlık” 8/62	paxta+chi “pamukçuluk” 1/3	bir+ov “birisi” 7/12

1.2.1.2.3. Birleşik İsimler

Özbek Türkçesinde birleştirme yöntemiyle oluşturulan birleşik sözcükler “qo‘shma otlar” terimiyle karşılanmaktadır. Birleşik isimler iki ya da daha fazla kelimelerin aralarına ek ya da sözcük giremeyecek şekilde bir araya gelmesiyle oluşur (Demir, 2013: 289).

jigar+rang “kahverengi” 9/62	sovuq+qon “soğukkanlı” 9/38
bosh+pana “sığınak” 1/36	alla+qachon “bir zaman” 3/37
osh+xona “yemekhane” 3/31	to‘p+xona “cephanelik” 6/7

1.2.1.2.4. İkileme İsimler

Özbek Türkçesinde “juft otlar” olarak ifade edilen ikilemeler, yakın anlamlı iki sözcüğün bir arada kullanıldığı isimler olarak tanımlanmaktadır. Özbek Türkçesinin imlâsında bu yapıdaki iki ismin arasına kısa çizgi konur (Yıldırım, 2012: 71).

kiyim-bosh “kılık kıyafet” 1/12	yor-do‘st “eş dost” 2/23
uyoqdan-buyoqqa “o taraftan bu tarafa” 9/41	oyoq-qo‘lini “elini ayağını” 7/96

1.2.1.3. İsim Çekim Ekleri

1.2.1.3.1. Çokluk Eki

Özbek Türkçesinde “ko‘plik kategoriyasi” adı altında değerlendirilmekte olan *+lar* eki tek şekilli kullanılan eklerdendir.

yosh+lar “gençler” 1/1	yigit+lar “yiğitler” 2/48	poyezd+lar “trenler” 1/32
umid+lar “ümitler” 1/5	yaxshilik+lar “iyilikler” 2/61	xabar+lar “haberler” 5/6
erkak+lar “erkekler” 1/6	kun+lar “günler” 3/11	alomat+lar “işaretler” 6/12
yo‘lovchi+lar “yolcular” 1/31	ish+lar “işler” 3/27	daraxt+lar “ağaçlar” 6/20
jangchi+lar “savaşçılar” 1/72	samolyot+lar “uçaklar” 5/2	fashist+lar “faşistler” 6/22

askar+lar “askerler” 7/9	qush+lar “kuşlar” 8/3	Nemis+lar “Almanlar” 9/5
--------------------------	-----------------------	--------------------------

1.2.1.3.2. İyelik Ekleri

Özbek Türkçesi gramerlerinde bu ekler “egalik kategoriyasi” başlığı altında incelenmektedir. Adların gramer özelliklerinden biri, onların iyelik kategorisine sahip olmasıdır. Nesnenin üç şahıstan (konuşan, dinleyen, diğer) birisine bağlı olduğunu anlatan genel anlamlar ve onları ifade eden şekiller sistemine iyelik kategorisi denilir. Nesnenin üç şahıstan birine aitliğini gösteren biçim birimine iyelik eki denir. İyelik ekleri şahıs anlamıyla birlikte şahsın sayısını yani tekliğini ve çokluğunu da gösterir (Sapayev, 2009: 89).

Adlardaki işletme eklerinden biri de iyelik ekleridir. Bu ekler, adın karşıladığı nesnenin kime veya neye ait olduğunu bildiren, sahiplik gösteren ve adlar ile adlar arasında bağlantı kuran ekler olarak da tanımlanmaktadır (Korkmaz, 2019: 276).

Özbek Türkçesinde iyelik ekleri şunlardır:

Şahıslar	İyelik Ekleri	Örnekler
1. Teklik Şahıs	+ (i)m	o‘g‘l+im “oğlum” 2/42
2. Teklik Şahıs	+(i)ng	papiros+ing “sigaran” 6/5
3. Teklik Şahıs	+(s)i	o‘g‘ilcha+si “oğlu” 1/10

Şahıslar	İyelik Ekleri	Örnekler
1. Çokluk Şahıs	+(i)miz	tanklar+imiz “tanklarımız” 7/1
2. Çokluk Şahıs	+(i)ngiz	xotin+ingiz “karınız” 2/36
3. Çokluk Şahıs	+(s)i, +lari	qiz+lari “kızları” 1/6

Özbek Türkçesinde 3. teklik şahıs iyelik eki +(s)i hâl ekleriyle birlikte kullanıldığında +(s)i iyelik eki ile hâl ekleri arasına zamir n’si gelmemektedir (Coşkun, 2017: 83).

kolxoz+i+da “kolhozunda” 1/3	eshig+i+da “kapısında” 3/14
------------------------------	-----------------------------

1.2.1.3.3. Aitlik Eki

Özbek Türkçesinde isimlerin üzerine gelerek aitlik bildiren ek, +gi / +ki / +qi şeklindedir. Bu ekin bulunma hâli eki +da ile beraber kullanıldığı örnekler de mevcuttur.

tush+ki “öğlen” 2/15	oldin+gi “önceki”9/1	dastlab+ki “ilk önceki” 3/25
kech+ki “akşamki” 3/10	yoshlarda+gi “yaşlarındaki” 8/7	ro‘parada+gi “karşıdaki” 2/8

1.2.1.3.4. Hâl Ekleri

Özbek Türkçesinde “kelishik kategoriyasi” diye terimlendirilen mevzunun içerisinde yer almaktadır. Bir ismin diğer sözcüklerle olan söz dizimsel münasebetlerini gösteren biçimler dizimine hâl kategorisi denir. Hâl kategorisi altı gramer biçimi şeklinde değerlendirilmektedir (Sapayev, 2009: 93).

	Hâl Ekleri	Ekler	Sorular
1.	Yalın Hâl	+Ø	Kim? Ne? Neresi?
2.	İlgi Hâli	+ning	Kimin? Neyin?
3.	Yükleme Hâli	+ni	Kimi? Neyi?
4.	Yönelme Hâli	+ga, +ka, +qa	Kime? Neye?
5.	Bulunma Hâli	+da	Kimde? Nerede?
6.	Çıkma Hâli	+dan	Kimden? Nereden?

1.2.1.3.4.1. Yalın Hâl

Özbek Türkçesinde “bosh kelishik” (Sapayev, 2009: 94-95) terimi Türkçedeki *yalın hâl* terimine karşılık gelmektedir. Cümle içerisinde yalın hâl özne ve yüklem içerisinde yer alabilir. Adın yalın hâli özel bir eke sahip değildir. Bu nedenle yalın hâl boş küme biçim birimi (Ø) ile gösterilmektedir.

Qish+Ø o‘tdi. “Kış+Ø geçti.” 1/4
Zakon+Ø yo‘q. “Yasal+Ø değil.” 9/175
Ahmadjon+Ø kuldi. “Ahmetcan+Ø güldü.” 9/111

1.2.1.3.4.2. İlgi Hâli

Özbek Türkçesinde “qaratqich kelishigi” olarak adı geçen ilgi hâlinin eki *+ning* şeklindedir. İlgi hâli eki birinci ve ikinci tekil şahıs zamirlerinden sonra (men, sen) *+ing* şeklinde gelmektedir.

Shukurboy aka+ning o‘g‘li “Şükürbay ağabey+in oğlu” 1/1	Ahmadjon+ning sherigi “Ahmetcan+ın ortağı” 9/30
adir+ning orqasidan “tepe+nin arkasından” 2/7	Ahmadjon+ning nomi “Ahmetcan+ın ismi” 5/32
may oyi+ning oxirlarida “mayıs ayı+nın sonlarında” 9/1	tepalik+ning etagida “tepe+nin eteğinde” 7/10
daraxtlar+ning uchi “ağaçlar+ın ucu” 6/14	Nemislar+ning o‘ligi “Almanlar+ın cesedi” 7/72

1.2.1.3.4.3. Yükleme Hâli

Bu hâl eki isimlerin üzerine gelerek “kimi, neyi” sorulara cevap olur. Özbek Türkçesinde “tushum kelishigi” adıyla kullanılmaktadır. Cümle içerisinde eklendiği isimleri nesneye dönüştürür. İsmi bu hâli *+ni* eki ile karşılanmaktadır (Sapayev, 2009: 99).

Bu eki 3. teklik şahıs iyelik eki *+i*’den sonra getirildiğinde *+ni* olarak değil *+i* olarak kullanılmaktadır.

miltiq+ni “tüfeğ+i” 1/19	kuy+ni “ezgi+yi” 1/26
axborot+ni “haberler+i” 2/24	qog‘oz+ni “kağıd+i” 2/26
bolalik+ni “çocukluğ+u” 3/13	yulduz+ni “yıldız+i” 3/23

1.2.1.3.4.4. Yönelme Hâli

Bu hâl eki Özbek Türkçesinde “jo‘nalish kelishigi” terimiyle karşılanmaktadır. Yönelme hâli eki *+ga* şeklindedir. Sonu */-k/* ile biten isimlerden sonra *+ka*; sonu */-q/* ile biten isimlerden sonra ise *+qa* şeklinde eklenmektedir (Sapayev, 2009: 102).

Bu ekin kullanımında Türkiye Türkçesinden farklı olan en önemli özellik, teklik ve çokluk 3. şahıs iyelik eklerinden sonra Türkiye Türkçesinde araya zamir n'si girerken, Özbek Türkçesinde bu ekin zamir n'si almadan bağlanmasıdır (Yıldırım, 2012: 85).

urush+ga “savaş+a” 1/21	hovli+ga “avlu+ya” 2/20
g‘arb+ga “batı+ya” 1/ 22	xotini+ga “karım+a” 2/34
Beshariq+qa “Beşarık+a” 1/6	qishloq+qa “köy+e” 7/40
ovqat+ga “yemeğ+e” 3/10	Moskva+ga “Moskova’ya” 3/26

1.2.1.3.4.5. Bulunma Hâli

Özbek Türkçesinde “o‘rin-payt kelishigi” diye terimlendirilir. Bu hâl eki isimlerin üzerine gelerek yerde ve zamanda bulunma bildirir (Sapayev, 2009: 105). Bulunma hâlinin eki +da şeklindedir.

qism+da “birlik+te” 8/24	tepalik+da “tepelik+te” 7/4
joy+da “yer+de” 11/60	xat+da “mektup+ta” 8/52
oktyabr+da “ekim+de” 9/2	rayon+da “bölge+de” 9/5

1.2.1.3.4.6. Ayrılma Hâli

Özbek Türkçesinde +dan eki “chiqish kelishigi qo‘shimchasi” olarak ifade edilmektedir. Bu hâl eki isimlerin üzerine gelerek “kimden, nereden, ne zamandan” sorularından birinin cevabı olur (Sapayev, 2009: 105).

sinov+dan “sınav+dan” 4/2	to‘plar+dan “toplar+dan” 11/6
joy+dan “yer+den” 11/1	front+dan “cephe+den” 4/20
tuproq+dan “toprak+tan” 10/2	yigitlar+dan “delikanlılar+dan” 1/13
vagon+dan “vagon+dan” 1/38	urush+dan “savaş+tan” 5/1
bekatchalar+dan “duraklar+dan” 1/33	

Özbek Türkçesi gramerlerinde yukarıda açıklanan hâl eklerinden başka işlevsel olarak değerlendirildiğinde dört hâl ekinin daha varlığından bahsedilmektedir. Bunlar isimlerin cümle içerisinde aldıkları durumlar olarak değerlendirildikleri için *kelishik* terimiyle değil, *shakl* terimiyle karşılanmaktadırlar.

1.2.1.3.4.7. Vasıta Hâli

Özbek Türkçesinde “vosita shakli” olarak ifade edilir. İsmın belirlediği varlık veya nesnenin fiilin hangi vasıta yoluyla yapıldığını göstermek için kullanılır. Özbek Türkçesinde +*bilan* edatı ile oluşturulur (Yıldırım, 2012: 92).

pulemyoti bilan “makinelı tüfekte” 7/2	sherigi bilan “ortağıyla” 9/19
shiddat bilan “şiddetle” 8/29	diqqat bilan “dikkatle” 5/17
ishonch bilan “inançla” 10/15	jahl bilan “öfkeyle” 1/40

1.2.1.3.4.8. Eşitlik Hâli

Özbek Türkçesinde eşitlik hâli +*cha* eki ile karşılanır. Bu hâl Özbek Türkçesi gramerlerinde “tenglik shakli” olarak adlandırılır.

o‘zi+cha “kendince” 2/70

1.2.1.3.4.9. Benzerlik Hâli

Bu hâl eki Özbek Türkçesinde “o‘xshash shakli” olarak karşılanmaktadır. Özbek Türkçesinde benzerlik hâli “gibi” anlamını veren +*day* edatıyla yapılmaktadır.

jangchi+day “savaşçı gibi” 1/3	pashsha+day “sinek gibi” 5/2
ilon+day “yılan gibi” 1/58	do‘l+day “dolu gibi” 6/9
arava+day “araba gibi” 9/13	qurt+day “kurt gibi” 9/16

1.2.1.3.4.10. Sınırlama Hâli

Özbek Türkçesinde “chegaralash shakli” olarak terimlendirilir. Bu hâl eki, yönelme hâli eki +*ga* ile eşitlik hâli eki +*cha*’nin bir araya gelmesiyle oluşmuş birleşik yapıli eklerdendir. Eklendiği sözcüğe “*e kadar*” anlamını vermektedir. Bu ek, sözcük /-k/ ünsüzü ile bittiğinde +*kacha*; /-q/ ünsüzü ile bittiğinde +*qacha* şeklinde kullanılmaktadır.

tushki ovqat+gacha “öğle yemeğine kadar” 2/15	kech+gacha “akşama kadar” 5/28
bu kun+gacha “bugüne kadar” 9/8	o‘n olti yosh+gacha “on altı yaşına kadar” 9/36

1.2.1.3.5. İsimlerde Soru

Özbek Türkçesinde “so‘roq yuklamasi” olarak değerlendirilen *+mi* soru eki tek şekilli olarak kullanılır ve eklendiği sözcüğe bitişik yazılır.

xat+ mi “mektup mu ” 2/28	to‘g‘ri+ mi “doğru mu ” 2/58	bor+ mi “var mi ” 12/211
siz+ mi men+ mi “siz mi ben mi ” 6/5	bolaligida+ mi “çocukluğunda mi ” 2/409	Avgust+ mi “Ağustos mu ” 11/42
degani+ mi “değil mi ” 9/161	yo‘q+ mi “yok mu ” 6/392	endi+ mi “şimdi mi ” 11/57

1.2.1.3.6. İsimlerde Bildirme

1.2.1.3.6.1. Ek Fiilin Hikâyesi

İsimlerin üzerine “e-” ek-fiili getirildikten sonra görülen geçmiş zaman eki *-di*’nin eklenmesiyle oluşturulur. Bu yapı, iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenir. Bu zamanın olumsuzu ise “değil” anlamındaki “emas” edatı getirilerek yapılır.

Olumlu Şekli	
Bu vaqtda har bir jangchi istaganini qilishi, hatto uxlashi ham mumkin e-di+Ø .	Bu zaman aralığında herkesin istediğini yapabilmesi hatta uyuması bile mümkün+Ø-dü+Ø . 2/18
Oltinchi kuni kechki payt Ahmadjon o‘z vzvodi bilan kazarma yonidagi tepalikda miltiq tozalash bilan mashg‘ul e-di+Ø .	Altıncı gün akşam vakti Ahmetcan kendi birliğiyle kışla yanındaki tepelikte tüfek temizlemeyle meşgul+Ø-dü+Ø . 3/5
Shunday kunlarda mamlakatning biron burchagida harbiy kiyim kiygan kishining frontdan uzoqda yurishini tasavvur qila olmagan Ahmadjon hayron e-di+Ø	Böyle günlerde memleketin herhangi bir köşesinde askerî kıyafet giyen kişilerin cepheden uzakta yürüdüğünü hayal edemeyen Ahmetcan şaşkın+Ø-di+Ø . 1/23

Olumsuz Şekli	
Tanklar jangini Ahmadjon birinchi ko'rishi va bu jang naqadar qiziq bo'lsa-da, hozir tomoshaning mavridi emas e-di+Ø.	Tanklar savaşını Ahmetcan ilk defa görse de ve bu savaş ne kadar enteresan olsa da şimdi seyretmenin zamanı değil+Ø-di+Ø. 7/38
Biroq unday emas e-di+Ø.	Ama öyle değil+Ø-di+Ø. 3/22
Ahmadjonning ishi hali chala, butalar orasiga yotib olgan nemislardan xotirjam emas e-di+Ø.	Ahmetcan'ın işi hala bitmemişti, çalılar arasında yatan Almanlar'dan soğukkanlı değil+Ø-di+Ø. 7/47

1.2.1.3.6.2. Ek-Fiilin Rivayeti

Özbek Türkçesinde ek-fiilin rivayeti iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Birinci çekim, “e-” ek-fiilinin üzerine öğrenilen geçmiş zaman eki *-kan*’in getirilmesiyle oluşturulurken, ikinci çekim “e-” ek-fiili üzerine yine öğrenilen geçmiş zaman eki olan *-mish* ekinin getirilmesiyle oluşturulmaktadır. Her iki yapı da zamir kökenli şahıs ekleriyle çekimlenmektedir. Bu yapıların olumsuz çekiminde “emas” olumsuzluk edatı kullanılmaktadır.

1. Tip Olumlu Şekli	
Muncha sassiq yigit e-kan +siz, ichingizda it o'lganmi.	Çok kaba biri+y-miş+siniz, içiniz mi kokuşmuş. 1/82
Ahmadjon komandirning mashq qildirishga shoshilmaganidan ham ko'ra dam olishga ijozat berganiga hayron bo'lib, "muncha ham yuragi keng odam e-kan +Ø!" deb qo'ydi.	Ahmetcan komutanın eğitim yapmaya acele etmemesine hatta dinlenmeye izin vermesine şaşırıp “ne kadar da rahat adam i-miş +Ø!” dedi. 2/19

Olumsuz Şekli	
Biroq dushman o'ldirgan kishilarni, dushman kuydirgan qishloqlarni, dushman hukmronlik qilgan joylarni ko'rganidan keyin bildiki, fashist bilan ming yillardan beri kishilarga ma'lum bo'lgan	Ama düşman öldüren kişileri, düşman köyleri yakanları, düşmanın egemenlik kurduğu yerleri gördükten sonra anladı ki faşist bin yıldan beri insanlarca

<<dushman>> so'zi bir ma'noda emas e-kan+Ø .	bilinen “düşman” kelimesi aynı anlamda değil+ i-miş+Ø . 8/6
---	--

2. Tip Olumlu Şekli	
Nemis juda yaxshi e-mish.+Ø .	Alman gayet iyi+y-miş+Ø . 9/159

İncelenen metinde, ek-fiilin rivayetinin *-mish* eki ile çekimlenen yapısının olumsuz şekline rastlanmamıştır.

1.2.1.3.6.3. Ek-Fiilin Geniş Zamanı

Ek fiilin geniş zamanı isimlerin üzerine zamir kökenli şahıs eklerinin getirilmesiyle oluşturulur. Bu yapıda yer alan ek-fiil ve geniş zaman boş küme biçim birimi (Ø) ile gösterilmektedir. Özbek Türkçesinde geniş zamanın olumsuzunu “emas” olumsuzluk edatıyla yapılır.

Olumlu Şekli	
Men sovet davrida ko'kragimni ko'tarib yurishga o'rganib qolgan yigit+Ø-Ø+man .	Ben Sovyet döneminde övünerek yürümeyi öğrenen bir delikanlı+(y)Ø-Ø+ım . 2/79
Tirik+Ø-Ø+man , otaver!” dedi Filatov va o'zini tetik ko'rsatish, shu bilan Ahmadjonning diqqatini o'ziga tortmaslik uchun gavdasini bir oz ko'tardi, pulemyot lentasini silkitib qo'ydi.	Canlı+(y)- Ø+ım , ateş ediver! dedi Filetav ve kendini canlı göstermek adına Ahmetcan'ın dikkatini çekmemek için gövdesini biraz kaldırdı, makineli tüfeğin şarjörünü salladı. 7/20
Ahmadjon, omon+mi+Ø-Ø+san?	Ahmetcan, sağ mı+Ø-Ø+sın? 6/3
Filatov, tirik+mi+Ø-Ø+san?	Filetav hayatta mı+Ø-Ø+sın? 7/17

Olumsuz Şekli	
Bo'taboy... Tajang e-ma-s+man o'rtaqjon, keyin aytib beraman.	Bötebay... Asabi değilim arkadaşım, sonra anlatıveririm.1/94

Harbiy komissariatdagilar: «Yo‘q, Ahmadjon, hozir odam kerak e-ma-s+Ø » deyishdi.	Askerlik shubesindekiler: “Hayir, Ahmetcan shimdi kimseye gerek yok ” dediler. 1/2
U bir yarim oyga yaqin tilsiz, jag‘siz yotib, oqibat shunday bo‘lib qoldi; o‘ng qo‘li bilan o‘ng oyog‘i yarim shol, esi joyida e-ma-s+Ø	O bir yarim aya yaqin ag‘zisz dilsiz yattı sonuq da boyle oldu, sag koluyla sag ayaqi yari felq, aklı yerinde değil . 10/98

1.2.1.3.6.4. Ek-Fiilin Şartı

Özbek Türkçesinde, ek-fiilin şartı bo‘l- “olmak” fiili ile karşılanmaktadır. Bu yapıda isimden sonra bo‘l- fiili, bo‘l- fiilinin üzerine ise -sa şart kipi getirilmektedir (Yıldırım, 2012: 104). Bu yapı, iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenmektedir, olumsuz anlamı “-ma” ekiyle karşılanmaktadır.

İncelenen metinde ek fiilin şartına uygun bir örnek bulunamamıştır.

1.2.2. Sıfatlar

Özbek Türkçesinde “sifat” terimiyle karşılanmaktadır. İsimlerden önce gelerek isimleri niteleyen ve belirten kelime türüdür. Sıfatlar ayrı varlıklar değil varlıklara bağlı kavramlardır. Sıfatlar isimlerden ayrıldıkları zaman çoğul ve iyelik eklerini alabilirler (Demir, 2013: 293).

1.2.2.1. Niteleme Sıfatları

Varlıkların rengini, şeklini, boyutunu vb. özelliklerini ifade eden sıfat türüdür. Özbek Türkçesinde “holat sıfatları” olarak değerlendirilmektedir.

katta yo‘ldan “büyük yoldan” 1/46	issiq ko‘rpani “sıcak yorgani” 2/48
yaxshi urug‘lik “iyi tohumluk” 1/90	katta-katta toshlar “iri iri taşlar” 1/52
yangi jangchilar “yeni savaşçılar” 5/33	oltin yulduz “altın yıldız” 5/44
oq uy “beaz ev” 1/68	qattiq to‘pga “sert topa” 6/1
yumshoq tabassumni “tatlı tebessüm” 7/86	qora tutun “kara duman” 2/8
sariq sochli “sarı saçlı” 4/36	ko‘k ko‘z “mavi göz” 4/36

oltin boshloqlari “altin boshloqlari” 8/3	qizil sigir “kirmizi inek” 7/54
zo‘r yozuvchi “iyi yazar” 9/145	kichik mehnatkash “kuchuk ishchi” 3/14
shiddatli zarba “shiddetli darbe” 10/1	dahshatli jang “dehsetli savash” 9/9

1.2.2.2. Belirtme Sifatları

“Belirtme sifatlari, niteleme sifatlardan farqli olarak varliklari niteleme degil belirtme ishlevi yuklenmis olan sifatlardir. Bu ishlev ya adlari isharet etme, gostermeye; ya sayisini, miqtarini bildirme ya sorma yahut da belirsizlik biciminde karshilanir.” (Korkmaz, 2019: 375). Ozbek Turkchesinde bu turli sifatlari “aniqlovchi sifatlari” adi altinda incelenmektedir.

1.2.2.2.1. Isharet Sifatları

Ozbek Turkchesinde “ko‘rsatish sifatlari” olarak terimlendirilen bu sifatlara “bu, shu, u ve anavi, o‘sha” sozcuklerini ornek olarak gostermek mumkundur.

bu dalalarda “bu tarlalarda” 8/3	o‘sha sabablarga “o sebeplere” 8/65
shu qobiliyati “bu yeteneği” 3/17	shu dahshat “bu dehset” 8/18
o‘sha vaqtdagi “o vakitteki” 2/57	u uyning “o evin” 7/56

1.2.2.2.2. Sayı Sifatları

Varliklari sayi yonunden belirten sayi sifatlari Ozbek Turkchesinde “son sifatlari” seklinde gecmektedir. Bu sifatlari, asil sayi sifatlari, sıra sayi sifatlari, ulestirme sayi sifatlari, kesirli sayi sifatlari, topluluk sayi sifatlari olmak uzere bes alt baslikta incelenmektedir.

1.2.2.2.2.1. Asıl Sayı Sifatları

Nesnelerin miqtarini kesin olarak bildiren sifatlardir. “Sanoq sonlar” terimiyle karshilanir. Metinde tespit edilen ornekleri shunlardir:

sakkiz millat “sekiz millet” 4/25	o‘n yoshida “on yashinda” 3/12
ikki yil “iki yil” 9/4	o‘n yetti tank “on yedi tank” 9/7

uch nemisni “üç Alman’ı” 8/28	yuz ellik metr “yüz elli metre” 5/16
besh martaba “beş derece” 8/15	ming yillardan “bin yıllardan” 8/10

1.2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

Özbek Türkçesinde sıra sayıları asıl sayıların üzerine “-(i)nchi” ekinin getirilmesiyle oluşturulur. Bu sıfatlara *tartib sonlar* denilmektedir.

uchinchi kuni “üçüncü günü” 1/15	oltinchi kuni “altıncı günü” 3/5
yuz birinchisi “ yüz birincisi” 2/73	uchinchi sort “üçüncü sınıf” 9/153
ming birinchisi “bin birincisi” 2/73	to‘rtinchi kuni “dördüncü günü” 5/15

1.2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

“Üleştirme, paylaşırma, taksim fonksiyonunda kullanılan sıfatlardır. Özbek Türkçesinde üleştirme sayı sıfatlarının oluşturulması, Türkiye Türkçesindeki şekilden farklıdır. Bu gruptaki sıfatlar Türkiye Türkçesinde asıl sayılara (+Ar/+şAr) eki getirilerek oluşturulurken, Özbek türkçesinde asıl sayılara (+tadan) eki getirilerek oluşturulur.” (Yıldırım, 2012: 109).

Özbek Türkçesinde *taqsim sonlar* olarak ifade edilen bu sıfat türünün metinde çok fazla örneğine rastlanmamıştır.

O’ttiz ikki samolyot sakkiztadan bo‘lib borar edi.	“Otuz iki uçak sekizerli gruplar hâlinde geliyordu.” 7/8
---	---

1.2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları

Özbek Türkçesinde “kasr sonları” olarak terimlendirilen kesir sayı sıfatları, asıl sayıların üzerine +dan ayrılma hâl ekinin getirilmesiyle oluşturulur. Özbek Türkçesinde asıl sayılardan sonra *yarim* sözcüğünün getirilmesiyle de kesirli sayı sıfatı oluşturulması mümkündür (Yıldırım, 2012: 110).

bir yarim norma “bir buçuk ölçek” 2/63
uch yarim ming kilometr “üç buçuk bin kilometre” 1/24

1.2.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları

Topluluk sayı sıfatları Özbek Türkçesinde “jamlovchi sonlar” olarak adlandırılır. Asıl sayı sıfatlarına +ov, +ovlan, +ala, +tacha, +larcha, +lab eklerinin getirilmesiyle topluluk sayı sıfatları oluşturulur (Yıldırım, 2012: 110).

mingl larcha kilometr uzoqda “binlerce kilometre uzakta” 4/20
--

1.2.2.2.3. Soru Sıfatları

Özbek Türkçesinde “so‘roq sıfatlari” olarak terimlendirilir. Varlıkların soru yoluyla durumlarını belirten sıfatlardır. Özbek Türkçesinde ismin önüne getirilen *qanday*, *qanaqa*, *qanchalik*, *qay*, *qaysi*, *qayerdaki*, *qancha*, *necha*, *nechta*, *nechanchi*, *nima*, *nechtadan* gibi sorularla karşılaşılır (Yıldırım, 2012: 111).

qanday toifadan “hangi sınıftan” 9/180

qaysi biri “nasıl biri” 12/15

qancha vaqt davom etganligi “kaç zamandır devam ettiğini” 8/21

1.2.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Belirsizlik sıfatı Özbek Türkçesinde “belgisiz sıfatlari” olarak terimlendirilmiştir. Belirsizlik sıfatları şahısları, nesneleri ve diğer kavramları karşılayan isimleri sayı, miktar açısından belli belirsiz belirten sıfatlardır. Özbek Türkçesinde belirsizlik sıfatları *oz*, *boshqa*, *biroz*, *birov*, *allaqanday*, *allaqaysi*, *harqalay*, *bir qancha*, *bir necha*, *buncha*, *muncha*, *shuncha*, *barcha*, *juda*, *hech* vb. sözcüklerle oluşturulmaktadır (Coşkun, 2017: 95).

juda dahshatli “çok dehşetli” 9/8	allaqanday bir kuyni “herhangi bir günü” 1/26
--	--

boshqa kazarmaga “başka kışlaya” 2/92	biron qurolni “bir kuralı” 2/14
--	--

bir necha kilometr “birkaç kilometre” 1/50	buncha gapni “bu kadar lafı” 2/29
---	--

1.2.2.3. Yapılarına Göre Sıfatlar

1.2.2.3.1. Basit Sıfatlar

Basit sıfatlar Özbek Türkçesinde “sodda sıfatlar” terimiyle ifade edilmektedir. Basit sıfatlar yapım eki almamış, herhangi bir kelimeyle birleşmemiş, kök durumundaki sıfatlardır (Demir, 2013: 310).

katta yo‘l “büyük yol” 6/17	ko‘k ko‘z “mavi göz” 4/36
og‘ir paytda “zor zamanda” 6/7	qora bulut “kara bulut” 1/65

1.2.2.3.2. Türemiş Sıfatlar

Özbek Türkçesinde türemiş sıfatlar “yasama sıfatlar” olarak adlandırılmaktadır. Türemiş sıfatlar, isim ya da fiil kök veya gövdelerine yapım eki getirilerek türetilen sıfatlardır.

baxtsiz mayiblar “bahtsız sakatlar” 6/24	olovli etegini “alevli eteğini” 8/4
shiddatli ko‘cha “şiddetli sokak” 11/23	xavfsiz joyga “tehlikesiz bir yere” 9/56

1.2.2.3.3. Birleşik Sıfatlar

Birleşik sıfatlar iki veya daha çok kelimenin birleşmesiyle oluşan sıfatlardır. Özbek Türkçesinde “qo‘shma sıfatlar” olarak terimlendirilmektedir.

jigarrang tusga “kahverengi bir görünüme” 6/14
xushchaqchaq yigitlar “neşeli yiğitler” 3/35

1.2.2.3.4. İkilemeli ve Tekrarlı Sıfatlar

Özbek Türkçesinde ikilemeli sıfatlar, iki zıt anlamlı kelimenin bir araya gelmesiyle oluşur; tekrar sıfatları ise aynı kelimenin tekrar edilmesi ile meydana getirilmektedir. Özbek Türkçesinde “juft sıfatlar” olarak terimlendirilen ikileme ve tekrar sıfatları iki kelimenin arasına kısa çizgi konularak yazılmaktadır (Yıldırım, 2012: 112).

katta-kichik vodiylari “büyük küçük vadileri” 6/15	alohida-alohida joy “ayrı ayrı yerler” 2/62
---	--

past-baland dalalar “alçak yüksek tarlalar” 8/2	katta-katta uylar “büyük büyük evler” 1/70
--	---

1.2.2.4. Sıfatlarda Derecelendirme

Sıfatlarda derecelendirme üç şekilde yapılmaktadır:

- 1) Basit (oddiy) derece
- 2) Karşılaştırma (ozaytirma, qiyosiy) derecesi
- 3) Pekiştirme, kuvvetlendirme (orttirma) derecesi (Yıldırım, 2012: 112).

1.2.2.4.1. Basit Derece

Basit derecelendirme Özbek Türkçesinde “oddiy daraja” olarak adlandırılır. Basit derecelendirme herhangi bir nesnenin başka bir nesneyle karşılaştırılmadığı şeklindedir. Bu gruptaki sıfatlar bir karşılaştırma eki ya da yardımcı bir kelime olmadan isimleri nitilemektedir (Yıldırım, 2012: 112).

katta yo‘l “büyük yol” 6/17	oltin yulduz “altın yıldız” 5/44
qora tutun “kara duman” 2/8	oq uylari “beyaz evleri” 5/9

1.2.2.4.2. Karşılaştırmalı Derecesi

Özbek Türkçesinde daha anlamını veren +roq ekini kullanılarak iki nesnenin niteliği ve niceliği karşılaştırılmaktadır. Karşılaştırmalı derecelendirme Özbek Türkçesinde “qiyosiy daraja” olarak adlandırılır (Coşkun, 2017: 96).

kattaroq bo‘ron “daha büyük fırtına” 11/44
kichikroq vodiyning “daha küçük vadinin” 6/18
tezroq urushni “daha hızlı savaşı” 2/16

1.2.2.4.3. Kuvvetlendirme ve Pekiştirme Derecesi

Kuvvetlendirme derecesi bir niteliğin benzer ya da farklı yönünün diğer bir nesnenin niteliği ile karşılaştırıldığı derecedir. +roq eki ile oluşturulur. Pekiştirme derecesi bir nesnedeki niteliğin normalden fazla ya da normalden daha az olduğu

yardımcı kelimeler kullanılarak oluşturulmaktadır. Pekiştirme derecesinde kullanılan bazı kelimeler: *eng, juda, juda ham, goyat* gibi. Özbek Türkçesinde “orttırma darajasi” olarak ifade edilmektedir (Yıldırım, 2012: 113).

eng zo‘r jang “en zor savaş” 6/7	qip-qizil qonga “kıp kırmızı kana” 8/23
juda katta xavf “çok büyük tehlike” 7/31	qop-qora tutunning “kapkara dumanın” 6/14

1.2.3. Zamirler

Cümlede, adların yerini tutan sözcüklere zamir denilmektedir. Zamirler sözü edilen varlıkların adı yerine geçici olarak kullanılmaktadır (Demir, 2013: 316).

Özbek Türkçesinde zamirler “olmoshlar” olarak ifade edilmektedir.

1.2.3.1. Anlam Bakımından Zamirler

1.2.3.1.1. Şahıs Zamirleri

Özbek Türkçesinde “kishilik olmoshlari” terimiyle karşılanan şahıs zamirleri

“men, sen, u, biz, siz, ular” sözcükleriyle karşılanmaktadır. Şahıs zamirleri isimler gibi hâl ekleriyle çekimlenebilmektedir.

Bazen çokluk bildiren “biz, siz, ular” zamirleri teklik ifade eden anlamlarda da kullanılabilirler. Böyle durumlarda kullanılan “biz” zamiri mütevacılık ifade etmektedir. “siz ve onlar” zamirleri ise cümleye saygı ifadesi katmaktadır. Bu zamirlerle iyelik ekleri kullanılmamaktadır. Şahıs zamirleri cümlede çeşitli söz dizimsel görevler üstelenebilmektedir (Sapayev, 2009: 142).

Men qatori yigitlar qorga ko‘kragini berib, o‘lim bilan olishib yursa-yu, men issiq ko‘rpani desam, hajibiz bo‘lar edim.	Ben gibi delikanlılar karda kıyamette, ölümle yüz yüze geldiğinde ben sıcak bir yorgan istersem hanım evladı olurdum. 2/48
Lekin, harqalay, sen aytganday, granata tashlamabdi-yu, samolyotni o‘qqa tutibdi.	Ama öyle ya da böyle senin söylediğin gibi el bombası atmamış ve uçağı mermi yağmuruna tutmuş. 4/64

Mening xotin olganimga nihoyati ikki oy bo'lgan edi.	Ben evleneli iki ay oldu. 2/42
Ana «sehr gut! »-dedi, -men sening hamma xislatlaringni mana shundan bilaman.	İşte “çok iyi” dedi, ben senin tüm vasıflarını işte bundan biliyorum. 9/172
Agar gap o'g'il bolalikni ko'rsatish bo'lsa, meni uyimdan ombir bilan ham sug'urib ola olmas edingiz.	Eğer laf çocukluk etmek olsaydı beni evimden kıskaçla da çekip alamazdınız. 2/86
Ayt, kampir, hammasini aytib beraman degin, men seni so'rab olaman, -dedi pichirlab.	Söyle, yaşlı kadın, tümünü söyleyiver, ben senden soracağım, diye fısıldayarak. 10/86
U qaytib o'zining «Paxtachilik» kolxozida ketmonini chopib yura turdi, lekin o'zini ulug'poxodda biron anglashilmovchilik orqasida bo'linmasidan keyinda qolgan jangchiday sezar edi.	O dönüp “Pamukçuluk” kolhozunda çapa yapmaya devam etti, ama kendini ulu yürüyüşte yanlış anlama sonucu birliğinden geride kalmış savaşı gibi hissediyordu. 1/3
Uning suyagi jismoniy mehnat bilan qotdi.	Onun kemiği bedensel çalışmayla sertleşmişti. 3/15
Qaysimiz xotinimizni ko'p roq yaxshi ko'rar ekanmiz, siz mi, menmi?	Hangimiz hatunumuzu daha çok seviyoruz siz mi ben mi? 2/55
Siz jabr ko'rgansiz, biz jabr ko'rgan kishining gapiga ishonamiz.	Siz zulüm görmüşsünüz, biz zulüm görmüş kişinin sözüne güveniriz. 10/60

1.2.3.1.2. Dönüslülük Zamiri

Özbek Türkçesinde dönüslülük zamiri olarak *o'z (kendi)* sözcüğü kullanılmaktadır (Sapayev.2009: 144). Bu zamir “o'zlik olmoshi” şeklinde terimlendirilmektedir.

Konferans`e-yoshgina bir mariy yigiti chiqib, «kontsertimizning birinchi nomerida o'zim mashq qilib beraman, ikkinchi nomerida xohlagan kishi xohlagan	Sunucu olan gencecik bir Çırmış delikanlısı çıkarak "konserimizin ilk bölümünde kendim gösteri yapacağım, ikinci bölümünde isteyen kişi istediği
---	--

hunarini ko'rsatishi mumkin>> deb hammani kuldirdi; so'ngra konserva qutisidan o'zi yasagan mandolinada mariycha bir kuyni chalib berdi.	hünerini gösterebilir" diye herkesi güldürdü, sonra konserve kutusundan kendi yaptığı mandolinle Çirmişçe bir ezgi çalıverdi. 4/24
U qaytib o'zining <<Paxtachilik>> kolxozida ketmonini chopib yura turdi, lekin o'zini ulug'poxodda biron anglashilmovchilik orqasida bo'linmasidan keyinda qolgan jangchiday sezar edi.	O dönüp "Pamukçuluk" kolhozunda çapa yapmaya devam etti, ama kendini ulu yürüyüşte yanlış anlama sonucu birliğinden geride kalmış savaşçı gibi hissediyordu. 1/3
U yog'ini o'zingiz bilib ola bering.	Diğer tarafını siz kendiniz düşünün. 2/78
Pet'ka bugun bir qadar mamnun, Ahmadjonni o'zida yo'q xursand gumon qilar edi.	Petka bugünden memnundu ama Ahmetcan'ın kendisi kadar memnun olmadığından şüphe ediyordu. 5/30
Ahmadjon birpas jim qoldi, so'ngra, Bo'taboyga emas, o'zicha gapirayotganday davom etdi.	Ahmetcan aniden sessizleşti, sonra Bötebay ile değil, kendi kendine konuşuyormuş gibi devam etti. 2/70

1.2.3.1.3. İşaret Zamirleri

Varlıkları göstermek, işaret etmek için kullanılan zamirlerdir. Özbek Türkçesinde *bu, shu, u, bular, shular, ular, osha, ana, mana vb.* kelimler ile karşılanmaktadır ve "ko'rsatish olmoshlari" terimiyle ifade edilmektedir.

Pet'ka buni darrov payqab, zo'r diqqat bilan kuzatdi.	Petka bunu hemen sezip, bütün dikkatiyle gözetledi. 5/17
Shuni aytib bersangiz.	Bunu söyleyebilir misiniz? 5/45
Ahmadjon bularning hammasiga <<bu hisob emas>> deb javob berar edi.	Ahmetcan bunların tümüne "bu iş bitmedi" diye cevap veriyordu. 5/34
Buni kimga topshiraman.	Bunu kime teslim edeceğim. 2/32

1.2.3.1.4. Belirsizlik Zamirleri

Cümlede özne, nesne, tümleç ve yüklem olarak kullanılabilen belirsizlik zamirleri de adlar ve öteki zamirler gibi çokluk ve ad çekimi eklerini alabilmektedirler. Çeşitli edatlar ve daha başka birimlerle birleşerek kelime grupları olabilen belirsizlik zamirleri için (Korkmaz, 2019: 414) Özbek Türkçesinde “gumon, belgilash va bo‘lishsizlik olmoshlari” terimi kullanılmaktadır.

U soydan o‘ta olmay qaytganlarning hammasini birma-bir qo‘lidan ushlab o‘tkazib qo‘ydi.	O, dereden geçemeyenlerin hepsini birer birer ellerinden tutarak geçirdi. 1/63
Ahmadjon ta’bi tirriq bo‘lib, boshqa hech kimdan gap so‘ramadi.	Ahmetcan keyfi kaçınca hiç kimseye bir şey sormadı. 1/30
Bu yaxshiliklarning har qaysisi ko‘nglimdan alohida-alohida joy olgan.	Bu iyiliklerin her biri gönlümde tek tek yer edinmiş. 2/62
Gap birovning hajiqizligi, birovning o‘g‘il bolaligidami.	Mevzu birinin korkaklığı diğerinin ise delikanlı oluşunda mı? 2/49

1.2.3.1.5. Soru Zamirleri

Özbek Türkçesinde “so‘roq olmoshlari” olarak ifade edilmekte olan soru zamirleri *kim, nima, qayoq, qanaqa, qaysi, qayda, qayer, qancha, qani, necha* vb. sözcüklerle karşılanmaktadır. Bu zamirler iyelik eklerini, hâl eklerini ve çoğul ekini alabilirler. Metinde tespit edilen örnekleri şu şekildedir:

Ko‘chaga kim granata tashladi?	Sokağa kim el bombası atıyordu? 9/67
---------------------------------------	---

1.2.3.2. Yapı Bakımından Zamirler

1.2.3.2.1. Basit Zamirler

Basit zamirler kök hâlinde olan zamirlerdir. Özbek Türkçesinde “sodda olmoshlar” olarak terimlendirilmektedir. Basit zamirler *men, sen, kim, hamma* gibi sözcüklerle oluşturulmaktadır (Yıldırım, 2012: 127).

Men shuni bilar edim, shuni bilib turib askarlikka ariza berganman.	Men bunu biliyordum, bunu bilerek askerliğe dilekçe verdim. 2/74
--	---

1.2.3.2.2. Birleşik Zamirler

Özbek Türkçesinde “qo‘shma olmoshlar” olarak ifade edilmekte olan birleşik zamirler birden fazla sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşmaktadır.

Dedi, so‘ngda, hech narsaga qaramay polizma-poliz yuqoriga qarab ketdi.	Dedi, sonra da hiçbir şeye bakmadan bostana doğru yukarıya gitti. 7/71
Bu yaxshiliklarning har qaysisi ko‘nglimdan alohida-alohida joy olgan.	Bu iyiliklerin her biri gönlümde tek tek yer edinmiş. 2/62

1.2.4. Zarflar

Zarflar, fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek çeşitli açılardan etkilenip değiştirerek anlamlarını daha belirginleştiren kelime türüdür. Zarflar genellikle isim, sıfat, zamir gibi kelime sınıflarından alınan kelimelerle cümleler oluşturulur. Zarflar, zaman, yer ve yön, durum, miktar ve soru zarfları olarak sınıflandırılır (Korkmaz, 2019: 427). Özbek Türkçesinde “ravishlar” olarak terimlendirilen zarflar *qanday*, *qachon*, *qayerda*, *qancha* gibi sorulara cevap olmaktadır.

1.2.4.1. Anlam Bakımından Zarflar

1.2.4.1.1. Yer-Yön Zarfları

Yer ve yön zarfları, fiildeki oluş ve kılışın yerini ve yönünü belirleyen zarf türüdür (Korkmaz, 2019: 462). Özbek Türkçesinde “o‘rin ravishlari” olarak ifade edilmekte olan yer ve yön zarfları *qayerga*, *qayerda*, *qayerdan* gibi sorulara cevap olmaktadır.

Ahmadjon turgan yerdan nihoyati yuz metrcha narida , tepalikning etagida pisib yotgan nemis pulemyoti piyoda askarlarimizni yonboshdan o‘qqa tuta boshladi.	Ahmetcan'ın bulunduğu yerden yaklaşık yüz metre kadar ötede , tepeliğin eteğinde pusuya yatan Alman makineli tüfeği, yaya askerlerimize yan taraftan ateş açmaya başladı. 7/10
--	---

Urush g'arbda, rota frontdan uch-uch yarim ming kilometr berida , yana sharqqa qarab ketayotibdi.	Savaş batıda, askerî birlik cepheden üç, üç buçuk bin kilometre uzakta yine doğuya doğru gitmekteydi. 1/24
Uzoqdan dumsiz kaltakesakka o'xshab ko'ringan nemisni qorovulga qo'ndirib, tepkini bosdi.	Uzaktan kuyruksuz kertenkeleye benzeyen Alman'ı bekçiye yakalatıp tekmei bastı. 5/26
Dedi, so'ngda, hech narsaga qaramay polizma-poliz yuqoriga qarab ketdi.	Dedi, sonra da hiçbir şeye bakmadan bostana doğru yukariya gitti. 7/71
Bo'linma kechagina dushman batareyasi turgan tepalikni aylanib o'tdi va jangsiz ilgariga qarab yurdi.	Bölük dünkü düşman birliğinin bulunduğu tepeliği dolaştı ve savaştan ileriye doğru yürüdü. 6/16
Tepalikning u yog'idagi qishloqdan yarim kilometrcha narida , kunchiqish tomondagi soylikni qoplagan tutun va chang ichida muttasil tuproq ko'tarilib tushar, tanklar izg'ib yurar edi.	Tepeliğin o tarafındaki köyden yarım kilometre kadar ötede güneşin doğduğu taraftaki dereyi kaplayan duman ve toz içerisinde toprak durmadan havalanıyor ve tanklar dolaşıyordu. 7/36

1.2.4.1.2. Zaman Zarfları

Zaman zarfları, fiillerin anlamını zaman bakımından belirten, hareketin ne zaman yapıldığını ifade eden sözcük türleridir. Özbek Türkçesinde “payt ravishlari” ifadesi ile karşılanmaktadır. Zaman zarfları *qachon*, *qachondan*, *qachongacha* sorularına cevap vermektedir (Yıldırım, 2012: 130).

Kechqurun hamma kinoga ketganda birpas mizg'igani kazarma yonidagi maysaga cho'zilgan edi.	Akşam herkes sinemaya gittiğinde biraz uyuklamak için kışla yanındaki yeşillığe uzanmıştı. 3/32
Mana shularni nazarga olganda, bugun bo'lmasa, ertaga juda dahshatli jang boshlanishi muqarrar edi.	İşte bunları hesaba kattığında, bugün değilse bile yarına pek dehşetli savaşın başlaması kaçınılmazdı. 9/8

1.2.4.1.3. Durum Zarfları

Durum zarfları hareketin hangi tarzda meydana geldiğini ifade etmektedir. Özbek Türkçesinde “holat ravishlari” olarak ifade edilmekte olan durum zarfları *qanday, qanday qilib, qay tarzda* gibi sorulardan birine cevap olmaktadır (Sapayev, 2009: 204). Özbek Türkçesinde *+day, +dek, +cha* eklerini alarak genişleyen kelimeler de durum zarfı olarak kullanılmaktadır (Yıldırım, 2012: 133).

Bu samolyotlar ham bomba tashlamaydi, bezrak pashshaday g'ing'illab bir-ikki aylanadi-yu, keyin to'satdan qochib qoladi.	Bu uçaklar da bomba atmıyor, daha çok sinek gibi vızıldayarak bir iki tur dönüp sonra birdenbire gözden kayboluyordu. 5/2
Pet'ka buni darrov payqab, zo'r diqqat bilan kuzatdi.	Petka bunu hemen sezip, bütün dikkatiyle gözetledi. 5/17
Snaryad lager` ustidan ilondek pishqirib o'tdi, ro'paradagi tog'ning bag'ridan qora tutun ko'tarildi va yo'talgan singari tovush eshitildi.	Top mermisi kampın üstünden yılan gibi geçti, karşıdaki dağın ortasından kara bir duman yükseldi ve öksürük gibi bir ses duyuldu. 2/8
Rayon markaziga borganida, bu qayg'usini partiya kabinetining mudiriga aytgan edi, mudir <<Nemislarda ham Shekspirdek zo'r yozuvchilar bor, o'rganaber, kuymaysan>>, dedi.	İlçe merkezine gittiğinde bu hüznünü parti ofisinin müdürüne söylemişti, müdür “Almanlar'da da Shakespeare gibi güçlü yazarlar var, öğreniver, yanmazsın” dedi. 9/145
Lekin shuni aniq bilamanki, men hech qachon qahramon bo'lishni o'ylagan emasman.	Ama şunu kesin olarak biliyorum ki, ben hiçbir zaman kahraman olmayı düşünmedim. 5/51
Polkovnik birdan to'xtadi-da.	Albay birden durdu. 5/42

1.2.4.1.4. Miktar Zarfları

Miktar zarfları, bir sıfatın, bir zarfın veya fiildeki oluş ve kılışın miktarını, ölçüsünü belirleyen zarflardır (Korkmaz, 2019: 478). Özbek Türkçesinde “miqdor ravishlari” olarak terimlendirilen miktar zarfları *qancha, qay darajada* sorularına cevap vermektedir.

Dushman qanchalik gangitilsa, uning o't ochish nuqtalari qancha ko'p yemirib tashlansa, hujumning muvaffaqiyati shuncha muqarrar bo'ladi.	Düşman ne kadar sersemleştirilse, ateş açma noktaları ne kadar çok parçalanıp dağıtılsa hücumun başarısı da o kadar kaçınılmaz olur. 4/44
Qismda yosh jihatidan hammadan kichik, bo'yi hammadan past bo'lgani uchun <<duvarak>> deb laqab qo'yilgan İvan Somuxin uch nemisni asir olganligi Ahmadjonning esidan sira chiqmaydi.	Birlikte yaş olarak herkesten küçük, boyu herkesten kısa olduğu için “bodur” diye lakap takılan İvan Somuh'in üç Alman'ı esir aldığı Ahmetcan'ın aklından hiç çıkmıyordu. 8/24

1.2.4.1.5. Soru Zarfları

Fiillerin yer, yön, zaman, sebep, nitelik ve derecelerini soru yoluyla açıklayan ve *qanday*, *qachon*, *qayoqqa*, *qayerda*, *qayerdan*, *qancha* gibi soru sözcüklerikullanılarak oluşturulan zarflardır. Soru zarfları Özbek Türkçesinde “so‘roq ravishlari” olarak terimlendirilir (Coşkun, 2017: 116).

Siz Oltin Yulduzni qanday qilib olgansiz?	Siz Altın Yıldız'ı nasıl aldınız? 5/44
Jo'ram, o'qni qachon beradi? deb so'radi?	Dostum, mermiyi ne zaman verecekler, diye sordu. 1/75
Jo'ram, qayoqqa ketayotibmiz?- deb so'radi.	Dostum, nereye gitmekteyiz, diye sordu. 1/27
Buncha gapni qayerdan topib yozdingiz?	Bu kadar lafı nereden bulup yazdınız? 2/29

1.2.4.2. Zarflarda Derecelendirme

Hareketin ve niteliğin derecesini artırma ya da azaltma özelliğine sahip olan zarflarda derecelendirme +roq eki ile yapıldığında kıyaslama; “eng, juda, o'ta, nihoyatda, ancha” sözcükleri ile yapıldığında ise artırma derecesi işlevinde kullanılmaktadır (Yıldırım, 2012: 139).

Bilmayman, dedi va Ahmadjonga yaqinroq keldi, -bilmayman.	Bilmiyorum, dedi ve Ahmetcan'a daha da yaklaşıarak -bilmiyorum. 5/50
--	---

1.2.4.3. Yapı Bakımından Zarflar

1.2.4.3.1. Basit Zarflar

Basit zarflar kök hâlinde olan zarflardır. Özbek Türkçesinde “sodda ravishlar” olarak terimlendirilen basit zarflar, *ko‘p*, *oz* gibi yapım eki almamış kelimelerle ifade edilmektedir.

Razvedka va asirlarning bergan ma`lumotlariga ko‘ra, dushman Oryol va Belgorod rayonlariga o‘n yetti tank diviziyasi, uchta motorlashtirilgan va o‘n sakkizta piyoda askar diviziyasi to‘plagan, bu kungacha hech qaysi frongda ko‘rilmagan yoki oz ko‘rilgan texnikani taxt qilib qo‘ygan edi.	Araştırmalar ve esirlerin verdiği bilgilere göre, düşman Oryol ve Belgorod bölgelerine on yedi tank tümeni, üç tane motorlu on sekiz tane yaya asker tümeni toplanmış, bugüne kadar cephede görülmemiş veya az rastlanan teknik ile hazırlanmıştı. 9/7
--	---

1.2.4.3.2. Türemiş Zarflar

Türemiş zarflar kelime köklerine yapım eki getirilerek oluşturulur. Özbek Türkçesinde “yasama ravishlar” olarak terimlendirilir.

Bo‘linma tong qorong‘isida oyoqqa bosganicha kuni bo‘yi tinim olmas, hatto odatda tushki ovqatdan keyin beriladigan bir soatlik istirohat ham ko‘pincha berilmas edi.	Birlik sabah karanlığında hareketlenip gün boyu soluk almaz, hatta genellikle öğle yemeğinden sonra verilen bir saatlik istirahat da çoğunlukla verilmezdi. 3/2
--	--

1.2.4.3.3. Birleşik Zarflar

Özbek Türkçesinde “qo‘shma ravishlar” olarak ifade edilen birleşik zarflar, iki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşturulur (Yıldırım, 2012: 140).

Bungacha <<nemis butun kuchini shu yerga soldi, eng zo‘r jang shu yerda bo‘layotir>> deb tashvishda qolgan	Buraya kadar “Alman bütün gücünü buraya verdi, en zor savaş burada oluyor” diye endişelenen Ahmetcan'a savaş
---	---

Ahmadjonga jang ko'rgan Pet'kaning bu xildagi xotirjamligi og'ir paytda butun bir polk to'pxonasi bilan yordamga kelganday ta'sir qildi.	görmüş Petka'nın bu tür kaygısızlığı zor zamanda bütün bir alay cephanesiyle yardıma gelmiş gibi hissettirdi." 6/7
Bulardan ba'zi birlari bir lahza sekinladi, ulardan tushgan desant butalar orasiga kirib, ko'zdan yo'qoldi.	Bunlardan bazıları bir an yavaşladı, iniş yapan müfrezeler çalılar arasına girip gözden kayboldu. 7/25

1.2.4.3.4. İkilemeli veya Tekrarlı Zarflar

Özbek Türkçesinde “juft va takroriy ravishlar” olarak ifade edilen ikilemeli ve tekrarlı zarflar, birbirlerine yakın iki anlamlı kelimenin bir arada kullanılmasıyla oluşturulur (Yıldırım, 2012: 140).

Haqiqatda bu ov Ahmadjonga Pet'ka gumon qilgan darajada favqulodda kayfiyat bag'ishlamagan, u yuzma-yuz turib ikki og'iz so'z aytmoqchi bo'lgan ashaddiy dushmaniga o'sha so'zini telefon orqali aytganday bo'ldi.	Gerçekten de bu av Ahmetcan'ı Petka'nın şüphe ettiği seviyede keyiflendirmede, yüz yüze bakıp iki çift laf söylemek istediği azılı düşmanına o sözünü telefon aracılığıyla söylemiş gibi oldu. 5/31
Bu orada tanklarimiz jilg'adan birin-ketin chiqib, tepalikning o'ng yon bag'ridan o'rmalay ketdi.	Bu arada tanklarımız vadiden art arda çıkıp, tepeliğin sağ tarafından tırmanarak gittiler. 7/24

1.2.5. Fiiller (Fe'l)

Eylemler, varlıkların yaptıkları işleri, kılışları zamana ve kişiye bağlı olarak anlatan sözcüklerdir (Gencan, 1979: 271). İsimler, gramer açısından kendi başlarına bağımsız nesneler ile kavramları karşılayan sözler oldukları hâlde, fiiller bağımsız değil, bağımlı kelimelerdir. Fiiller tek başlarına kullanılamazlar. Karşıladıkları iş, oluş ve hareketler sadece isimlerle olan ilişkileri ile ortaya çıkar (Korkmaz, 2019: 487).

1.2.5.1. Şahıs Ekleri

Şahıs ekleri, çekimli fiillerde oluş ve kılışın hangi şahıslarla yapıldığını bildirir. Şahıs ekleri, fiildeki oluş ve kılışı, bir şekil ve zaman kalıbıyla şahıslara bağlayan eklerdir (Korkmaz, 2019: 518). Özbek Türkçesinde “fe’llarda shaxs qo‘shimchalari” olarak terimlendirilir.

1.2.5.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Zamir kökenli şahıs ekleri, duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman ve istek kipinin çekiminde kullanılır (Yıldırım, 2012: 151).

Şahıs Ekleri	Ekler	Örnekler	
1. Teklik Şahıs Eki	-man	Nima ish qilibman ?	Ne iş yapmışım ? 11/68
2. Teklik Şahıs Eki	-san	Leytenant: <<Sen bir martaba ko‘rgansan endi ko‘rmaganlar ko‘rsin>> deb javob beribdi.	Teğmen: “Sen bir defa görmüşsün görmeyenler görsün” diye cevap verdi. 12/26
3. Teklik şahıs Eki	-Ø /-di	<<Qo‘mondonlik bizni tamom esidan chiqardi, shekilli, hali ham zang bosib yotibmiz>>, deb yozibdi .	“Komutanlık bizi tamamen unutmuş galiba, hâlâ yan gelip yatıyoruz” diye yazmış . 3/42

Şahıs Ekleri	Ekler	Örnekler	
1.Çokluk Şahıs Eki	-miz	Qilgan ishlaringizni eshitganmiz .	Yaptığınız işleri duymuşuz . 11/66
2.Çokluk Şahıs Eki	-siz	Siz jabr ko‘rgansiz , biz jabr ko‘rgan kishining gapiga ishonamiz.	Siz zulüm görmüşsünüz , biz

			zulüm görmüş kişinin sözüne güveniriz. 10/60
3.Çokluk Şahıs Eki	-di(lar)	İncelenen metinde zamir kökenli 3. çokluk şahıs ekine rastlanmamıştır.	

1.2.5.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

İyelik kökenli şahıs ekleri, görülen geçmiş zaman ve şart kipi çekiminde kullanılır (Yıldırım, 2012: 151).

Şahıs Ekleri	Ekler	Örnekler	
1. Teklik Şahıs Eki	-m	Xotinimga yozdim.	Hatunuma yazdım. 2/34
2. Teklik Şahıs Eki	-ng	Nazarimda, hamma uylarning derazasidan yaqinlari Qizil Armiyada, partizan otryadlarida bo'lgan tanish-bilishlar, yor-do'stlar, qavm-qarindoshlar xuddi tin olmay, ko'zlari jovdiragan holda menga qarab turganday, << aytdingmi? >>deyayotganday bo'lar edi.	Baktigimda, tüm evlerin penceresinden yakınları Kızıl Ordu'da, çeteci tayfalarında olan tanıdık bildik, eş dostlar, arkadaşlar tıpkı nefes almadan, gözleri yardım istiyormuş halde bana bakıyor gibiydi, " söyledin mi? " diyormuş gibi. 10/80
3. Teklik Şahıs Eki	-Ø	Ahmadjon ta'bi tirriq bo'lib, boshqa hech kimdan gap so'ramadi+Ø.	Ahmetcan keyfi kaçınca başka kimseye bir şey sormadı. 1/30

Şahıs Ekleri	Ekler	Örnekler	
1. Çokluk Şahıs Eki	-k	Qism mudofaa liniyasiga borgandan keyin Ahmadjon hovliga xat yozib, <<ilgari yozgan xatlarim hammasi bekor, urush bo‘layotgan joyga endi keldik , lekin hali urushdan darak yo‘q>> dedi.	Birlik savunma hattına gittikten sonra Ahmetcan avluda mektup yazıp “daha önceleri yazdığım mektupların tümü boşuna, savaş olan yere şimdi geldik , ama hala savaştan haber yok” dedi. 4/76
2. Çokluk Şahıs Eki	-(i)ng(iz)	Ha, zag‘cha otarmidingiz? Deb yana to‘nglik qildi.	Evet, karga vurur muydunuz , diye yine kabaca davrandı. 1/77
3. Çokluk Şahıs Eki	-(lar)	Yevgeniyani ko‘rmdilaringmi? -deb so‘radi.	Yevgeniya‘yı görmediler mi? diye sordu. 100/34

1.2.5.1.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri

Özbek Türkçesinde emir kipinin çekiminde diğer şahıs eklerinden farklı olarak aşağıda belirtilen şahıs ekleri kullanılmaktadır:

Şahıs	Ekler	Örnekler	
1. Teklik Şahıs Eki	-(a)y(in)	Rostini aytaymi?	Doğrusunu söyleyeyim mi? 11/54
2. Teklik Şahıs Eki	-gin, -Ø	Ayt , kampir, hammasini aytib beraman degin , men seni so‘rab olaman, -dedi pichirlab.	Söyle , yaşlı kadın, tümünü söyleyiver , ben sana soracağım, diye fısıldadı. 10/86

3. Teklik Şahıs Eki	-sin 12/26	Leytenant: <<Sen bir martaba ko‘rgansan endi ko‘rmaganlar ko‘rsin >> deb javob beribdi.	Teğmen: “Sen bir defa görmüşsün görmeyenler görsün ” diye cevap verdi. 12/26
------------------------	-------------------	--	---

Şahıslar	Ekler	Örnekler	
1.Çokluk Şahıs Eki	-aylik	Ha, avval tanishib qo‘yaylik , otingiz nima?	Evet, önce tanışalım , adınız ne? 1/93
2.Çokluk Şahıs Eki	-(i)ngiz	İncelenen metinde emir kipinin 2. çokluk şahıs ekine rastlanmamıştır.	
3.Çokluk Şahıs Eki	-sin, -sinlar	O‘lim umidida shu yergacha kelganidan keyin, bu yog‘iga ham qo‘yib berginki, birontasi ham noumid qaytmasin .	Ölüm ümidiyle bu yere kadar geldikten sonra hepsini bir tarafa bırak da biri de umutsuz dönmesinler. 9/36

İncelen metinde aşağıdaki örnelede 2.teklik ve 3.çokluk iyelik ekinin üzerine iki tane üst üste şahıs görülmektedir.

Lenani ko‘rmdilaringmi?	Lena‘yı görmediler mi? 10/33
Yevgeniyani ko‘rmdilaringmi? -deb so‘radi. 10/34	Yevgeniya‘yı görmediler mi? diye sordu.

1.2.5.2. Bildirme Kipleri

Bildirme kipleri, bir oluşun, kılışın yapılmakta olduğu zamanı bildirir. Özbek Türkçesinde “xabar mayli” olarak terimlendirilir (Coşkun, 2017: 121).

1.2.5.2.1. Geçmiş Zaman Kipi

1.2.5.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman, Özbek Türkçesinde “yaqin o‘tgan zamon” olarak ifade edilmektedir. Fiilin üzerine **-di** eki getirildikten sonra iyelik kökenli şahıs eklerinin getirilmesiyle oluşturulur.

Ana shu Ahmadjon mehnatda chiniqqan, uncha-muncha og‘ir mehnatni ko‘rdim demaydigan shu yigit ham toliqar, ba‘zan otga o‘xshab tikka turgan joyida pinakka ketar edi.	Ahmetcan ağır bir çalışmaya dayanıklı olduğu halde bazen yorulur, bulunduğu yerde at gibi durduğu yerde uykuya daldı. 3/19
Nazarimda, hamma uylarning derazasidan yaqinlari Qizil Armiyada, partizan otryadlarida bo‘lgan tanish-bilishlar, yor-do‘stlar, qavm-qarindoshlar xuddi tin olmay, ko‘zlari jovdiragan holda menga qarab turganday << aytdingmi? >>deyayotganday bo‘lar edi.	Baktıgımda, tüm evlerin penceresinden yakınları Kızıl Ordu’da, çeteci tayfalarında olan tanıdık bildik, eş dostlar, arkadaşlar tıpkı nefes almadan, gözleri yardım istiyormuş halde bana bakıyor gibiydi, “ söyledin mi? ” diyormuş gibi. 10/80
Ma‘lum sabablarga ko‘ra, biz bu qahramonlarni dafn qilolmadik , jasadlarini shu tuproqqa omonat qo‘yib ketdik.	Malum sebeplere göre, biz bu kahramanları defnedemedik , cesetlerini bu toprağa emanet bırakıp gittik. 8/64
Buncha gapni qayerdan topib yozdiningiz?	Bu kadar lafı nereden bulup yazdınız? 2/29
Ofitser kuldi .	Subay güldü . 10/49

1.2.5.2.1.2. Duyulan Geçmiş Zaman

Duyulan geçmiş zaman, **-gan**, ve **-ib** ekleriyle iki tip olarak yapılır. Özbek Türkçesinde “uzoq o‘tgan zamon” olarak terimlendirilir. Öğrenilen geçmiş zamanın iki tipinin de olumsuzu **-ma** ekiyle yapılır. Bu zamanın 3. teklik ve 3. çokluk şahıs çekiminde

kullanılan ekler farklılaşmaktadır. *-gan* eki ile yapılan çekimde 3. teklik şahıs eksiz, 3. çokluk şahıs ise *-lar* eki ile karşılanır. Bu zamanın *-ib* eki ile çekiminde ise 3. teklik şahıs çekimi *-di* eki ile 3. çokluk şahıs çekimi ise *-dilar* ekiyle yapılmaktadır.

Eshitganman , bilaman.	Duymuşum , biliyorum. 10/121
Nima ish qilibman ?	Ne iş yapmışım ? 11/68
Leytenant: <<Sen bir martaba ko‘rgansan endi ko‘rmaganlar ko‘rsin>> deb javob beribdi.	Teğmen: “Sen bir defa görmüşsün şimdi görmeyenler görsün” diye cevap verdi. 12/26
U vaqtda bizni osgani arqon ko‘tarib kelgan nemisni ko‘ribmanu unga arqon eshib berayotgan butun Germaniyani unutibman .	O zamanda bizi asmak için halatını alıp gelen Alman’ı görüp ona halat eğirip veren bütün Almanya’yı unutmuşum . 12/12
Nemislar Andryushani qamab, o‘sha kuni kechasi Matvey Andreevichni ham olib ketishibdi .	Almanlar Andryusha’yi tutuklayıp, o günün gecesi Matvey Andreevich’i de alıp gitmişler . 10/39

1.2.5.2.2. Şimdiki Zaman Kipi

Özbek Türkçesinde şimdiki zaman dört farklı ek ile yapılmaktadır. Bu ekler; **-yap**, **-yotir**, **-yotib**, **-moqda** şeklindedir. Şimdiki zaman bu eklerin üzerine getirilen zamir kökenli şahıs ekleriyle oluşturulur. Özbek Türkçesinde “hozirgi zamon” olarak terimlendirilir.

1. Şimdiki zamanın bu çekimi, fiillerin üzerine **-yap** eki getirildikten sonra zamir kökenli şahıs eklerinin eklenmesiyle oluşturulur. Bu zamanın olumsuzu **-ma** eki ile yapılır. İncelenen metinde örneği bulunmamaktadır.
2. Şimdiki zamanın ikinci tip çekiminde **-yotir** eki kullanılır. Bu ek üzerine zamir kökenli şahıs eklerini almaktadır. Anlamsal olarak Türkiye Türkçesindeki **-makta**, **-mekte** ekinin karşılığıdır.

Bungacha<<nemis butun kuchini shu yerga soldi, eng zo‘r jang shu yerda bo‘layotir >> deb tashvishda qolgan	Buraya kadar “Alman bütün gücünü buraya verdi, en zor savaş burada olmakta ” diye endişelenen Ahmetcan'a
---	---

Ahmadjonga jang ko'rgan Pet'kaning bu xildagi xotirjamligi og'ir paytda butun bir polk to'pxonasi bilan yordamga kelganday ta'sir qildi.	savaş görmüş Petka'nın bu tür kaygısızlığı zor zamanda bütün bir alay cephanesiyle yardıma gelmiş gibi hissettirdi. 6/7
--	---

3. Özbek Türkçesinde şimdiki zamanın bir diğer çekimi fiillerin üzerine **-yotib** eki getirildikten sonra zamir kökenli şahıs eklerinin eklenmesi sonucu oluşturulur.

Urush g'arbda, rota frontdan uch-uch yarim ming kilometr berida, yana sharqqa qarab ketayotibdi!	Savaş batıda, askerî birlik cepheden üç, üç buçuk bin kilometre uzakta yine doğuya doğru gitmekteydi! 1/24
Jo'ram, qayoqqa ketayotibmiz? - deb so'radi.	Dostum, nereye gitmekteyiz? diye sordu. 1/27

4. Özbek Türkçesinde kullanılan şimdiki zamanın bu çekimi **-moq** mastar eki ile **+da** bulunma hâlinin bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. Eylemin sürekliliğini ifade etmesi nedeniyle şimdiki zaman içerisinde değerlendirilmektedir.

U yaxshi pulemyotchi bo'lib, sinovdan o'tgan bu kunlarda Qizil Armiya bir yarim ming kilometr masofada front bo'ylab hujum qilmoqda va Leningrad atrofida, markaziy frontda, Xar'kov ostonalarida, Azov dengizi, Qora dengiz bo'ylarida dushmanga qaqshatg'ich zarbalar bermoqda edi. 4/2	O iyi bir nişancı olarak sınavdan geçtiği bugünlerde Kızıl Ordu 1500 kilometre mesafede cephe boyunca hücum etmekte ve Leningrad etrafında, merkezi cephede, Harkov girişlerinde, Azak Denizi'nde, Karadeniz boyunca düşmana yıkıcı darbeler indirmekteydi.
--	--

1.2.5.2.3. Gelecek Zaman Kipi

Gelecek zaman çekimi **-a** ve **-y** ekleriyle yapılır. Ünlüyle biten fiillerden sonra **-y**, ünsüz ile biten fiillerden sonra ise **-a** eki getirilir. Bu zamanın olumsuz şekli **-ma** ekinin eklenmesiyle oluşturulur. Özbek Türkçesinde “hozirgi kelasi zamon” olarak terimlendirilir. Bu zamanda zamir kökenli şahıs ekleri kullanılır.

Ha, taniyman , dedim.	Evet, taniyorum , dedim. 10/43
Birovni o‘z uyiga kirgani qo‘ymaysanmi?	Birinin kendi evine girmesine izin vermiyor musun? 7/67
Isbot qilish uchun hech qanday hujjat, guvoh yoki boshqa narsa talab qilmaymiz.	İspat etmek için hiçbir belge, tanık veya başka şey talep etmiyoruz. 10/58
Raschyotni Berlinda qilamiz.	Ödemeyi Berlin’de yapacağız. 12/21
Yolg‘on gapirmang, biz hammasini bilamiz.	Yalan söyleme, biz hepsini biliyoruz. 10/50
Xotiningizni juda yaxshi ko‘rasizmi?	Hatununuzu seviyor musunuz? 2/51

Gelecek zamanın az rastlanan ikinci tipi **-(y)ajak** ekiyle yapılır. Ancak metinde bu tipine ait örnek bulunmamaktadır.

1.2.5.2.4. Geniş Zaman

Geniş zaman kipi fiile **-(a)r** ekinin eklenmesiyle oluşturulur. Bu çekimde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılır. Olumsuz şekli **-mas** ekiyle yapılır. Özbek Türkçesinde “hozirgi kelasi zamon” olarak terimlendirilir.

Shuning uchun Ahmadjon batal'on g'arbga yo'l tutganda ham <<biron joyda qolib ketarmiz >> deb o'yladi.	Bu yuzden Ahmetcan tabur batiya gittiğinde de "herhangi bir yerde kalırız " diye düşündü. 4/4
---	--

1.2.5.3. Tasarlama Kipleri

1.2.5.3.1. Emir Kipi

Özbek Türkçesinde “buyruq mayli” olarak terimlendirilir. Emir kipinin özel bir eki yoktur. Fiilin üzerine gelen bu kipte kullanılan şahıs eklerinin eklenmesiyle oluşturulur. Bu kipin olumsuzu **-ma** ekiyle yapılmaktadır.

Rostini aytaymi?	Doğrusunu söyleyeyim mi? 11/54
-------------------------	---------------------------------------

Ayt , kampir, hammasini aytib beraman degin , men seni so‘rab olaman, -dedi pichirlab.	Söyle , yaşlı kadın, tümünü söyleyiver , ben senden soracağım, diye fısıldayarak. 10/86
Ha, avval tanishib qo‘yaylik , otingiz nima?	Evet, önce tanışalım , adınız ne? 1/93
-Xatlashib turaylik , Bo‘taboy.	-Mektuplaşalım , Bötebay. 11/86

1.2.5.3.2. Şart Kipi

Şart kipi fiile **-sa** ekinin getirilmesiyle oluşturulur. Bu kipin çekiminde iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılır. Özbek Türkçesinde “shart mayli” olarak terimlendirilir. Şart kipinin olumsuzu **-ma** eki getirilerek yapılır.

Lekin, rostini aytsam , sizning muhabbatingiz mening muhabbatimga qaraganda hali ancha g‘o‘r bo‘lsa kerak.	Lakin doğruyu söylemek gerekirse , sizin aşkınız benim aşkıma göre daha çok taze olmalı. 2/54
Dushmanning yuztasini o‘ldirsang yuz birinchisi, mingtasini o‘ldirsang ming birinchisi seni ham o‘ldirishi mumkin.	Düşmanın yüzünü öldürsen yüz birincisi, binini öldürsen bin birincisi seni öldürebilir. 2/73
Xo‘sh, biz nima qilsak , <<zer gut>> bo‘lar ekanmiz?	Peki biz ne yapsak , “zer gut” olurmuşuz? 9/162
Bundan chiqdiki, agar siz xotiningizni bir norma yaxshi ko‘rsangiz , men xotinimni bir yarim ikki norma yaxshi ko‘raman.	Bundan anlaşılıyor ki eğer siz hatununuzu bir ölçek sevseniz ben hatunumu bir buçuk iki ölçek severim. 2/63

1.2.5.3.3. Gereklilik Kipi

Gereklilik kipinin çekimimnde, fiil köküne **-(i)sh** mastar eki ile beraber iyelik ekleri getirilir ve daha sonra *kerak* ve *lozim* sözcüklerinin eklenmesiyle bu çekim oluşturulur. Özbek Türkçesinde “keraklilik mayli” olarak ifade edilmektedir.

Shuni isbot qilishingiz kerak .	Bunu ispat etmeniz gerek . 10/57
Buni fashistdan so‘rash kerak .	Bunu faşiste sormak gerek . 6/35

1.2.5.3.4. İstek Kipi

Özbek Türkçesinde “istak mayli” olarak terimlendirilir. İstek kipi çekiminde -*moqchi* eki kullanılır. İstek kipinin olumsuzu **-moqchi** kip ekinden sonra **emas** getirilerek oluşturulur (Yıldırım, 2012: 194).

İncelenen metinde örneği bulunmamaktadır.

1.2.5.4. Birleşik Fiil Kipleri

“Özbek Türkçesinde, birleşik fiil kipleri, basit kiplerden sonra ek fiilin (e- “imek) getirilmesi ile kurulur. Hikâye çekiminde ek-fiil edi şeklinde olup kendisinden sonra iyelik kökenli şahıs ekleri gelir. Rivayet çekiminde ise ek-fiil, çoğunlukla, ekan şeklindedir ve kendisinden sonra zamir kökenli şahıs ekleri eklenir; bazen de rivayet ek-fiil emish biçimi ile oluşturulur. Birleşik fiil kipinin şart çekiminde ise ek-fiil kullanılamaz; bunun yerine bo‘l- “olmak” fiili ile şart kipi yapılır.” (Yıldırım.2012: 203.)

1.2.5.4.1. Hikâye

1.2.5.4.1.1. Geniş Zamanın Hikâyesi

Geniş zamanın hikâyesi, fiil üzerine gelen -(a)r ekinden sonra e- ek-fiili ve ve görülen geçmiş zaman eki -*di*’nin eklenmesiyle oluşturulur. Bu birleşik zamanın çekiminde iyelik kökenli şahıs ekleriyle kullanılır. Geniş zamanın olumsuzu fiil üzerine -*ma*- eki getirilerek oluşturulur. Geniş zamanın olumsuz çekiminde geniş zaman eki -s şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Özbek Türkçesinde “hozirgi kelasi zamon hikoya fe’li” olarak terimlendirilir.

Men ham yangi uylangan vaqtimda xotinimni sizday yaxshi ko‘rar edim.	Ben de yeni evlendiğim zamanlarda hatunumu sizin gibi seviyordum. 2/56
Shunda sen bo‘lsang, nima qilar eding?	Burada sen olsan, ne yapardın? 4/54
Frontning uncha ham katta bo‘lmagan bir uchastkasiga to‘plangan minglarcha zambarakning gumburlashidan haybatli	Cephenin o kadar da büyük olmayan bir arsasına toplanan binlerce silahın gürültüsünden heybetli bir uğultu oldu ki,

bir guvillash hosil bo‘ldiki, bunda alohida to‘pning ovozi butkul eshitilmas edi.	bundan ayrı topun sesi tamamen duyulmazdı. 11/9
--	--

1.2.5.4.1.2. Şimdiki Zamanın Hikâyesi

Özbek Türkçesinde bu birleşik zaman, fiilin üzerine şimdiki zaman eki *-(a)yotgan* ve devamında *e-* ek-fiilinin üzerine gelen geçmiş zaman eki *-di*’nin eklenmesiyle oluşturulur. Şimdiki zamanın hikâyesinin olumsuz şeklinde *-(a)yotgan* ekinden sonra **emas** sözcüğü getirilmektedir. Özbek Türkçesinde “hozirgi zamon hikoya fe’li” olarak ifade edilmektedir.

Ahmadjon ko‘rganda nemis yonboshlab bir nimani burayotgan edi.	Ahmetcan baktığında bir Alman yan tarafa uzanmış bir şeyler kıvırıyordu. 5/24
---	--

1.2.5.4.1.3. Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Özbek Türkçesinde “o‘tgan zamon hikoya fe’li” olarak ifade edilen geçmiş zamanın hikâyesi, fiil üzerine *+gan* eki getirildikten sonra *e-* ek-fiili ve *-di görülen* geçmiş zaman ekinin eklenmesiyle oluşturulur. İyelik kökenli şahıs eki kullanılır. Olumsuz şekli ise *+gan* ekinden sonra **emas** olumsuzluk edatının kullanılmasıyla oluşturulur.

To‘rtinchi iyulda <<Havo aynip turibdi, kattaroq bo‘ron bo‘ladiganga o‘xshaydi>> deb xat yozgan edim.	Temmuz’un dördünde “Hava aynı duruyordu, daha büyük fırtına olacağına benziyordu” diye mektup yazmıştım. 11/44
Dastlabki kunlarda hamma ham ishning bu qadar ko‘pligi, qistovligi frontning odamga ehtiyojidan kelip chiqqan; jangchilar zarur bo‘lgan malakani ortirishi bilanoq beto‘xtov frontga yuboriladi deb taxmin qilgan edi.	İlk günlerde herkes için bu kadar çok olmasının sebebinin cephede adama ihtiyaç olduğundan kaynaklandığı, savaşçılar için gerekli olan deneyimlerin artırılması dolayısıyla aralıksız bir şekilde cepheye gönderildikleri tahmin edilmişti. 3/25
Mudofaada yotgan edik.	Savunmaya yatmıştık. 11/78

Bilmayman, degan edingiz.	Bilmiyorum, demiştiniz. 12/34
Yana shuni aytgan edingizki , qahramon bo'lishni hech qachon o'ylamagan ekansiz.	Yine bunu söylemiştiniz , kahraman olmayı hiçbir zaman düşünmezsiniz. 12/39

1.2.5.4.1.4. Gelecek Zamanın Hikâyesi

Özbek Türkçesinde “kelasi zamon hikoya fe’li” olarak ifade edilen gelecek zamanın hikâyesi, fiilin üzerine **-moqchi**, **+edi** ekleri getirilerek oluşturulur. Gelecek zamanın hikâyesinin olumsuzu **-moqchi** ekinden sonra **emas** edatının getirilmesiyle oluşmaktadır.

Xushmo'ylov yigit qulochkash qilib ofitserning kallasiga solmoqchi edi , Ahmadjon qo'lini tutdi.	Hoş bıyıklı yiğit, kavrayıp subayın kafasını yumruklayacaktı , Ahmetcan elini tuttu. 9/173
---	---

1.2.5.4.1.5. Şart Kipinin Hikâyesi

Özbek Türkçesinde “shart mayli hikoya fe’li” olarak ifade edilen şart kipinin hikâyesi, fiilin üzerine **-sa** eki getirildikten sonra **+e-di** yapısının eklenmesiyle oluşturulur.

İncelenen metinde örneği bulunmamaktadır.

1.2.5.4.1.6. Gereklilik Kipinin Hikâyesi

Özbek Türkçesinde “keraklilik mayli hikoya fe’li” ile ifade edilen gereklilik kipinin hikâyesinde, fiil kök veya gövdesine **-(i)sh** eki ile beraber iyelik ekleri getirilir ve **kerak** kelimesi ile gereklilik anlamı oluşturulur. Bu kipin hikâye çekimi **e-** fiilinin üzerine **-di** ekinin eklenmesiyle gerçekleştirilir. Bu kipin olumsuzu **-maslik** eki ile yapılır (Coşkun, 2017: 149).

Pet'kaning mo'ljaliga ko'ra, bedom-darak ketgan bu nemis ketidan boshqasi kelishi kerak edi.	Petka'nın tahminine göre, kim olduğu bilinmeyen bu Alman'ın ardından başka birinin de gelmesi gerek idi. 5/27
---	--

Yosh ofitser Sobkoning pulemyotchilari dushmani o'rmon tomoniga ketgani qo'ymasligi kerak edi.	Genç subay Sobkon'un makineli tüfekçileri düşmanın orman tarafına gitmemesi gerekirdi. 8/16
---	--

1.2.5.4.2. Rivayet

Basit kip eklerinden sonra ek-fiilin geçmiş zaman rivayeti *ekan* sözcüğünün getirilmesiyle oluşturulur (Ercilasun, 2007: 334).

1.2.5.4.2.1. Geniş Zamanın Rivayeti

Geniş zamanın rivayeti, fiilin üzerine *-(a)r* eki getirildikten sonra *e-* ek-fiili ve *-kan* ya da *-mish* duyulan geçmiş zaman ekinin eklenmesiyle yapılmaktadır. Özbek Türkçesinde “hozirgi kelasi zamon eshitilganlik fe’li” denilmektedir.

Bu o'rtog'im nemischa bilar ekan , hozir juda mavridi kelganga o'xshab qoldi.	Bu arkadaşım Almanca biliyormuş , şimdi tam zamanı gelmiş gibi. 9/151
Shuncha gapni yozib, yana bir nima esingizdan chiqqan bo'lsa, xotiningizni juda ham yaxshi ko'rar ekansiz-da!	Bu kadar sözü yazıp, başka bir şeyi unuttuğunuzu düşünüyorsanız hatununuz pek severmişsiniz ha! 2/36
O'rtoq polkovnik, men u vaqtda yuragimdagi g'azab o'tini qayerga sochishni bilmas ekanman.	Yoldaş albay, ben o zamanda yüreğimdeki öfke ateşini nereye saçacağımı bilmezmişim. 12/11

1.2.5.4.2.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti

Şimdiki zamanın rivayeti, *-(a)yotgan*, *-(a)yotir*, *-moqda* eklerinden sonra *e-* ek-fiilinin üzerine *-kan* zaman ekinin eklenmesiyle yapılır (Coşkun, 2017: 151). Özbek Türkçesinde “hozirgi zamon eshitilganlik fe’li” olarak terimlendirilir.

İncelenen metinde örneği bulunmamaktadır.

1.2.5.4.2.3. Geçmiş Zamanın Rivayeti

Özbek Türkçesinde “o‘tgan zamon eshitilganlik fe’li” olarak terimlendirilen geçmiş zamanın rivayeti, fiilin üzerine gelen -gan eki ile *e-* ek-fiilinden sonra kullanılan *-kan* ekleriyle yapılmaktadır.

İncelenen metinde örneği bulunmamaktadır.

1.2.5.4.2.4. Gelecek Zamanın Rivayeti

Özbek Türkçesinde “kelasi zamon eshitilganlik fe’li” olarak ifade edilen gelecek zamanın rivayeti *-moqchi* ekinden sonra getirilen *ekan* yapısıyla oluşturulur.

İncelenen metinde örneği bulunmamaktadır.

1.2.5.4.2.5. Şart Kipinin Rivayeti

Şart kipin rivayeti *-sa* şart ekinden sonra *ekan* yapısının getirilmesiyle oluşturulur.

İncelenen metinde örneği bulunmamaktadır.

1.2.5.4.2.6. Gereklilik Kipinin Rivayeti

Gereklilik kipinin rivayeti, fiil kök veya gövdesine iyelik ekleriyle çekimlenmiş *-(i)sh* isim-fiil eki ile beraber kullanılan *kerak* kelimesinden sonra *ekan* yapısının eklenmesiyle oluşturulur. Bu kipin olumsuz şekli *-maslik* ekiyle yapılmaktadır (Coşkun, 2017: 154).

Ahmadjon razm solib qarasa, jangchi qo‘liga jangovar qurol olishdan burun o‘tda yonmaydigan, suvda botmaydigan, yer tagida ilon qimirlasa biladigan, yulduzni beshoti uradigan bo‘lishi kerak ekan.	Ahmetcan dikkatle baktığında, savaşçı eline savaş silahını almadan önce ateşte yanmayan, suda batmayan, yeraltında yılan kımıldasa fark eden, yıldızı vuran olmalıdır. 3/23
--	--

1.2.5.4.3. Şart

Birleşik kipin şartı *bo ‘l-* fiiliyle yapılır. Zamanlara göre şekillenmektedir.

1.2.5.4.3.1. Geniş Zamanın Şartı

Geniş zamanın şartı, geniş zaman *-ar* ekinden sonra *bo'l-* fiilin şart ekiyle çekimlenmesiyle oluşturulur.

İncelenen metinde örneği bulunmamaktadır.

1.2.5.4.3.2. Geçmiş Zamanın Şartı

Geçmiş zamanın şartı, *-gan*, *-kan*, *-qan* geçmiş zaman ekinin üzerine *bo'l-* fiili getirildikten sonra *-sa* şart ekinin eklenmesiyle oluşturulur. Bu çekimde iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır.

Shunday taxminga asos ham bor edi, chunki bu vaqtlarda Qizil Armiya dushmanning Moskvaga hujumini qaytargan bo'lsa ham, dushman keyinchalik yana tashabbusni qo'liga olib, g'arbi janub tomondan frontni yorib o'tgan, Voronej Stalingrad rayonlariga chiqib qolgan, Moskvani o'rab olishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan edi.	Böyle bir tahminin gerekçesi de vardı, çünkü bu zamanlarda Kızıl Ordu düşmanın Moskova'ya saldırıyı geri püskürtmüşse de düşman daha sonra yine teşebbüs edip güneybatı tarafından cepheyi yarararak geçen Voronej Stalingrad bölgelerine çıkmış, Moskova'yı kuşatmayı amaç edinmişlerdi. 3/26
---	---

1.2.5.4.3.3. Gelecek Zamanın Şartı

Gelecek zamanın şartı *-adigan* eki ve *bo'l-* fiilinin üzerine gelen şart ekiyle yapılmaktadır.

İncelenen metinde örneği bulunmamaktadır.

1.2.5.5. Fiilimsiler

1.2.5.5.1. İsim-Fiil

Özbek Türkçesinde “harakat nomi” olarak terimlendirilen isim-fiil *-(u)v*, *-(i)sh*, *-moq* ekleriyle oluşturulmaktadır. İsim-fiillerin olumsuz şekli *-maslik* ekiyle yapılmaktadır.

Jangchilar kiyim-boshlarini yechip siqishar, isimoq uchun u yoqdan-bu yoqqa yurishar edi.	Savaşçılar kıyafetlerine sıkıca sarılıp, ısınmak için bir taraftan diğer bir tarafa yürüyorlardı. 1/72
Ofitserning qochishga urinish ehtimoli uning xayoliga ham kelmas edi.	Subayın kaçmaya kalkışma ihtimali onun aklına bile gelmezdi. 9/100
Dushman yonboshga kelgan, endi uni boshdan oshirib, yerga urish kerak edi.	Düşman yan tarafa gelmiş, şimdi onu başından kaldırıp yere vurmak gerekti. 11/2
Portlash zarbidan Ahmadjon chuqurga ag‘darilib tushdi va ko‘zi tinib, bir lahza ko‘ngli ozdi; o‘ziga kelgach, razm solib qarasa, hech qayeri mayib bo‘lmabdi, faqat bilagidan qon oqar edi.	Patlama darbesinden dolayı Ahmetcan çukura düştü ve gözü kapanıp bir an bayıldı, kendine geldiğinde dikkatle baktığında hiçbir yerinde bir sakatlık yoktu, sadece bileğinden kan akıyordu. 7/44
Bularni daf‘atan bilish qiyin; g‘aflatda qolmaslik, dushmanga omon bermaslik, o‘zimiznikilarga ziyon yetkazmaslik uchun g‘oyat hushyor bo‘lish kerak edi.	Bunları aniden öğrenmek zor, fırsatı kaçırmadan, düşmana aman vermeden kendimizi ziyan etmemek için çok uyanık olmak gerekti. 9/69
Tirikman, otaver! dedi Filatov va o‘zini tetik ko‘rsatish, shu bilan Ahmadjonning diqqatini o‘ziga tortmaslik uchun gavdasini bir oz ko‘tardi, pulemyot lentasini silkitib qo‘ydi.	Canlıyım, ateş ediver! dedi Filetav ve kendini canlı göstermek adına Ahmetcan'ın dikkatini çekmemek için gövdesini biraz kaldırdı, makineli tüfeğin şarjörünü salladı. 7/20

1.2.5.5.2. Sifat-Fiil

Özbek Türkçesinde “sifatdoshlar” olarak terimlendirilir. Sifat fiiller; *-gan, -adigan, -(a)yotgan, -(a)r, -mas, -ajak, -asi, -gi/gu, (u)vchi* ekleriyle oluşturulmaktadır.

Mashq bilan o‘tadigan kunlar haqiqatan juda og‘ir edi.	Eğitimle geçen günler hakikaten çok ağırdı. 3/11
Shu nozik paytda haloq bo‘lgan pulemyotchining o‘rnini olib, bostirib	Bu kısa zamanda hayatını kaybeden makineli tüfekçinin yerini alıp gelmekte

kelayotgan dushmanni omonsiz pulemyotga tutgan Sobko qip-qizil qonga bo‘yalgan, iyagini bomba parchasi olib ketgan edi.	olan dushmani acimasiz makineli tüfeğe tutan Sobko, kıpkırmızı kana bulanmış çenesini bomba parçası alıp gitmişti. 8/23
Shukurboy akaning o‘g‘li Ahmadjon urush boshlangan kunlari hamrayoni bo‘lgan bir talay kolxozchi yoshlar qatori askarlikka ariza berganida <<darrov miltiq olamanu urushga ketaveraman>> deb o‘ylagan edi.	Şükürbay ağabeyin oğlu Ahmetcan, savaş başladığı günlerde akranı olan birçok kolhozcu genç gibi askerlik şubesine dilekçe verdiğinde “Hemen tüfek alacağım savaşa gideceğim” diye düşünmüştü. 1/1
Har yili May bayramida yasan-tusan qilib, gajak qo‘yib, gruzovoyda Beshariqqa tushadigan Shovardi qizlari bayram kunlarini ham erkaklar bilan bab-baravar ketmon urib dalada o‘tkazishdi.	Her yıl Mayıs bayramında kamyonla Beşarık'a giden süslü püslü Şaverdi kızları, bayram günlerini bile erkeklerle tarlada çapa yaparak geçirirlerdi. 1/6
Komandir jahl bilan burilib unga qaradi, bir nima demoqchi bo‘lgan edi, uning miltiq ko‘tarishini ko‘rib kulgisi qistadi.	Komutan öfkeyle dönüp ona baktı, bir şeyler söyleyecek oldu, onun tüfek kaldırışını görünce gülesi geldi. 1/40
U o‘ttiz ikki otar to‘pponchanning tepkisini bosganida, birin-ketin chiqadigan o‘ttiz ikki o‘qning kamida yarmi shu keng ko‘krakdan jon olishiga sira shubhalanmagan edi.	O otuz iki atan tabancanın tekmesini bastığında art arda çıkan otuz iki kurşunun en az yarısını bu geniş göğüsten can almaya hiç şüphelenmemişti. 9/89

1.2.5.5.3. Zarf- Fiil

Özbek Türkçesinde “ravishdoshlar” olarak terimlendirilen zarf fiiller *-a, -y, -may, -(i)b, -gach, -ganda, -gani, -gudek, -guncha, -kan, -masdan* ekleriyle yapılmaktadır.

Rota bir qator bo‘lib so‘qmoqdan, baland o‘sgan o‘t-o‘lanlar orasidan goh ko‘rinib, goh ko‘rinmay ketmoqda edi.	Askeri birlik, tek sıra halinde patikadan uzamış otlar arasında kimi zaman görünüp kimi zaman görünmeden ilerlemekteydi. 1/47
--	--

U soydan o'ta olmay qaytganlarning hammasini birma-bir qo'lidan ushlab o'tkazib qo'ydi.	O, dereden geçemeyenlerin hepsini birer birer ellerinden tutarak geçirdi. 1/63
Nihoyat, har minuti bir kunday tuyulgan bir soat vaqt o'tgach , butadan yigirma-o'ttiz metrcha berida qora kaska ko'rindi.	Nihayet her bir dakikası bir gün gibi gelen, bir saati geçince , çalıdan yirmi otuz metre kadar ötede siyah bir kask görüldü. 5/22
Shunday qaraganda qor uyumiga o'xshab ko'ringan behisob tepaliklarda qor ostidan zanglagan tunuka va temir, qora va sariq g'isht, beton parchalari chiqib turar edi.	Şöyle bakıldığında kar kümelerine benzeyen sayısız tepeliklerde, kar altında paslanmış levha ve demir, siyah ve sarı tuğla, beton parçaları görünüyordu. 4/13
Jang kun botguncha davom etdi.	Savaş gün batıncaya kadar devam etti. 10/10
Jangchilar tushunolmay hayron bo'lishdi.	Savaşçılar ne olduğunu anlayamadan şaşırdılar. 10/35
Ahmadjon qog'ozga ko'z yugurtirmasdan burun polkovnik o'rnidan turdi-da, qulochini yozib.	Ahmetcan kâğıda göz gezdirmeden önce albay yerinden kalktı, kucak açıp. 12/41

1.2.5.6. Anlam Bakımında Fiiller

Bir hareketi ya da bir durumu belirten fiilleri bildirdikleri anlam bakımından hareket, durum, iş ve nutuk-konuşma fiilleri başlıklar altında gruplandırılır (Yıldırım, 2012: 142).

1.2.5.6.1. Hareket Fiilleri

Zolotorevka qishlog'iga Ahmadjon va uning bo'linmasi hammadan burun kirib bordi.	Zolotorevka köyüne Ahmetcan ve onun birliği herkesten önce girdi . 10/21
Bir kuni Pet'ka Uxov ovga Ahmadjonni ham olib chiqdi .	Bir gün Petka Uxov ava Ahmetcan'ı da götürdü . 5/7
Ahmadjon ko'zini ochdi .	Ahmetcan gözünü açtı . 9/50

1.2.5.6.2. Durum Fiilleri

Shuning uchun Ahmadjon batal'on g'arbga yo'l tutganda ham <<biron joyda qolib ketarmiz>> deb o'yladi .	Bu yuzden Ahmetcan tabur batiya gittiğinde de "herhangi bir yerde kalırız" diye düşündü . 4/4
Pet'ka uning so'ziga diqqat bilan quloq soldi-da, miyig'ida kuldi va jangovar bir epizodni aytib berdi.	Petka onun sözlerini dikkatle dinledi ve alaycı bir şekilde bıyık altından güldü ve savaşçı bir epizot anlatıverdi. 4/41

1.2.5.6.3. İş Fiilleri

U vagonga chiqib, hovliga naridan beri xat yozdi ; xat hozirgi tuyg'usini ifoda qilolmaganini bilsa ham, fikricha, <<fashist g'ajib tashlagan joylarni ko'rdim, urushga kirib ketdim>> degani hamma narsani anglatishi kerak edi.	O vagona chikip, avluda bastan savma bir mektup yazdi ; mektubun o anki duygusunu ifade edemeyeceğini bilse de "faşistin harap ettiği yerleri gördüm, savaşa girdim" diye her şeyi anlatması gerektiğini düşündü.4/16
U qanday qarorga kelganini aytmassanoq sherigi angladi va pulemyotni birgalashib okopga tortib tushirdi.	O nasıl karar verdiğini söylemeden arkadaşı anladı ve tüfeği birleştirip sipere çekip düşürdü. 9/23

1.2.5.6.4. Nutuk-Konuşma Fiilleri

O'tiring, serjant,nima uchun chaqirganimizni bilasizmi?-dedi.	Oturun çavuş, ne için çağırdığımızı biliyor musunuz, dedi. 12/5
Sizning xotiningiz bormi?-deb so'radi .	Sizin hatununuz var mı, diye sordu . 2/38

1.2.5.7. Yapı Bakımdan Fiiller

1.2.5.7.1. Basit Fiiller

Basit fiiller, ek almamış kök halindeki fiillerdir. Özbek Türkçesinde “sodda fe’llar” olarak terimlendirilir.

Serjant, otstavit`-degan tovushni eshitdi .	Çavuş, dışarı at, diye ses duydu . 7/93
Tong otdi .	Güneş doğdu . 6/13

1.2.5.7.2. Türemiş Fiiller

Türemiş fiiller, yapım eki almış fiillerdir. Özbek Türkçesine “yasama fe’llar” olarak terimlendirilir.

Nihoyat Ahmadjon askariy xizmatga chaqirildi .	Nihayet Ahmetcan askerliğe çağırıldı . 1/8
Hayal o`tmay, kun chiqish tomondagi adirning orqasidan to`p ovozi eshitildi .	Çok geçmeden güneşin doğduğu taraftaki tepeden top sesi işitildi . 2/7

1.2.5.7.3. Birleşik Fiiller

Birleşik fiiller iki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Özbek Türkçesinde “tarkibli fe’llar” olarak nitelendirilir.

Ne-ne umidlar bilan nemischa o`rgangan mariy yigiti uning ketidan xilda yergacha <b>qarab turdi</b> -da,so`ng jahl bilan <<tfu!>> deb miltig`ini qo`liga oldi.	Ne ümitlerle Almanca öğrenen Mari yiğidi onun sonradan türde yere kadar bakıp durdu sonra öfkeyle “tfu!” diye tüfeğini koluna aldı. 9/178
Bir kuni Pet`ka Uxov ovga Ahmadjonni ham olib chiqdi .	Bir gün Petka Uxov ava Ahmetcan'ı da alıp çıktı . 5/7

1.2.5.7.3.1. Tasviri Fiiller

1.2.5.7.3.1.1. Yeterlilik Fiili

Özbek Türkçesinde, yeterlilik anlamı *ol-* (almak) yardımcı fiiliyle oluşturulur (Yıldırım, 2012: 215).

Undan berida o'ta olmaydi.	Ondan öteye de geçemezdi. 2/83
Bir tomondan, shu ketishi bo'lsa, shtabga yetib borsa ham jon; ikkinchi tomondan, har bir daraxti dor, har siqim tuprog'i mozor bo'lib qasos olishga tashna bo'lgan bu yurtta nemis qayoqqa qochib qutula oladi?	Bir taraftan bu gitmeyi olsa karargâha ulaship da can, digər taraftan her bir ağaç darağacı, her bir avuç toprağı mezar olup intikam almaya susamış olan bu ülkede Alman nereye kaçıp kurtulabilir? 9/101

1.2.5.7.3.1.2. Tezlik Bildiren Tasviri Fiiller

Özbek Türkçesinde, tezlik bildiren tasviri fiiller için *ber-*, *ket-*, *tush-*, *qo'y-* fiilleri kullanılır.

Navbat kelganda Ahmadjon ham bir juft ashula aytib berdi.	Sıra geldiğinde Ahmetcan da bir kuple şarkı söyleyiverdi. 3/36
Biroq Qizil Armiyaning qishki hujumi bu rayonda nemislarning biqiniga o'tkir xanjar qadab qo'ydi.	Ama Kızıl Ordu'nun kış saldırısı bu bölgede Almanlar'ın böğrüne keskin hançer saplanıverdi. 9/5
Bo'taboy...Tajang emasman, o'rtaqjon, keyin aytib beraman.	Bötebay... Asabi değilim, arkadaşım sonra anlatıveririm. 1/94

1.2.5.7.3.1.3. Süreklilik Bildiren Tasviri Fiiller

Özbek Türkçesinde süreklilik bildiren tasviri fiiller; *tur-*, *otir-*, *yuri-* fiilleriyle yapılır.

U Gorodishche qishlog'ida, ko'chada, xuddi yerga quloq solayotganday to'nqayib yotgan to'rt-besh yoshlardagi	O Gorodişçe köyünde sokakta tıpkı yeri dinliyormuş gibi yatan dört beş yaşlarındaki bir çocuğu gördü, biraz daha
--	--

bir bolani ko‘rdi; yaqinroq borib qarasa uning boshi qiyshaygan, chakkasidan uvadaga o‘xshagan bir narsa chiqib turibdi .	yakini gıdip baktıǵında onun başı eǵılmiş, şakaǵından paçavraya benzeyen bir şey çıkıyordu . 8/7
Tepkini qo‘yib yubormay qarasa, orqasiga bog‘lab olgan sumkasining ichidagi narsalar sochilib yotibdi, tepasida qog‘ozlar uchib yuribdi .	Tetiǵe baktıǵında, arkasına baǵladıǵı çantasının içindeki şeyler saçılmış, tepesinden başından aşıǵıya kâğıtlar uçmaya başlamıştı . 7/13

1.2.5.7.3.1.4. Yaklaşma Bildiren Tasviri Fiiller

Özbek Türkçesinde yaklaşma bildiren tasviri fiiller için yoz- fiili kullanılır.

Bo‘taboy Ahmadjonni ko‘rib qariyb o‘zini yo‘qotayozdi ; yugurganicha kelib bo‘yniga osildi.	Bötebay Ahmetcan‘ı görüp neredeyse kendini kaybedecekti , koşarak gelip boynuna sarıldı. 11/33
Ikki kishi oqib ketayozdi .	İki kişi akıntıya kapılıverdi . 1/57

1.2.5.7.4. İkileme ve Tekrar Fiilleri

Özbek Türkçesinde “juft va takroriy fe‘llar” olarak terimlendirilen bu fiiller, ilk sözcüğe zarf fiil eki getirilerek oluşturulur. İncelenen metinde ikilemeli fiillere örnek bulunmamaktadır.

Yer xuddi ot olib qochgan aravaday kishini irg‘itib-irg‘itib tashlar edi.	Yeryüzü tıpkı at alıp kaçan araba gibi insanı zıplata zıplata fırlatıyordu. 9/13
--	---

1.2.6. Edatlar

Edatlar, tek başlarına anlamları olmayan ama isim ve isim soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bağılı bulunan, gramer bakımdan hâkim olan ve eklendikleri kelime ile cümlemin diğır kelimeleri arasında anlam ilişkisi kuran sözcük türleridir (Korkmaz, 2017: 895).

Özbek Türkçesine “ko‘makchilar” olarak terimlendirilen edatlar, iyelik eklerini ve çoğul ekini alamazlar.

1.2.6.1. Son Çekim Edatları

Son çekim edatları, bağımsız olarak sözlük anlamlarını kaybetmiş olsalarda gramatikal anlamı olan görevli kelimelerdir. Son çekim edatlarını, isim ve zamirlerin aldıkları eklere göre gurplandırılmaktadır (Coşkun, 2017: 184).

1.2.6.1.1. Yalın Hâldeki İsim ve Bazı Zamirlerle Birleşen Edatlar

Yalın haldeki isim ve bazı zamirlerle birleşen edatlardan bazıları şunlardır: *kabi, uchun, bilan, so'ngra, singari, birla, bo'yi, bo'ylab vb.*

Erta kuz jalasi tog'liq joylarga xos hafsala bilan quyar, yomg'ir suvi temir yo'lning ikki tomonidan daryo bo'lib oqar edi.	Sonbahar başında yağmur dağlık yerlere heves ile yağıyor, yağmur suları demiryolunun her iki yanından nehir gibi akıyordu. 1/34
Keyingi o'n-o'n besh yil mobaynida O'zbekiston temir yo'llarida <<duvaraq>> bekatchalar shuncha ko'payganki, bulardan ko'pining otini yo'lovchilar emas, ba'zi konduktorlar ham bilmaydi.	Sonraki on, on beş yıl zarfinda Özbekistan demir yollarında “küçük” duraklar o kadar çoğalmış ki bunlardan birçoğunun adını yolcular değil, bazı kondüktörler bile bilmez. 1/31
Saflanish haqida komanda berildi.	Sıraya girme hakkında emir verildi. 2/87
U ham, Ahmadjon singari , o'z vzvodi bilan tong qarong'isida chiqib ketganicha uyqu mahalida qaytadi-yu, tappa tashlaganicha uxlaydi qoladi.	O da Ahmetcan gibi kendi birliğiyle sabah karanlığında giderdi ancak uyku zamanında dönerdi ve kendini atar atmaz uyur kalır. 3/4
Jangchilar kiyim-boshlarini yechip siqishar, isimoq uchun u yoqdan-bu yoqqa yurishar edi.	Savaşçılar kıyafetlerine sıkıca sarılıp, ısınmak için bir taraftan diğer bir tarafa yürüyorlardı. 1/72
Shukurboy akaning o'g'li Ahmadjon urush boshlangan kunlari hamrayoni bo'lgan bir talay kolxozchi yoshlar qatori askarlikka ariza berganida <<darrov miltiq	Şükürbay ağabeyin oğlu Ahmetcan, savaş başladığı günlerde akranı olan birçok kolhozcu genç gibi askerlik şubesine dilekçe verdiğinde “Hemen tüfek

olamanu urushga ketaveraman>> deb o'ylagan edi.	alacağım savaşa gideceğim” diye düşünmüştü. 1/1
Haqiqatda bu ov Ahmadjonga Pet'ka gumon qilgan darajada favqulodda kayfiyat bag'ishlamagan,u yuzma-yuz turib ikki og'iz so'z aytmoqchi bo'lgan ashaddiy dushmaniga o'sha so'zini telefon orqali aytganday bo'ldi.	Gerçekten de bu av Ahmetcan'ı Petka'ın şüphe ettiği seviyede keyiflendirmediy, yüz yüze bakıp iki çift laf söylemek istediği azılı düşmanına o sözünü telefon aracılığıyla söylemiş gibi oldu. 5/31
Dushman o'z holatini anglab, frontning bu uchastkasida o'z mavqeini tiklashga bahor bo'yi hozirlik ko'rdi.	Düşman kendi durumunu anlayıp, cephenin bu arsasına kendi mevkesini kurmaya, bahar boyunca hazırlık yaptı. 9/6

1.2.6.1.2. Yönelme Hâli Eki Almış İsim ve Zamirlerle Birleşen Edatlar

Qism mudofaa liniyasiga borguniga qadar orada o'tgan shu ikki oy ichida Ahmadjon urush ilmiga, harbiy texnikaga oid ko'p narsalar o'rgandi; hammadan ham muhimi, qismdagi janghilar bilan aka-ukaday bo'lib qoldi.	Birlik savunma hattına gidene kadar arada geçen bu iki ay içinde Ahmetcan, savaş ilmine, askerî teknığe ait birçok şeyler öğrendi, hepsinden de önemlisi gruptaki savaşçılar ile ağabey kardeş oldu. 4/75
Shuning uchun har bir sovet soldatining qalbida ana shu fashistga nisbatan buyuk g'azab, kishining ko'zini qonga to'ldiradigan qahr, kishini tashnalikday betoqat qiladigan intiqom o'ti yonar edi.	Bunun için her Sovyet askerinin kalbinde işte bu faşiste nispeten bilinen öfke, insanın gözünü kana bulayan gazap, kişiyi susamış gibi tahammülsüz yapan intikam ateşiyle yakıyordu. 8/12
Ma'lum sabablarga ko'ra , biz bu qahramonlarni dafn qilolmadik, jasadlarini shu tuproqqa omonat qo'yib ketdik.	Malum sebeplere göre , biz bu kahramanları defnedemedik, cesetlerini bu toprağa emanet bırakıp gittik. 8/64
Sentyabrning boshlarida polk g'arbga tomon yo'l oldi.	Eylül'ün başlarında alay batıya taraf yol aldı. 12/52

Urush g'arbda, rota frontdan uch-uch yarim ming kilometr berida, yana sharqqa qarab ketayotibdi.	Savaş batıda, askerî birlik cepheden üç, üç buçuk bin kilometre uzakta yine doğuya doğru gitmekteydi. 1/24
---	---

1.2.6.1.3. Çıkma Hâli Eki Almış İsim ve Zamirlerle Birleşen Edatlar

Bundan boshqa chora ham yo'q edi.	Bundan başka çare de yoktu. 1/54
Bundan buyon birgamiz-ku.	Bundan sonra beraberiz ya. 1/95
Lekin men xotinim bilan ancha yildan beri turib, undan ko'p yaxshiliklar ko'rganman.	Lakin ben hatunumla birkaç yıldan beri birlikteyim, ondan çok iyilikler görmüşüm. 2/61
O'g'lim yo'q, o'lgan, urushdan ilgari o'lgan,-dedim.	Oğlum yok, öldü, savaştan önce öldü, dedim. 10/48
Poyezd bir necha soat yo'l yurgandan keyin ana shunday bekatchalardan biriga kelib to'xtadi.	Tren birkaç saat yol gittikten sonra işte böyle duraklardan birine gelip durdu. 1/33
Tushki ovqatdan so'ng rotaga bir soat istirohat qilgani ijozat berildi.	Öğle yemeğinden sonra birliğe bir saat istirahat etmeleri için izin verildi. 2/17
Bundan tashqari , uyimni ko'zimga jannat qilib ko'rsatigan yana bir narsa bor: mening uch yashar o'g'ilcham bor.	Bunun dışında üç yaşlarındaki oğlum evimi cennete çeviren bir diğer şeydir. 2/65

1.2.6.2. Sona Gelen Edatlar

Sona gelen edatlar, kelimelere ya da cümlelere onaylama, soru, tasdikleme gibi anlamlar vermektedir. Ek ya da sözcük halindedir. Ek halinde olan bazı edatlar, *-mi*, *-oq/-yoq*, *-dir* ve *-gina* kelimelere bitişik yazılırken diğerleri eklendikleri kelime arasına kısa çizgi konularak yazılmaktadır (Yıldırım, 2012: 253).

1.2.6.2.1. Ek Hâlinde Olan Edatlar

Ek halinde olan edatlar şunlardır: -chi, -mi, -ku, -a, -ki/-kim, -da, -oq/yoq, -gina, -dir (Yıldırım, 2012: 253).

E, otsang- chi !	E, ya ateş etsene! 9/31
Tushundingiz mi ?	Anladınız mi ? 5/54
Shiriningiz sochini yozib <<voy to‘ram>> lab yursa- ya !	Sevgilinizin saçını yazıp “vay asilzadem” dudak oynatsa ya ! 11/49
Tursumbetovdan ham oshib tushding- ku !	Tursumbetav’ı da aştınız ya ! 4/59
Komandirning buyrug‘idan chiqib- a ?	Komutanın emrinden çıkarak ha ? 4/60
Ahmadjonning nomi o‘sha kechasiyoq <<so‘nggi axborot>>ga tushdi.	Ahmetcan'ın adı o gece “son haberlere” düştü. 5/32
Bo‘linma kechagina dushman batareyasi turgan tepalikni aylanib o‘tdi va jangsiz ilgariga qarab yurdi.	Bölük dünkü düşman birliğinin bulunduğu tepeliği dolaştı ve savaştan ileriye doğru yürüdü. 6/16

1.2.6.2.2. Kelime Hâlinde Olan Edatlar

Kelime halinde olan edatlar, *faqat*, *axir*, *hatto*, *na...na...*, *xuddi*, *naq*, *nahot*, *ham*, *xolos* kelimelerdir (Yıldırım, 2012: 253).

Jala hamon quyar, rota ikki tomonda xira ko‘lankaday ko‘ringan adirni oralab, xuddi suv ostida yurganday, zo‘r qiyinchilik bilan taxminan sharqqa tomon borar edi.	Sağanak hala devam ediyordu, askeri birlik iki tarafta sönük gölge gibi görünen yamacı aralayıp, tıpkı su üstünde yürüyormuş gibi güçlkle tahminen doğuya taraf gidiyordu. 1/45
Naqd o‘lim oldiga nemis esankiradi, shuning uchun faqat ikkita o‘q uza oldi, xolos.	Hazır ölüm önünde Alman sersemleşti, bunun için yalnız iki tane ateş etti, sadece. 9/92
Bo‘linma tong qorong‘isida oyoqqa bosganicha kuni bo‘yi tinim olmas, hatto odatda tushki ovqatdan keyin beriladigan	Birlik sabah karanlığında hareketlenip gün boyu soluk almaz, hatta genellikle öğle yemeğinden sonra verilen bir saatlik istirahat da çoğunlukla verilmezdi. 3/2

bir soatlik istirohat ham ko‘pincha berilmas edi.	
Axir bo‘lmagandan keyin <<otamiz>>,dedi.	Son olmadıktan sonra “babamız” dedi. 10/75

1.2.7. Bağlaçlar

Bağlaçlar, cümlede tek başına anlamları olmayan, bağımsız kelimeleri veya sözcük öbeklerini birbirine bağlayan kelimelerdir. Bağlaçlar, sözlüksel anlam ifade etmez ancak gramer yönünden anlam ifade eden kelimelerdir (Demir, 2013: 508). Özbek Türkçesinde “bog‘lovchilar” olarak ifade edilmektedir.

1.2.7.1. Sıralama Bağlaçları

Sıralama bağlaçları, art arda gelen aynı görevde kullanılan kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlar (Korkmaz, 2019: 932). Özbek Türkçesinde “ayiruv bog‘lovchilari” olarak terimlendirilir.

Snaryad lager` ustidan ilondek pishqirib o‘tdi, ro‘paradagi tog‘ning bag‘ridan qora tutun ko‘tarildi va yo‘talgan singari tovush eshildi.	Top mermisi kampın üstünden yılan gibi geçti, karşıdaki dağın ortasından kara bir duman yükseldi ve öksürük gibi ses duyuldu. 2/8
Jala hamon quyar, rota ikki tomonda xira ko‘lankaday ko‘ringan adirni oralab, xuddi suv ostida yurganday, zo‘r qiyinchilik bilan taxminan sharqqa tomon borar edi.	Sağanak hala devam ediyordu, askeri birlik iki tarafta sönük gölge gibi görünen yamacı aralayıp, tıpkı su üstünde yürüyormuş gibi güçlülükle tahminen doğuya taraf gidiyordu. 1/45
O‘sha sabablarga ko‘ra bularning nomlarini, qayerlik ekanliklarini ham to‘la aytmadik.	O sebeplere göre bunların isimlerini, nereli olduklarını da tam söylemedik. 8/65

1.2.7.2. Denkleştirme Bağlaçları

Özbek Türkçesinde “teng bog‘lovchilari” olarak terimlendirilen denkleştirme bağlaçları, birbirine denk olan, birbirlerinin yerini tutabilecek olan iki kelimeyi ya da cümleyi birbirine bağlayan bağlardır (Coşkun, 2017: 176).

Razvedka va asirlarning bergan ma'lumotlariga ko'ra, dushman Oryol va Belgorod rayonlariga o'n yetti tank diviziyasi, uchta motorlashtirilgan va o'n sakkizta piyoda askar diviziyasi to'plagan, bu kungacha hech qaysi frongda ko'rilgan yoki oz ko'rilgan texnikani taxt qilib qo'ygan edi.	Araştırmalar ve esirlerin verdiği bilgilere göre, düşman Oryol ve Belgorod bölgelerine on yedi tank tümeni, üç tane motorlu on sekiz tane yaya asker tümeni toplanmış, bu güne kadar cephede görülmemiş veya az rastlanan teknik ile hazırlanmıştı. 9/7
--	--

1.2.7.3. Karşılaştırma Bağlaçları

Karşılaştırma bağlaçları, karşılaştırılan kelime, kelime gruplarını birbirine bağlar. Özbek Türkçesinde “chog‘ishtiruv bog‘lovchilari” olarak terimlendirilir (Coşkun, 2017: 176).

Butun qishloq ham to'yxona, ham o'lik chiqqan hovliga o'xshar edi.	Bütün köy hem düğün evine hem de ölü çıkmış avluya benziyordu. 10/27
Yor-do'stlari, qavm-qarindoshlari bilan xayrlashgan vaqtda <<urushga ketdim, yo changim chiqadi, yo dong'im chiqadi>> degan kishi urushdan shuncha uzoqda, yana otilmaydigan miltiqni ko'tarip, kuni bo'yi kazarma eshigi oldida o'tirgan bo'lsa, nima deydi?	Arkadaşlarıyla, akrabalarıyla vedalaşırken “savaşa gidiyorum, ya meşhur olacağım ya da yok olup gideceğim!” diyen biri savaştan bu kadar uzakta olup ateşlemeyen tüfekle gün boyu kışla kapısı önünde oturan birisi ne diyecek ki? 2/23
Demak shu buta ostidan telefon simi o'tgan, qayerdadir birov yo simga qoqindi, yo uni bir nima qilayotir.	Demek bu çalı altından telefon kablosu geçmiş, burada ya birisi kabloya dolandı ya da kabloya bir şey yapıyor. 5/20

Ahmadjon shunday kunlarda, odam kerak bo‘lib askariy xizmatga chaqirilgani holda, frontdan uch-uch yârim ming kilometr berida, yana otilmaydigan miltiq ko‘tarib o‘tirganiga goh xit bo‘lar, goh kulgisi qistar edi.	Ahmetcan böyle günlerde adam yokluğundan askere çağrıldığı için cepheden üç üç buçuk bin kilometre ötede yine ateş etmeyen bir tüfekle oturmuş bir vaziyette kâh sinirlenip kâh gülmesi geliyordu. 1/102
--	--

1.2.7.4. Cümle Başı Bağlaçları

Özbek Türkçesinde “gap boshidaki bog‘lovchilar” olarak ifade edilen cümle başı bağlaçları, kendisinden önce veya sonra gelen cümleleri bağlayan bağlaçlardır (Coşkun, 2017: 178).

1.2.7.4.1. Sonuç ve Açıklama Görevinde Kullanılan Bağlaçlar

Açıklama görevinde olan bağlaçlar, *ya‘ni, toki, balk, aftidan, demoq, zotan vb.* kelimelerdir.

Aftidan , shu barmoqlari yanchilganigina esida qolibdi, xolos.	Anlaşılan sadece parmaklarını kırdıkları aklında kalmış. 10/10
---	---

1.2.7.4.2. Sebep Bildirme Görevinde Kullanılan Bağlaçlar

Sebep bildirme görevinde kullanılan bağlaçlarda bazıları şunlardır: *chunki, shuning uchun, negaki*.

Shunday taxminga asos ham bor edi, chunki bu vaqtlarda Qizil Armiya dushmanning Moskvaga hujumini qaytargan bo‘lsa ham, dushman keyinchalik yana tashabbusni qo‘liga olib, g‘arbi janub tomondan frontni yorib o‘tgan, Voronej Stalingrad rayonlariga chiqib qolgan, Moskvani o‘rab olishni o‘z oldiga maqsad qilib qo‘ygan edi.	Böyle bir tahminin gerekçesi de vardı, çünkü bu zamanlarda Kızıl Ordu düşmanın Moskova’ya saldırıyı geri püskürtmüşse de düşman daha sonra yine teşebbüs edip güneybatı tarafından cepheyi yararak geçen Voronej Stalingrad bölgelerine çıkmış, Moskova’yı kuşatmayı amaç edinmişlerdi. 3/26
---	---

Mana shuning uchun har qanday paytda ham buyruq-buyruq!	İşte bunun için her zaman emir emir! 4/70
--	--

1.2.7.4.3. Şart Görevinde Kullanılan Bağlaçlar

Özbek Türkçesinde “short boglovchilari” olarak terimlendirilen bu bağlaçlar *gar*, *agar*, *agarda*, *basharti*, *garchi*, *garchand*, *mabodo* gibi kelimeler ile yapılmaktadır (Yıldırım, 2012: 244.)

Agar gap o‘g‘il bolalikni ko‘rsatish bo‘lsa, meni uyimdan ombir bilan ham sug‘urib ola olmas edingiz!	Eğer laf çocukluk etmek olsaydı beni evimden kısaçla da çekip alamazdınız. 2/86
--	--

1.2.7.4.4. Benzerlik Görevinde Kullanılan Bağlaçlar

Soat rosa besh bo‘lganda go‘yo butun yer-ko‘k ostin-ustin bo‘lib ketdi.	Saat tam beş olduğunda sanırsın bütün yeryüzü altüst oldu. 11/8
--	--

1.2.7.4.5. Fakat Görevinde Kullanılan Bağlaçlar

Biroq baqarang shinel` kiygan nemisni ko‘rgandidan keyin bu niyatidan qaytdi; uni olib tushib faryod chekayotgan kampirning oyog‘i ostida bo‘g‘ib o‘ldirishga qoror berdi.	Ama sığır paltosu giyen Alman’ı gördükten sonra bu niyetinden vazgeçti, onu alıp feryat eden ihtiyar kadının ayağı altında boğup öldürmeye karar verdi. 7/64
Lekin shuni aniq bilamanki, men hech qachon qahramon bo‘lishni o‘ylagan emasman.	Ama şunu kesin olarak biliyorum ki, ben hiçbir zaman kahraman olmayı düşünmedim. 5/51

1.2.8. Ünlemler

Ünlem sözler, söz içinde konuşanın acıma, beğenme, sevinç, korku, çaresizlik, şaşkınlık, üzüntü, dua, hayret, pişmanlık, kıskançlık, özlem gibi çok çeşitli duygu ve heyecanlarını etkili ve kısa bir biçimde anlatmak için, seslenme, tabiattaki sesleri taklit

yolu ile kelimeler türetmeye yarayan bir söz türüdür (Korkmaz. 2019: 961.) Özbek Türkçesinde *undov so'zlar* olarak terimlendirilir.

1.2.8.1. Duygu- Durum Bildiren Ünlemler

Özbek Türkçesinde “his hayajon undovlari” olarak ifade edilmektedir. Konuşanın çeşitli duygularını bildirmektedir. *Oh, eh, e, voy, o' hho ' ehhe, ohho, uh, ma, hi(him), be, ho, he, ey, ha, uf, tuf, dod, voy, voydod, obbo, urra, o' ho, e-ha, ehe, i-i, huv, hay, hey, bas, rahmat, qani, salom, xayr, ofarin, balli, barakalla, ana, mana, be vb.* sözcükler ünlem olarak kullanılmaktadır (Sapayev, 2009: 236).

Shiriningiz sochini yozib << voy to'ram>> lab yursa-ya!	Sevgilinizin saçını yazıp “ vay asilzadem” dudak oynatsa ya! 11/49
Bo'taboy xatni bukar ekan, uf tortdi.	Bötabay mektubu bükerek, of çekti. 2/31
Undan keyin qayerdadir pulemyot tarilladi; yakka miltiq tovushlari, << Urta! >> sadolari keldi.	Ondan sonra bir yerde makineli tüfek gümbürdedi, sadece tüfek sesleri ve “ Hurra! ” sedaları geldi. 2/9

1.2.8.2. Seslenme Ünlemleri

Seslenme ünlemleri, insanların dikkatini çekmek, hayvanları sürmek gibi anlamlar ifade eden ünlemlerdir. Seslenme ünlemlerinden bazıları şunlardır: *Hey, hoy, allo, ey, kish, hayt, huyt, bah-bah, xosh, kuch-kuch, pish-pish, pisht vb.* (Yıldırım, 2012: 258).

Ahmadjon << Ey pari dildor>>ni, undan keyin rota komsomol tashkilotchisi Pet'ka Uxovning iltimosiga ko'ra, u bilan birlikda <<Galya to'g'risida qo'shiq>>ni aytib berdi.	Ahmetcan “ Hey peri dildar,” şarkısını, ondan sonra birlik komsomol teşkilatçısı Petka Uxov'un ricası üzerine onunla birlikte “Galya toğrisinde şarkısını” söyledi. 4/26
Qani-qani , gaplash!	Haydi , haydi konuş! 9/131

1.2.8.3. Gösterme Ünlemleri

Gösterme ünlemleri, sıfat ve zamirlerden farklı olarak, hareketleri işaret yoluyla göstermektedir. Gösterme ünlemleri *ana, mana, ma* ünlemleridir (Coşkun, 2017: 197).

Mana shuning uchun har qanday paytda ham buyruq-buyruq!	İşte bunun için her zaman emir emir! 4/70
--	--

1.2.8.4. Cevap Ünlemleri

Cevap ünlemleri cevap, tasdik, gösterme, işaret etme gibi anlamları ifade eder. Cevap ünlemlerinden bazıları şunlardır: *ha, yo‘q, labbay, xo‘sh, xo‘p, shukur, qulluq, balli ofarin, barakalla, hormang, bor bo‘ling vb.* (Yıldırım, 2012: 258).

Yo‘q , xuddi shunday!	Hayır , tıpkı böyle! 2/60
Xo‘p sog‘ingandirsiz?	Peki , özlüyor musunuz? 11/37
Ha , zag‘cha otarmidingiz? Deb yana to‘nglik qildi.	Evet , karga vurur muydunuz, diye yine kabaca davrandı. 1/77
-Xo‘sh , jo‘ram Farhod,-dedi Ahmadjon.	Evet , dostum Ferhat, dedi Ahmetcan. 11/35

1.2.8.5. Ses Taklidi Ünlemler

Ses yansımali ünlemler, tabiattaki canlı cansız bütün varlık ve nesnelere ait sesler aracılığıyla benzetme ve taklit yolu ile çıkarılan seslerden oluşmaktadır (Korkmaz, 2019: 1001).

Soy, uncha katta bo‘lmasa ham, nihoyatda tez oqar, << qulq-qulq >> etgan tovushlar suv ostida katta-katta toshlar yumalayotganini bildirib turar edi.	Dere büyük olmamasına rağmen hızlı akıyor, “ gulp ” diye çıkan sesler su altında büyük büyük taşların yuvarlandığını anlatıyordu. 1/52
Shu bilan birga ro‘paradagi uyning tomidan << tarr >> etgan tovush eshitildi.	Bununla beraber karşıdaki evin çatısından “ tarr ” eden bir ses duyuldu. 7/58

1.2.9. Modal Sözler

Özbek Türkçesinde *modal so‘zlar* olarak ifade edilen modal sözler, cümlenin anlam içeriğine açıklık, şüphe, belirsizlik, amaç, istek gibi ifadeler katmaktadır (Yıldırım, 2012: 255).

1.2.9.1. Anlam Bakımından Modal Sözcükler

1.2.9.1.1. Düşüncenin Netliği Bakımından Modal Sözcükler

Düşüncenin netliği bakımından modal sözcükler, kesinlik ve doğruluğu ifade etmektedir. Bazıları şunlardır: *haqiqatan, haqiqatda, shuphasiz, aslida vb.*

Mashq bilan o'tadigan kunlar haqiqatan juda og'ir edi.	Eğitimle geçen günler hakikaten çok ağırdı. 3/11
Haqiqatda bu ov Ahmadjonga Pet'ka gumon qilgan darajada favqulodda kayfiyat bag'ishlamagan, u yuzma-yuz turib ikki og'iz so'z aytmoqchi bo'lgan ashaddiy dushmaniga o'sha so'zini telefon orqali aytganday bo'ldi.	Gerçekten de bu av Ahmetcan'ı Petka'nın şüphe ettiği seviyede keyiflendirmediy, yüz yüze bakıp iki çift laf söylemek istediği azılı düşmanına o sözünü telefon aracılığıyla söylemiş gibi oldu. 5/31
Harbiy ta'lim qurol ishlatish va harbiy rasm-taomilni bilishdan iborat deb o'ylagan <<yangi askar bolalar>>ga, albatta , bu qiyinchilik, ba'zan harbiy bilimga aloqasiz ko'ringan ishlar ortiqcha tuyular edi.	Askeri eğitimi, silah kullanma ve askeri gelenekleri bilmekten ibaret diye düşünen “yeni asker çocuklara” elbette bu zor işler bazen askeri bilimle alakasız görünüyormuş gibi gelirdi. 3/20

1.2.9.1.2. Düşüncenin Net Olmadığı Belirten Modal Sözcükler

Düşüncenin net olmadığını belirten bu kelimeler, tahmini cümleleri ifade eden sözcüklerdir: *shekilli, aftidan, ehtimol, balki, har holda, harqalay vb.*

Ahmadjon o'zicha: <<Bu to'pchilardan hech narsa ortmaydi, bizga hech narsa qolmaydi, shekilli >> deb qo'ydi.	Ahmetcan kendince “Bu toplardan hiçbir şey artmadı, bize hiçbir şey kalmadı galiba ” diye koydu. 11/11
Aftidan , bularni mashq qildirishga, mashqini tezroq raso qilib frontga jo'natishga hech kim shoshilmas va shoshilishni lozim ham ko'rmas edi.	Görünüşe göre bunları eğitmeye, eğitimi hızlandırıp cepheye göndermeye kimse acele etmiyordu ve acele etmeye lüzum bile görmüyordu. 2/16

Shu payt uning ko'zlari hech qachon muloyim boqmagan, uning qo'llari hech qachon birovni erkalab silamagan, uning yuzi hech qachon yumshoq tabassumni bilmaganday ko'rinar, agar hozir uni xotini Xosiyatxon ko'rsa tanimas, balki qo'rqib ketar edi.	O zamana kadar onun gözleri hiç mülayim bakmamış, elleriyle hiç kimseyi şımartıp okşamamış, yüzü hiç yumuşak tebessümü bilmiyormuş gibi görünüyordu, eğer şimdi onu hatunu Hasiyathan görse tanımaz, belki de korkup kaçardı. 7/86
--	---

1.2.9.1.3. Düşünceyi Örneklendiren Modal Sözler

Düşünceyi örneklendiren sözler birinchidan, *ikkinchidan*, *avvalo*, *xullas*, *binobarin*, *masalan*, *jumladan*, *zero*, *zotan* gibi kelimeler yardımıyla oluşturulur (Yıldırım. 2012: 256.)

İncelen metinde düşünceyi örneklendiren modal sözler bulunmamaktadır.

1.2.9.1.4. Hissi Durum Anlamı İfade Eden Modal Sözler

Hissi durum anlamı ifade eden sözlerden bazıları şunlardır: *ajabo*, *attang*, *xayriyat*, *afsus*, *essiz* (Yıldırım, 2012: 256).

İncelenen metinde örneği bulunmamaktadır.

1.2.9.1.5. Onaylama Belirten Modal Sözler

Onaylama belirten durumları anlatan modal sözlerdir. Bazıları şunlardır: *bor*, *mayli*, *to'g'ri*, *yaxshi* gibi (Yıldırım, 2012: 256).

To'g'ri , Ahmadjon aka, bu urushni ko'rmagan odam.	Doğru , Ahmetcan ağabey, bu savaşı görmeyen adam. 11/52
---	--

İKİNCİ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYON VE METİN AKTARIMI

No.	Özbek Latini	Türkiye Türkçesi
1.	Oltin Yulduz (qissa)	Altın Yıldız (kıssa)
1.1.	Shukurboy akaning o'g'li Ahmadjon urush boshlangan kunlari hamrayoni bo'lgan bir talay kolxozchi yoshlar qatori askarlikka ariza berganida <<darrov miltiq olamanu urushga ketaveraman>> deb o'ylagan edi.	Şükürbay ağabeyin oğlu Ahmetcan, savaş başladığı günlerde akranı olan birçok kolhozcu genç gibi askerlik şubesine dilekçe verdiğinde “Hemen silahlartına gireceğim ve savaşa gideceğim” diye düşünmüştü.
1.2.	Harbiy komissariatdagilar: <<Yo'q, Ahmadjon, hozir odam kerak emas>> deyishdi.	Askerlik şubesindekiler: “Hayır, Ahmetcan şimdi kimseye gerek yok.” dediler.
1.3.	U qaytib o'zining <<Paxtachilik>> kolxozida ketmonini chopib yura turdi, lekin o'zini ulug' poxodda biron anglashilmovchilik orqasida bo'linmasidan keyinda qolgan jangchiday sezar edi.	O dönüp “Pamukçuluk” kolhozunda çapa yapmaya devam etti, ama kendini büyük bir seyahatte yanlış anlama sonucu birliğinden geride kalmış savaşçı gibi hissediyordu.
1.4.	Qish o'tdi.	Kış geçti.
1.5.	Zo'r tashvishlar, umidlar ko'klami keldi.	Tatlı telaşların, ümitlerin baharı geldi.
1.6.	Har yili May bayramida yasan-tusan qilib, gajak qo'yib, gruzovoyda Beshariqqa tushadigan Shovardi qizlari bayram kunlarini ham erkaklar bilan bab-baravar ketmon urib dalada o'tkazishdi.	Her yıl Mayıs bayramında kamyonla Beşarık'a giden süslü püslü Şaverdi kızları, bayram günlerini bile erkeklerle tarlada çapa yaparak geçirirlerdi.
1.7.	Shunday qilib yoz ham o'tdi	Böylelikle yaz da geçti.
1.8.	Nihoyat Ahmadjon askariy xizmatga chaqirildi.	Nihayet Ahmetcan askerliğe çağırıldı.
1.9.	Ahmadjon, modomiki odam kerak bo'lib chaqirilganidan keyin, urushga beto'xtov yuborilishini kutar edi.	Ahmetcan ihtiyaç olduğu için çağırıldıktan hemen sonra savaşa gönderileceğini bekliyordu.

1.10.	Oyog'i ostida o'ralishib yurgan o'g'ilchasi Muhammadjonning peshonasidan o'pdi; xotini, qarindoshlari, yor-do'stlari bilan xayrlashar ekan, xuddi hozir urushga kirib ketayotganday <<yo changim chiqadi, yo dong'im chiqadi!" dedi.	Ayakaltında dolaşıp duran küçük oğlu Muhammetcan'ın alnından öptü; hatunu, kardeşleri, arkadaşları ile vedalaşırken sanki hemen savaşa gidecekmiş gibi "ya meşhur olacağım ya da yok olup gideceğim!" dedi.
--------------	--	---

1.11.	Biroq u tushgan poyezd g'arbga emas, sharqqa qarab ketdi.	Ama onun bindiği tren batıya değil, doğuya doğru gitti.
1.12.	Ahmadjon bunga chandon e'tibor qilmadi, chunki biror joydan kiyim-bosh, miltiq olish kerak edi.	Ahmetcan buna o kadar aldırmadı, çünkü herhangi bir yerden kılık kıyafet, tüfek almalıydı.
1.13.	Vagonda Ahmadjonga o'xshagan yigitlardan yana birmuncha bor edi.	Vagonda Ahmetcan'a benzeyen birçok delikanlı vardı.
1.14.	Bular bir shaharga tushib, ertasiga kiyim-bosh olishdi.	Bunlar aynı yerde inerek yarın için giyecek bir şeyler aldılar.
1.15.	Uchinchi kuni azonda birdan <<tur-tur!>> bo'lib qoldi.	Üçüncü günü tan vaktinde aniden "kalk kalk!" sesi işitildi.
1.16.	Juda ko'p kishi chiqib maydonga saf tortdi.	Pek çok kişi çıkıp meydana dizildi.
1.17.	Miltiq ulashildi.	Tüfek dağıtıldı.
1.18.	Ahmadjonga nimdoshgina miltiq tegdi.	Ahmetcan'a eskice bir tüfek denk geldi.
1.19.	U miltiqni olib o'zini odatdagidan ko'ra ham bardamroq va kuchliroq sezdi.	O tüfeğini aldığı anda kendisini her zamankinden daha dinç ve daha güçlü hissetti.
1.20.	Komandirning <<Rota, smirno!>> degan ovozi unga g'alaba na'rasiday eshitildi.	Komutanın "Birlik hazır ol!" diye bağırın sesi ona zafer narası gibi geldi.

1.21.	Rota poyezdga chiqdi.	Askerî birlik trene bindi.
1.22.	Bu poyezd ham g'arbga emas, sharqqa qarab ketdi.	Bu tren de batıya değil, doğuya doğru gitti.
1.23.	Shunday kunlarda mamlakatning biron burchagida harbiy kiyim kiygan kishining frontdan uzoqda yurishini tasavvur qila olmagan Ahmadjon hayron edi.	Böyle günlerde memleketin herhangi bir köşesinde askerî kıyafet giyen kişilerin cepheden uzakta yürüdüğünü hayal edemeyen Ahmetcan şaşkındı.
1.24.	Urush g'arbda, rota frontdan uch-uch yarim ming kilometr berida, yana sharqqa qarab ketayotibdi!	Savaş batıda, askerî birlik cepheden üç, üç buçuk bin kilometre uzakta yine doğuya doğru gitmekteydi!
1.25.	Ahmadjon o'ylab o'yiga yeta olmas edi.	Ahmetcan bir türlü işin içinden çıkamıyordu.
1.26.	Deraza yonida, endigina sabza urgan mo'ylovi teskari qo'yilgan qoshga o'xshash bir yigit vagonning g'ildirak qoqishi muqomiga allaqanday bir kuyni xirgoyi qilib borar edi, Ahmadjon undan sekin:	Pencere kenarında, daha ergenlik çağında bıyıkları terlemiş bir yiğit, vagonun tekerlek sesiyle aynı makamda bir ezgi mırıldanıyordu, Ahmetcan o anda sakince:
1.27.	-Jo'ram, qayoqqa ketayotibmiz?- deb so'radi.	-Dostum, nereye gitmekteyiz, diye sordu.
1.28.	Bu yigit "hech kim ham bilmaydi" deyish o'rniga aft-boshiga nomunosib bir tarzda to'nglik qilib:	Bu delikanlı: "Hiç kimse bilmiyor." demek yerine görüntüsüne yakışmayan bir şekilde kabalık ederek:
1.29.	-Komandir doklad qilgani yo'q, -deb javob berdi.	-Komutan rapor verecek değil ya, diye cevap verdi.
1.30.	Ahmadjon ta'bi tirriq bo'lib, boshqa hech kimdan gap so'ramadi.	Ahmetcan, keyfi kaçınca başka kimseye bir şey sormadı.

1.31.	Keyingi o'n-o'n besh yil mobaynida O'zbekiston temir yo'llarida <<duvaraqq>> bekatchalar shuncha ko'payganki, bulardan ko'pining otini yo'lovchilar emas, ba'zi konduktorlar ham bilmaydi.	Sonraki on, on beş yıl süresince Özbekistan demir yollarında “küçük” duraklar o kadar çoğalmış ki bunlardan birçoğunun adını yolcular değil, bazı kondüktörler bile bilmez.
1.32.	Bularni anchayin poyezdlar ham nazar-pisand qilmay pishqirganicha o'tib keta beradi.	Biri seslenmediği sürece birçok tren bu duraklara aldırış etmeden geçiyordu.
1.33.	Poyezd bir necha soat yo'l yurgandan keyin ana shunday bekatchalardan biriga kelib to'xtadi.	Tren birkaç saat yol gittikten sonra işte böyle duraklardan birine gelip durdu.
1.34.	Erta kuz jalasi tog'liq joylarga xos hafsala bilan quyar, yomg'ir suvi temir yo'lning ikki tomonidan daryo bo'lib oqar edi.	Sonbahar başında yağmur dağlık yerlere şevkle yağıyor, yağmur suları demiryolunun her iki yanından nehir gibi akıyordu.
1.35.	Rotaning keti vagondan tushmasdanoq, saf bo'lish haqida komanda berildi.	Askerî birliğe vagondan inmeden önce sıra olmakla ilgili emir verildi.
1.36.	Jala tinguncha biron boshpanaga kirib turarmiz degan umidda atrofga qarayotgan jangchilar komandani eshitib hang-mang bo'lishdi:	Sağanak dininceye kadar bir sığınağa gireceklerini ümit edip etrafı gözetleyen savaşılar emri duyunca şaşırdılar:
1.37.	Nainki shu tobda, osman hamma tarnovlarini baravariga ochib yuborgan bir paytda yo'lga tushilsa!	Sanki bu anda, gök bütün oluklarını aynı anda açıvermiş, aynı anda yola dökülmüş gibi!
1.38.	Vagondan eng keyin tushgan va miltig'ini tig'idan ushlab, ketmonday yelkasiga qo'yib shoshmasdan kelayotgan Ahmadjon:	Vagondan en son inen ve tüfeğini ucundan tutup bir çiftçi gibi omzuna atarak acele etmeden gelen Ahmetcan:
1.39.	-Stroy bo'lmasdan shunday ketaversak bo'lasmikin? dedi.	-Düzensiz bir şekilde böyle gitsek olmaz mı, dedi.
1.40.	Komandir jahl bilan burilib unga qaradi, bir nima demoqchi bo'lgan edi, uning miltiq ko'tarishini ko'rib kulgisi qistadi.	Komutan öfkeyle dönüp ona baktı, bir şeyler söyleyecek oldu, onun tüfek kaldırışını görünce gülesi geldi.

1.41.	-Bu qanday miltiq ko'tarish? Tugmangizni soling!	-Bu nasıl tüfek kaldırmak? Düğmeyi bırak!
1.42.	Askar hech qachon, hech qayerda <<shunday>> keta bermaydi...	Asker hiçbir zaman hiçbir yere "böyle" gitmez...
1.43.	R-rovnyaysb!	Hazır ol!
1.44.	Komandir rotani butun qoidaga muvofiq tartib bilan yo'lga soldi.	Komutan askeri birliği kaidelere uygun bir şekilde itinayla yola koydu.
1.45.	Jala hamon quyar, rota ikki tomonda xira ko'lankaday ko'ringan adirni oralab, xuddi suv ostida yurganday, zo'r qiyinchilik bilan taxminan sharqqa tomon borar edi.	Sağanak hala devam ediyordu, askeri birlik iki tarafta sönük gölge gibi görünen yamacı aralayıp, tıpkı su üstünde yürüyormuş gibi güçlkle tahminen doğuya taraf gidiyordu.
1.46.	Bular shag'al to'kilgan katta yo'ldan burilib yon bag'irdagi so'qmoqqa chiqqanda jala yana shiddatliroq yog'ib, so'ng birdan tindi.	Bunlar taşlı büyük yoldan dönerek yan taraftaki patıkaya çıktıklarında sağanak daha fazla şiddetlenmiş ve sonra aniden dinmiş.
1.47.	Rota bir qator bo'lib so'qmoqdan, baland o'sgan o't-o'lanlar orasidan goh ko'rinib, goh ko'rinmay ketmoqda edi.	Askeri birlik, tek sıra halinde patikadan uzamış otlar arasında kimi zaman görünüp kimi zaman görünmeden ilerlemekteydi.
1.48.	Tog' shabadasi har puflaganda o't-o'lanlar vashillar, butalar g'u villab, sarak-sarak qilar edi.	Dağ rüzgârı her estiğinde çayırlar, çimenler hareket ediyordu.
1.49.	Hademay adirlar orasini qoplab yotgan kulrang tuman tarqaldi.	Bir anda tepelerin üzerini kaplayan kül rengi duman dağıldı.
1.50.	Rota, hatto yon bag'irda ham, to'piqdan suv kechib bir necha kilometr yo'l bosganidan keyin, soylikka tushdi.	Askeri birlik, yokuşta bile bileklere varan suda birkaç kilometre yürüdükten sonra dereye indi.

1.51.	Jilg'adan hayqirib chiqib kelayotgan soy ro'para keldi.	Akarsudan çağlayan dere karşılarına çıkıverdi.
1.52.	Soy, uncha katta bo'lmasa ham, nihoyatda tez oqar, <<qulq-qulq>> etgan tovushlar	Dere büyük olmamasına rağmen hızlı akıyor, "gulp gulp" diye çıkan sesler

	suv ostida katta-katta toshlar yumalayotganini bildirib turar edi.	su altında büyük büyük taşların yuvarlandığını anlatıyordu.
1.53.	Komandir soydan kechib o'tishni buyurdi.	Komutan dereden geçmeyi emretti.
1.54.	Bundan boshqa chora ham yo'q edi.	Bundan başka çare de yoktu.
1.55.	Rotaning yarmidan ko'pi kechib o'tdi.	Askeri birliğin yarısından çoğu geçti.
1.56.	Qolganlardan bir qismi soyning o'rtasiga yetmasdan, bir qismi esa undan ham beriroqdan qaytishga majbur bo'ldi.	Kalanların bir kısmı derenin ortasına varamadan, bir kısmı ise oradan da daha beriden dönmeye mecbur kaldı.
1.57.	Ikki kishi oqib ketayozdi.	İki kişi akıntıya kapılıverdi.
1.58.	Pishqirib, ilonday to'lg'anib oqayotgan bu suv emas, bir balo edi.	Tıslayıp yılan gibi dalgalanarak akan bu su, su değil bir belaydı.
1.59.	Komandir o'tganlarga razm solib turgan edi.	Komutan geçenlere dikkatlice bakmıştı.
1.60.	Ahmadjonni chaqirib miyig'ida kuldi.	Ahmetcan'ı çağırıp bıyık altından güldü.

1.61.	Ahmadjon uning nima demoqchi bo'lganini fahmlab, darhol qaytib soyga tushdi va o'rtasiga kelip, qoqqan qoziqday turib oldi.	Ahmetcan onun ne demek istediğini anlayıp hemen dereye indi ve derenin ortasına gelip kazık gibi durdu.
1.62.	Suv qahr bilan uning biqiniga urilib shovillar, boshidan oshib o'tguday bo'lar, lekin tog'day gavdasini qimirlata olmas edi.	Su öfkeyle onun böğrüne vuruyor, dalgalar başından geçiyor ama dağ gibi gövdesini kımıldatamıyordu.
1.63.	U soydan o'ta olmay qaytganlarning hammasini birma-bir qo'lidən ushlab o'tkazib qo'ydi.	O, dereden geçemeyenlerin hepsini birer birer ellerinden tutarak geçirdi.
1.64.	Rota yana bir qator bo'lib yo'lda davom etdi.	Askeri birlik yine tek sıra halinde yola devam etti.
1.65.	Bular shag'al to'kilgan katta yo'lni kesib o't'ib, adirga tomon chiqib ketayotganda botayotgan quyoshning horg'in nuri ro'paradagi qorli tog'choqqisini, uning	Bunlar taşlı büyük yolu geçip, tepeye doğru çıktıklarında batan güneşin yorgun ışığı karşıdaki karlı dağın zirvesini, onun tepesinde paçavra gibi

	tepasida uvadaday osilib turgan qora bulutni bir lahza qizartirdi-da so'ndi.	asılı duran kara bulutu bir anda kızıllaştırdı ve kayboldu.
1.66.	Shu bilan uzoqdagi tog' oraliqlaridan boshlangan qorong'ilik asta-sekin hammayoqqa tarala boshladi.	O anda uzaktaki dağların aralıklarında başlayan karanlık yavaş yavaş her tarafa yayılmaya başladı.
1.67.	Rota adir ustiga chiqqanda uning narigi tomonida charog'on bir vodiy ko'rindi.	Askeri birlik tepeye çıktığında onun diğer tarafında aydınlık bir vadi göründü.
1.68.	Uning bir chekkasida-adir etagida uch-to'rtta oq uy va o'rtasida bir necha qator g'aramga o'xshagan qora uylar ko'rindi.	Tepenin bir kenarında ve yamacında üç, dört tane beyaz ev ve ortasında birkaç sıra halinde yığına benzeyen kara evler göründü.
1.69.	Hammayoq jimjit, faqat allaqayerda elaktrostantsiya gupillar edi.	Her yer sessizdi, sadece bir yerde elektrik santrali çalışıyordu.
1.70.	Rota pastga tushgandan keyin, uzoqdan g'aramga o'xshab ko'ringan katta-katta uylar orasida yurgan kishilar qorasi ko'rina boshladi.	Askeri birlik aşağıya indikten sonra, uzaktan yığına benzeyen büyük büyük evler arasında yürüyenlerin gölgesi görünmeye başladı.

1.71.	Komandir rotani o'shanday uylardan birining oldida to'xtatib, o'zi qayoqqadir ketdi, anchadan keyin bir kishi bilan qaytib rotani o'z mayliga qo'ydi-yu, uyga kirib ketganicha zim goyib bo'ldi.	Komutan askeri birliği o evlerden birinin önünde durdurarak kendisi bir yere gitti, bir süre sonra biriyle dönüp askeri birliği serbest bıraktı, eve gidene kadar gözden kayboldu.
1.72.	Jangchilar Kiyim-boshlarini yechip siqishar, isimoq uchun u yoqdan-bu yoqqa yurishar edi.	Savaşçılar kıyafetlerine sıkıca sarılıp, ısınmak için bir taraftan diğer bir tarafa yürüyorlardı.
1.73.	Ahmadjonning nazarida bu ishlar, bu yurishlar, tog' oralig'iga solingan bu uylar hammasi ortiqcha, urushga hech tegishligi yo'qday ko'rinar edi.	Ahmetcan'ın gözünde bu işlerin, bu yürüyüşlerin, dağ aralığına yapılan bu evlerin hepsi gereksiz, bunların savaşla hiçbir ilgisi yokmuş gibi görünüyordu.

1.74.	U, eshik yoniga cho‘nqayib o‘tirdi-da miltig‘ining zatvorini bir necha martaba ochib yopdi; so‘ngra, yonida, devorga suyanib turgan bir jangchidan:	O, kapı yanına çöküp oturdu ve tüfeğinin kilidini birkaç derece açıp kapattı, sonra yanında duvara yaslanmış bir savaşıya:
1.75.	-Jo‘ram, o‘qni qachon beradi? Deb so‘radi.	-Dostum, mermiyi ne zaman verecekler, diye sordu.
1.76.	Devorga suyanib turgan jangchi yo‘lda-poyezdda to‘nglik qilgan yigit edi.	Duvara yaslanmış savaşı yolda trende kabalık eden delikanlıydı.
1.77.	-Ha, zag‘cha otarmidingiz? Deb yana to‘nglik qildi.	-Evet, karga vurur muydunuz, diye yine kabaca davrandı.
1.78.	Ahmadjon tovushidan bildiki o‘sha yigit ekan.	Ahmetcan onun trendeki delikanlı olduğunu sesinden anladı.
1.79.	Bu safar g‘ashi keldi:	Bu sefer sinirlendi:
1.80.	<<Nima bu, hadeb tutun qaytaradi, arpasini birov xom o‘ribdimi?>>	"Neden bu ikide bir çemkiriyor, biri bir kötülük mü yapmış?"

1.81.	-To‘g‘ri gapimga egri javob berasiz-a, o‘rtoq, -dedi Ahmadjon, boya ham shundoq qilgan edingiz...	-Sürekli beni tersleyip duruyorsunuz arkadaşım, dedi Ahmetcan, az önce de böyle davranmıştınız...
1.82.	Muncha sassiq yigit ekansiz, ichingizda it o‘lganmi!	Çok kaba biriymişsiniz, içiniz fitne fesat!
1.83.	Ahmadjon shu gapni aytib, o‘rnidan turib ketmoqchi bo‘lgan edi, haligi yigit uning yelkasidan bosib, yoniga o‘tirdi.	Ahmetcan bu sözü söyleyip yerinden kalkıp gidecek oldu o anda delikanlı onun omzundan tutarak yanına oturdu.
1.84.	-Kechirasiz, o‘rtaqjon, bemavrid hazil qilibman...	-Affedersin arkadaşım yersiz bir şaka yapmışım...
1.85.	-Qayerdansiz?	-Nerelisiniz?
1.86.	Ahmadjon darrov jahlidan tushdi.	Ahmetcan'ın hemen öfkesi dindi.
1.87.	-Beshariqdan, o‘zingiz qayerdansiz?	-Beşarıkdan. Siz neredensiniz?
1.88.	-<<Semhoz>>dan, eshitganmisiz?	-<Semhoz‘dan“ ⁴ duydunuz mu?
1.89.	Bizning sovxozni urug‘ zavodi desa bo‘ladi.	Bizim sovhöz için tohum fabrikası da dense olur.

⁴ Özbekistan'ın bir şehri

1.90.	Yaxshi urug'lik chigitlar bizdan chiqadi.	Soyu sopu iyi delikanhlar bizden çikar.
--------------	---	---

1.91.	Birpas jim qolishgandan keyin Ahmadjon so'radi:	Bir süre sessiz kaldıktan sonra Ahmetcan sordu:
1.92.	-Nega buncha tajangsiz?	-Niye bu kadar asabisiniz?
1.93.	-Ha, avval tanishib qo'yaylik, otingiz nima?	-Evet, önce tanışalım, adınız ne?
1.94.	-Bo'taboy... Tajang emasman, o'rtaqjon, keyin aytib beraman.	-Bötebay... Asabi değilim, arkadaşım sonra anlatıveririm.
1.95.	Bundan buyon birgamiz-ku.	Bundan sonra beraberiz ya.
1.96.	Bafurja o'tirib aytib beraman.	Acele etmeden oturup anlatıveririm.
1.97.	Ha, aytganday, qachon o'q beradi, dedingiz.	Evet, lafi gelmişken ne zaman mermi atacak, dediniz.
1.98.	O'q otishimizga hali yetti qovun pishig'i bor.	Mermi atabilmesi için kırk fırın ekmek yemesi lazım.
1.99.	Bu miltiqlar otilmaydi, o'qdoni teshib qo'yilgan.	Bu tüfekler ateş etmez, fişekliği delinmiş.
1.100.	Ahmadjon miltig'ini paypaslab ko'rdi, uning o'qdoni haqiqatan teshik edi.	Ahmetcan tüfeğini eliyle yokladı gerçekten de fişeği delik deşikti.

1.101.	Bu kunlarda Nemis Stalingrad devorlariga bosh urmoqda, Kavkaz tog'lari etagida och bo'riday izg'ir yurmoqda edi.	Bu günlerde Almanlar Stalingrad duvarlarına dayanmış, Kafkas Dağları'nın eteğinde aç kurtlar gibi dolanmaktaydılar.
1.102.	Ahmadjon shunday kunlarda, odam kerak bo'lib askariy xizmatga chaqirilgani holda, frontdan uch-uch yârim ming kilometr berida, yana otilmaydigan miltiq ko'tarib o'tirganiga goh xit bo'lar, goh kulgisi qistar edi.	Ahmetcan böyle günlerde adam yokluğundan askere çağrıldığı için cepheden üç üç buçuk bin kilometre ötede yine ateş etmeyen bir tüfikle oturmuş bir vaziyette kâh sinirlenip kâh gülmesi geliyordu.
1.103.	Ichkarida komandir boshliq bir necha kishi miltiq tozalayotgan ekan, starshina	İçeride komutanla birkaç kişi tüfek temizlerken, astsubay da gelip onların

	kelib ularning qo'lidan o'sha otilmaydigan miltiqni ham olib ketdi.	kolundan o atesh etmeyen o tüfeği de alıp gitti.
1.104.	Birpasdan keyin kazarmaga kirgani ijizat bo'ldi.	Bir süre sonra kışlaya girmek için izin aldı.
1.105.	Kazarma qorong'i, uning bir burchida kichkina chirog' miltillar edi.	Kışla karanlıktı, onun bir tarafından küçükçe bir ışık yanıp yanıp sönüyordu.
1.106.	Jangchilar kechki ovqatga berilgan non bilan yog'ni yeb bo'lmasdanoq uxlash haqida buyruq bo'ldi.	Savaşçılar akşamki yemekte verilen ekmek ile yağı yemeden önce uyuma zamanları için emir verildi.

2.1.	Rota saharda oyoqqa turib, kazarma eshigi oldiga-yo'lkaga saf tortdi.	Askeri birlik erkenden kalkıp, kışla kapısı önünde kaldırımda sıraya dizildi.
2.2.	Tevarak-atrofdan g'ovur, hayqiriq, komanda tovushlari eshitilar edi.	Civardan bağırs çağırışlar, emir sesleri duyuluyordu.
2.3.	Ahmadjon sinchiklab qarasa, ehe... shuncha odam kecha kechasi qayerda ekan?	Ahmetcan dikkatlice baktı, aaa... Bu kadar adam dün geceleyin neredeymiş?
2.4.	Yalanglarga, yo'lkalarga odam sig'ishmas edi.	Boş arazilere, kaldırımlara insanlar sığmıyordu.
2.5.	Biroq nonushtadan keyin shuncha odam ko'z ochib yumguncha zim g'oyib bo'lib ketdi.	Ama kahvaltıdan sonra bu kadar adam göz açıp kapayıncaya kadar kayboldu.
2.6.	Butun lager` kecha kechasidagidek bo'shashib qoldi.	Bütün kamp dün akşam olduğu gibi rahatladı.
2.7.	Hayal o'tmay, kun chiqish tomondagi adirning orqasidan to'p ovozi eshitildi.	Çok geçmeden güneşin doğduğu taraftaki tepeden top sesi işitildi.
2.8.	Snaryad lager` ustidan ilondek pishqirib o'tdi, ro'paradagi tog'ning bag'ridan qora tutun ko'tarildi va yo'talgan singari tovush eshildi.	Top mermisi kampın üstünden yılan gibi geçti, karşıdaki dağın ortasından kara bir duman yükseldi ve öksürük gibi ses duyuldu.

2.9.	Undan keyin qayerdadir pulemyot tarilladi; yakka miltiq tovushlari, «Ura! »> sadolari keldi.	Ondan sonra bir yerde makineli tüfek gümbürdedi, sadece tüfek sesleri ve "Hurra!" sedaları geldi.
2.10.	Shu yaqin o'rtada motor gurilladi.	Yakınlarda bir yerlerde motor gürüldedi.
2.11.	Birpasdan keyin lager` ustida dumiga kattakon pufak bog'lab olgan samolyot paydo bo'ldi.	Bir süre sonra kamp üstünden kuyruğunda kocaman balon olan bir uçak göründü.
2.12.	Qayerdadir zenitka gumbirlar edi.	Bir yerlerde uçaksavarın uğulduyordu.
2.13.	Shunday qilib lagerda mashq kuni boshlanib ketdi.	Böylece kampta eğitim günü başlamış oldu.
2.14.	Ahmadjon buni ko'rib bugun biron qurolni, hech bol'maganda, uchidan, miltiqni o'rganish umidida edi.	Ahmetcan bunları görünce bugün bir silahlı, hiç olmazsa üçünden birinden tüfeği öğrenme hevesindeydi.
2.15.	Biroq tushki ovqatgacha ham rota tayinli bir ish qilmadi, kazarma eshigi oldida o'tirdi.	Fakat öğle yemeğine kadar da askeri birlik belirli bir iş yapmadı, kışla kapısı önünde oturdu.
2.16.	Aftidan, bularni mashq qildirishga, mashqini tezroq raso qilib frontga jo'natishga hech kim shoshilmas va shoshilishni lozim ham ko'rmas edi.	Görünüşe göre bunları eğitmeye, eğitimi hızlandırıp cepheye göndermeye kimse acele etmiyordu ve acele etmeye lüzum bile görmüyordu.
2.17.	Tushki ovqatdan so'ng rotaga bir soat istirohat qilgani ijozat berildi.	Öğle yemeğinden sonra birliğe bir saat istirahat etmeleri için izin verildi.
2.18.	Bu vaqtda har bir jangchi istaganini qilishi, hatto uxlashi ham mumkin edi.	Bu zaman aralığında herkesin istediğini yapabilmesi hatta uyuması bile mümkündü.
2.19.	Ahmadjon komandirning mashq qildirishga shoshilmaganidan ham ko'ra dam olishga ijozat berganiga hayron bo'lib, «muncha ham yuragi keng odam ekan!>> deb qo'ydi.	Ahmetcan komutanın eğitim yapmaya acele etmemesine hatta dinlenmeye izin vermesine şaşırıp "ne kadar da rahat adammış!" dedi.
2.20.	Ahmadjon nima qilishini bilmay hovliga xat yozmoqchi bo'ldi.	Ahmetcan ne yapacağını bilemeden avluda mektup yazmak istedi.

2.21.	Biroq xat yozgani o'tirganida biron kalima ham so'z kelmadi.	Ama mektup yazmaya oturduğunda bir kelime dahi aklına gelmedi.
2.22.	Nima deb xat yozadi?	Ne diye mektup yazacak?
2.23.	Yor-do'stlari, qavm-qarindoshlari bilan xayrlashgan vaqtda <<urushga ketdim, yo changim chiqadi, yo dong'im chiqadi>> degan kishi urushdan shuncha uzoqda, yana otilmaydigan multiqni ko'tarip, kuni bo'yi kazarma eshigi oldida o'tirgan bo'lsa, nima deydi?	Arkadaşlarıyla, akrabalarıyla vedalaşırken “savaşa gidiyorum ya meşhur olacağım ya da yok olup gideceğim!” diyen biri savaştan bu kadar uzakta olup ateşlemeyen tüfekle gün boyu kışla kapısı önünde oturan birisi ne diyecek ki?
2.24.	Gazetalardan kundalik axborotni zo'r tashvish bilan kuzatib turgan kishilarga hali o'zi ham tushuna olmagan bu yerdagi osoyishtalik to'g'risida nima deb yozadi?	Gündelik haberleri gazetelerden telaşla takip eden insanlara hala kendisinin de anlamadığı buradaki kaygısızlık karşısında ne yazacaktı?
2.25.	Ahmadjon hozircha xat yozishdan voz kechdi.	Ahmetcan şimdilik mektup yazmaktan vazgeçti.
2.26.	U, qalam bilan qog'ozni cho'ntagiga solib, o'rnidan turganida Bo'taboy keldi.	O kalemle kâğıdını cebine koyup, yerinden kalkarken Bötebay geldi.
2.27.	Bo'taboy qo'lidagi uzundan-uzoq yozilgan xatdan ko'zini olmay, yana nimanidir qo'shimcha qilmoqchi bo'lsa kerak, o'ylar edi.	Bötebay elindeki uzun uzadıya yazılmış mektuptan gözünü almadan yine bir şeyler eklemek gerek diye düşünüyordu.
2.28.	-Shuning hammasi xatmi, dedi Ahmadjon.	-Bunun hepsi mektup mu, dedi Ahmetcan.
2.29.	Buncha gapni qayerdan topib yozdingiz?	Bu kadar lafi nereden bulup yazdınız?
2.30.	-Nima yozdingiz?	-Ne yazdınız?
2.31.	Bo'taboy xatni bukar ekan, uf tortdi.	Bötebay mektubu bükerek, of çekti.
2.32.	-Buni kimga topshiraman?	-Bunu kime teslim edeceğim?
2.33.	Kim yuboradi?	Kim gönderecek?
2.34.	Xotinimga yozdim.	Hatunuma yazdım.
2.35.	Bir nima esimdan chiqqanday bo'layotibdi.	Bir şey unutmuş gibiyim.

2.36.	-Shuncha gapni yozib, yana bir nima esingizdan chiqqan bo'lsa, xotiningizni juda ham yaxshi ko'rar ekansiz-da!	-Bu kadar sözü yazıp, başka bir şeyi unuttuğunuzu düşünüyorsanız hatununuzu pek seviyorsunuz ha!
2.37.	Bo'taboy yalt etib Ahmadjonga qaradi-da:	Bötebay aniden Ahmetcan'a baktı ve
2.38.	-Sizning xotiningiz bormi, -deb so'radi.	-Sizin hatununuz var mı, diye sordu.
2.39.	-Bor.	-Var.
2.40.	-Olganingizga qancha bo'lgan?	-Evleneli ne kadar oldu?
2.41.	-Ancha bo'lgan.	-Çok oldu.
2.42.	-Uch yashar o'g'lim bor.	-Üç yaşlarında oğlum var.
2.42.	-Mening xotin olganimga nihoyati ikki oy bo'lgan edi!	-Ben evleneli iki ay oldu!
2.44.	Ahmadjon qattiq kulib yubordi.	Ahmetcan kuvvetli bir kahkaha attı.
2.45.	-Undoq bo'lsa, sizga javob berishsa bo'lar ekan.	-Öyleyse size cevap vermesi mümkün imiş.
2.46.	Shunga tajang bo'lib yuribman deng!	Şuna sinirleniyorum deyin!
2.47.	Bo'taboy <<yo'q>> dedi, lekin bu so'zni shunday bo'sh aytdiki, o'zi ham xijolat bo'lib, tuzatishga urindi:	Bötebay "hayır" dedi lakin bu sözü o kadar güçsüz söyledi ki, kendisi de mahcup olup, düzeltmeye çalıştı:
2.48.	-Men qatori yigitlar qorga ko'ragini berib, o'lim bilan olishib yursa-yu, men issiq ko'rpani desam, hajibiz bo'lar edim.	-Ben gibi delikanlılar karda kıyamette, ölümle yüz yüze geldiğinde ben sıcak bir yorgan istersem hanım evladı olurum.
2.49.	-Gap birovning hajibizligi, birovning o'g'il bolaligidami?	-Mevzu birinin korkaklığı diğerinin ise delikanlı oluşunda mı?
2.50.	Men askarlikka ariza berganimda o'lim bilan olishib yurgan yigitlar ham esimga kelgani yo'q, o'g'il bolaligimni ko'rsatish ham.	Ben askerlik için dilekçe verdiğimde ölümle yüz yüze gelen delikanlıları da kendi delikanlılığımı göstermeyi de düşünmedim
2.51.	Xotiningizni juda yaxshi ko'rasizmi?	Hatununuzu seviyor musunuz?
2.52.	Bo'taboy <<juda yaxshi ko'raman>> degan gap ko'nglidagini ifoda qila olmagani va ifoda qila oladigan boshqa gap topa olishiga ko'zi yetmagani uchun indamadi.	Bötebay "çok seviyorum" cümlesi içindeki duyguları karşılamadığı ve içindeki duyguları ifade edebilecek

		başka bir cümle bulamadığı için sessiz kaldı.
2.53.	-Ha, albatta, yaxshi ko'rasiz, -dedi Ahmadjon,- yangi uylangansiz...	-Evet, elbette çok seviyorsunuzdur, dedi Ahmetcan. Yeni evlisiniz sonuçta...
2.54.	Lekin, rostini aytsam, sizning muhabbatingiz mening muhabbatimga qaraganda hali ancha g'o'r bo'lsa kerak.	Lakin doğruyu söylemek gerekirse, sizin aşkınız benim aşkıma göre daha çok taze olmalı.
2.55.	Qaysimiz xotinimizni ko'p roq yaxshi ko'rar ekanmiz, sizmi, menmi?	Hangimiz hatunumuzu daha çok seviyoruz, siz mi, ben mi?
2.56.	Men ham yangi uylangan vaqtimda xotinimni sizday yaxshi ko'rar edim.	Ben de yeni evlendiğim zamanlarda hatunumu sizin gibi seviyordum.
2.57.	Sizning hozirgi muhabbatingiz mening o'sha vaqtdagi muhabbatimga teng keladi.	Sizin şimdiki aşkınız benim o zamanki aşkıma denk geliyor.
2.58.	To'g'rimi?	Doğru mu?
2.59.	-Bo'lsa bordir.	-Doğrudur.
2.60.	-Yo'q, xuddi shunday!	-Hayır, tıpkı böyle!
2.61.	Lekin men xotinim bilan ancha yildan beri turib, undan ko'p yaxshiliklar ko'rganman.	Lakin ben hatunumla birkaç yıldan beri birlikteyim, ondan çok iyilikler görmüşüm.
2.62.	Bu yaxshiliklarning har qaysisi ko'nglimdan alohida-alohida joy olgan.	Bu iyiliklerin her biri gönlümde tek tek yer edinmiş.
2.63.	Bundan chiqdiki, agar siz xotiningizni bir norma yaxshi ko'rsangiz, men xotinimni bir yarim ikki norma yaxshi ko'raman.	Bundan anlaşılıyor ki eğer siz hatununuzu bir ölçek seviyorsanız, ben hatunumu bir buçuk iki ölçek severim.
2.64.	Men <<xotinim>> deganimda ko'z oldimga juda ko'p narsalar keladi.	Ben "hatunum" dediğimde gözümün önüne pek çok şey geliyor.
2.65.	Bundan tashqari, uyimni ko'zimga jannat qilib ko'rsatigan yana bir narsa bor: mening uch yashar o'g'ilcham bor.	Bunun dışında üç yaşlarındaki oğlum evimi cennete çeviren bir diğer şeydir.
2.66.	Uch yashar bola nima ekanini bilasizmi?	Üç yaşlarında bir çocuğun nasıl bir şey olduğunu bilir misiniz?

2.67.	Bilmaysiz...	Bilmezsiz...
2.68.	Ko'chadan kelganingda tizzangga o'tirsa, qo'lchasi bilan yuzingni silasa, chug'urlasa...	Sokaktan geldiğinde dizlerine oturduğunda, minicik eliyle yüzünü okşadığında, cıvıladıığında...
2.69.	Yo'q, siz buni bilmaysiz!	Hayır, siz bunu bilmezsiz!
2.70.	Ahmadjon birpas jim qoldi, so'ngra, Bo'taboyga emas, o'zicha gapirayotganday davom etdi:	Ahmetcan aniden sessizleşti, sonra Bötebay ile değil, kendi kendine konuşuyormuş gibi devam etti:
2.71.	-Nainki, birov meni <<o'g'il bola ekan>> desin, deb kishi o'z bolasidan, xotinidan, tuprog'i ko'ziga to'tiyo bo'ladigan qishlog'idan uzaoqqa ketgani, o'limga ro'para bo'lgani rozi bo'lsa!	-Biri bana "erkek adammiş" diyecek diye kendi çocuğundan, karısından, çok değerli köyünden uzaklaşması ölümle karşı karşıya gelmeye razı olması!
2.72.	Urush-quyon ovi emas.	Savaş, tavşan avı değildir.
2.73.	Dushmanning yuztasini o'ldirsang yuz birinchisi, mingtasini o'ldirsang ming birinchisi seni ham o'ldirishi mumkin.	Düşmanın yüzünü öldürsen yüz birincisi, binini öldürsen bin birincisi seni öldürebilir.
2.74.	Men shuni bilar edim, shuni bilib turib askarlikka ariza berganman...	Ben bunu biliyordum, bunu bilerek askerliğe dilekçe verdim...
2.75.	Meni yoshligimda chumchuq tepgan.	Beni gençliğimde serçe tekmelemiş.
2.76.	Chumchuqning uyasini buzmoqchi bo'lganimda; tepamda chirqirab uchib yurgan chumchuq payt poylab turib boshimga tepgan.	Serçenin yuvasını bozmak istediğimde tepemde ciyaklayarak uçan serçe fırsatını bulunca başımı tekmelemiş.
2.77.	Bu bir ibrat.	Bu bir ibret.
2.78.	U yog'ini o'zingiz bilib ola bering...	Diğer tarafını siz kendiniz düşünün...
2.79.	Men sovet davrida ko'kragimni ko'tarib yurishga o'rganib qolgan yigitman.	Ben Sovyet döneminde övünerek yürümeyi öğrenen bir delikanlıyım.
2.80.	Men o'z yurtimda musofir itday duminni qisib yurishni xohlamayman.	Ben kendi yurdumda yabancı it gibi kuyruğumu kıstırıp yürümek istemiyorum.

2.81.	Nikolayning zamonida shundoq ekan, fashist kelsa, undan ming hissa battar bo'ladi.	Nikolay'ın zamanında böyleymiş, faşist gelse ondan bin kat beter olacak.
2.82.	Agar o'g'limning peshonasida ko'chadan fashist o'tganda ikki bukilib turish bo'lsa, fashist bu tomonga mening o'ligimni bosib o'tadi.	Sokaktan faşist geçtiğinde oğlumun başı biraz eğilse faşist benim ölüme basar.
2.83.	Undan berida o'ta olmaydi.	Ondan öteye de geçemezdi.
2.84.	O'g'il bolalik deysiz.	Çocukluk diyorsunuz.
2.85.	Yo'q.	Hayır.
2.86.	Agar gap o'g'il bolalikni ko'rsatish bo'lsa, meni uyimdan ombir bilan ham sug'urib ola olmas edingiz!	Eğer laf çocukluk etmek olsaydı beni evimden kıskaçla da çekip alamazdınız.
2.87.	Saflanish haqida komanda berildi.	Sıraya girme hakkında emir verildi.
2.88.	Rota yana yo'lga saf tortdi.	Askeri birlik yola doğru sıraya dizildi.
2.89.	Kapitan jangchilarni nomma-nom chaqirib kim qanday qurolni o'rganmokchi ekanini so'radi.	Yüzbaşı savaşıları isim isim çağırıp kimin hangi silahı öğrenmek istediğini sordu.
2.90.	Navbat Bo'taboyga kelganda u, yer ostidan Ahmadjonga qaradi va shu bilan <<siz qayerda bo'lsangiz, men ham o'sha yerda bo'lay>> demoqchi edi.	Sıra Bötebay'a geldiğinde o, alttan Ahmetcan'a baktı ve şu şekilde "siz neredesiniz ben de orada olacağım" demek istiyordu.
2.91.	Ahmadjon buni fahmlab ko'z qiri bilan pulemyotchilar to'pini ko'rsatdi.	Ahmetcan bunu anlayarak göz ucuyla nişancılar grubunu gösterdi.
2.92.	Pulemyotchilar boshqa kazarmaga ko'chiridi.	Nişancılar başka kışlaya gönderildi.

3.1.	Ta'lim- mashq kunlari boshlanib ketdi.	Eğitimler başladı.
3.2.	Bo'linma tong qorong'isida oyoqqa bosganicha kuni bo'yi tinim olmas, hatto odatda tushki ovqatdan keyin beriladigan bir soatlik istirohat ham ko'pincha berilmas edi.	Birlik sabah karanlığında hareketlenip gün boyu soluk almaz, hatta genellikle öğle yemeğinden sonra verilen bir saatlik istirahat da çoğunlukla verilmezdi.
3.3.	Ahmadjon Bo'taboy bilan bir kazarmada bo'lsa ham besh kungacha ko'risha olmadi.	Ahmetcan, Bötebay ile aynı kışlarda olmasına rağmen beş gün kadar görüşemedi.
3.4.	U ham, Ahmadjon singari, o'z vzvodi bilan tong qorong'isida chiqib ketganicha uyqu mahalida qaytadi-yu, tappa tashlaganicha uxlaydi qoladi.	O da Ahmetcan gibi, kendi birliğiyle sabah karanlığında giderdi ancak uyku zamanında dönerdi ve kendini atar atmaz uyuya kalırdı.
3.5.	Oltinchi kuni kechki payt Ahmadjon o'z vzvodi bilan kazarma yonidagi tepalikda miltiq tozalash bilan mashg'ul edi.	Altıncı gün akşam vakti Ahmetcan kendi birliğiyle kışla yanındaki tepelikte tüfek temizlemeyle meşguldü.
3.6.	Bo'taboy kazarmaning narigi tomonidan bir quchoq ko'rak ko'tarib o'tdi.	Bötebay kışlanın öteki tarafından bir kucak pamuk kozası kaldırıp geçti.
3.7.	U, Ahmadjon shu yerda ekanligini bilib, qarab-qarab borar edi.	O, Ahmetcan orada olduğunu bildiğinden, baka baka gidiyordu.
3.8.	Ahmadjon qo'lini ko'tarib, o'zini tanitdi va bosh ishorasi bilan hol so'radi.	Ahmetcan elini kaldırarak kendini tanıttı ve baş hareketiyle hâl hatır sordu.
3.9.	Bo'taboy o'yog'i bilan yerga bir nima deb yozdi-yu, yana yo'lda davom etdi.	Bötebay ayağıyla yere bir şeyler yazdı ve yola devam etti.
3.10.	Nima deb yozganini borib ko'rishga fursat yo'q edi, kechki ovqatga ketayotib qarasa, <<o'lib bo'ldim>> debdi.	Ne yazdığını gidip görmeye fırsat yoktu, akşamki yemeğe giderken “öldüm” yazdığını gördü.
3.11.	Mashq bilan o'tadigan kunlar haqiqatan juda og'ir edi.	Eğitimle geçen günler hakikaten çok ağırdı.
3.12.	Ahmadjon yetti yoshda otasidan, o'n yoshida onasidan yetim qolgan.	Ahmetcan yedi yaşında babasından, on yaşında annesinden yetim kalmıştı.

3.13.	O'sha vaqtdagi turmush, o'sha sharoitdagi bolalikni nazarga olganda, uni «kichik mehnatkash» deyish mumkin edi.	O zamandaki hayot o shartlardaki «kuchuk ishchi» demek mumkundu.
3.14.	Agar «kichik mehnatkash» bo'lmaganda to o'n olti yoshgacha har kimlarning eshigida yurib, nonini topib yeya olmas edi.	Eger «kuchuk bir ishchi» olmasaydi on altı yaşına gelene kadar milletin kapısında gezip ekmeğini bulup yiyemezdi.
3.15.	Uning suyagi jismoniy mehnat bilan qotdi.	Onun kemiği bedensel çalışmayla sertleşmişti.
3.16.	U mehnatga bo'lgan qobiliyatini ayniqsa kolxozda ko'rsatdi.	O çalışmaya olan kabiliyetini olabildiğince kolhozda da gösterdi.
3.17.	Shu qobiliyati orqasida dongdor zvenoga boshliq, undan keyin brigadir bo'ldi.	Bu yeteneği sonucunda tanınmış Zveno başkanı, daha sonra müdür oldu.
3.18.	«Yuqori hosil» znachogi oldi.	“Yüksek verim” rozeti aldı.
3.19.	Ana shu Ahmadjon-mehnatda chiniqqan, uncha-muncha og'ir mehnatni ko'rdim demaydigan shu yigit ham toliqar, ba`zan otga o'xshab tikka turgan joyida pinakka ketar edi.	Ahmetcan ağır bir çalışmaya dayanıklı olduğu halde bazen yorulur, bulunduğu yerde at gibi durduğu yerde uykuya dalar.
3.20.	Harbiy ta'lim qurol ishlatish va harbiy rasm-taomilni bilishdan iborat deb o'ylagan «yangi askar bolalar»ga, albatta, bu qiyinchilik, ba`zan harbiy bilimga aloqasiz ko'ringan ishlar ortiqcha tuyular edi.	Askeri eğitimi, silah kullanma ve askeri gelenekleri bilmekten ibaret diye düşünen “yeni asker çocuklara” elbette bu zor işler bazen askeri bilimle alakasız görünüyormuş gibi gelirdi.
3.21.	Bu narsa Ahmadjonning ham ko'nglidan o'tgan paytlar bo'ldi.	Bunun Ahmetcan'ın gönlünden geçtiği zamanlar oldu.
3.22.	Biroq unday emas edi.	Ama öyle değildi.
3.23.	Ahmadjon razm solib qarasa, jangchi qo'liga jangovar qurol olishdan burun	Ahmetcan dikkatle baktığında, savaşçı eline savaş silahını almadan önce

	o'tda yonmaydigan, suvda botmaydigan, yer tagida ilon qimirlasa biladigan, yulduzni beshoti uradigan bo'lishi kerak ekan.	ateşte yanmayan, suda batmayan, yeraltında yılan kımıldasa fark eden, yıldızı vuran olmalıdır.
3.24.	Shuning uchun Ahmadjon komandirning har qanday buyrug'ini, hatto, harbiy ta'limga tegishligi bo'lmagan topshirig'ini ham urush maydonidagi jangovar vazifa o'rnida ko'rib bajarar edi.	Bunun için Ahmetcan komutanın her emrini, hatta savaş eğitimiyle alakalı olmayan görevini de savaş meydanındaki cengâver vazifesiyle yerine getirirdi.
3.25.	Dastlabki kunlarda hamma ham ishning bu qadar ko'pligi, qistovligi frontning odamga ehtiyojidan kelip chiqqan; jangchilar zarur bo'lgan malakani ortirishi bilanoq beto'xtov frontga yuboriladi deb taxmin qilgan edi.	İlk günlerde herkes işin bu kadar çok olmasının sebebinin cephede adama ihtiyaç olduğundan kaynaklandığı, savaşçılar için gerekli olan deneyimlerin artırılması dolayısıyla aralıksız bir şekilde cepheye gönderildikleri tahmin edilmişti.
3.26.	Shunday taxminga asos ham bor edi, chunki bu vaqtlarda Qizil Armiya dushmanning Moskvaga hujumini qaytargan bo'lsa ham, dushman keyinchalik yana tashabbusni qo'liga olib, g'arbi janub tomondan frontni yorib o'tgan, Voronej Stalingrad rayonlariga chiqib qolgan, Moskvani o'rab olishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan edi.	Böyle bir tahminin gerekçesi de vardı, çünkü bu zamanlarda Kızıl Ordu düşmanın Moskova'ya saldırıyı geri püskürtmüşse de düşman daha sonra yine teşebbüs edip güneybatı tarafından cepheyi yararak geçen Voronej Stalingrad bölgelerine çıkmış, Moskova'yı kuşatmayı amaç edinmişlerdi.
3.27.	Biroq ishlar shuncha qistov, shuncha ko'p frontda haligiday taxminlarga asos bo'ladigan voqealar yuz berganiga qaramay, jangchilar har yakshanba kuni har qanday mashg'ulotdan ozod qilinar edi.	Fakat bu kadar yoğun işler arasında cephede tahmin edilen olayların ortaya çıkmasına aldırmadan savaşçılar her pazar günü her türlü meşguliyetten muaf tutuluyorlardı.

3.28.	Jangchilar bu kuni o'yin-kulgi, vaqtichog'lik bilan o'tkazishar, kechqurun kino tark bo'lmas edi.	Savaşçılar bu günlerini güle oynaya eğlenceyle geçirirlerdi, akşamları ise sinema vazgeçilmezleri olmuştu.
3.29.	Dam olish kunlariga qarab aytganda, haligiday taxminlarga sira o'rin yo'q edi.	Tatil günlerine bakılarak ifade edilirse böyle bir spekülasyona asla yer yoktu.
3.30.	Haqiqatan shunday bo'lib chiqdi.	Gerçekten böyle oldu.
3.31.	Bir yakshanba kuni Ahmadjon oshxonaga dejur bo'lib uyqudan qoldi.	Bir pazar günü Ahmetcan yemekhanede nöbetçi olup uykusuz kaldı.
3.32.	Kechqurun hamma kinoga ketganda birpas mizg'igani kazarma yonidagi maysaga cho'zilgan edi.	Akşam herkes sinemaya gittiğinde biraz uyuklamak için kışla yanındaki yeşillığe uzanmıştı.
3.33.	Ro'paradagi adir yon bag'g'irligidan ashula tovush eshitildi.	Karşıdaki yamacın yan tarafından şarkı sesi duyuldu.
3.34.	Ahmadjon yotgan yerida birpas unga qo'shildi-yu, keyin bo'lmadi-adirga chiqib bordi.	Ahmetcan yattığı yerden aniden o sese katıldı ve sonra baktı olmadı tepeye çıktı.
3.35.	Bu yerga o'n choqli jangchi to'plangan, hammasi bir-biridan xushovoz, xushchaqchaq yigitlar edi.	Burada on yaşlarındaki savaşçılar toplanmış, hepsi birbirinden güzel sesli, neşeli delikanlılardı.
3.36.	Navbat kelganda Ahmadjon ham bir juft ashula aytib berdi.	Sıra geldiğinde Ahmetcan da bir kuple şarkı söyleyiverdi.
3.37.	Keyinchalik ma'lum bo'ldiki, bular turli batal'ondan bo'lib, ba'zi birlarining batal'onlari allaqachonlar mashqini raso qilgan va bir necha oydan beri frontga jo'nash haqida buyruq kutib yotar ekan.	Daha sonra bunların çeşitli taburlardan oluşarak eğitimlerini bitirmiş ve birkaç aydan beri cepheye gönderilmek için emir bekledikleri ortaya çıktı.
3.38.	Bu batal'onlardan ba'ziları ikki oydan keyin jo'nadi.	Bu taburlardan bazıları iki ay sonra gönderildi.
3.39.	Hamma bu batal'on frontga ketdi deb o'ylagan edi.	Herkes bu taburun cepheye gittiğini diye düşünmüştü.

3.40.	Biroq Leninoboddan, Kattaqo'rg'ondan, Olmaotadan va boshqa shaharlardan xatlar kela boshladi.	Ama Leninabad'dan, Kattakurgan'dan, Almata'dan ve boshqa shahirlardan mektuplar gelmeye başladı.
3.41.	Ketishda Ahmadjon bilan quchoqlashib xayrlashgan bir yigit xatida:	Giderken Ahmetcan ile kucaklaşıp vedalaşan bir delikanlı mektubunda:
3.42.	«Qo'mondonlik bizni tamom esidan chiqardi, shekilli, hali ham zang bosib yotibmiz», deb yozibdi.	“Komutanlık bizi tamamen unutmuş galiba, hâlâ yan gelip yatıyoruz” diye yazmış.

4.1.	Ahmadjon, bir necha oy ta'lim ko'rib yaxshi pulemyotchi bo'lganidan keyin, bir vaqtlar askarlikka ariza bergan kunlarida, «darrov miltiq olamanu urushga ketaveraman» deb o'ylagani yodiga tushsa, kular edi.	Ahmetcan, bir kaç ay eğitim görüp iyi bir nişancı olduktan sonra, askerliğe dilekçe verdiği dönemde "hemen tüfek alıp savaşa gideceğim" diye zannederdi bu durum aklına geldikçe gülerdi.
4.2.	U yaxshi pulemyotchi bo'lib, sinovdan o'tgan bu kunlarda Qizil Armiya bir yarim ming kilometr masofada front bo'ylab hujum qilmoqda va Leningrad atrofida, markaziy frontda, Xar'kov ostonalarida, Azov dengizi, Qora dengiz bo'ylarida dushmanga qaqshatg'ich zarbalar bermoqda edi.	O iyi bir nişancı olarak, sınavdan geçtiği bu günlerde Kızıl Ordu 1500 kilometre mesafede cephe boyunca hücum etmekte ve Leningrad etrafında, merkezi cephe, Harkov girişlerinde, Azak Denizi'nde, Karadeniz boyunca düşmana yıkıcı darbeler indirmekteydi.
4.3.	Moskva qamal xavfi ostida qolgan kunlarda ham mashqi raso batal'onlar mamlakat ichkarisida «zang bosib» yotganini eslaganda, hozir frontning odamga ehtiyoji to'g'risida bir nima deyish qiyin edi.	Moskova kuşatma tehlikesi altında kaldığı günlerde de eğitimini tamamlayan tabur memleket içerisinde “yan gelip” yattığını hatırladığında, şimdi cephenin bu adamlara ihtiyacı olduğu konusunda bir şeyler söylemek zordu.

4.4.	Shuning uchun Ahmadjon batal'on g'arbga yo'l tutganda ham <<biron joyda qolib ketarmiz>> deb o'yladi.	Bu yuzden Ahmetcan tabur batirya gittiğinde de "herhangi bir yerde kalırız" diye düşündü.
4.5.	Biroq eshelon Orenburgdan o'tdi, allaqaysi stantsiyada bir necha soat to'xtab qoldi.	Ama katar Orenburg'tan geçti, bazı istasyonlarda birkaç saat durdu.
4.6.	Keyin batal'onning bir qismi janubga tomon yo'l oldi.	Sonra taburun bir kısmı güneye taraf yol aldı.
4.7.	Poyezd sekinlab, goh to'xtab, goh jadallab qor bosgan bepoyon sahrodan borar edi.	Tren yavaşlayarak bazen duruyor bazen de hızla karlı, uçsuz bucaksız sahradan ilerliyordu.
4.8.	Ertasiga ertalab bir soatga yaqin to'xtab qoldi.	Ertesi gün sabah bir saate yakın durdu.
4.9.	Bilgan kishilarning aytishiga qaraganda, bu xiyлагina katta stantsiya ekan.	Konuya vakıf olanların dediklerine göre burası oldukça büyük bir istasyonmuş.
4.10.	Lekin uning katta stantsiya ekanini faqat yo'l ko'pligidangina bilish mumkin edi, xolos.	Ama onun büyük bir istasyon olduğunu sadece yol çokluğundan anlamak mümkündü, doğrusu.
4.11.	Bironta imorat yo'q.	Herhangi bir inşaat yok.
4.12.	Stantsiyaning idorasi, pochta va telegraf ikkita ko'k vagonga joylashgan.	İstasyonun idaresi, posta ve telgraf iki tane mavi vagona yerleşmiş.
4.13.	Shunday qaraganda qor uyumiga o'xshab ko'ringan behisob tepaliklarda qor ostidan zanglagan tunuka va temir, qora va sariq g'isht, beton parchalari chiqib turar edi.	Şöyle bakıldığında kar kümelerine benzeyen sayısız tepeliklerde, kar altında paslanmış levha ve demir, siyah ve sarı tuğla, beton parçaları görünüyordu.
4.14.	Urush to'g'risida tasavvur boshqacha bo'lgan, mehnat bilan bino bo'ladigan har bir narsaning qadriga yetadigan Ahmadjonga bu manzara g'oyat qattiq ta'sir qildi.	Savaş hakkında düşünülen farklı olduğundan, her bir şeyin değerine emekle inşa ederek ulaşan Ahmetcan'a bu manzara gayet sert etki etti.

4.15.	U nima deyishini, yuragida mavj urayotgan alam va g‘azab hissiga kimni sherik qilishini bilmas edi.	O ne diyeceğini, içini karartan üzüntü ve öfke hissine kimi ortak edeceğini bilmiyordu.
4.16.	U vagonga chiqib, hovliga naridan-beri xat yozdi; xat hozirgi tuyg‘usini ifoda qilolmaganini bilsa ham, fikricha, «fashist g‘ajib tashlagan joylarni ko‘rdim, urushga kirib ketdim» degani hamma narsani anglatishi kerak edi.	O vagona çıkıp, avluda baştan savma bir mektup yazdı; mektubun o anki duygusunu ifade edemeyeceğini bilse de “faşistin harap ettiği yerleri gördüm, savaşa girdim” diye her şeyi anlatması gerektiğini düşündü.
4.17.	Biroq «urushga kirib ketdim» degan gapni chakki yozgan ekan.	Ama “savaşa girdim” diye cümlesini boşuna yazmıştı.
4.18.	Qani urush?	Hangi savaş?
4.19.	Ahmadjon sheriklari bilan urushdan xiyla uzoqda dam olib yotgan bir qismga kelib tushgandi.	Ahmetcan arkadaşlarıyla savaştan bir hayli uzakta dinlenip yatan bir birliğe denk gelmişti.
4.20.	Qism juda qulay, issiq yerto‘lalarga joylashib olgan, bu yerdagi hayot frontdan minglarcha kilometr uzoqda, mamlakat ichkarisida bo‘lgan o‘sha lager` hayotidan ham osoyishtaroq edi.	Birlik pek rahattı, sıcak sığınaklara yerleşmişlerdi, buradaki hayat cepheden binlerce kilometre uzakta, memlekette olan karargâh hayatından daha huzurluydu.
4.21.	Bu yerda ish ko‘p ham emas, qistov ham.	Burada çok iş de baskı da yoktu.
4.22.	Har kuni ma`lum soatlarda o‘qish bo‘ladi, turli mashg‘ulot o‘tkaziladi.	Her gün belli saatlerde okuma olurdu, çeşitli çalışmalarla geçerci.
4.23.	Hatto bir kuni qismdagi havaskor san`atchilar tashabbusi bilan «katta yerto‘la» da kontsert tashkil qilindi.	Hatta bir gün birlikteki amatör sanatçıların girişimiyle “büyük sığınakta” konser düzenlendi.
4.24.	Konferans`e-yoshgina bir mariy yigiti chiqib, «kontsertimizning birinchi nomerida o‘zim mashq qilib beraman, ikkinchi nomerida xohlagan kishi xohlagan hunarini ko‘rsatishi mumkin» deb hammani kuldirdi; so‘ngra konserva	Sunucu olan gencecik bir Çirilmiş delikanlısı çıkarak "konserimizin ilk bölümünde kendim gösteri yapacağım, ikinci bölümünde isteyen kişi istediği hünelerini gösterebilir” diye herkesi güldürdü, sonra konserve

	qutisidan o'zi yasagan mandolinada mariycha bir kuyni chalib berdi.	kutusundan kendi yaptığı mandolinle Çirmişçe bir ezgi çalıverdi.
4.25.	Kontsertda rus, ukrain, belorus, o'zbek, qozoq, gruzin, tojik, mariydan iborat sakkiz millat ishtirok etdi.	Konsere Rus, Ukraynalı, Belarus, Özbek, Kazak, Gürcü, Tacik, Çirmiş'den oluşan sekiz millet katıldı.
4.26.	Ahmadjon «Ey pari dildor» ni, undan keyin rota komsomol tashkilotchisi Pet'ka Uxovning iltimosiga ko'ra, u bilan birlikda «Galya to'g'risida qo'shiq»ni aytib berdi.	Ahmetcan “Hey peri dildar,” şarkısını, ondan sonra birlik komsomol teşkilatçısı Petka Uxov'un ricası üzerine onunla birlikte “Galya toğrisinde şarkısını” söyledi.
4.27.	«Galya to'g'risida qo'shiq»ni Ahmadjonga Pet'ka Uxovning o'zi o'rgatgan edi.	“Galya toğrisinde şarkıyı” Ahmetcan'a Petka Uxov'un kendisi öğretmişti.
4.28.	Ahmadjon qismga yangi kelgan kuni bu yigit to'g'ri uning oldiga keldi-yu, to'satdan:	Ahmetcan birliğe yeni geldiği gün bu delikanlı doğruca onun yanına geldi ve aniden:
4.29.	-Qayerliksan?- deb so'radi.	-Nerelisin, diye sordu.
4.30.	O'zidan kichik bu yigitning sensiragani Ahmadjonga malol keldi.	Kendisinden küçük bu delikanlının saygısızlığı Ahmetcan'ı rahatsız etti.
4.31.	-Beshariqlikman, -dedi qovog'ini solib, so'ngra uning o'zi qayerlik ekanini bilish uchun emas, faqat sensirash uchun.	-Beşarıklıyım, dedi kaşlarını çatıp, sonra onun nereli olduğunu öğrenmek için değil, sadece saygısız davrandığı için.
4.32.	-O'zing qayerliksan ?-dedi.	Sen nerelisin, dedi.
4.33.	Pet'ka Yxov buni payqamadi shekilli, o'zi to'g'risida batafsil so'zlab berdi.	Petka Uxov galiba bunu anlamadı, kendisini uzun uzun anlattı.
4.34.	U, so'zni shunday boshladi, shunday so'zladiki, Ahmadjonning chehrasi ochilib, diqqat bilan quloq soldi va ruschaga xiyla xom bo'lishiga qaramasdan, hammasiga tushundi.	O, söze öyle başlayıp anlattı ki Ahmetcan can kulağıyla dinledi ve Rusçası çok iyi olmamasına rağmen, hepsini anladı.
4.35.	Pet'ka penzalik kolxozchi, askarlikka urush boshlaganda chaqirilgan, frontga	Petka Penzalı kolhozcu, askerliğe savaş başladığında çağırılmış, cepheye

	Ahmadjonidan uch oy chamasi burunroq kelgan va bir necha jangda qatnashgan ekan.	Ahmetcan'dan yaklaşıq üç ay daha önce gelmiş ve birkaç savaşa katılmış.
4.36.	Jingalak sariq sochli, tiniq qizil yuzli, ko'k ko'z bu yigit shu suhbatdayoq Ahmadjonning mehrini qo'zg'atdi.	Kıvrıcık sarı saçlı, duru kızıl yüzlü, mavi gözlü bu delikanlı sohbet sırasında Ahmetcan'ın sevgisini kazanmıştı.
4.37.	Uning o'zi singari kolxozchi bo'lganligimi, jang ko'rgan va shuning uchun lozim vaqtda dastgirlik qila olishimi, yo bo'lmasa dabdurustdan o'zini bu qadar yaqin tutgani va mehr-oqibat ko'rsatganimi, harholda nimasidir Ahmadjonni unga moyil qildi.	Onun da kendisi gibi kolhozcu olduğundan mı, savaş görmüş ve bunun için gerekli zamanda yardımcı olabildiğinden mi, başından beri kendini bu kadar yakın tuttuğu ve sevgi gösterdiğinden midir nedir herhalde bir şey Ahmetcan'ı ona yöneltti.
4.38.	Oradan bir hafta o'tar-o'tmas ikkovi shunchalik inoq bo'ldiki, Ahmadjon ko'pdan beri ko'nglida saqlab, birovdan so'rashga istihola qilib yurgani bir masala to'g'risida u bilan ochiq gaplashdi.	Aradan bir hafta geçer geçmez ikisi o kadar iyi anlaşmaya başladı ki, Ahmetcan uzun zamandan beri gönlünde sakladığı, birine sormaya çekindiği bir meseleyi onunla açık açık konuştu.
4.39.	Piyoda askarlarning jangovar ustavida, komandirning buyrug'i-qonun, komandir noto'g'ri buyruq bersa ham, jangchi avval buyruqni bajarib, undan keyin shikoyat qilishi kerak deyilgan.	Piyade askerlerin savaşçı yönetmeliğinde, komutanın emrinin kanun olduğunu, komutan yanlış emir verse dahi savaşçının önce emri yerine getirmesi, daha sonra şikâyet etmesi gerektiği belirtilir.
4.40.	Ahmadjon ustavning mana shu moddasiga tushunib yetmas edi.	Ahmetcan yönetmeliğin işte bu maddesini anlamamıştı.

4.41.	Pet`ka uning so`ziga diqqat bilan quloq soldi-da, miyig`ida kuldi va jangovar bir epizodni aytib berdi.	Petka onun sözlerini dikkatle dinledi ve alaycı bir şekilde bıyık altından güldü ve savaşçı bir epizot anlatıverdi.
4.42.	-O`zing bilasanki, qism hujum boshlashdan ilgari artilleriya dushman pozitsiyasini qattiq to`pga tutadi.	-Sen de biliyorsun birlik hücumu başladığında, topçu önce düşman savunmasını sert bir şekilde topa tutar.

4.43.	Bundan maqsad dushmanni parokanda qilish, uning o`t ochish nuqtalarini yakson qilib, qismning ilgarilashiga yo`l ochishdir.	Bundan amaç düşmanı dağıtmak, onun ateş açma noktalarını yerle bir ederek, birliğin ilerlemesine yol açmaktır.
4.44.	Dushman qanchalik gangitilsa, uning o`t ochish nuqtalari qancha ko`p yemirib tashlansa, hujumning muvaffaqiyati shuncha muqarrar bo`ladi.	Düşman ne kadar sersemleştirilse, ateş açma noktaları ne kadar çok parçalanıp, dağıtılsa hücumun başarısı da o kadar kaçınılmaz olur.
4.45.	Bu- artilleriyaning ishiga, artilleriyaning ishi esa kuzatuvchiga bog`liqdir.	Bu topçuların çalışmasına, topçuların çalışması ise gözlemciye bağlıdır.
4.46.	Kuzatuvchi dushman pozitsiyasiga mumkin qadar yaqinroq borib, snaryadlarning qayerlarga tushayotganini kuzatadi va telefon orqali batareyaga xabar berib turadi...	Gözlemci düşman konumuna kadar gidip, top mermilerinin nerelere düşeceğini gözlemler ve telefon aracılığıyla birliğe haber verir...
4.47.	Pet`ka bir oz jim qoldi, so`ngra davom etdi:	Petka biraz sessiz kaldık sonra devam etti:
4.48.	-Tursumbetov degan qirg`izni polkda hamma bilar edi.	-Tursumbetov isimli Kırgız'ı alayda tanırdı.
4.49.	Tegirmonga tushsa butun chiqadigan yigit edi.	Değirmene düşse bütün halde çıkabilecek bir delikanlıydı.
4.50.	Shu yigit bir hujum vaqtida dushman pozitsiyasiga juda yaqin bir g`aramga kirib olib, batareyaning ko`zi bo`lib turgan edi.	Bu delikanlı bir saldırı anında düşman noktasına yakın bir yığına girip, birliğin gözü olmuştu.

4.51.	Bu g'aram dushman pozitsiyasiga juda yaqin va shu bilan birga ro'y-rost joyda turganligidan dushman hech gumonsiramas edi.	Bu yığın düşman noktasına çok yakındı ve onunla beraber dosdoğru bir yerde bulunduğundan dolayı düşman hiç şüphelenmezdi.
4.52.	Shuning uchun artilleriya xuddi ro'paradan otganday dushman okoplarini, o't ochish nuqtalarini birin-ketin tor-mor qilmoqda edi.	Bu nedenle topçu, tıpkı karşıdan atılmış gibi düşman siperlerini, ateş açma noktalarını art arda tarumar etmekteydi.
4.53.	Havo jangida qattiq shikast yegan nemis samolyoti nima bo'ldi-yu, shu g'aramdan yigirma-o'ttiz metr nariga kelib qo'ldi...	Hava savaşında sert zayıat veren Alman uçağına ne oldu da bu yığından yirmi otuz metre öteye iniş yaptı...
4.54.	Shunda sen bo'lsang, nima qilar eding?	Burada sen olsan, ne yapardın?
4.55.	Ahmadjon o'ylab o'tirmasdan darhol javob berdi:	Ahmetcan hemen cevap verdi:
4.56.	-Granata tashlardim!	-El bombası atardım!
4.57.	Yondirib yuborar edim!	Ateşe verirdim!
4.58.	Pet'ka huzur qilib kuldi.	Petka rahatlayıp güldü.
4.59.	-Tursumbetovdan ham oshib tushding-ku!	-Tursumbetav'ı da aştınız ya!
4.60.	Komandirning buyrug'idan chiqib-a?	Komutanın emrinden çıkarak ha?
4.61.	Buyruq nima edi, batareyaning ishini kuzatishmi?	Emir neydi, birliğin durumunu gözlemek mi?
4.62.	-Bunday paytda buyruq...	-Böyle zamanda emir...
4.63.	-Ha, Tursumbetov ham shunday deb o'ylagan.	-Evet, Tursumbetav da böyle düşünmüş.
4.64.	Lekin, harqalay, sen aytganday, granata tashlamabdi-yu, samolyotni o'qqa tutibdi.	Ama öyle ya da böyle senin söylediğin gibi el bombası atmamış ve uçağı mermi yağmuruna tutmuş.
4.65.	Natijada, bu qadar merganlik bilan urayotgan batareyaning ko'zi-kuzatuvchisi qayerda ekanini bilmay xunob bo'lgan nemis uni payqaydi-yu, bir snaryad bilan g'aramning kulini ko'kka sovuradi.	Neticede bu kadar nişancılık ile vuran, birliğin gözü olan gözlemcinin nerede olduğunu bilmeden sabrı taşan Alman, onu fark etti ve bir top mermisi ile yığının külünü göğe savurdu.

4.66.	Batareya ko‘zsiz qoldimi?	Birlik gözcüsüz kaldı mı?
4.67.	Ahmadjon o‘ylanib qoldi.	Ahmetcan düşündü.
4.68.	-Xo‘sh,-dedi Pet`ka,-eng yaxshi ishlab turgan batareya ko‘zsiz qoldimi?	-Peki, dedi Petka, en iyi işi yapan birlik gözcüsüz mü kaldı?
4.69.	Jangda boshqa kuzatuvchilar ham Tursumbetov singari intizomni buzsa nima bo‘lar edi?	Savašta başka gözlemciler de Tursumbetav gibi intizamı bozsa ne olurdu?
4.70.	Mana shuning uchun har qanday paytda ham buyruq-buyruq!	İşte bunun için her zaman emir emir!

4.71.	Komandirning buyrug‘i-qonun!	Komutanın emri kanundur!
4.72.	Mamlakatning ichkarisida biron qonunni buzsang, jazosini o‘zing yakka toptasan, bu yerda qonunni buzsang, jazoga boshqalarni ham sherik qilasan.	Memleketin içerisinde biri kanunu bozsa cezasını kendin çekersin, burada kanunu bozarsan cezaya başkalarını da ortak edersin.
4.73.	Pet`ka, dushman bostirib kelayotganda o‘t ochgani komanda bermagan komandirni xoin guman qilib, o‘zicha o‘t ochgan va shu bilan butun bir vzvodning halokatiga sabab bo‘lgan bir pulemyotchi to‘g‘risida ham so‘zlab berdi.	Petka, düşman bastırdığında ateş açmaya emir vermeyen komutandan şüphe edip, kendince ateş açan ve bununla bütün bir bölüğün yok olmasına sebep olan bir nişancı hakkında konuştu.
4.74.	Shunday qilib, <<urusha kirib ketdim>> deb hovliga xat yozgan Ahmadjon yaqin ikki oygacha hatto miltiq tovushini ham eshitmadi.	Böylece “savaşa girdim” diye avluda mektup yazan Ahmetcan, iki ay kadar tüfek sesi dahi duymadı.
4.75.	Qism mudofaa liniyasiga borguniga qadar orada o‘tgan shu ikki oy ichida Ahmadjon urush ilmiga, harbiy texnikaga oid ko‘p narsalar o‘rgandi; hammadan ham muhimi, qismdagi janghilar bilan aka-ukaday bo‘lib qoldi.	Birlik savunma hattına gidene kadar arada geçen bu iki ay içinde Ahmetcan, savaş ilmine, askerî tekniğe ait birçok şeyler öğrendi, hepsinden de önemlisi gruptaki savaşçılar ile ağabey kardeş oldu.
4.76.	Qism mudofaa liniyasiga borgandan keyin Ahmadjon hovliga xat yozib, <<ilgari	Birlik savunma hattına gittikten sonra Ahmetcan avluda mektup yazıp “daha

	yozgan xatlarim hammasi bekor, urush bo'layotgan joyga endi keldik, lekin hali urushdan darak yo'q» dedi.	önceleri yazdığım mektupların tümü boşuna, savaş olan yere şimdi geldik, ama hala savaştan haber yok» dedi.
4.77.	Ahmadjon «urushga kirib ketdim» deganicha ikki oy xat qilmagani uchun hovlidagilar ne-ne xayollarga borishgan edi.	Ahmetcan “savaşa girdim” dedikten sonra iki ay kadar mektup yazmadığı için avludakiler ne hayallere düşmüşlerdi.

5.1.	Polk mudofaa qilib yotgan rayon ustida ba'zan dushman samolyotlari paydo bo'lishini e'tiborga olmaganda urushdan hali ham darak yo'q edi.	Alayın savunma yaptığı bölge üzerinde bazen düşman uçakları dikkate alınmazsa savaşın varlığından eser bile yoktu.
5.2.	Bu samolyotlar ham bomba tashlamaydi, bezrak pashshaday g'ing'illab bir-ikki aylanadi-yu, keyin to'satdan qochib qoladi.	Bu uçaklar da bomba atmıyor, daha çok sinek gibi vızıldayarak bir iki tur dönüp sonra birdenbire gözden kayboluyordu.
5.3.	Jang ko'rgan, mergan jangchilar har kuni «fashist ovi»ga chiqishadi.	Savaş görmüş, nişancı savaşçılar her gün “faşist avına” çıkıyorlardı.
5.4.	Bular dushman pozitsiyasiga mumkin qadar yaqinroq borib, biron qulay joyda soatlab, ba'zan kuni bo'yi poylab yotishadi.	Bunlar düşman mevzisine mümkün olduğu kadar yakınlaşarak herhangi bir rahat yerde bütün gün nişan almayı bekliyorlardı.
5.5.	Ovi baroridan kelgan kishining qilgan ishi darhol og'izma-og'iz butun qismga tarqaladi.	Avı rast gelen kişinin yaptığı iş, hemencecik ağızdan ağıza bütün birime yayılırdı.
5.6.	Qo'shni bo'linmalardan ham tez-tez shunday xabarlar kelib turar, buni jangchilar «So'nggi axborot» deyishar edi.	Komşu birliklerden de sık sık bu gibi haberler geliyor, buna savaşçılar “Son haberler” derlerdi.
5.7.	Bir kuni Pet'ka Uxov ovga Ahmadjonni ham olib chiqdi.	Bir gün Petka Uxov ava Ahmetcan'ı da götürdü.

5.8.	Bular talay yergacha emaklab, talay yergacha yer bag'irlab borgandan so'ng butazorga kirishdi.	Bunlar birkaç yere kadar yüzüstü sürünerek gittikten sonra çalılığa vardılar.
5.9.	Bu yerdan dushman okoplar, uzoq pastqamlikdagi qishloqning oq uylari ko'rinib turar edi.	Buradan düşman siperleri, uzaktaki köyün beyaz evleri görünüyordu.
5.10.	Bular shu yerda kechgacha yotishdi, biroq ov, baroridan kelmadi:	Bunlar burada akşama kadar yattılar, ama av rast gitmedi:
5.11.	Bironta fashist ko'rinmadi.	Herhangi bir faşist görünmedi.
5.12.	Ertasiga, indiniga ham shunday bo'ldi.	Yarın ve ertesi gün de böyle devam etti.
5.13.	Pet'ka har safar qaytishda xunob bo'lar, so'kinar va Ahmadjonni ham tajang gumon qilib, unga tasalli berar edi.	Petka her sefer döndüğünde sabrı taşarak küfreder ve Ahmetcan'ı da sinirlendirir, sonra teselli ederdi.
5.14.	Lekin Ahmadjon hali bu ovning gashtini tatib ko'rmagani uchun unchalik tajang bo'lmas edi.	Ama Ahmetcan hala bu avın zevkini tatmadığı için o kadar da sinirlenmez idi.
5.15.	Nihoyat, to'rtinchi kuni ov baroridan keldi.	Nihayet dördüncü gününde av işi rast gitti
5.16.	Bular borib yotganiga yarim soat bo'lar-bo'lmas taxminan yuz ellik metr naridagi yakka buta xiyol qimirladi.	Bunlar yattıktan yarım saat sonra, tahminen yüz elli metre ötedeki tek bir çalı azıcık kımıldadı.
5.17.	Pet'ka buni darrov payqab, zo'r diqqat bilan kuzatdi.	Petka bunu hemen sezip, bütün dikkatiyle gözetledi.
5.18.	Buta tanho va shu bilan birga do'nglikda, uning yon-verida jon asari ko'rinmas edi.	Çalı تنها ve aynı zamanda tümsekteydi ve onun yanında yöressinde hayat belirtisi görünmüyordu.
5.19.	Pet'ka darhol fahmladi:	Petka hemen anladı:
5.20.	Demak shu buta ostidan telefon simi o'tgan, qayerdadir birov yo simga qoqindi, yo uni bir nima qilayotir.	Demek bu çalı altından telefon kablosu geçmiş, burada ya birisi kabloya dolandı ya da kabloya bir şey yapıyor.

5.21.	Pet'ka buta atrofini diqqat bilan ko'zdan kechira boshladi.	Petka çalının etrafını dikkatle gözden geçirmeye başladı.
5.22.	Nihoyat, har minuti bir kunday tuyulgan bir soat vaqt o'tgach, butadan yigirma-o'ttiz metrcha berida qora kaska ko'rindi.	Nihayet her bir dakikası bir gün gibi gelen, bir saati geçince, çalıdan yirmi otuz metre kadar ötede siyah bir kask görüldü.
5.23.	Pet'ka Ahmadjonga uni ko'rsatdi.	Petka, Ahmetcan'a onu gösterdi.
5.24.	Ahmadjon ko'rganda nemis yonboshlab bir nimani burayotgan edi.	Ahmetcan baktığında bir Alman yan tarafa uzanmış bir şeyler kıvırıyordu.
5.25.	Ahmadjon shoshmasdan miltig'ini o'ngladi.	Ahmetcan acele etmeden tüfeğini düzeltti.
5.26.	Uzoqdan dumsiz kaltakesakka o'xshab ko'ringan nemisni qorovulga qo'ndirib, tepkini bosdi...	Uzaktan kuyruksuz kertenkeleye benzeyen Alman'ı bekçiye yakalatıp tekme bastı...
5.27.	Pet'kaning mo'ljaliga ko'ra, bedom-darak ketgan bu nemis ketidan boshqasi kelishi kerak edi.	Petka'nın tahminine göre, kim olduğu bilinmeyen bu Alman'ın ardından başka birinin de gelmesi gerek idi.
5.28.	Biroq bular kechgacha poylashdi hamki hech kim ko'rinmadi.	Ama bunlar akşama kadar beklediler ancak hiç kimse görünmedi.
5.29.	Qaytishdi.	Geri döndüler.
5.30.	Pet'ka bugün bir qadar mamnun, Ahmadjonni o'zida yo'q xursand gumon qilari edi.	Petka bugünden memnundu ama Ahmetcan'ın kendisi kadar memnun olmadığından şüphe ediyordu.
5.31.	Haqiqatda bu ov Ahmadjonga Pet'ka gumon qilgan darajada favqulodda kayfiyat bag'ishlamagan, u yuzma-yuz turib ikki og'iz so'z aytmoqchi bo'lgan ashaddiy dushmaniga o'sha so'zini telefon orqali aytganday bo'ldi.	Gerçekten de bu av Ahmetcan'ı Petka'nın şüphe ettiği seviyede keyiflendirmediy, yüz yüze bakıp iki çift laf söylemek istediği azılı düşmanına o sözünü telefon aracılığıyla söylemiş gibi oldu.
5.32.	Ahmadjonning nomi o'sha kechasiyoq <<so'nggi axborot>>ga tushdi.	Ahmetcan'ın adı o gece "son haberlere" düştü.
5.33.	Ertasiga boshqa rotadagi yangi jangchilar kelib uni tabrik qilishdi.	Ertesi gün de diğer askeri birlikteki yeni savaşçılar gelip onu tebrik ettiler.

5.34.	Ahmadjon bularning hammasiga <<bu hisob emas>> deb javob berar edi.	Ahmetcan bunlarni tümüne “bu iş bitmedi” diye cevap veriyordu.
5.35.	O’sha kuni kechki payt rotaga Sovet Ittifoqi Qahramoni polkovnik Mexalitsin keldi.	O gün akşam vakti askerî birliğe Sovyetler Birliği Kahramanı Albay Mexalitsin geldi.
5.36.	Polkovnik soldat va ofitserlarning jangga tayyorgarligi qanday borayotganligini tekshirdi; jangchilarning qurollarini alohida e’tibor bilan ko’zdan kechirdi.	Albay, asker ve subayların savaşa hazırlığının nasıl gittiğini kontrol etti; savaşçıların silahlarını ayrı ayrı özenle gözden geçirdi.
5.37.	Ahmadjon yarqirab turgan pulemyotining yonida haykalday qotib turar edi, polkovnik uning pulemyotini ko’zdan kechirgach, kulimsirab:	Ahmetcan parlayan makineli tüfeğinin yanında heykel gibi hareketsizce duruyordu, Albay onun makineli tüfeğini gözden geçirirken gülümseyerek:
5.38.	-Qurolni yaxshi asrar ekansiz, dedi.	-Silaha iyi bakıyor musunuz, dedi.
5.39.	-Sovet Ittifoqiga xizmat qilaman!	-Sovyetler Birliğine hizmet ediyorum!
5.40.	Polkovnik transheyaga tomon burilganda Ahmadjon hamon o’shanday g’oz turib:	Albay sipere taraf döndüğünde Ahmetcan hala o şekide dimdik durarak:
5.41.	-O’rtoq polkovnik, sizdan bir narsani so’ragani ijozat bersangiz,-dedi.	-Yoldaş Albay, size bir şey sormam için izin verir misiniz, dedi.
5.42.	Polkovnik birdan to’xtadi-da:	Albay birden durdu ve:
5.43.	-So’rang,-dedi.	-Sorun, dedi.
5.44.	-Siz Oltin Yulduzni qanday qilib olgansiz?	-Siz Altın Yıldızı nasıl aldınız?
5.45.	Shuni aytib bersangiz?	Bunu söyleyebilir misiniz?
5.46.	Polkovnik, kulimsirab, yon-veridagi kishilarga qaradi.	Albay, gülümseyip etrafındaki kişilere baktı.
5.47.	Atrofidagi kishilar, xijolat bo’lganday, yerga qarashdi.	Etrafındaki kişiler, utanmış gibi yere baktılar.
5.48.	Narida turgan Pet’ka <<bu savolning nima keragi bor edi>> degan mazmunda qovog’ini solib, sekin yelkasini uchirdi.	Ötede duran Petka “bu sorunun ne gereği vardı” anlamında kaşlarını çatarak yavaş yavaş omzunu silkitti.

5.49.	Polkovnik nihoyat javob berdi:	Albay nihayet cevap verdi:
5.50.	-Bilmayman,-dedi va Ahmadjonga yaqinroq keldi, -bilmayman.	-Bilmiyorum, dedi ve Ahmetcan'a daha da yaklaşılarak, -bilmiyorum.
5.51.	Lekin shuni aniq bilamanki, men hech qachon qahramon bo'lishni o'ylagan emasman.	Ama şunu kesin biliyorum ki, ben hiçbir zaman kahraman olmayı düşünmedim.
5.52.	Qahramon bo'lishni orzu qilgan kishi jangda qahramonlik ko'rsatishdan-tamom-o'limdan qo'rqqan bo'ladi.	Kahraman olmayı arzulayan kişi savaşta kahramanlık göstermekten, ölümden korkar.
5.53.	O'limdan qo'rqqan kishi qahramon bo'lolmaydi.	Ölümden korkan kişi kahraman olamaz.
5.54.	-Tushundingizmi?	-Anladınız mı?
5.55.	Tushundim, o'rtaq polkovnik.	Anladım yoldaş albay.
5.56.	Polkovnik bilan bo'lgan bu suhbat Ahmadjonda bir his paydo qildi.	Albay ile olan bu sohbet Ahmetcan'a bir his uyandırdı.
5.57.	Bu his birinchi martaba qo'liga miltiq olib safda turganida va komandirning << Rota smirno!>> degan ovozi eshitganida paydo bo'lgan edi.	Bu his ilk defa eline tüfek alıp, sıralandığında ve komutanın “Hazır ol!” diyen sesini işittiğinde ortaya çıkmıştı.

6.1.	Ko'pdan beri kutilgan jang tong mahalida dushman artilleriyasi bizning pozitsiyalarimizni nihoyatda qattiq to'pga tutishi bilan boshlanip ketdi.	Çoktan beri beklenen savaş, tan vaktinde düşman topçusunun bizim mevzilerimize son derece sert bir şekilde topa tutmasıyla başladı.
6.2.	Ahmadjon bir necha martaba tuproq ostida qoldi, bir safar tuproq ostidan emaklab chiqayotganida Pe'tka Uxobning:	Ahmetcan birkaç kez toprak altında kaldı, bir defa toprak altından sürünerek çıktığında Petka Uxov'un:
6.3.	-Ahmadjon, omonmisan?	-Ahmetcan, sağ mısın?
6.4.	Degan tovushini eshitib qoldi.	Dediği sesini işitti.
6.5.	Pet'ka bu savolni xuddi <<papirosing yetadimi?>> yoki <<qorning ochqamadimi>> deganday berdi.	Petka bu soruyu tıpkı “sigaran var mı?” veya “karnın acıkmadı mı?” gibi sormuştu.

6.6.	Shunday paytda kishining bu xilda osoyishta va hatto xotirjam bo'lishini tasavvur qilish qiyin edi.	Böyle bir zamanda insanın bu durumda sakin ve hatta kaygısız olmasını hayal etmek zordu.
6.7.	Bungacha «nemis butun kuchini shu yerga soldi, eng zo'r jang shu yerda bo'layotir» deb tashvishda qolgan Ahmadjonga jang ko'rgan Pet'kaning bu xildagi xotirjamligi og'ir paytda butun bir polk to'pxonasi bilan yordamga kelganday ta'sir qildi.	Buraya kadar "Alman bütün gücünü buraya verdi, en zor savaş burada olmakta" diye endişelenen Ahmetcan'a savaş görmüş Petka'nın bu tür kaygısızlığı zor zamanda bütün bir alay cephanesiyle yardıma gelmiş gibi hissettirdi.
6.8.	Batal'on shu kuni kechgacha dushmanning o'n uch martaba qilgan shiddatli atakasini qaytardi.	Birlik, o gün akşama kadar düşmanın on üç defa yaptığı şiddetli saldırıları geri püskürttü.
6.9.	Dushman goh o'ngdan, goh so'ldan kelar va har qayerda do'lday yog'ilgan o'qqa uchrar edi.	Düşman kimi zaman sağdan kimi zaman soldan geliyor ve her yerde dolu gibi yağın mermiyle karşılaşıyordu.
6.10.	Nihoyat yarim kechaga borganda dushman tamom holdan toyib, chekinishga majbur bo'ldi.	Nihayet gece yarısına vardığında düşman bitkinleşerek çekilmeye mecbur kaldı.
6.11.	Polk komandiri, dushman nafasini rostlab olmasdan turib, qarshi hujumga o'tish to'g'risida buyruq berdi.	Alay komutanı düşman nefesini toparlamadan karşı hücumla geçmek için emir verdi.
6.12.	Lekin kechasi ko'ringan butun alomatlar dushman nafasini rostlashga, biron pozitsiyani ishg'ol qilib mahkamroq o'rnashib olishga harakat qilayotganini emas, shitob bilan chekinayotganini ko'rsatar edi.	Fakat gece boyu bütün işaretler düşmanın nefesini toplamaya, bir mevziyi işgal edip daha sağlam yerleşmek için mücadele ettiğini değil, aceleyle geri çekildiğini gösteriyordu.
6.13.	Tong otdi.	Güneş doğdu.
6.14.	Tepaliklarning qor bosgan oppoq cho'qqisi, o'rmondagi daraxtlarning uchi qizardi; uzoq jilg'adan ko'tarilib, osmonga	Dağların bembeyaz karlı zirveleri, ormandaki ağaçların kenarları kızardı, uzak dereden yayılan ve göğe yayılan

	taralgan qop-qora tutunning bir chekkasi jigarrang tusga kirdi.	kapkara dumanın bir kenarı kahverengi bir görünüme bürünmüştü.
6.15.	Katta-kichik vodiylarni qoplab yotgan tuman xuddi ko'lga o'xshab ko'rinar edi.	Büyük küçük vadileri kaplayan duman tıpkı göle benziyordu.
6.16.	Bo'linma kechagina dushman batareyasi turgan tepalikni aylanib o'tdi va jangsiz ilgariga qarab yurdi.	Bölük dünkü düşman birliğinin bulunduğu tepeliği dolaştı ve savaşımadan ileriye doğru yürüdü.
6.17.	Katta yo'l kechasi dushman o't qo'yib ketgan qishloqning yonidan o'tar edi.	Büyük yol geceleyin düşmanın yaktığı köyün yanından geçiyordu.
6.18.	Kichikroq vodiyning har yer-har yeridan suyuq tutun ko'tarilmoqda- qishloq batamom yonib bitgan.	Daha küçük vadinin her yerinden akıcı bir duman yükselmekteydi, köy tamamen yanmıştı.
6.19.	Bu tutun nimadan chiqayotgani ma'lum emas.	Bu dumanın neden çıktığı belli değil.
6.20.	Yon bag'irdagi daraxtzorda faqat bitta uy oqarishib turar, daraxtlar sukut qilib, <<yana nima bo'lar ekan>> deb quloq solib turganday tuyular edi.	Yamaçtaki ağaçlıkta sadece bir tane ev görünüyor, ağaçlar sessizce “yine ne oluyor” der gibi kulak verdikleri hissediliyordu.
6.21.	Jangchilardan biri yo'l bo'yida qiyshtayib yotgan sim yog'ochga taxta qoqib, ko'mir bilan yozib qoydi:	Savaşçılardan biri yol boyunca eğrilip yatan elektrik direğine tahta çakıp, kömürle yazıverdi:
6.22.	<< Shu yerda Bol'shaya Kamen'ka degan qishloq bor edi. Uni 1943 yilda fashistlar talab, o't qo'yib ketgan>>	“Burada Bolşaya Kamenka diye köy vardı. Onu 1943 yılında faşistler yakıp yağmalayıp gitmişler”
6.23.	Ahmadjonning ko'z oldiga o'zining Shovardi qishlog'i, ko'cha changitib o'ynab yurgan o'g'li Muhammadjon, ko'pincha eshik tagiga chiqib o'tiradigan to'qson yashar Abduaziz ota keldi.	Ahmetcan'ın gözünün önüne kendi Şovardi köyü, sokakta tozutup oynayan oğlu Muhammetcan ve çoğunlukla kapı önüne çıkıp oturan doksan yaşlarındaki Abduaziz Dede geldi.
6.24.	Kuyib kul bo'lgan Bol'shaya Kamen'ka qishlog'ida Muhammadjon singari bolalar, Abduaziz ota singari chollar, kampirlar,	Yanıp kül olan Bolşaya Kamenka köyünde Muhammetcan gibi çocuklar, Abduaziz Dede gibi ihtiyar adamlar,

	o'lim to'shagida yotgan bemorlar, baxtsiz mayiblar, yangi tug'ib yotgan xotinlar oz bo'lganmikin?	yaşlı kadınlar, ölüm döşeginde yatan hastalar, bahtsız sakatlar, yeni doğum yapmış kadınlar az şey miydi?
6.25.	Yog'och uyning shiftini, devorlarini alanga yalayotgan vaqtda tutunda dimiqqan go'dak qanday chirqiradi ekan?	Ağaç evin tavanını, duvarlarını ateş aldığı zaman dumandan boğulan bebek acaba nasıl feryat ediyordu?
6.26.	Keyin, albatta, hushidan ketgandir, avval mayin sochlari kuygandir, yuzi va talpingan qo'lchalari qoraygandir, so'ngra...	Sonra elbette bayılmıştır, önce yumuşak saçları yanmış, yüzü ve hareketli küçücük elleri kararmıştır, sonra...
6.27.	Odam yonarmikin?	İnsan yanar mı ki?
6.28.	Ahmadjonning eti junjikib ketdi.	Ahmetcan'ın içi ürperdi.
6.29.	Uning dimog'iga shirin, haddan tashqari shirin va yog'liq, ko'ngilni behuzur qiladigan hid, kabob hidi keldi.	Onun genzine tatlı, aşırı tatlı ve yağlı, gönlünü huzursuz eden bir koku, kebab kokusu geldi.
6.30.	Suyuq tutun shabadada yelib turar edi.	Sıvı duman hafif rüzgârda esip duruyordu.
6.31.	Ahmadjon yonida borayotgan Pet'kaga qaradi.	Ahmetcan yanında duran Petka' ya baktı.
6.32.	Pet'ka ham, hiddan ko'ngli ozib, dam-badam tupurib borar edi.	Petka'nın da kokudan midesi bulanıp ara sıra tükürüyordu.
6.33.	-Pet'ka, odam yonadimi, yo'qmi?	-Petka, insanlar yanıyor mu yanmıyor mu?
6.34.	Pet'ka yana tupurdi, og'zini ikki yelkasiga artib, javob berdi:	Petka yine tükürdü, ağzını iki omzunda silip, cevap verdi:
6.35.	-Buni fashistdan so'rash kerak.	-Bunu faşiste sormak gerek.
6.36.	-O'zini kuydirib ko'ra qolsak qalay bo'ladi?	-Onu da yakıp bıraksak nasıl olur?
6.37.	-Zakon yo'q.	-Yasal değil.
6.38.	Ahmadjonning achchig'i keldi.	Ahmetcan sinirlendi.
6.39.	-Fashistga zakon boru bizga yo'qmi?	-Faşistte yasal da bize değil mi?
6.40.	-Zakon yo'q.	-Yasal değil.

6.41.	-Bizga yo‘q bo‘lsa, men fashistning zakoni bilan kuydiraman!	-Bizde yasal degilse ben de faşisttin yasaşıyla yakarım!
6.42.	Kuydiraman, tepasida kosov bilan titib turmasam alamim bosilmaydi.	Yakacağım, tepesini ocak demiriyle karıştırmazsam üzüntüm dinmeyecek.
6.43.	Ahmadjon juda qattiq so‘kindi; bu xildagi so‘kish umrida birinchi martaba og‘zidan chiqqan va shuning uchun o‘ziga ham erish tuyulgan bo‘lsa kerak, yon-veriga qarab qo‘ydi.	Ahmetcan çok sert bir şekilde küfretti, böyle bir küfür ömründe ilk kez ağzından çıkmış ve bunun için kendini de kötü hissetmiş olacak ki tuhaf bir şekilde etrafına baktı.
6.44.	Bo‘linma tushga yaqin yangi mudofaa liniyasiga chiqdi.	Bölük öğlene yakın yeni müdafaa hattına geçti.

7.1.	Tanklarimiz jilg‘aga to‘planib hujumga tayyor bo‘lib turar, piyoda askarlarimiz esa dushman tashlab ketgan okoplardan chiqib, hamla qilish uchun qulay pozitsiyalarni ishg‘ol qilgan edi.	Tanklarımız dereye toplandıktan sonra saldırıya hazırlanıyor, yaya askerlerimiz de o sırada düşmanı savuran siperlerden çıkıp saldırmak için uygun mevzilere geçiyorlardı.
7.2.	Artilleriya dushman pozitsiyasining ichkari tomonning to‘pga tutib, piyoda askarlarimiz hujum boshlaganda, Ahmadjon o‘zining pulemyoti bilan ularni so‘l tomondan himoya qilishi kerak edi.	Topçular düşman mevzilerinin iç tarafını topa tutarken, yaya askerlerimiz de saldırıyı başlattığında, Ahmetcan’ın makineli tüfeğiyle onları sol taraftan koruması gerekiyordu.
7.3.	Nemislarning oltiotar minomyoti hurmoqda.	Almanlar’ın altı atar havan topu gürlemekteydi.
7.4.	Nemis mudofaasining o‘zagi bo‘lgan tepalikda jon asari ko‘rinmaydi.	Alman savunmasının merkezi olan tepelikte yaşam belirtisi görünmüyordu.
7.5.	Hammasi yerning qa`riga kirib ketgan.	Tümü yerin altına girmiş.
7.6.	O‘rmon ustidan to‘q zangor <<Ilyushin>> samolyotlarimiz guvillaganicha dushman pozitsiyasi tomonga o‘tib ketdi.	Orman üzerinde açık mavi “İlyuşin ⁵ ” uçaklarımız havalanıncaya kadar düşman mevzisine doğru gitti.
7.7.	Ahmadjon sanadi.	Ahmetcan saydı.

⁵ Rus uçak tasarımcısı.

7.8.	O'ttiz ikki samolyot sakkiztadan bo'lib borar edi.	Otuz iki uçak sekizer gruplar halinde geliyordu.
7.9.	Artilleriya dushman pozitsiyasining ichkari tomonini to'pga tutib, piyoda askarlar hujum boshlagan vaqtda kutilmagan hodisa ro'y berdi:	Topçular düşman mevzisinin iç tarafını topa tutarken, yaya askerler de saldırı başladığı zaman beklenmedik bir olay meydana geldi.
7.10.	Ahmadjon turgan yerdan nihoyati yuz metrcha narida, tepalikning etagida pisib yotgan nemis pulemyoti piyoda askarlarimizni yonboshdan o'qqa tuta boshladi.	Ahmetcan'in bulunduğu yerden yaklaşık yüz metre kadar ötede, tepeliğin eteğinde pusuya yatan Alman makineli tüfeği, yaya askerlerimize yan taraftan ateş açmaya başladı.
7.11.	Sal fursat qo'ldan berilsa, bo'linma ilgarilaydi va bu pulemyot jangchilarni bittalab teradi.	Biraz fırsat verilse bölük ilerler ve bu makineli tüfek savaşıları birer birer toplardı.
7.12.	Ahmadjon pulemyotini o'sha tomonga o'nglab, tepkisini bosishi bilan beliga birov qattiq tepganday bo'ldi.	Ahmetcan makineli tüfeğini o tarafa yöneltip, tetiğe basmasıyla beline birinin sert bir şekilde vurması bir oldu.
7.13.	Tepkini qo'yib yubormay qarasa, orqasiga bog'lab olgan sumkasining ichidagi narsalar sochilib yotibdi, tepasida qog'ozlar uchib yuribdi.	Tetiğe baktığında, arkasına bağladığı çantasının içindeki şeyler saçılmış, tepesinden başından aşağıya kâğıtlar uçmaya başlamıştı.
7.14.	Shu payt sherigi Filatovga ko'zi tushib, uni qip-qizil qonga bo'yalgan holda ko'rdi.	O anda arkadaşı Filetav'a gözü ilişti, onu kıpkırmızı kana bulanmış halde gördü.
7.15.	Filatovning bir qo'li qon oqayotgan yelkasida ikkinchi qo'li pulemyot lentasida, boshi quyi solingan edi.	Filetav'ın bir elinden kan akarken, diğer eli makineli tüfeğin şarjöründeydi, başı öne doğru düşmüştü.
7.16.	Ahmadjon otishdan to'xtab:	Ahmetcan ateş etmeyi keserek:
7.17.	-Filatov, tirikmisan?	- Filetav hayatta mısın?
7.18.	Deb qichqirdi.	Diye bağırdı.

7.19.	Unga javoban:	Ona cevaben:
7.20.	-Tirikman, otaver! dedi Filatov va o'zini tetik ko'rsatish, shu bilan Ahmadjonning diqqatini o'ziga tortmaslik uchun gavdasini bir oz ko'tardi, pulemyot lentasini silkitib qo'ydi.	-Canlıyım, ateş ediver! dedi Filatav ve kendini canlı göstermek adına Ahmetcan'ın dikkatini çekmemek için gövdesini biraz kaldırdı, makineli tüfeğin şarjörünü salladı.
7.21.	Ahmadjonning orqasiga bog'lab olgan sumkasiga, Filatovning yelkasiga mina parchasi tekkan edi.	Ahmetcan'ın arkasına bağladığı çantasına ve Filatav'ın omzuna mayın parçası değmişti.
7.22.	Ahmadjon bir sidra o'q yog'dirgandayoq nemis pulemyoti jim bo'lib qolgan edi, lekin Ahmadjon g'azab bilan tepkini bosib, lentadagi qolgan o'qni ham o'shanga qarab bo'shatdi-da, so'ngra:	Ahmetcan tek bir mermi attığında Alman makineli tüfeği hareketsiz kalmıştı, ama Ahmetcan öfkeyle tetiğe basıp, şarjörde kalan mermileri de ona doğru boşalttı ve sonra:
7.23.	-Qayt, Filatov, bu yerdan ket!-dedi va o'zi pulemyotini sudraganicha olg'a emaklab ketdi.	-Dön Filatav, buradan git! dedi ve kendisi makineli tüfeğine ulaşincaya kadar süründü.
7.24.	Bu orada tanklarimiz jilg'adan birin-ketin chiqib, tepalikning o'ng yon bag'ridan o'rmalay ketdi.	Bu arada tanklarımız vadiden art arda çıkıp, tepeliğin sağ tarafından tırmanarak gittiler.
7.25.	Bulardan ba'zi birlari bir lahza sekinladi, ulardan tushgan desant butalar orasiga kirib, ko'zdan yo'qoldi.	Bunlardan bazıları bir an yavaşladı, iniş yapan müfrezeler çalılar arasına girip gözden kayboldu.
7.26.	Tepalikning cho'qqisida tankka qarshi otadigan batareya pala-partish o'q uzar edi.	Tepeliğin başında tanka karşı ateş açan birlik gelişigüzel ateş ediyordu.
7.27.	Hujum boshlanganiga bir necha minut bo'lmasdanoq tanklarimiz dushmanning oldingi okoplaridan o'tib, tankka qarshi otadigan batareyani to'pga tuta boshladi.	Saldırının başlamasına birkaç dakika olmamıştı ki tanklarımız düşmanın öndeki siperlerinden geçip, tanka karşı ateş açılan birliği topa tutmaya başladı.
7.28.	Blindajlar, okoplarda nayzabozlik jangi boshlanib ketdi.	Sığınaklarda, cephelerde süngü savaşı başladı.

7.29.	Ahmadjon, komandirning buyrug'iga qattiq rioya qilib, jang maydonini diqqat bilan kuzatar edi.	Ahmetcan komutanin emrine riayet edip, savaş meydanini diqqatlice gözetliyordu.
7.30.	Shu payt tepalikning chap yon bag'rida bir gala nemis avtomatchilari paydo bo'ldi.	O anda tepeliğın sol tarafından bir sürü Alman makineli tüfekçileri ortaya çıktı.
7.31.	Bularning butazorlarga kirib olishi tepalikka yopirilib chiqayotgan piyoda askarlarimiz uchun juda katta xavf tug'dirar edi.	Bunlar çalılıklara girebilmesi tepeliğē çıkmakta olan yaya askerlerimiz için çok büyük tehlike doğuruyordu.
7.32.	Ahmadjon bularga qarab uch sidra o'q yog'dirdi.	Ahmetcan bunlara doğru üç kere ateş etti.
7.33.	Avtomatchilarning yarmidan ko'pi o'sha yerda qolib, qolgani iziga qaytdi.	Makineli tüfekçilerin yarısından çoğ u orada kaldı, geri kalanlar da geldikleri yerden geri döndüler.
7.34.	Tanklarimiz tepalikning cho'qqisida bir to'xtab, so'ngda, tsep' bo'lib narigi tomonga qarab tushib ketdi.	Tanklarımız tepenin başında durup, daha sonra tek sıra halinde öteki tarafa gittiler.
7.35.	Ahmadjon bu jangda nemis tank ishlatmayotganida hayron bo'lgan edi, buning sirini pulemyotini sudrab tepalikka chiqqanida bildi.	Ahmetcan bu savaşta Almanlar'ın tank kullanmamasına şaşırmıştı, bunun nedenini tüfeğini düzeltip tepeliğē çıktığında anladı.
7.36.	Tepalikning u yog'idagi qishloqdan yarim kilometrcha narida, kunchiqish tomondagi soylikni qoplagan tutun va chang ichida muttasil tuproq ko'tarilib tushar, tanklar izg'ib yurar edi.	Tepeliğın o tarafındaki köyden yarım kilometre kadar ötede güneşin doğduğ u taraftaki dereyi kaplayan duman ve toz içerde toprak durmadan havalanıyor ve tanklar dolaşıyordu.
7.37.	Buyoqqa madad uchun yuborilgan nemis tanklar jangi bo'lmoqda edi.	Bu tarafa yardım için gönderilen Alman tanklarının savaşı olmaktaydı.
7.38.	Tanklar jangini Ahmadjon birinchi ko'rishi va bu jang naqadar qiziq bo'lsa-da, hozir tomoshaning mavridi emas edi:	Tanklar savaşını Ahmetcan ilk defa görse de ve bu savaş ne kadar enteresan olsa da şimdi seyretmenin zamanı değildi.

7.39.	Bir yoqdan, nemis tanklaridan tushgan soldatlarning omon qolganlari qishloqqa tomon kelmoqda, ikkinchi yoqdan, qishloqning kiraverishiga oʻrnatilgan ikki zambarak jangchilarimiz hozirgina ishgʻol qilgan tepalikni zoʻr berib toʻpga tutmoqda edi.	Bir yandan Alman tanklarından inen askerler köye doğru gelmekte, diğer yandan da köyün girişine yerleştirilen iki savaşıımız da az önce işgal edilen tepeliği topa tutmaktaydı.
7.40.	Ahmadjon qishloqqa tomon oʻrmaalab ketayotgan nemislarni «koʻngildagidan ham ziyodaroq» qarshi olish uchun pulemyotini snaryaddan hosil boʻlgan chuqur boʻyiga oʻrnatib, eng muvofiq paytni kutib turdi.	Ahmetcan köye doğru sürünüp gelen Almanlar'ı "gönlünden de daha iyi" karşılamak için makineli tüfeğini top mermiden oluşan sağlam bir şekile göre yerleştirip, en uygun zamanı bekledi.
7.41.	Nemislar butalarni oralab yuz ellik metrcha yaqin kelganda ustma-ust ikki sidra oʻq yogʻdirdi.	Almanlar çalıları aralayıp yaklaşık yüz elli metreye yakın geldiğinde üst üste iki defa ateş etti.
7.42.	Biroq shu onda falokat roʻy berdi.	Ama o anda bir felaket meydana geldi.
7.43.	Ahmadjondan bir necha metrgina nariga snaryad tushdi.	Ahmetcan'ın birkaç metre ötesine top mermisi düştü.
7.44.	Portlash zarbidan Ahmadjon chuqurga agʻdarilib tushdi va koʻzi tinib, bir lahza koʻngli ozdi; oʻziga kelgach, razm solib qarasa, hech qayeri mayib boʻlmabdi, faqat bilagidan qon oqar edi.	Patlama darbesinden dolayı Ahmetcan çukura düştü ve gözü kapanıp bir an bayıldı, kendine geldiğinde dikkatle baktığında hiçbir yerinde bir sakatlık yoktu, sadece bileğinden kan akıyordu.
7.45.	Pulemyot kojuxi majaqlangan holda qiyshayib yotar edi.	Makineli tüfeği koyun derisi gibi ezilmiş haldeydi.
7.46.	Shu choq qishloqning kunbotish tomonidan baland «ura»ovozi eshitidi va qishloqqa moʻr-malaxday yopirilib kelayotgan piyoda askarlarimiz koʻrindi.	O anda kışlağın batı tarafından yüksek "hurra" sesi duyuldu ve köye karınca sürüsü gibi gelen yaya askerlerimiz görüldü.

7.47.	Ahmadjonning ishi hali chala, butalar orasiga yotib olgan nemislardan xotirjam emas edi.	Ahmetcan'ın işi hala bitmemişti, çalılar arasında yatan Almanlar'dan soğukkanlı değildi.
7.48.	U iring'ib chuqurdan chiqdi-da, o'lib yotgan nemisning avtomatini olib, butazorga tomon emakladi; nemislar yotib olgan yerga qirq-ellik metr yaqin borib, ustma-ust ikki granata tashladi va avtomatdan bir necha sidra o'q uzdi.	O çukurdan atlayıp çıktı, ölmüş Alman'ın makineli tüfeğini alıp çalıllığa doğru süründü, Almanlar'ın yattıkları yere kırk elli metre yakınına gidip üst üste iki el bombası attı ve makineli tüfekten birkaç defa ateş açtı.
7.49.	«Ura» tovushidan esi chiqib ketgan, granata portlashi va avtomat tarillashidan garang bo'lgan o'n uch nemis baravariga qo'l ko'tarib o'rnidan turdi...	“Hurra” seslerinden kaygılanıp, el bombasının patlamasıyla ve makineli tüfek sesinden sağır olan on üç Alman ellerini kaldırıp yerinden kalktı...
7.50.	Qishloq bir necha yerdan yonmoqda, ko'chalarda miltiq, pulemyot va avtomat otishmalari davom etmoqda edi.	Köy birkaç yerden yanmaktaydı, sokaklarda tüfek, makineli silah ve otomatik silah atışmaları devam etmekteydi.
7.51.	Ahmadjon asirlarni topshirib o'zi yugurganicha qishloqqa kirib bordi.	Ahmetcan esirlerini teslim edip kendi koşarak köye gitti.
7.52.	U yarim xarobba bir uyning muyulishidan chiqib, qatta ko'chaga qaragan edi.	O harabe bir evin köşesinden çıkıp, büyük sokağa bakmıştı.
7.53.	Nariyoqdan yugurib kelayotgan yoshgina bir qizil askarni ko'rib qoldi.	Diğer taraftan koşup gelmekte olan gencecik bir kızıl askeri gördü.
7.54.	Qizil askar yo'l bo'yida o'lib yotgan kattakon qizil sigir ustidan hatlab, yog'och panjara bilan o'ralgan uyning oldiga keldi-da.	Kızıl asker yolda ölen kocaman kızıl sığır üstünden atlayıp, ağaç çitle sarılmış evin önüne geldi.
7.55.	«Ona! Ona! » deb qichqirdi va eshikdan kirishga ham sabri chidamay, panjaradan oshib tushdi.	“Anne! Anne!” diye bağırdı ve kapıdan girişe tutunmadan çitten geçip indi.
7.56.	U uyning zinasiga endi qadam qo'yganda poxol g'arami ostidan chiqqan bir kampir.	O eve doğru yürüdüğünde saman yığını altından bir ihtiyar kadın çıktı.

7.57.	-Hay, bolam, nemis bor!- deb qichqirdi.	-Hey, çocuğum Alman var! diye bağırdı.
7.58.	Shu bilan birga ro‘paradagi uyning tomidan <<tarr>> etgan tovush eshitildi.	Bununla beraber qarşıdaki evin çatısından “tarr” eden bir ses duyuldu.
7.59.	Qizil askar zinaga yiqildi.	Kızıl asker merdivene yıkıldı.
7.60.	Kampir dodlaganicha borib, o‘g‘lining o‘ligi ustiga o‘zini tashladi.	İhtiyar kadın çığlık atınca gidip oğlunun ölüsü üstüne kendini attı.
7.61.	Ahmadjon qanday hodisa ro‘y berganini darhol fahmlab, orqa yoqdan tomga chiqdi.	Ahmetcan ne olduğunu hemen anladıktan sonra arka taraftan çatıya çıktı.
7.62.	Nemis avtomatchisi g‘isht mo‘rining panasiga o‘tib, katta ko‘chani kuzatib turmoqda edi.	Alman makineli tüfekçisi kerpiç bacanın sığınağına geçip büyük sokaktaydı.
7.63.	Ahmadjon tomga chiqayotganida nemisni darhol otib tashlamoqchi bo‘lgan edi.	Ahmetcan çatıya çıktığında Alman’ı hemen vurmak istemişti.
7.64.	Biroq baqarang shinel’ kiygan nemisni ko‘rgandidan keyin bu niyatidan qaytdi; uni olib tushib faryod chekayotgan kampirning oyog‘i ostida bo‘g‘ib o‘ldirishga qoror berdi.	Ama sığır paltosu giyen Alman’ı gördükten sonra bu niyetinden vazgeçti, onu alıp feryat eden ihtiyar kadının ayağı altında boğup öldürmeye karar verdi.
7.65.	Ahmadjon bir sakrab nemisni bo‘ynidan siqib oldi va shundayicha sudrab pastga olib tushdi.	Ahmetcan atlayıp Alman’ı boynundan sıkıp aldı ve böylece sürükleyip aşağıya indi.
7.66.	-Xo‘sh, itvachcha, -dedi.	-Evet, it oğlu it, dedi.
7.67.	Birovni o‘z uyiga kirgani qo‘ymaysanmi?	Birinin kendi evine girmesine izin vermiyor musun?
7.68.	Hozir kampirni yig‘idan to‘xtatib, nemisni uning ko‘z oldida bo‘g‘ib o‘ldirish-o‘ch olish mavridi emas, chunki qishloq yonmoqda, otishda davom etmoqda edi.	Şimdi ihtiyar kadının ağlamasını durdurup, Alman’ı onun gözü önünde boğup öldürmenin, intikam almanın zamanı değildi, çünkü köy yanmaktaydı, silah atışları devam etmekteydi.

7.69.	Ahmajon uning qo‘l-oyog‘ini bog‘ladi-da,ikki buklab zo‘r bilan tovuqning katagiga tiqdi.	Ahmetcan onun kolunu ayağını bağladı, iki büküm güçlkle tavuğun kümesine tıktı.
7.70.	-Shu yerda tura tur, xumpar, bafurja gaplashaman!	-Burada kala kal aylak, acele etmeden konuşacağım!
7.71.	Dedi, so‘ngda, hech narsaga qaramay polizma-poliz yuqoriga qarab ketdi.	Dedi, sonra da hiçbir şeye bakmadan bostana doğru yukarıya gitti.
7.72.	Polizlarda nemislarning o‘ligi, majaqlangan to‘plari, pulemyotlari yotar edi.	Bostanlarda Almanlar‘ın cesedi, ezilmiş topları, tüfekleri duruyordu.
7.73.	Bu orada otishma to‘xtadi.	Bu arada çatışma durdu.
7.74.	Uzoqdan har zamon to‘p ovozi eshitilar edi.	Her zaman uzaktan top sesi duyuluyordu.
7.75.	Ahmadjon bir yerga borganida bir devori o‘pirilib tushgan uydan yig‘i tovushi eshitildi.	Ahmetcan bir yere gittiğinde duvarı yıkılmış bir evden ağlama sesleri işitti.
7.76.	Kirib qarasa, sindan idish-tovoqlar,majaqlangan stol va kursilar orasidagi poxol ustida biri besh,ikkinchisi sakkiz yoshlardagi ikki yalang‘och bola yotar,ikkalovi ham qonga belangan,chirillab yig‘lar edi.	Girip baktığında, kap kacaklar, kırılmış masa ve sandalyeler arasında saman üzerinde biri beş, diğeri sekiz yaşlarında iki çıplak çocuk yatıyor, ikisi de kana bulanmış, ağlıyorlardı.
7.77.	Ahmadjon ularga tomon bir qadam bosgan edi, kimningdir:	Ahmetcan onlara taraf bir adım attı, kimsiniz?
7.78.	-Mina!-degan va qattiq so‘kingan tovush eshitildi.	-Mayın! dedi ve telaşlı bir ses duyuldu.
7.79.	Dahliz eshigi yonida bir qizil askar turar edi.	Giriş kapısı yanında bir kızıl asker duruyordu.
7.80.	Qizil askar Ahmadjonni yana so‘kdi va imo bilan <<chiq bu yerdan >>deb ishora qildi.	Kızıl asker Ahmetcan’a yine küfretti ve imayla “çık buradan” diye işaret etti.
7.81.	Ahmadjon dahlizga chiqdi.	Ahmetcan girişe çıktı.

7.82.	Bu yerda o'rta yoshlardagi bir yalang'och xotin qisqa-qisqa nafas olib yotar edi.	Burada orta yashlardagi bir çıplak kadın yavaş yavaş nefes alıyordu.
7.83.	kirgach, xotin boshini o'girib qaradi-da, shu qaraganicha ko'zlari xiralashib, sekin yumildi.	O girince kadın başını çevirip baktı, o bakana kadar gözleri sönükleşip yavaşça yumuldu.
7.84.	Nemislar haligi ikki bolani ham, bu xotinni ham atayin chala o'lik qilib, minalashtirib ketgan edi.	Almanlar o iki çocuğu da kadını da bile bile ölü gösterip mayınla bırakıp gitmişti.
7.85.	Ahmadjon ko'chaga chiqdi.	Ahmetcan sokağa çıktı.
7.86.	Shu payt uning ko'zlari hech qachon muloyim boqmagan, uning qo'llari hech qachon birovni erkalab silamagan, uning yuzi hech qachon yumshoq tabassumni bilmaganday ko'rinar, agar hozir uni xotini Xosiyatxon ko'rsa tanimas, balki qo'rqib ketar edi.	O zamana kadar onun gözleri hiç mülayim bakmamış, elleri hiçbir zaman kimseyi okşamamış, yüzü hiçbir zaman tatlı bir tebessümü bilmiyormuş gibi görünüyordu, eğer şimdi onu hatunu Hasiyathan görse tanımaz, belki de korkup kaçırdı.
7.87.	U dam-badam o'ziga o'zi <<e, urush deganning zakoni bormi,yo'qmi!>> deb xitob qilar edi.	O sık sık kendi kendine “ee, savaş dediğin şeyin kanunu var mı yok mu?” diye söylendi.
7.88.	Ahmadjon o'sha vajohat bilan kampirning uyiga qaytib keldi.	Ahmetcan o tavrila ihtiyar kadının evine geri döndü.
7.89.	Kampir va uning o'g'lining o'ligi yo'q edi.	İhtiyar kadının ve oğlunun cesedi yoktu.
7.90.	Ahmadjon to'g'ri borib nemisni tovuqning katagidan tortib oldi.	Ahmetcan direkt gidip Alman'ı tavuk kümesinden çekip aldı.
7.91.	Uning vajohatini ko'rib o'lası bo'lib qolgan nemis, rahmi kelarmikin degan umidda, o'zini kasal ko'rsatish uchun echkig. a o'xshab tilini chiqarib yo'talar edi.	Onun tavrını görüp öldüreceğini sanan Alman, merhamet eder mi diye ümitle kendini hasta göstermek için keçiye benzeyip dilini çıkarıp öksürüyordu.
7.92.	Ahmadjon uni dast ko'tarib poxolning ustiga ulaqtirdi, so'ngra,ustiga bir quchoq	Ahmetcan onu hemen kaldırıp samanın üstüne fırlattı, sonra üstüne

	shox keltirib bosdi; yonidan gugurtini olib, endi chaqmoqchi bo'lganida:	bir kucak dal getirip basti, yanından kibriti alıp, çakmak istediğinde:
7.93.	-Serjant, otstavit`-degan tovushni eshitdi.	-Çavuş, dışarı at, diye ses duydu.
7.94.	Ahmadjon orqasiga qarasa, kapitan turibdi.	Ahmetcan arkasına baktığında, yüzbaşı duruyordu.
7.95.	-Otstavit`-dedi kapitan yana.	-Dışarı at, dedi yüzbaşı yine.
7.96.	Ahmadjon nemisni shoxning tagidan tortib oldi va oyoq-qo'lini yechip, turg'izib qo'ydi.	Ahmetcan Alman'ı dalın altından çekip aldı ve elini ayağını çözüp, bıraktı.
7.97.	Lekin nemis, bo'laricha bo'lib qolgan ekan, oyoq uzra turolmas edi.	Ama Alman uzun süre böyle kalmıştı, ayağının üstüne duramıyordu.
7.98.	Kapitan asirni shtabga eltish haqida buyruq berib jo'nadi.	Yüzbaşı esiri karargâha götürmek için emir verdi.
7.99.	Ahmadjon o'lasi bo'lib qolgan nemisni shtabga olib ketdi.	Ahmetcan öldüreceği Alman'ı karargâha alıp gitti.

8.1.	Polk ikki kunlik marshdan keyin bepoyon, kun tushmas qalin bir o'rmonga o'rnashganicha uzoq vaqt qolib ketdi.	Alay iki günlük yürüyüşten sonra uçsuz karanlık yoğun bir ormana yerleşinceye kadar uzun bir süre geçti.
8.2.	İkki kunlik marshda bosib o'tilgan yerlar yaqin ikki yil nemis oyog'i ostida poymol bo'lib qo'riqqa aylangan past-baland dalalar, poda payhon qilib o'tgan gulzor singari bo'lib qolgan katta-kichik o'rmonlar, batamom yoki chala koygan yarim xaroba holda huvillab turgan qishloqlar, qo'rg'onchalar edi.	İki günlük yürüyüşte karşılaşılan yerler, iki yıla yakın Alman ayağı altında çiğnenen bakır toprağa dolaşan engebeli tarlalar, sürü geçerken zarar vermiş gibi çiçek bahçesinden kalan büyük küçük ormanlar, tamamen veya yarım kalmış harabe halde duran köyler, kasabalar idi.
8.3.	Bu dalalarda qachondir odam bolasi mehnat qilganligi, yetilgan bug'doyning oltin boshloqlari mavj urib turganligi, shu o'rmonlarda qachondir qushlar sayraganligi, qo'shiq tovushlari yangraganligi, shu qishloqlarda,	Bu tarlalar bir zamanlar insanoğlunun emek verdiği, olmuş buğdayın, altın başakların dalgalandığı, bu ormanlarda bir zamanlar kuşların öttüğü, melodilerin çınladığı bu köylerde, kasabalarda insanların

	qo'rg'onchalarda odam yashaganligi, xursandchilik, to'y-tomosha qilganligi uzoq o'tmish to'g'risidagi ertaktaday tuyular edi.	yaşadığı, mutlu zamanların olduğu, düğünlerin eğlencelerin yapıldığı çok uzak geçmişe ait bir masal gibi geliyordu.
8.4.	Bu yerlardan urush olovli etagini sudrab o'tgan; faqat urush o'tgan emas, bu yerlarda yaqin ikki yil fashistlar hukmronlik qilgan.	Bu yerlerde sadece savaş alevli eteğini uzatmamıştı, savaş geçmişi değil buralarda iki yıla yakın faşistlerin egemenliği altındaydı.
8.5.	Ahmadjon urushning dastlabki yillarida<<dushman kuydirdi>>degan xabarlarini eshitsa, <<dushman bo'lgandan keyin o'ldiradi, kuydiradi-da>>,deb o'ylab edi.	Ahmetcan savaşın ilk yıllarında “düşman yaktı” diye haberlerini duyduğunda “düşman olduktan sonra öldürüp yakacağını” diye düşünmüştü.
8.6.	Biroq dushman o'ldirgan kishilarni,dushman kuydirgan qishloqlarni, dushman hukmronlik qilgan joylarni ko'rganidan keyin bildiki, fashist bilan ming yillardan beri kishilarga ma'lum bo'lgab <<dushman>> so'zi bir ma'noda emas ekan.	Ama düşman öldüren kişileri, düşman köyleri yakanları, düşmanın egemenlik kurduğu yerleri gördükten sonra anladı ki faşist bin yıldan beri insanlarca bilinen “düşman” kelimesi aynı anlamda değilmiş.
8.7.	U Gorodishche qishlog'ida, ko'chada, xuddi yerga quloq solayotganday to'nqayib yotgan to'rt-besh yoshlardagi bir bolani ko'rdi; yaqinroq borib qarasa uning boshi qiyshaygan, chakkasidan uvadaga o'xshagan bir narsa chiqib turibdi.	O Gorodişçe köyünde sokakta tıpkı yeri dinliyormuş gibi yatan dört beş yaşlarındaki bir çocuğu gördü, biraz daha yakınına gidip baktığında onun başı eğilmiş, şakağından paçavraya benzeyen bir şey çıkıyordu.
8.8.	Fashist, albatta, uning boshiga og'ir bir narsa bilan urgan, bola yiqilgan va jon talvasasida o'rnidan turmoqchi bo'lganu shundayicha qolgan...	Faşist onun başına ağır bir şeyle vurmuş, çocuk düşmüş ve canının derdinden yerinden kalkmak isterken böylece kalmış...

8.9.	U Krasno-Sergeevsk qishlog'ida bir kulteпада odamlarning qoraygan panjalari,oyoq va bosh suyaklari chiqib yotganini ko'rdi...	O Krasno Sergievst köyünde Kültepe'de ⁶ insanların kararan parmakları ayak ve baş kemiklerinin çıktığını gördü...
8.10.	Nainki fashist faqat dushmangina bo'lsa, nainki uning butun qilmish-qidirmishlarini ming yillardan beri odam bolasiga ma'lum bo'lgan <<dushman>> kalimasi ifoda qila olsa!	Ne gariptir ki faşist sadece düşman olduğunda, sadece onun bütün davranışlarını incelemelerini bin yıldan beri “düşman” kelimesini dile getirdiğinde insanoğluna anlamış.
8.11.	Buni har bir jangchi biladi.	Bunu her savaşıçı bilir.
8.12.	Shuning uchun har bir sovet soldatining qalbida ana shu fashistga nisbatan buyuk g'azab, kishining ko'zini qonga to'ldiradigan qahr, kishini tashnalikday betoqat qiladigan intiqom o'ti yonar edi.	Bunun için her Sovyet askerinin kalbinde işte bu faşiste nispeten bilinen öfke, insanın gözünü kana bulayan gazap, kişiyi susamış gibi tahammülsüz yapan intikam ateşiyle yakıyordu.
8.13.	Bu o't og'irni yengil, uzoqni yaqin qiladi; po'latni eritadi, o'limga dahshat soladi.	Bu ateş ağırı hafif, uzağı yakın eder, çeliği eritir, ölüme dehşet salardı.
8.14.	Ahmadjon ko'rgan hamma jangchining qalbida mana shunday o't yonar edi.	Ahmetcan'ın gördüğü tüm savaşçıların kalbinde işte böyle bir ateş yanardı.
8.15.	Jelabuxi qishlog'i uchun bo'lgan jangda dushman besh martaba qarshi ataka qilib, nihoyat xiylagina katta bir guruhi qurshovda qoladigan bo'ldi.	Jelabuhi köyü için olan savaşta düşman beş defa karşı hamle yapıp, oldukça büyük bir grubu kuşatmada bıraktı.
8.16.	Yosh ofitser Sobkoning pulemyotchilari dushmanni o'rmon tomoniga ketgani qo'ymasligi kerak edi.	Genç subay Sobkon'un makineli tüfekçileri düşmanın orman tarafına gitmemesi gerekirdi.
8.17.	Besh marta qarshi ataka qilib, hech ish chiqara olmagandan keyin quturgan, endi qurshovda qolib jon talvasasiga tushgan dushman o'rmanga kirib ketish uchun qanday urinishini, buning natijasida	Beş defa karşı hamle yapıp hiç iş çıkarmadıktan sonra kuduran, şimdi kuşatmada kalıp can derdine düşen düşmanın ormana girip, gidiş için çabasını, bunun sonucunda nasıl

⁶ Özbekistan'ın Taşkent ilinde bulunan bir mezradır.

	qanday dahshatlar ro'y berishi mumkin ekanligini obko yahshi bilar, tasavvur qilar edi.	dehşetler meydana geleceğini Sobko iyi bilirdi ve düşünürdü.
8.18.	Oltita «Yunkers» shu dahshat boshlanganidan xabar berib, tepalikka behisob mayda bomba yog'dirib o'tdi.	Altida "Yunkers" bu dehşet başladığında haber verip, tepeliğe sayısız küçük bomba yağdırıp geçti.
8.19.	Nemislarning mo'ljaliga ko'ra, bu tepalikda bomba tushmagan birov qarich ham yer qolmasligi kerak edi.	Almanlar'in planladığına göre bu tepelikte bomba düşmeyen bir karış yer bile kalmaması gerekirdi.
8.20.	Haqiqatan ham jangchilardan bir necha kishi nobud, ancha kishi yarador bo'ldi.	Gerçekten de savaşçılardan birkaç kişi telef olup birkaç kişi de yaralandı.
8.21.	Bu jang qancha vaqt davom etganligi Ahmadjonning esida yo'q, faqat shuni biladiki, nemislar bu tepalikni haddan tashqari qattiq o'qqa tutdi.	Bu savaşın kaç zamandır devam ettiği Ahmetcan hatırlamıyordu, sadece Almanlar'in bu tepeyi aşırı sert kurşuna tuttuğunu biliyordu.
8.22.	O'ng tomondagi pulemyot to'satdan jim bo'lib qoldi.	Sağ taraftaki makineli tüfek birdenbire hareketsiz kaldı.
8.23.	Shu nozik paytda haloq bo'lgan pulemyotchining o'rmini olib, bostirib kelayotgan dushmanni omonsiz pulemyotga tutgan Sobko qip-qizil qonga bo'yalgan, iyagini bomba parchasi olib ketgan edi.	Bu kısa zamanda hayatını kaybeden makineli tüfekçinin yerini alıp gelmekte olan düşmanı acımasız makineli tüfeğe tutan Sobko, kıpkırmızı kana bulanmış çenesini bomba parçası alıp gitmişti.
8.24.	Qismda yosh jihatidan hammadan kichik, bo'yi hammadan past bo'lgani uchun «duvarak» deb laqab qo'yilgan İvan Somuxin uch nemisni asir olganligi Ahmadjonning esidan sira chiqmaydi.	Birlikte yaş yönünden herkesten küçük, boyu herkesten kısa olduğu için "bodur" diye lakap takılan İvan Somuh'in üç Alman'ı esir aldığı Ahmetcan'in aklından hiç çıkmıyordu.
8.25.	Batal'on jang bilan stantsiya tomon borayotgan vaqtda «duvarak» majaqlangan vagonlarni oralab, buzilgan ko'priikka qarab ketdi.	Grup savaşla istasyona doğru giderken "bodur" ezilmiş vagonları aralayıp yıkılan köprüye bakıp gitti.

8.26.	Ko'prikka yaqin yerda buzilgan nemis tanki ag'darilib yotar, nemis avtomatchilari shuni pana qilib, askarlarimizni o'qqa tutmoqda edi.	Köprüye yakın yerde bozulan Alman tankı devrilmiş yatıyor, Alman makineli tüfekçileri, bunu sığınak yapıp askerlerimizi kurşuna diziyordu.
8.27.	<<Duvarak>> shunday to'satdan paydo bo'ldiki, uch nemis avtomatchisi uning qo'lidagi ikki granatani ko'rib, darhol taslim bo'ldi.	"Bodur" böyle birdenbire ortaya çıktı, üç Alman makineli tüfekçisi onun kolundaki iki el bombayı görüp hemen teslim oldu.
8.28.	<<Duvarak>> har qaysisi qo'tosday keladigan uch nemisni olib kelayotganida ko'rgan kishi kular edi.	"Bodur" herhangi bir öküz gibi gelen üç Alman'ı alıp gittiğini gören kişi gülüyordu.
8.29.	Bir soatdan keyin batal'on stantsiyadan o'tib dalaga chiqqan vaqtda tepalikning narigi yog'idan shiddat bilan chiqqan nemis tanki artilleriyamiz o'rnatilgan yerga o'qday otilib kela boshladi.	Bir saatten sonra grup istasyondan geçip tarlaya çıktığı zaman, tepeliğin öteki yanından şiddetle çıkan Alman tankı, topçularımızın tespit edildiği yere mermi gibi gelmeye başladı.
8.30.	Kapitan brontesharlarga tankni qoraga olish to'g'risida buyruq berdi.	Yüzbaşı bronteşarlara tankı karaya alma hakkında emir verdi.
8.31.	Brontesharlar nishonga olib endi o'q uzmoqchi bo'lgan paytda tank ostida birin ketin uchta granata portladi.	Bronteşarlar nişan alıp, o anda mermi durdurmak istediği için tank altında artarda üç tane el bombası patladı.
8.32.	Bir necha sekunddan keyin lyuk ochilib qop-qora tutun burqsidi.	Birkaç saniyeden sonra delik açılıp kapkara duman yayıldı.
8.33.	Nemis tankisti tutun ichidan uchdi.	Alman tankçısı duman içinden geçti.
8.34.	Jangchilardan bir necha kishi yugurib bordi.	Savaşçılardan birkaç kişi koşarak gitti.
8.35.	Tankdan bir necha qadam berida <<duvarak>> ko'krigidan qon oqqan holda o'lib yotar edi.	Tanktan birkaç adım ötede "bodur" göğsünden kan akmış halde ölmüştü.
8.36.	U to'pchilarga sim tortgani soylikka tushgan ekan, shu yerda pisib yota bersa, tank ko'rmasdan o'tib keta berar edi.	O topçulara tel çektiği dereye düşmüş, bu yerde pusup kalsaydı, tank görmeden geçer giderdi.

8.37.	Lekin tank bu yerdan omon o'tsa, albatta, to'pni majaqlab tashlar edi.	Ama tank buradan saĝ geĝse elbette topu ezerdi.
8.38.	«Duvarak» tankka shunchalik yaqin borib granata tashlabdiki, uning parchasi o'ziga ham tegibdi.	“Bodur” tanka o kadar yakin gidip el bombasi atti ki onun parçasi kendine de deĝdi.
8.39.	Polk dam olib yotgan bepoyon, kun tushmas qalin o'rmon Ahmadjonning nazariga dunyo yaralgandan beri odam oyoq bosmagan joylarga o'xshab ko'rindi.	Alayin dinlendiĝi uĝsuz bucaksız, gün düşmez sık ormanda Ahmetcan'ın bakışına göre dünya oluştuĝundan beri insanın ayak basmadıĝı yerlere benziyordu.
8.40.	Keyin ma'lum bo'ldiki, bu yerlarga odam oyoq bosgan, oyoq bosgangina emas, yashagan nima bilandir mashg'ul bo'lgan, qayg'urgan, xursandchilik qilgan ekan.	Sonra anlaşıldı ki buralarda insanın ayak bastıĝı, yalnız ayak bastıĝı deĝil, yaşıadıĝı, bir şeylerle meşgul olduĝu, kederlenip, sevindiĝi yerlermiş.
8.41.	Kattakon keksa qayin daraxti atrofidan daf'atan payqab bo'lmaydigan ettita yerto'la topildi.	Kocaman ihtiyar kayın ağacı etrafında anlaşılmayan yedi tane bodrum bulundu.
8.42.	Yerto'lalarning biridan qo'ltiqtayoq, bir necha gil'za, yana biridan zanglagan konserva qutilari, siniq patefon plastinkasi, olti dona nemis kaskasi topildi.	Bodrumların birinden baston, birkaç kovan yine birinde paslanan konserve kutuları, kırık gramfon plaĝı, altı tane Alman miĝfer bulundu.
8.43.	Kaskalarning hammasi ham qurum bosgan edi.	Miĝferlerin hepsini de is basmıştı.
8.44.	Bu yerda partizanlar qarorgohi bo'lganligi ma'lum, lekin qurum bosgan nemis kaskalari bir muammo bo'ldi.	Burada ĝeteci karargâhı olduĝu belli, ama is basmış Alman miĝferlerinde bir sorun olmuş.
8.45.	Bu muammoni keksa bir jangchi yechip berdi.	Bu sorunu ihtiyar bir savaşçı ĝözdü.
8.46.	U, kaskalardan birini hidlab ko'rdu-yu, burnini jiyirdi,	O, miĝferlerden birini kokladı, burnunu bzştrd.
8.47.	«Bunda portlatuvchi modda quritilgan» dedi.	“Burada patlayıcı madde kurutulmuş” dedi.

8.48.	Uning taxmini to'g'ri chiqdi.	Onun tahmini dog'ru chiqti.
8.49.	Chunki oradan ikki hafta o'tgach topilgan bir xat bu yerda turgan partizanlar otryadi portlatish-qo'porish ishi bilan mashg'ul bo'lganligini ko'rsatar edi.	Çünkü aradan iki hafta geçince bulunan bir mektupta burada duran çeteciler grubu patlatma, yıkım işiyle uğraştığını gösteriyordu.
8.50.	Xat snaryad gil'zasiga solinip, yarmigacha tuproq tepaga ko'milib qo'yilgan.	Mektup top mermi kovanına yerleşip, yarıya kadar toprak tepede gömülmüştü.
8.51.	Bu tuproq tepa uch kishining qabri bo'lib chiqdi.	Bu toprak tepede üç kişinin kabri çıktı.
8.52.	Xatda shunday deyilgan edi:	Mektupta şöyle denmişti:
8.53.	Grigoriy K.(1920-1942). N. qishlog'idagi boshlang'ich maktabning o'qituvchisi.	Grigoriy K. (1920-1942). N. köyündeki ilkokulun öğretmeni.
8.54.	Komsomol a'zosi.	Komsomol üyesi.
8.55.	39 fashistni o'ldirgan.	39 faşisti öldürmüş.
8.56.	Dushmanning o'q-dori ortilgan sakkizta avtomashinasini yakson qilgan.	Düşmanın cephane yüklediği sekiz tane otomobilini yerle bir etmiş.
8.57.	Dmitriy M.(1899-1942).N. rayonidagi MTSning brigada mexanigi.	Dmitriy M. (1899-1942). N. ilçesindeki MTS'nin ekip makinisti.
8.58.	Dushmanning ikkita yonilg'i bazasini portlatgan.	Düşmanın iki tane yakıt deposunu patlatmış.
8.59.	Bir ofitserni asir olgan.	Bir subayı esir almış.
8.60.	Vladimir J.(1917-1942).N kolxozining otboqari.	Vladimir J. (1917-1942). N. kolhozun seyisi.
8.61.	Katta-kichik to'qqizta ko'prikni portlatgan,askar tushgan ikki mashinani yakson qilib, yetti nemisni asir olgan.	Büyük küçük dokuz tane köprüyü patlatmış, asker düşen iki makineyi yerle bir edip, yedi Alman'ı esir almış.
8.62.	Grigoriy K.Dmitriy M.Vladimir J. o'rtoqlar dushmanning o'q-dori ortilgan eshelonini portlatgan vaqtda fidokorlik ko'rsatib halok bo'lishdi.	Grigoriy K. Dmitriy M, Vladimir J. arkadaşları düşmanın cephane yükleyen trenlerini patlattığı zaman fedakârlık gösterip hayatını kaybetti.

8.63.	Bular o'z jonlarini fido qilib minglarcha sovet kishilarining joniga oro kirishdi.	Bunlar kendi canlarini feda edip binlerce Sovyet insanlarının canını kurtardi.
8.64.	Ma'lum sabablarga ko'ra, biz bu qahramonlarni dafn qilolmadik, jasadlarini shu tuproqqa omonat qo'yib ketdik.	Malum sebeplere göre, biz bu kahramanları defnedemedik, cesetlerini bu toprağa emanet bırakıp gittik.
8.65.	O'sha sabablarga ko'ra bularning nomlarini, qayerlik ekanliklarini ham to'la aytmadik.	O sebeplere göre bunların isimlerini, nereli olduklarını da tam söylemedik.
8.66.	Bular yuz minglarcha xalq qasoschilari armiyasining botir jangchilari, fashist bosqinchilarga bo'yin egmagan Vatanning qahri, g'azabi edi>>	Bunlar yüz binlerce halk intikamcıları, ordunun cesur savaşçıları, faşist istilacılara boyun eğmeyen, vatanın öfkesi, hiddeti idi.
8.67.	Bular qanday va qaysi sharoitda o'z jonlarini fido qilganliklari qabr ochilganda ma'lum bo'ldi.	Bunlar nasıl ve hangi ortamda kendi canlarını feda ettikleri kabir açıldığında belli oldu.
8.68.	Uchalarini bitta plash-palatkaga o'rab ko'mishgan ekan.	Üçünden birini monta çadıra paketleyip gömmüşler.
8.69.	Bu uch kishining jasadi ekanligini uchta boshdangina bilib bo'lar edi, xolos...	Bu üç kişinin cesedini üç tane baştan bilinirdi, sadece...
8.70.	Ertasiga soat birda uch partizanni ko'mish marosimi bo'ldi.	Ertesi gün saat birde üç çeteciyi gömme merasimi oldu.

9.1.	Polk may oyining oxirlarida yana oldingi liniyaga chiqdi.	Alay mayıs ayının sonlarında yine ön cepheye çıktı.
9.2.	Dushman Oryolni 1941 yilning oktyabrida bosib olgan edi.	Düşman Aryol'i 1941 yılının ekiminde basıp almıştı.
9.3.	Uning maqsadi bir necha tomondan baravariga hujum boshlab, qo'shinlarimizning asosiy kuchini Bryansk, undan keyin Oryol va Tula rayonlarida qurshab yo'q qilish, so'ngra	Onun maksadı birkaç yere birlikte hücum edip, ordularımızın temel gücünü Bryansk ondan sonra Oryol ve Tula bölgelerinde kuşatıp yok etme,

	Moskvaga bemalol yurish imkoniyatiga ega bo'lish edi.	sonra da Moskova'ya rahatça yürüme imkânına sahip olmağı.
9.4.	Shuning uchun nemislar bu rayonni qariyb ikki yil davomga tinmay mustahkamlagan, odam yursa oyog'i, qush uchsa qanoti kuyadigan istehkomga aylantirgan edi.	Bunun için Almanlar bu bölgeyi neredeyse iki yıl durmadan sağlamlaştırmıştı, insan yürüse ayağı, kuş uçsa kanadı zarar gören bir korunağa çevirmişti.
9.5.	Biroq Qizil Armiyaning qishki hujumi bu rayonda nemislarning biqiniga o'tkir xanjar qadab qo'ydi.	Ama Kızıl Ordu'nun kış saldırısı bu bölgede Almanlar'ın böğrüne keskin hançer saplanırverdi.
9.6.	Dushman o'z holatini anglab, frontning bu uchastkasida o'z mavqeini tiklashga bahor bo'yi hozirlik ko'rdi.	Düşman kendi durumunu anlayıp, cephenin bu arsasına kendi mevkisini kurmaya, bahar boyunca hazırlık yaptı.
9.7.	Razvedka va asirlarning bergan ma'lumotlariga ko'ra, dushman Oryol va Belgorod rayonlariga o'n yetti tank diviziyasi, uchta motorlashtirilgan va o'n sakkizta piyoda askar diviziyasi to'plagan, bu kungacha hech qaysi frongda ko'rilman yoki oz ko'rilgan texnikani taxt qilib qo'ygan edi.	Araştırmalar ve esirlerin verdiği bilgilere göre, düşman Oryol ve Belgorod bölgelerine on yedi tank tümeni, üç tane motorlu on sekiz tane yaya asker tümeni toplanmış, bu güne kadar cephe de görülmemiş veya az rastlanan teknik ile hazırlanmıştı.
9.8.	Mana shularni nazarga olganda, bugun bo'lmasa, ertaga juda dahshatli jang boshlanishi muqarrar edi.	İşte bunları hesaba kattığında, bugün değilse bile yarına pek dehşetli savaşın başlaması kaçınılmazdı.
9.9.	Dahshatli jang o'n uch kundan keyin boshladi.	Dehşetli savaş on üç günden sonra başladı.
9.10.	Tong mahalida dushman artilleriyasi bizning pozitsiyalarimizni haddan tashqari qattiq to'pga tutdi.	Tan vaktinde düşman topçusu bizim mevzilerimizi aşırı sert topa tuttu.
9.11.	Polk mudofaa qilib yotgan rayon ustida dushmanning necha yuzlab samolyoti	Alay savunma yaptığı bölge üstünde düşmanın yüzlerce uçağı tekrar tekrar ortaya çıkıp, sayısız bomba yağdırdı.

	qayta-qayta paydo boʻlib, behisob bomba yogʻdirdi.	
9.12.	Muttasil portlashlar zarbidan Ahmadjonning qulogʻi batamom bitgan, biron joyga snaryad yoki bomba tushganini tuproq koʻtarilib tushganidangina bilar edi.	Durmadan devam eden patlamalardan darbelardan dolayı Ahmetcan'ın kulağı tamamen bitmişti, bir yere top mermisi veya bomba düştüğünü toprak havalanıp inmesinden anlıyordu.
9.13.	Yer xuddi ot olib qochgan aravaday kishini irgʻitib-irgʻitib tashlar edi.	Yeryüzü tıpkı at alıp kaçan araba gibi insanı zıplata zıplata fırlatıyordu.
9.14.	Ufqdan koʻtarilgan quyosh chang va tutun orasidan yupqa bulut bosgan toʻlin oydan koʻrinar edi.	Ufuktan yükselen güneş, toz ve duman arasından ince bulut basmış dolunayda görünüyordu.
9.15.	Dushman bizning pozitsiyalarimizni «tamom ostin-ustin boʻldi, bu yerlarda jon asari qolgan taqdirda ham, garang boʻlib qoldi» degan ishonch bilan yoppasiga hujum boshladi.	Düşman bizim cephelerimizi “tamamen karmakarışik oldu, burada birinden eser kaldıysa da sağır oldu” diye inançla hücum başladı.
9.16.	Chakalakzordan katta-kichik daraxtlarni yiqitib, majaqlab chiqqan tank qora qurtday har zahar solishga tayyor holda oʻrmlaganicha Ahmadjon pulemyoti raschyotiga tomon kela boshladi.	Ormandan büyük küçük ağaçları devirip, ezip çıkan tank, kara kurt gibi her an zehir salmaya hazır halde sürününce Ahmetcan tüfeği müfrezeyle taraf gelmeye başladı.
9.17.	U bir necha sekunddan keyin yetib keladi, pulemyotni payqasa majaqlab oʻtib ketadi.	O birkaç saniyeden sonra ulaştı, tüfeği fark etti.
9.18.	Yagona chora uni granata bilan qarshi olish edi.	Tek çare onu el bombası ile karşılamaktı.
9.19.	Ahmadjon sherigi bilan granatalarni chogʻlab hayot-mamot paytini kutib turishdi.	Ahmetcan arkadaşı ile el bombaları hazırlayıp ölüm kalım zamanını beklediler.
9.20.	Tank qirq-ellik metr yaqin kelganda Ahmadjon oʻsha chakalakzordan chiqqan	Tank kırk elli metre yakına geldiğinde Ahmetcan o ormanlardan çıkan bir

	qariyb bir rota nemis piyoda askarini ko'rib qoldi.	askeri birligi, Alman yaya askerini gorup kaldi.
9.21.	Bular hammasi ham miltiq va avtomatlarni tayyor tutgan holda ro'y-rost bostirib kelmoqda edi.	Bunlarning hepsi tufek ve otomatik silahlarini hazır tutmuş halde açikça bastirip gelmekteydi.
9.22.	Ahmadjon bir qarorga keldi.	Ahmetcan bir karar verdi.
9.23.	U qanday qarorga kelganini aytmasdanoq sherigi angladi va pulemyotni birgalashib okopga tortib tushirdi...	O nasıl karar verdigini soylemeden arkadaşı anladı ve tufeği birlestirip sipere çekip düşürdü...
9.24.	Tank guldiraganicha kelip okop ustidan o'tip ketdi.	Tank gürleyince gelip siperin üstünden geçti.
9.25.	Nemis tankisti o'z tankining gusentsasi sovet jangchilarining qoniga bo'yalganligiga sira shubha qilmagan edi.	Alman tankçı kendi tankının kurdu, Sovyet savaşçılarının kanına bulandığına asla şüphesi yoktu.
9.26.	Ahmadjon pulemyotni tank o'tganda nurab tushgan tuproq ostidan bir siltashda tortib oldi-da, darhol okop bo'yiga o'rnatdi va nemis piyoda askarlarining yaqinroq kelishini kutdi.	Ahmetcan tufeği tank geçtiginde dökölüp düşen toprak altından bir römorkörde çekip aldı hemen siper boyuna koydu ve Alman yaya askerlerinin daha yakına gelmesini bekledi.
9.27.	Nemislar o'q chiqarmasdan jadallab kelmoqda edi.	Almanlar kurşun atmadan hızlanıp gelmekteydi.
9.28.	Yuz-yuz yigirma metr masofa qoldi.	Yüz yüz yirmi kadar metre mesafe kaldı.
9.29.	Ahmadjon kutar edi.	Ahmetcan beklüyordu.
9.30.	Sakson-To'qson metr masofa qolganda Ahmadjonning sherigi asabiylashdi.	Seksen doksan metre mesafe kaldığında Ahmetcan'ın ortağı sinirlendi.
9.31.	-E, otsang-chi!	-E, ya ateş etsene!
9.32.	Ot, axir! dedi.	Şimdi ateş! dedi.
9.33.	Ahmadjon pulemyotning qabzasini mahkam ushlagan holda shchitning	Ahmetcan tufeğinin kabzasını sağlam tuttuğu halde kalkanın deliginden

	teshigidan dushmani kuzatar, aftidan, sherigining soʻzini eshitmas edi.	düşmanı gözetliyordu, anlaşılan arkadaşının sözünü duymuyordu.
9.34.	Sherigi ikkinchi martaba tajanglik qilgandan keyin eshitilar-eshitilmas dedi:	Arkadaşı ikinci defa sinirlendikten sonra duyar duymaz dedi:
9.35.	-Yuragingni keng qil, joʻram.	-Yüregini ferah tut, dostum.
9.36.	Oʻlim umidida shu yergacha kelganidan keyin, bu yogʻiga ham qoʻyib berginki, birontasi ham noumid qaytmasin.	Ölüm ümidiyle buraya kadar geldikten sonra bu tarafa koy ki biri de umutsuz dönmesinler.
9.37.	Beh-beh-beh...	Beh...
9.38.	Shunday paytda Ahmadjonning bu qadar sovuqqonlik qilishi sherigini tish ogʻrigʻiday betoqat qilar edi.	Böyle zamanda Ahmetcan'ın bu kadar soğukkanlı olması arkadaşının dış ağrısı gibi tahammülsüzleştiriyordu.
9.39.	Nihoyat nemislar oltmish-yetmish metr yaqin kelganda Ahmadjon xuddi nemisning tomogʻidan boʻgʻayotganday bir harakat bilan pulemyot tepkisini bosdi...	Nihayet Almanlar altmış yetmiş metre yakına geldiğinde Ahmetcan tıpkı Alman'ın boğazından tutuyormuş gibi bir hareketle tüfek tekmesini bastı...
9.40.	Shunday shiddatli jang kun boʻyi davom etdi.	Bu şiddetli savaş gün boyu devam etti.
9.41.	Dushman kechgacha toʻqqiz marta ataka qildi va har safar qaqshatqiy zarbaga uchrar, oʻq yegan toʻngʻizday oʻzini uyoqdan-buyoqqa urar edi.	Düşman akşama kadar dokuz defa hamle yaptı ve her defasında yıkıcı darbeye uğratıp kurşun yemiş domuz gibi kendini o taraftan bu tarafa vuruyordu.
9.42.	Ahmadjonning boʻlinmasi qoʻshni boʻlinma bilan birlikda kechqurunga borib dushman pozitsiyasiga xiyla kirib bordi.	Ahmetcan'ın bölüğü komşu bölükle birlikte akşamüstü düşman cephesine girdi.
9.43.	Ahmadjon chakalakzordan oʻtib, pulemyotini snaryaddan hosil boʻlgan bir chuqur boʻyiga oʻrnatdi.	Ahmetcan ormanlardan geçip tüfeğini top mermisi sonucu oluşan bir çukura attı.
9.44.	Dushmn roʻparadan hujum qilib qayta-qayta qanshari yorila bergandan keyin, nayrang ishlatmoqchi boʻldi.	Düşman karşıdan hücum edip tekrar tekrar patlattıktan sonra hile yapmak istedi.

9.45.	U, bo‘linmaning orqa tomoniga o‘tib, sarosimalik tug‘dirish uchun soylikdan bir guruh mototsiklchi yubordi.	O bōlūgūn arka tarafina geēip ſaſkīnlīk oluſturmak iēin dereden bir grup motosikletēi gōnderdi.
9.46.	Ahmadjon mototsiklchilarning qorasini ko‘rib, pulemyotini taxt tutgani holda qulay paytni kutib turgan edi, o‘ttiz-qirq metr naridagi bug‘doypoya orasida bir nemisning boshini, undan keyin yelkasini ko‘rib qoldi.	Ahmetcan motosikletēilerin karartısını gōrūp, tūfeēini hazır tuttuēu halde rahat anı bekleyip durmuſtu, otuz kırk metre ōtedeki buēday tarlası sularında bir Alman‘ın baſını ondan sonra omzunu gōrdū.
9.47.	Darhol pulemyotini unga tomon o‘girib o‘t ochdi, lekin shuni bilan lolmay qoldi.	Hemen tūfeēini ōn tarafa ēevirip ateſ etti, ama bununla dilsiz kaldı.
9.48.	Nemis granata irg‘itganidan keyin o‘q yedimi yoki yeganidan keyin irg‘itdimi?	Alman el bombası attıktan sonra kurſun yedi mi veya yedikten sonra attı mı?
9.49.	Granata portladi, uning qayerga tushib portlaganini ham bilib bo‘lmadi.	El bombasının nereye dūſūp patladıēını da bilmiyordu.
9.50.	Ahmadjon ko‘zini ochdi.	Ahmetcan gōzūnū aētı.
9.51.	Uning nazarida, oradan bir necha soat o‘tganday ko‘rinar, lekin jang hanuz bosilmagan edi.	O gōrdūklerinden sonra aradan birkaç saat geēmiſ gibi gōrūnūyordu ama savaſ henūz geēmemiſti.
9.52.	Uning ko‘zi, majaqlangan pulemyot ostida bir oyog‘i qolib talpinayotgan sherigina tushdi.	Onun gōzū ezilen tūfek altında bir ayaēı kalıp ēıkmaya ēabalayan arkadaſına dūſtū.
9.53.	Ahmadjon uni darhol tortib olib qarasa, o‘ng qo‘li yelkasidan uzilgan, faqat bir nimaga ilinib turibdi.	Ahmetcan onu hemen ēekip aldıēında saē kolu omzundan kopmuſtu sadece bir ſey takılıydı.
9.54.	Yarador, hushi joyida bo‘lmasa kerak, o‘rnidan turmoqchi bo‘ldi.	Yaralının bilinci yerinde olmasa gerek, yerinden kalkmak istedi.
9.55.	Ahmadjon uni dast ko‘tarib yugurganicha chakalakzorga olib kirdi.	Ahmetcan onu hemen kaldırıp koſarak ormana alıp girdi.
9.56.	Yaradorni xavfsiz joyga yotqizib, qaytishda Ahmadjonning ko‘zi to‘ntarilib yotgan bir nemis pulemyotiga tushdi.	Yaralıyı tehlikesiz bir yere yatırdıēında virajda Ahmetcan‘ın gōzūne yatan bir Alman tūfeēi ēarptı.

9.57.	Pulemyot buzilmagan, hatto yangi lenta o'tkazilgan, narida o'q solinadigan ikkita metall quti ham turibdi.	Tüfek bozulmamış hatta yeni şarjör geçirilmiş, ileriye mermi yerleşmiş iki tane metal kutu da bulunuyor.
9.58.	Ahmadjon qutilarni qo'ltig'ina qistirdi, pulemyotchi sudrab, yurgurganicha soylikka tomon bordi.	Ahmetcan kutuları koltuğuna sıkıştırdı, nişancıyı sürükleyip koşarak dereye taraf gitti.
9.59.	Soylikda kutilmagan manzarani ko'rdi: soylikdan ketayotgan nemis mototsiklchilarini kimdir pulemyotga tutar, mototiklchilarning ko'pi yiqilgan, qolgani mototsikllarini tashlab, kirgani kavak topolmay, o'zini har yonga urar edi.	Derede beklenmeyen manzarayla karşılaştı, dereden gitmekte olan Alman motosikletçilerin birisi tüfeği tutmuş ve motosikletçilerin çoğu yıkılmış kalanı ise motosikletlerini bırakıp boşluk bulmadan kendini her yana vuruyordu.
9.60.	Tarillayotgan pulemyotga Ahmadjon o'lja pulemyotini jo'r qildi.	Tırlayan tüfeğe Ahmetcan ganimet tüfeğine uydurdu.
9.61.	Qism qorong'i tushguncha dushmanning hamma atakasiga, hamma urinishiga barham berip, qorong'i tushgandan keyin shiddatli hujum boshladi va ikki tepalikan oship, hech qayerda to'xtamay, qishloqqa kirib bordi.	Birlik karanlık düşene kadar düşmanın tüm saldırısına, tüm çabasına son verip, karanlık düştükten sonra şiddetli hücum başlattı ve iki tepeyi aşip hiçbir yerde durmadan köye girdi.
9.62.	Qishloq bir necha joyidan yonmoqda, qizil va oq alanga shu'lasidan dam jigarrang, dam kulrang tusga kirib ko'tarilayotgan tutun, har yonga uchqun sohib, qishloq ustiga yoyilmoqda edi.	Köy birkaç yerinden yanmaktaydı, kızıl ve ak alev ışığından da kahverengi de gri renge girip havalanan duman her yana kıvılcım saçıp köy üstüne yayılmaktaydı.
9.63.	Ko'chalarda nayzabozlik jangi boshlanip ketdi.	Sokaklarda kılıç savaşı başlamıştı.
9.64.	Pulemyotlar, avtomatlar tinmay tarillar, granatalar portlar, xuddi butun urush shu qishloqda bo'layotganday tuyular edi.	Tüfekler silahlar durmadan tarıyorlar, el bombaları patlıyor tıpkı bütün savaş bu köyde oluyormuş gibi duyuluyordu.

9.65.	Yarim kechaga borganda ikki tomon aralashib ketdi.	Gece yarısına geldiğinde iki taraf karıştı.
9.66.	Yong'in shu'lasida qizg'ish tus olgan chang va tutun ichida ko'lankaday yugurib kichkina g'isht imoratning tomida kim dam-badam avtomat otayotibdi?	Yangın ışığında kırmızımsı renk alan toz ve duman içinde gölge gibi yürüyüp küçücük tuğla binanın çatısında kim sık sık otomatik tüfek ateş etmekteydi?
9.67.	Ko'chaga kim granata tashladi?	Sokağa kim el bombası atıyordu?
9.68.	Kim ingrayotibdi?	Kim inliyordu?
9.69.	Bularni daf'atan bilish qiyin; g'aflatda qolmaslik, dushmanga omon bermaslik, o'zimiznikilarga ziyon yetkazmaslik uchun g'oyat hushyor bo'lish kerak edi.	Bunları aniden öğrenmek zor, fırsatı kaçırmadan, düşmana aman vermeden kendimizi ziyan etmemek için çok uyanık olmak gerekti.
9.70.	Jang nihoyatda murakkablashib ketdi.	Savaş son derece çetinleşti.
9.71.	Ahmadjon bir chordevordan o'tib, kichkina maydonga chiqqanida ro'parada pulemyot tarilladi.	Ahmetcan dört duvardan geçip küçücük meydana çıktığında karşıdan tarıyorlardı.
9.72.	Ahmadjon darhol o'zini uyib qo'yilgan g'isht orqasiga olgan edi, buyoq chuqurlik ekan, ag'darilib tushdi.	Ahmetcan hemen kendini toplayıp koyulmuş tuğla arkasına almıştı, büyük derinlikmiş, devrilip düştü.
9.73.	Tepada granata portladi.	Tepede el bombası patladı.
9.74.	Shu choq ikki kishi o'zini shu chuqurga tashladi.	Bu vakit iki kişi kendini bu çukura attı.
9.75.	Biri chuqur bo'yidan nimanidir zo'r berib tortdi, ikkinchisi unga bir nima deb chug'urladi-yu, engashdi.	Birisi çukur derininden güçlü çekti, ikincisi ona bir şeyler bağırdı.
9.76.	Ma'lum bo'ldiki, ikkovi ham nemis.	Belli oldu ki ikisi de Alman.
9.77.	Ahmadjon engashgan nemisning kallasiga belkurak bilan bitta urdi-yu, ustidan irg'ib o'tib, ikkinchisini bo'g'ib oldi...	Ahmetcan eğilen Alman'ın kafasına kürekle vurdu, üstünden atlayıp geçip ikincisini de boğup öldürdü.
9.78.	Tong yorishganda jang bir oz bosildi.	Tan ağardığında savaş biraz duruldu.
9.79.	Ahmadjon uyilib qo'yilgan g'ishtlarni oralab chorrahaga chiqdi, qarasa, tor	Ahmetcan toparlanıp tuğlaları aralayıp kavşağa çıktı, baktığında dar sokakta

	ko'chada to'rt nemis avtomatchisi olti qizil askarni oldiga solib kelayotibdi.	dört Alman otomatik makine nişancısı, altı Kızıl askeri önüne koyup geliyordu.
9.80.	Qizil askarlarning to'rttasi yarador bo'lsa kerak, zo'rg'a qadam tashlab kelar edi.	Kızıl askerlerin dört tanesi yaralı olmalı, güç bela adım atıyordu.
9.81.	Nemislarning bunchalik bamaylixotir kelayotganini ko'rib Ahmadjonning yuragi orziqib ketdi: nainki kecha kuni bo'yi va kechasi bilan bo'lgan jangning yakuni shu bo'lsa!	Almanlar'in bu kadar acele etmeden geldiğini görüp Ahmetcan'in yüreği ağzına geldi, ne gariptir ki gece boyu süren savaşın neticesi bu olsa!
9.82.	Hozir borayotgan otishma nainki nemislar bizga emas, biz nemislarga ko'rsatayotgan so'nggi qarshilik bo'lsa!	Şimdi süren çatışma ne gariptir ki Almanlar bize değil biz Almanlar'a karşılık göstermiş ve işi sona erdirmiştik.
9.83.	Ahmadjon ehtiyotkorlik bilan avtomatdan o'q uzib to'rttala nemisni qulatdi.	Ahmetcan dikkat ve itinayla otomatikten ateş edip dört tane Alman'ı devirdi.
9.84.	Bir lahza gangigan qizil askarlar ahvoni darrov fahmlashdi.	Bir an sersemleşen Kızıl askerler durumu hemen sezdi.
9.85.	Hatto zo'rg'a kelayotgan yaradorlar ham yerda yotgan qurollardan olib, kiyikday chaqqonlik bilan ko'zdan g'oyib bo'lishdi.	Hatta güç bela gelen yaralılar da yerde yatan silahlardan alıp geyik gibi mahirle gözden kayboldu.
9.86.	Ahmadjon yugurganicha muyulishdan o'tgan edi, birdaniga uch nemisga duch kelib qoldi.	Ahmetcan koşarken köşeden geçerken birdenbire üç Alman'a rastladı.
9.87.	Masofa shu qadar yaqin ediki, agar avtomati o'nglanmagan bo'lsa, oldindagi ikki soldatni ota olmay qolar edi.	Mesafe o kadar yakındı ki eğer otomatiği düzeltmemiş olsa ilerideki iki askeri baba olmadan kalırdı.
9.88.	Soldatlar yiqilgani zamon ularning ketidagi ofitser to'pponchasini Ahmadjonga o'qtaldi.	Askerler yıkıldığı zaman onların yanındaki subay tabancasını Ahmetcan'a dayadı.

9.89.	U o'ttiz ikki otar to'pponchani tepkisini bosganida, birin-ketin chiqadigan o'ttiz ikki o'qning kamida yarmi shu keng ko'krakdan jon olishiga sira shubhalanmagan edi.	O otuz iki atan tabancanin tekmesini bastığında art arda çıkan otuz iki kurşunun en az yarısını bu geniş göğüsten can almaya hiç şüphelenmemişti.
9.90.	Biroq Ahmadjon naqd o'lim oldiga shoshib qolmadi.	Ama Ahmetcan hazır ölüme acele etmedi.
9.91.	Uning gangir qolmaganligi nemisning o'ziga o'limni naqd qilib qo'ydi.	Onun şaşkınlığı Alman'ın kendi ölümünü hazırladı.
9.92.	Naqd o'lim oldiga nemis esankiradi, shuning uchun faqat ikkita o'q uza oldi, xolos.	Hazır ölüm önünde Alman sersemleşti, bunun için yalnız iki tane ateş etti, sadece.
9.93.	Buning ham biri bekorga ketib, ikkinchisi Ahmadjonning boshini yalab o'tdi.	Bunun da biri boşuna gidip ikincisi Ahmetcan'ın kafasını yalayıp geçti.
9.94.	Ahadjon nemisning o'ttiz ikki otar to'pponchasiga <<o'zbekning bir qoqar bolg'achasi>> musht bilan javob qildi.	Ahmetcan'ın Alman'ın otuz iki tabancasına “Özbek'in bir çakan çekici” yumrukla cevap verdi.
9.95.	Ofitser yiqildi va yotgan yerida qo'lini ko'tardi.	Subay devrildi ve yattığı yerinden elini kaldırdı.
9.96.	Bu orada jang bosildi.	Bu arada savaş basıldı.
9.97.	Ahadjon ofitserni olib ketdi.	Ahmetcan subayı alıp gitti.
9.98.	Ofitser mast kishiday gindiraklab borar va har gindiraklaganida boshiga xuddi yana musht tushayotganday, pisib, orqada kelayotgan Ahmadjonga qarab qo'yar edi.	Subay sarhoş gibi sersemleşip gidip ve her sersemleştğinde başına tıpkı yine yumruk iniyormuş gibi pusup arkadan gelen Ahmetcan'a bakardı.
9.99.	Ahadjon avtomatini bo'yniga osib olgan, salmoqli qadam tashlab borar va qora, qalin sochi orasidan sizib peshonasiga tushayotgan qonni dam-badam barmog'i bilan sidirib tashlar edi.	Ahmetcan otomatiği boynuna asmış, önemli adım atıyor ve kara kalın saç arasından sızıp alına düşen kanı sık sık parmağıyla siliyordu.
9.100.	Ofitserning qochishga urinish ehtimoli uning xayoliga ham kelmas edi.	Subayın kaçmaya kalkışma ihtimali onun aklına bile gelmezdi.

9.101.	Bir tomondan, shu ketishi bo'lsa, shtabga yetib borsa ham jon; ikkinchi tomondan, har bir daraxti dor, har siqim tuprog'i mozor bo'lib qasos olishga tashna bo'lgan bu yurtda nemis qayoqqa qochib qutula oladi?	Bir taraftan bu gitmeyi olsa karargâha ulaşıp da can, diğər taraftan her bir ağaç darağacı, her bir avuç toprağı mezar olup intikam almaya susamış olan bu ülkede Alman nereye kaçıp kurtulabilir?
9.102.	Ahmadjon «O'ladigan ho'kiz boltadan toymas» degan fikrdan ham uzoq.	Ahmetcan “Ölecek öküz baltadan kaymaz” diye fikirden de uzak.
9.103.	Endi u «fashistni bedurbin ko'radigan» bo'lib qolgan.	Şimdi o “faşisti dürbünsüz görecek” kalmış.
9.104.	Fashist degan maxluq qo'lida qurol bo'lganda va bu qurolni bemalol ishlatish mumkin bo'lgan sharsitdagina o'zi qo'rqqanidan hurib o'zgani qo'rqitmoqchi bo'lgan laychaday po'pisa qiladi:	Faşist denen mahlûk kolunda silah olduğunda ve bu silahı rahatça kullanması mümkün olduğu ortamda kendi korktuğundan kurtulup başkasını korkutmak isterken köpek gibi korkuturdu:
9.105.	«Xal't!» «Rus, taslim bo'!» deydi, kibru havosi baland bo'ladi.	“Dur” “Rus teslim ol!” dedi, kibirli olan.
9.106.	Ofitser hozir «qo'shga qo'shsang ham mayli, ishqilib o'ldirma» deb ketayotibdi.	Subay şimdi “çifteye toplansan da olur, ne de olsa öldürme” diye gidiyordu.
9.107.	Undagi kirbu havo «yengilmas» ruh o'ttiz ikki otar to'pponcha bilan birga shovardilik kolxozchi Ahmadjon Shukurovning cho'ntagiga tushib ketgan edi.	Ondaki kibir ve hava “yenilmez” ruh otuz iki atar tabanca ile birlikte Şavardili kolhozcu, Ahmetcan Şükürov'un cebine inmişti.
9.108.	Bular xarobalar orasidan o'tib, pastqamlikka tushib borayotganda ro'paradagi jar yoqasidan:	Bunlar harabeler arasından geçip, kuytuya vardığında karşıdaki yıkık yakadan:
9.109.	-Ahmadjon, juda panjara gulchinini ushlabsizku,-degan ovoz keldi.	-Ahmetcan, kafes çiçekçisini çok tuttunuz, diye ses geldi.
9.110.	Ofitser darhol qo'lini ko'tarib Ahmadjonga qaradi.	Subay hemen elini kaldırıp Ahmetcan'a baktı.

9.111.	Ahmadjon kuldi.	Ahmetcan güldü.
9.112.	-İe,sutdan og'zing kuysa, qatiqni ham puflab ichar ekansan-da!	-Ee, süttten ağzın yansa, yoğurdu da üfleyip yermişsin!
9.113.	Yuraver, qo'rqma!-dedi.	Yürü, korkma! dedi.
9.114.	Ofitser qo'lini tushirib, Ahmadjon ishora qilgan tomonga yurdi.	Subay elini indirip, Ahmetcan'ın işaret ettiği tarafa yürüdü.
9.115.	Hali jar yoqasidan turib chaqirgan jangchi- xushmo'ylov yigit tushib keldi	Henüz yıkık yakasından durup çağıran savaşı hoş bıyıklı yiğit inip geldi.
9.116.	U, Ahmadjonning peshonasidagi qonni ko'rib, kimnidir chaqirdi va o'zi yaqin keldi:	O Ahmetcan'ın alnındaki kanı görüp, birisini çağırdı ve kendisi de yakına geldi:
9.117.	-Nima bo'ldi, Ahmadjon?	-Ne oldu Ahmetcan?
9.118.	-Mana bu xumparning qilgan ishi-da!	-İşte bu şeytanın yaptığı iş!
9.119.	Boshga otadi-ya, o'lib qoladi ham demaydi.	Başa vurdu, ölüp kaldı da demedi.
9.120.	Hech nima qilmaydi...	Hiçbir şey yapmadı...
9.121.	Ahmadjon to'xtab peshonasidagi qonni yana sidirib tashladi.	Ahmetcan durup alnındaki kanı yine sıyırdı.
9.122.	Ofitser bularga xuddi hozir jo'ja yegan itday ko'z qirini tashlab,sekin yerga o'tirdi.	Subay bunlara tıpkı hazır civciv yiyen köpek gibi göz atıp, yavaşça yere oturdu.
9.123.	Qayerdandir paydo bo'lgan yosh bir jangchi, hech kimdan hech narsa so'ramay, hech narsaga qaramay,yonidan bint chiqarib, Ahmadjonning boshini bog'lashga kirishdi.	Bir yerden ortaya çıkan genç bir savaşı, hiç kimseden hiçbir şey sormadan, hiçbir şeye bakmadan yanından sargı çıkarıp, Ahmetcan'ın başını sarmaya başladı.
9.124.	U bintning uchini yirtar ekan, ofitserga qarab bir nima dedi.	O sargının ucunu yırtarken subaya bakıp bir şey dedi.
9.125.	Ofitser unga javob berdi.	Subay ona cevap verdi.
9.126.	Ahmadjon yalt etib jangchiga qaradi va tanidi.	Ahmetcan ansızın savaşıya baktı ve tanıdı.
9.127.	Bu polk mudofaada yotgan kunlarda yerto'lada bo'lgan kontsertda qiziqchilik	Bu alay savunmada yattığı günlerde bodrumda olan konserde şaka yapan,

	qilgan, hamma <<konferans`e>> deb atagan mariy yigit edi.	tüm “konfederasyona”diye adlandırılan Mari bir yigitti.
9.128.	Hamma <<konferans`e>>degani uchun Ahmadjon uning oti shunday deb o`ylagan edi.	Tüm “konfederasyona” dediği için Ahmetcan onun adının böyle olduğunu düşünmüştü.
9.129.	-Konferans`emisan?	-Konfederasyondan mısın?
9.130.	Balosan-ku.	Çocuksun ya.
9.131.	Qani-qani, gaplash!	Haydi, haydi konuş!
9.132.	<<Konferans`e>> o`z ta`biri bilan aytganda.	“Konfederasyon” kendi tabiriyle söylediğinde.
9.133.	<<Mariy viloyatining xaritadan mikroskop bilan izlaganda ham topib bo`lmaydigan>>bir qishlog`idan;urushga qadar shu qishloq Sovetining sekretari bo`lib xizmat qilar edi	“Mari ilinin haritadan mikroskopla aradığında da bulunmayan” bir köyünden savaşa kadar bu köy Sovyet’in sekreteri olup hizmet ederdi.
9.134.	Bu qishloq kamoli kichkinaligidan tegishqoq o`rtoqlari qishloq oliy sovetining sektretari deb kulishar edi.	Bu köy tam olarak küçüklüğünden şakacı arkadaşları köy yüksek Sovyet’in sekreteri diye gülüşüyorlardı.
9.135.	U nemischani shu lavozimda turib o`zicha o`rgangan.	O Almancayı bu görevde bulunup kendince öğrenmiş.
9.136.	Uning nemischa o`rganishidan murodi, albatta, jang maydonida, chunonchi bavariyalik bir nemis bilan beshariqlik o`zbek Ahmadjon Shukurovga tarjimonlik qilish emas edi.	Onun Almanca öğrenmekten isteği elbette savaş meydanında mesela Bavarianlı bir Alman ile Beşarıklı bir Özbek Ahmetcan Şükürov’a tercümanlık yapmak değildi.
9.137.	U butun umrida birinchi martaba <<tarixiy safar>>ga chiqib Yoshkarolaga borganida ko`p kitoblar olib qaytdi.	O bütün ömründe ilk defa “tarihi sefere” çıkıp Yoşkar Ola’ya ⁷ vardığında çok kitaplar alıp döndü.
9.138.	Bu kitoblar orasida Shekspirning ham bir asari bor edi.	Bu kitaplar arasında Shakespeare’in de bir eseri vardı.
9.139.	Bu kitobni zo`r ishtiyoq bilan o`qidi.	Bu kitabı kusursuz istekle okudu.

⁷ Rusya’da bir şehir.

9.140.	O'zining taassurotini o'rtoqlariga so'zlab berganida, ulardan biri:	Kendinin izlenimini arkadaşlarına söylediğinde onlardan biri:
9.141.	<<Bunaqa zo'r gaplar nemisdan chiqadi>>- dedi	"Bu kadar mükemmel sözler Alman'dan çıkar" dedi.
9.142.	Shu-shu bo'ldi-yu nemis tilini o'rganishga orzumand bo'lib harakat qildi.	Bu bu oldu Alman dili öğrenmeye arzu duyup harekete geçti.
9.143.	Biroq bir necha oy mehnat qilganidan keyin eshitsaki, Shekspir nemis emas, ingliz ekan.	Ama birkaç ay çalıştıktan sonra duydu ki, Shakespeare Alman değil, İngiliz'miş.
9.144.	Bola bechora ko'p xafa bo'ldi.	Çocuk zavallı çok üzüldü.
9.145.	Rayon markaziga borganida, bu qayg'usini partiya kabinetining mudiriga aytgan edi, mudir << Nemislarda ham Shekspirdek zo'r yozuvchilar bor, o'rganaber, kuymaysan>>, dedi.	İlçe merkezine gittiğinde bu hüznünü parti ofisinin müdürüne söylemişti, müdür "Almanlar'da da Shakespeare gibi zor yazarlar var, öğreniver, yanmazsın" dedi.
9.146.	U o'qishni davom ettirdi.	O okumasını devam ettirdi.
9.147.	-Otini so'ra-chi,-dedi Ahmadjon.	-Adını sormak istedi, dedi Ahmetcan.
9.148.	<<Konferans'e>> otini so'ragan edi, ofitser <<Saloti janoza>>ga o'xshagan bir nima deb javob berdi.	"Konfederasyona" adını sormuştu subay, "duayı cenaze namazına" benzeyen bir şey diye cevap verdi.
9.149.	-Shoshmang, Ahmadjon, -dedi.	-Acele etme, Ahmetcan, dedi.
9.150.	Xush mo'ylov yigit,-mening bu zang'arlarga bir savolim bor edi.	Hoş bıyıklı yiğit, benim bu lanetlilere bir sorum vardı.
9.151.	Bu o'rtog'im nemischa bilar ekan, hozir juda mavridi kelganga o'xshab qoldi.	Bu arkadaşım Almanca biliyormuş, şimdi tam zamanı gelmiş gibi.
9.152.	Mumkinmi?	Mümkün mü?
9.153.	Bularning kitobida shundoq ekanki, odamzodni, chunonchi paxta desak, nemislar birinchi sortu boshqa millatlar uchinchi sort; ko'p halqlar hatto sortga ham kirmas emish.	Bunların kitabında böyleymiş, insanoğlu mesela pamuk gibi, Almanlar birinci sınıf diğer milletler üçüncü sınıf; hatta bazı halklar sınıflandırmaya da girmiyormuş.
9.154.	Shu qandoq bo'ladi?	Bu nasıl olacak?

9.155.	«Konferas`e» buni tarjima qilgani yetarli so`z topolmay, ko`proq qo`l harakati bilan bir iloji qilib tushuntirdi.	“Konfederasyona” bunu tercüme edecek yeterli kelime bulamadan, daha çok el hareketiyle bir çare bulup açıkladı.
9.156.	Ofitserning chehrasida nechukdir o`zgarish, harakatida yana kirib havo alomatları paydo bo`ldi.	Subayın yüzünde nasıl değişim hareketinde yine girip hava işaretleri oluştu.
9.157.	U «zer gut»kalimasini bir necha martaba takrorlab bir nimalar dedi.	O “zergut” kelimesini birkaç defa tekrarlayıp bir şeyler dedi.
9.158.	«Konferans`e»ensasi qotib qisqagina tarjima qildi:	“Konfederasyon’un” tuhafına gidip kısaca tercüme etti:
9.159.	-Nemis juda yaxshi emish.	-Alman gayet iyiymiş.
9.160.	Biz bilmas emishmiz, tushunmas emishmiz.	Biz bilmezmişiz, anlamazmışız.
9.161.	-Ha, ha,-dedi Ahmadjon,-«zer gut» degani «juda yaxshi» deganimi?	-Hahaha, dedi Ahmetcan. “zergut” dediği “çok iyi” değil mi?
9.162.	Xo`sh, biz nima qilsak,«zer gut» bo`lar ekanmiz?	Peki biz ne yapsak, “zer gut” olurmuşuz?
9.163.	Qani...	Hani...
9.164.	«Konferans`e» ofitserning javobini tarjima qildi:	“Konfederasyon’a” subayın cevabını tercüme etti:
9.165.	-Nemis qo`l ostida bo`lsa, boshqa millatlar ham yaxshi bo`lar emish.	-Alman el altında olsa başka milletler de iyi olurmuş.
9.166.	Nemisning boshqa hamma xislatlarini shundan bilish mumkin,deydi.	Alman’ın başka tüm vasıflarını böyle bilmesi mümkün, dedi.
9.167.	-Yaxshi bo`lar emish?	-İyi olurmuş?
9.168.	Buning boshqa hamma xislatlarini mana shu gapidan bilsa bo`ladi!	Bunun başka tüm vasıflarını işte bu lafından bilse olur!
9.169.	Ahmadjon bu gapni shunday vajohat bilan aytdiki, tarjimon «aytganini aytdim» deganday ishora qilib ofitserni ko`rsatdi.	Ahmetcan bu lafı böyle görünüşle söyledi ki, tercüman “dediğini dedim” demiş gibi işaret edip subayı gösterdi.

9.170.	Ofitser pisib,ikkala qo‘li bilan boshini ushladi,yana ayanch qiyofaga kirdi.	Subay pusup iki koluyla boshini tuttu, yine acınacak kılığa girdi.
9.171.	Ahmadjon o‘rnidan turdi va hanuz tutamoqda bo‘lgan qishloqni ko‘rsatdi.	Ahmetcan yerinden kalktı ve henüz tütmede olan köyü gösterdi.
9.172.	-Ana <<zer gut!>>-dedi,-men sening hamma xislatlaringni mana shundan bilaman!	-İşte “zer gut” dedi, ben senin tüm vasıflarını işte bundan biliyorum!
9.173.	Xush mo‘ylov yigit qulochkash qilib ofitserning kallasiga solmoqchi edi, Ahmadjon qo‘lini tutdi.	Hoş bıyıklı yiğit, kavrayıp subayın kafasını yumruklayacaktı, Ahmetcan elini tuttu.
9.174.	-Tegma!	Dokunma!
9.175.	Zakon yo‘q.	Yasal değil.
9.176.	Ofitser Ahmadjon ishora qilgan tomonga yurdi.	Subay Ahmetcan’ın işaret ettiği tarafa yürüdü.
9.177.	U endi gandraklamas, lekin boshiga musht tushuvidan xavotir tortib, dam-badam orqasiga qarab borar edi.	O şimdi sendelemeden ama başına yumruk atılacağından kuşkulayıp sık sık arkasına bakıp gidiyordu.
9.178.	Ne-ne umidlar bilan nemischa o‘rgangan mariy yigiti uning ketidan xilda yergacha qarab turdi-da, so‘ng jahl bilan <<tfu!>> deb miltig‘ini qo‘liga oldi.	Ne ümitlerle Almanca öğrenen Mari yiğidi onun sonradan türde yere kadar bakıp durdu sonra öfkeyle “tfu!” diye tüfeğini koluna aldı.
9.179.	Ofitser so‘roq vaqtida:	Subay soru vaktinde:
9.180.	<<Meni asir olgan kishi qayerlik va qanday toifadan?>> deb so‘rabdi.	“Beni esir alan kişi nereli ve hangi sınıftan?” diye sordu.
9.181.	Shtabdagilar <<o‘zbekistonlik, oddiy kolxozchilar toifasidan>> deb javob berishibdi.	Karargâhtakiler “Özbekistanlı, sıradan kolhozcular sınıfından” diye cevap verdiler.
9.182.	Bu gap butun polkka dovuq bo‘ldi.	Bu cümle bütün alaya şöhret oldu.

10.1.	Qismlarimiz shunday shiddatli zarbalar berar, shunday qisib borar ediki, dushman yo‘llarni buzgani, ko‘priklarni	Birliklerimiz böyle şiddetli darbeler verir, böyle sıkıp giderdi, düşman yolları bozmayı köprülerini
-------	--	--

	portlatgani ulgurolmas, ko'p joylarda yarog'- aslahasini tashlab qochar edi.	patlatmaya yetisemez, cho'gu yerlerde silahı atıp kaçardı.
10.2.	Har qadamda tsementlab yoki yog'och va tuproqdan ishlangan va hozir o'pirilgan go'rday bo'lib yotgan dot, dzot, kalamushning uyasiga o'xshagan okop, transheya, tankka qarshi qazilgan chuqur, bir necha qator tortilgan tikanli sim...	Her adimda çimento veya ağaç ve topraktan kullanılan, hazır yıkılan mezar gibi olan mevzi, farenin evine benzeyen siper, hendek ve tanka karşı kazılan çukur birkaç sıra çekilen dikenli tel...
10.3.	Tepaliklarning etagida og'ir to'plar, uzun quvurlari osmonga ko'tarilgan zenitkalar turadi	Tepeliklerin eteğinde ağır toplar, uzun boruları göğe yükselen uçaksavarlar var.
10.4.	Yo'l bo'yida ag'darilgan avtomobillar, majaqlangan tanklar, traktorlar, aravalar yotadi.	Yol boyunda devrilmiş otomobiller, ezilmiş tanklar, traktörler, arabalar duruyordu.
10.5.	Nemis bu yerlarni qosh uchsa qanoti, odam yursa oyog'i kuyadigan tilsimotga aylantirish uchun nima lozim bo'lsa hammasini qilgan, hech narsani ayamagan.	Alman buraları kuş uça kanadı, insan yürüse ayağı yanacak bir büyüye döndürmek için ne lazımsa hepsini yapmış, hiçbir şeye acımamış.
10.6.	Lekin qismlarimiz shularning hammasini o'pirib, yiqib, majaqlab olg'a borar edi.	Ama birliklerimiz bunların tümünü yakıp yıkıp gidiyordu.
10.7.	Qism bir necha kilometr yo'lni jang bilan bosib o'tib, kechga yaqin Zolotorevka qishlog'ining kiraverishida to'xtab qoldi.	Birlik birkaç kilometre yolu savaşla geçip, geceye yakın Zolotorevka köyünün girişinde durup kaldı.
10.8.	Qishloqning kiraverishidagi uylar buzilgan, yotgan va hanuz yonmoqda edi.	Köyün girişindeki evler yıkılmış ve hâlâ yanmaktaydı.
10.9.	Nemislar naridan-beri qazilgan okoplarga o'rnashib, vayronalarga kirib olib, qattiq qarshilik ko'rsatdi.	Almanlar gelişigüzel kazılmış siperlere yerleşip, viranelere girip, sert karşılık verdi.
10.10.	Jang kun botguncha davom etdi.	Savaş gün batıncaya kadar devam etti.
10.11.	Qism qorong'i tushguncha dushmanni oldingi okoplardan surib chiqardi.	Birlik karanlık düşünce düşmanı ilerideki siperlerden sürüp çıkardı.

10.12.	Ataka boshlanadigan vaqtda nemislar buzilgan imoratning podvaliga oʻrnashib, yoʻlni, tepalik va tepalik oraliqlarini pulemyotdan oʻqqa tuta boshladi.	Saldırı başladıktan sonra Almanlar yıkılmış binanın bodrumuna yerleşip, yolu tepeyi ve tepelik aralıklarına makineli tüfikle ateş açmaya başladı.
10.13.	Oʻq vizillar, yerni changitar, bosh koʻtarishning sira iloji yoʻq edi.	Mermi sesleri yeri tozaturdu, başkaldırmanın hiçbir çaresi yoktu.
10.14.	Qapitan Ahmadjonga har qanday qilib boʻlsa ham nemis pulemyotlarini bartaraf qilishni buyurdi.	Yüzbaşı Ahmetcan'a nasıl yaparsa yapsın Alman makineli tüfeklerini bertaraf etmesini emretti.
10.15.	Kapitan buni qanday ishonch bilan buyurgan boʻlsa, Ahmadjon shunday ishonch bilan emaklab ketdi.	Yüzbaşı bunu nasıl inançla emretmişse, Ahmetcan böyle inançla sürünüp gitti.
10.16.	Yoʻl faqat bitta- kuyib tushgan va hanuz tutamoqda boʻlgan uylar osha borish kerak edi.	Yol sadece yanmış ve henüz tütmekte olan evler üzerinden geçmesi gerekiyordu.
10.17.	Oʻt va tutun ichidan odam oʻtib kelishi nemislarning xayoliga ham kelmagan edi.	Ateş ve dumanın içinden birinin geçip gelmesi Almanlar'ın aklına da gelmemişti.
10.18.	Ahmadjon podvalning yoniga borib, ikki teshikka ikkita granata tashladi.	Ahmetcan bodrumun yanına gidip, iki deliğe iki tane el bombası attı.
10.19.	İkki podval emirilib, nemis pulemyotchilari uning xarobasi ostida qolib ketdi.	İki bodrum çöküp, Alman makineli tüfekçiler onun harabesi altında kaldı.
10.20.	Shundan keyin qizm ataka boshladi.	Bundan sonra birlik saldırıya başladı.
10.21.	Zolotorevka qishlogʻiga Ahmadjon va uning boʻlinmasi hammadan burun kirib bordi.	Zolotorevka köyüne Ahmetcan ve onun birliği herkesten önce girdi.
10.22.	Qishloq yarim kechagacha boʻlgan koʻcha janglaridan soʻng dushmandan batamom tozalandi.	Köy gece yarısına kadar sokak savaşlarından ve bütün düşmandan tamamen temizlendi.
10.23.	Ertalab qishloq aholisi, bahor quyoshining dastlabki iliq nuridan	Sabahleyin köy ahalisi, bahar güneşinin ilk ılık ışığından canlanan

	jonlangan jonivorlar singari, o'rmalab ko'chaga chiqa boshladi.	canlılar gibi sürünerek sokağa çıkmaya başladı.
10.24.	Bular o'limdan qolgan, Germaniyaga haydab olib ketilmagan, lekin ikki yil bo'yi ming baloga duchor bo'lib, ming martaba o'limga rozi bo'lgan kishilar.	Bunlar ölümden kurtulmuş, Almaniya'dan kovulup ayrılmamış ama iki yıl boyunca bin türlü belaya maruz kalıp, bin defa ölüme razı olan insanlar.
10.25.	Bo'yni ingichka, xuddi go'laxdan chiqqan kabi bolalar, ko'zlari jovdirab, jangchilar orasidan kimnidir qidirishadi.	Boyu incecik, tıpkı sobadan çıkmış gibi olan çocuklar gözleri ümitle bakıp, savaşılar arasından birisini aradılar.
10.26.	Abgor bo'lib qolgan chollar, kampirlar ro'para kelgan jangchining bo'yniga osilib yig'lashdi.	Harap olmuş ihtiyarlar, yaşlı kadınlar karşı tarafa gelen askerin boynuna sarılıp ağladılar.
10.27.	Butun qishloq ham to'yxona, ham o'lik chiqqan hovliga o'xshar edi.	Bütün köy hem düğün evine hem de ölü çıkmış avluya benziyordu.
10.28.	Bir kampir Ahmadjonni ikki sherigi bilan uyiga olib kirdi.	Bir ihtiyar kadın Ahmetcan'ı iki arkadaşıyla evine alıp girdi.
10.29.	Dahlizda bir chol yotar, uning tirik ekanligini faqat odatdan tashqari ravshan ko'zlaridangina bilib bo'lar edi.	Girişte bir yaşlı adam yatıyordu, onun yaşadığını sadece dışarıya açık gözlerinden anlaşıyordu.
10.30.	Kampir aziz mehmonlarni o'tqizganidan keyin, cholni suyab olib kirdi.	İhtiyar kadın kıymetli misafirlerini oturtuktan sonra yaşlı adama yardım edip girdi.
10.31.	Uning o'ng qo'li va o'ng oyog'i yarim shol edi.	Onun sağ kolu ve sağ ayağı felçliydi.
10.32.	Chol kampirning yordami bilan sandiqning ustiga o'tirar ekan, jangchilarga bir-bir qarab:	Yaşlı adam ihtiyar kadının yardımıyla sandığın üstüne otururken, savaşıllara bakıp:
10.33.	-Lenani ko'rmadilaringmi?	-Lena'yı görmediler mi?
10.34.	Yevgeniyani ko'rmadilaringmi?-deb so'radi.	Yevgeniya'yı görmediler mi? diye sordu.
10.35.	Jangchilar tushunolmay hayron bo'lishdi.	Savaşıllar anlamadan şaşırdılar.

10.36.	Kampir suvda pishirilgan kartoshkani keltirib o'rtaga qo'ygach, zohiran yetmish yoslarda ko'ringan, haqiqatsa esa nihoyati qirq yettiga kirgan Matvey Andreevich Stepanovning boshiga tushgan kulfatlarni so'zlab berdi.	İhtiyar kadın suda pişirdiği patatesi getirip ortaya koyan, görünüşte yetmiş yaşlarında gerçekte ise kırk yediye giren Matvey Andreevich Stepanov'nin başına gelen felaketleri anlattı.
10.37.	-Uning o'g'li - o'n to'rt yashar Andryusha qayerdandir beshta o'q topib olgan ekanu, shu o'q bilan nemis soldatining qo'liga tushibdi.	-Onun oğlu on dört yaşlarında Andryusha neredendir beş tane mermi bulup aldığını bu mermiyle de Alman askerinin eline düşmüş.
10.38.	Matvey Andreevichning butun ko'rgiliklari shundan boshladi.	Matvey Andreevich'in bütün kaderi böyle başladı.
10.39.	Nemislar Andryushani qamab, o'sha kuni kechasi Matvey Andreevichni ham olib ketishibdi.	Almanlar Andryusha'yi tutuklayıp, o günün gecesi Matvey Andreevich'i de alıp gitmişler.
10.40.	İkki kundan keyin mening uyimga bir nemis ofitseri ikki quti koncerva, non, qand ko'tarib keldi:	İki gün sonra benim evime bir Alman subayı iki kutu konserve, ekmek, şeker kaldırdı.
10.41.	Rus tilini xiyla yahshi bilar ekan, uyoqdan-buyoqdan gapirib o'tirdi-yu, to'satdan:	Rus dilini hayli iyi biliyorken o taraftan bu taraftan konuşup oturdu, aniden:
10.42.	-Matvey Andreevichni taniysizmi? deb so'radi.	-Matvey Andreevich'i tanıyor musunuz? diye sordu.
10.43.	-Ha, taniyman, dedim.	-Evet, tanıyorum, dedim.
10.44.	Qo'shni bo'lgandan keyin tanimayman deb bo'ladimi?	Komşu olduktan sonra tanımıyorum diye oldu mu?
10.45.	-O'g'lingiz qayerda?-dedi.	-Oğlunuz nerede? dedi.
10.46.	Yuragim <<shuv>>etdi.	Kalbim "küt" etti.
10.47.	İchimda Matvey Andreevichni qarg'adimu:	İçimde Matvey Andreevich'e lanet ettim:
10.48.	-O'g'lim yo'q, o'lgan, urushdan ilgari o'lgan,-dedim.	-Oğlum yok, öldü, savaştan önce öldü, dedim.
10.49.	Ofitser kuldi.	Subay güldü.

10.50.	-Yolg'on gapirmang, biz hammasini bilamiz.	-Yalan söyleme, biz hepsini biliyoruz.
10.51.	Matvey Andreevchi hammasini aytib berdi.	Matvey Andreevich tümünü anlattı.
10.52.	O'g'lingiz o'lgan emas.	Oğlunuz ölmemiş.
10.53.	-O'lmagan bo'lsa qayerda ekan?	-Ölmemiş olsa neredeymiş?
10.54.	Matvey nima dedi?	Matvey ne dedi?
10.55.	-Biz o'g'lingizni Qizil Armiyaga o'z ixtiyori bilan ketmagan, majbur qilingan deb faraz qilishimiz mumkin.	-Biz oğlunuzun Kızıl Orduya kendi isteğiyle gitmemiş, mecbur edilmiş diye varsayabiliriz.
10.56.	Lekin bu o'zingizga bog'liq.	Ama bu kendinize bağlı.
10.57.	Shuni isbot qilishingiz kerak.	Bunu ispat etmeniz gerek.
10.58.	İsbot qilish uchun hech qanday hujjat, guvoh yoki boshqa narsa talab qilmaymiz.	İspat etmek için hiçbir belge, tanık veya başka şey talep etmiyoruz.
10.59.	Tanigan, bilgan kishilaringizdan yana kimlar majburan olib ketilganini aytib bersangiz kifoya.	Tanıyan bilen kişilerinizden yine kimler mecburen alıp gittiğini söylerseniz yeterli.
10.60.	Siz jabr ko'rgansiz, biz jabr ko'rgan kishining gapiga ishonamiz.	Siz zulüm görmüşsünüz, biz zulüm görmüş kişinin sözüne güveniriz.
10.61.	Bildimki, bu gap Andreevichdan chiqqan emas, chunki o'g'lim Qizil Armiyada emas, partizanlar otryadida ekanini juda yaxshi bilardi.	Anladım ki bu söz Andreevich'den çıkmış değil, çünkü oğlum Kızıl Ordu'da değil, çeteciler takımında olduğunu çok iyi biliyordu.
10.62.	Shudan keyin dadil bo'lib:	Bundan sonra cesur olup:
10.63.	-O'g'lim o'lgan,agar Andreevchi shundoq degan bo'lsa yolg'on aytibdi, yuzlashtiringlar! dedim.	-Oğlum ölmüş, eğer Andreevich böyle demiş olsa yalan söylemiş, yüzleştirin! dedim.
10.64.	Ofitser ketgani o'rnidan turib:	Subay gittiği yerinden kalkıp:
10.65.	-Siz beradigan ma'lumotga muhtoj emasmiz, biz bergan katta imkoniyatdan foydalanishni xohlamasangiz,o'zingiz bilasiz,-dedi.	-Biz verilen bilgiye muhtaç değiliz, size verdiğimiz olanaktan faydalanmayı istemezseniz, siz bilirsiniz, dedi.

10.66.	Eshikka chiqqanda yana pisanda qildi:	Kapıya çıkarken yine şart koydu:
10.67.	-Yana o'ylab ko'ring,-dedi.	-Yine düşünüp bakın, dedi.
10.68.	Ertasiga bir soldat kelib meni komendaturaga olib bordi.	Ertesi gün bir subay gelip beni komutana götürdü.
10.69.	U yerda meni boshqa bir ofitser so'roq qildi.	Orada beni başka bir subay sorguya aldı.
10.70.	Men yana o'sha javobni berib, Andreevich bilan yuzlashtirishni talab qilgan edim, ofitser it bo'lib ketdi.	Ben yine o cevabı verip, Andreevich ile yüzleştirmeyi talep etmiştim, subay köpek olup gitti.
10.71.	Avval xo'p po'pisa qildi, keyin ko'kragimga bir tepdi.	Önce pek korkuttu, sonra göğsümü tekmeledi.
10.72.	Esim og'ib qolgan ekan.	Aklım yana yatıp kalmış.
10.73.	Bir vaqt ko'zimni ochib qarasam, tepamda uchasi turibdi	Bir an gözümü açıp baktığımda, tepemde üç kişi duruyordu.
10.74.	Yana so'roq qildi, yana urdi.	Yine sorguya çekti, yine vurdu.
10.75.	Axir bo'lmagandan keyin <<otamiz>>,dedi.	Son olmadıktan sonra "babamız" dedi.
10.76.	Men qo'rqitayotgandir desam, ikkitasi chindan sudrab chiqib avtomobilga soldi.	Beni korkutuyor desem, iki tanesi gerçekten sürükleyip otomobile koydu.
10.77.	Odam o'lishini aniq bilganidan keyin qo'rqmay qo'yar ekan.	İnsan ölmeyi öğrendikten sonra korkmazmış.
10.78.	Ko'cha qorong'i, mayda qor yogar edi.	Sokak karanlık, küçük kar yağıyordu.
10.79.	Avtomobil' shu o'zimizning ko'chadan o'tdi.	Otomobil bizim sokaktan geçti.
10.80.	Nazarimda, hamma uylarning derazasidan yaqinlari Qizil Armiyada, partizan otryadlarida bo'lgan tanish-bilishlar, yor-do'stlar, qavm-qarindoshlar xuddi tin olmay, ko'zlari jovdiragan holda menga qarab turganday,	Baktığımda, tüm evlerin penceresinden yakınları Kızıl Ordu'da, çeteci tayfalarında olan tanıdık bildik, eş dostlar, arkadaşlar tıpkı nefes almadan, gözleri yardım istiyormuş halde bana bakıyor

	<<aytdingmi?>>deyayotganday bo'lar edi.	gibiydi, "söyledin mi?" diyormuş gibi.
10.81.	Avtomobil` bir joyda to'xtadi.	Otomobil bir yerde durdu.
10.82.	Odam tovushi eshitildi, oppoq qorda yelib yurgan qora sharpalar ko'rindi.	Adam sesi işitildi, bembeyaz karda hızlı yürüyen kara yansımalar göründü.
10.83.	Meni avtomobildan tushirib, oldinga olib o'tishdi.	Beni otomobilden indirip ileriye alıp geçti.
10.84.	Ro'paramda qorayib turgan narsani chuqur gumon qildimu, taqdirga tan berdim.	Karşıda kararıp duran şeyden derin şüphelendi, kadere itiraf ettim.
10.85.	Shu payt qulog'imga birov:	Bu an da kulağıma birisi:
10.86.	-Ayt, kampir, hammasini aytib beraman degin, men seni so'rab olaman,-dedi pichirlab.	-Söyle, yaşlı kadın, tümünü söyleyiver, ben senden soracağım, diye fısıldadı.
10.87.	Buning kim ekanligini bilmadim, o'sha uyimga borgan ofitser deb gumon qildim.	Bunun kim olduğunu bilemedim, o evime gelen subay diye şüphelendim.
10.88.	Birdan avtomobilning chirog'i yoqildi.	Aniden otomobilin lambası yakıldı.
10.89.	Faqat shuni bilaman: ro'paramda qorayib turgan narsa chuqur emas, uzala tushib yotgan uch kishining o'ligi ekan.	Ama bunu anlamadım, karşımda kararıp duran şey çukur değil, düşüp yatan üç kişinin ölüsüymüş.
10.90.	Hali sovumagan qon bug'lanib turar edi.	Hala soğumayan kan buğulanıyordu.
10.91.	U yog'ini bilmayman.	O yağışı bilmiyorum.
10.92.	Hushimga kelib qarasam komendaturada yotibman.	Kendime gelip baktığımda askeri komutanlıkta yatmaktaydım.
10.93.	Tepamda uyimga borgan o'sha ofitser turibdi.	Tepemde evime gelen o subay duruyordu.
10.94.	U bir piyola suv berib:	O bir kâse su verip:
10.95.	-Men sizni so'rab oldim, bundan keyin insofga kelasiz,deb ishontirdim,dedi.	-Ben sizi sorguya aldım, bundan sonra insafa gelin, diye güven verdim, dedi.
10.96.	Ertalab meni qo'yib yuborishdi.	Sabahleyin beni gönderdi.

10.97.	Andryusha nima bo'lganligi ma'lum emas, Matvey Andreevichni bir haftadan keyin ikki soldat hushsiz holda keltirib, uyga tashlab ketibdi.	Andryush'a ne oldugu belli degil, Matvey Andreevich'i bir haftadan sonra iki asker baygin halde getirip, eve atip gitti.
10.98.	U bir yarim oyga yaqin tilsiz, jag'siz yotib, oqibat shunday bo'lib qoldi; o'ng qo'li bilan o'ng oyog'i yarim shol, esi joyida emas.	O bir yarim aya yaqin agizsiz dilsiz yattı sonuç da böyle oldu, sağ koluyla sağ ayağı yarı felç, akli yerinde degil.
10.99.	-Matvey Andreevich bularga qo'lingni ko'rsat,-dedi kampir.	-Matvey Andreevich bunlara kolunu goster, dedi yaşlı kadın.
10.100.	Matvey Andreevich o'ng qo'lini chap qo'li bilan olib stol ustiga qo'ydi va nordon narsa eganday afti burishib, bir ko'zi qisildi.	Matvey Andreevich sağ kolunu sol koluyla alıp masa üstüne koydu ve ekşi şeymiş gibi yüzünü buruşturup, bir gözü kısildi.
10.101.	Uning ikki barmog'i yanchilgan edi.	Onun iki parmağı kırılmıştı.
10.102.	Nemis uni qanday azob-uqubatlarga duchor qilgan ediki, bu ahvolga tushibdi-ma'lum emas.	Alman onu nasıl işkencelere maruz bıraktı ki bu duruma düştü belli degil.
10.103.	Buni o'zidan so'rab bilib bo'lmas ekan.	Bunu kendinden öğrenemezsin.
10.104.	Aftidan,shu barmoqlari yanchilganigina esida qolibdi, xolos.	Anlaşılan sadece parmaklarını kırdıkları aklında kalmış.
10.105.	U hali hushsiz yotgan vaqtida ikki soldat kelib xotini Evgeniya bilan qizi Lenani aravaga bosib olib ketibdi.	O daha baygin yattığı zamanda iki asker gelip hatunu Evgeniya ile kızı Lena'yı arabaya basıp alıp gitti.
10.106.	Shundan beri bulardan ham darak yo'q ekan.	Bundan beri bunlardan da haber yokmuş.
10.107.	Matvey Andreevich yotgan yerida ba'zan xotini yoki qizining otini aytib chaqirar, uyga kim kelsa albatta ikkovini so'rar ekan.	Matvey Andreevich yattığı yerinden bazen hatunu ya da kızının adını söyleyip çağırır, eve kim gelse ilk ikisini sorarmış.
10.108.	Shunday qilib Matvey Andreevich kimsasiz, g'arib bo'lib qolgandan keyin	Böylece Matvey Andreevich kimsesiz, garip kaldıktan sonra yaşlı

	kampir o'z uyiga olib kiribdi, yaqin bir yarim yildan beri parvarish qilar ekan.	kadın kendi evine almış, bir buçuğa yakın yildan beri bakarmış.
10.109.	Ahmadjon kampirning so'ziga quloq solar ekan, o'rmondagi uch partizanning qabri ko'z oldidan ketmas edi.	Ahmetcan yaşlı kadının sözünü dinlerken, ormandaki üç çetecinin mezarı gözünün önünden gitmezdi.
10.110.	Biron xayolga bordi, shekilli:	Bir düşünceye vardı, galiba:
10.111.	-O'g'lingizning oti nima, deb so'radi.	-Oğlunuzun adı ne? diye sordu.
10.112.	Kampir iftixor bilan boshini ko'tarib:	Yaşlı kadın iftiharla başını kaldırıp:
10.113.	-Sergey Alekseevich Mushtako, dedi.	-Sergey Alekseevich Mushtakov! dedi.
10.114.	So'ngra yalt etib Ahmadjonga qaradi.	Sonra ansızın Ahmetcan'a baktı.
10.115.	-Qayerliksan, o'g'lim?	-Nerelisin oğlum?
10.116.	-O'zbekistonlikman, o'zbekman.	-Özbekistanlıyım, Özbek'im
10.117.	Kampir o'zbekni boshqacharoq tasavvur qilar ekanmi, hayron bo'lib qoldi-da, ko'zi jiqqa yoshga to'ldi.	Yaşlı kadın Özbek'i daha değişik hayal etmiş mi, şaşırp kaldı, gözü tamamen yaşla doldu.
10.118.	Ahmadjon nima deyishini bilmay:	Ahmetcan ne diyeceğini bilmeden:
10.119.	-Ha, onajon, o'zbekni eshitmaganmisiz, dedi.	-Evet, anneciğim, Özbek'i duymadınız mı? dedi.
10.120.	Kampir o'zini bosib olgandan so'ng, javob berdi:	Yaşlı kadın kendini bastırdıktan sonra cevap verdi:
10.121.	-Eshitganman, bilaman.	-Duymuşum, biliyorum.
10.122.	Samarqand, Toshkent, Katta Farg'ona kanali, dedi va Ahmadjon bilan boshqatdan ko'rishdi.	Semerkant, Taşkent, Büyük Fergana, dedi ve Ahmetcan ile yeniden kucaklaştı.
10.123.	Bu orada Matvey Andreevich dahlizga chiqib ketgan edi.	Bu arada Matvey Andreevich girişe çıkıp gitmişti.
10.124.	Ko'cha eshigidan uning «Le-na!» degan tovushi eshitildi.	Sokak kapısından onun "Lena!" diye sesi duyuldu.
10.125.	Kampir yugurganicha chiqib ketdi.	Yaşlı kadın koşarak çıkıp gitti.
10.126.	Uning ketidan mehmonlar ham chiqishdi.	Onun arkasından misafirler de çıktı.

10.127.	Matvey Andreevich ostonaga uzala tushib yotar, ko'chadan olib o'tilayotgan asir nemis soldatlarga qarab «Lena!» deb qichqirar edi.	Matvey Andreevich eşiğe düşüp, sokaktan geçen esir Alman askerlere bakıp “Lena!” diye bağıırırdı.
10.128.	Ahmadjon uni ko'tarib uyga olib kirdi.	Ahmetcan onu kaldırıp eve girdi.
10.129	Matvey Andreevich bir narsadan qo'rqqanday hammaga yolvorgan nazar bilan qarar edi.	Matvey Andreevich bir şeyden korkmuş gibi herkese yalvaran bakışlarla bakıyordu.
10.130.	Kampir mehmonlarni ancha yergacha kuzatib qo'ydi.	Yaşlı kadın misafirleri birkaç öteye kadar uğurladı.

11.1.	İkki kun davom etgan dahshatli jang natijasida qo'shinlarimiz aholi yashaydigan yuzdan ortiq punktni ishg'ol qildi, shu bilan nemislarning suyangan tog'i bo'lmish Oryol rayoni istehkomlariga bir necha joydan katta-katta raxnalar soldi.	İki gün devam eden dehşetli savaş sonucunda ordularımız yaşayan nüfus yüzden fazla yeri işgal etti, bununla Almanlar'ın yaslandığı dağ olan Oryol bölgesi istihkâmlarına birkaç yerden büyük büyük ikiye böldü.
11.2.	Dushman yonboshga kelgan, endi uni boshdan oshirib, yerga urish kerak edi.	Düşman yan tarafa gelmiş, şimdi onu başından kaldırıp yere vurmak gerekti.
11.3.	O'rmon chetidagi soylikka o'rnashgan komanda punktida kechasi bo'linma komandirlarining kengash bo'lib o'tdi.	Orman kenarındaki dereye yerleşen ekip, merkezde geceleyin birlik komutanları toplantı yaptı.
11.4.	Bo'linma komandirlariga yo'l-yo'riqlar ko'rsatildi, buyruqlar berildi.	Birlik komutanlarına kılavuzlar gösterildi, emirler verildi.
11.5.	Ufq qizargan mahalda hamma bo'linmalarda qisqa-qisqa mitinglar o'tkazildi.	Ufuk kızıştığı zaman tüm birliklerde kısa kısa mitingler düzenlendi.
11.6.	Mitinglar tamom bo'lmasdan, blindajlar va pana joylarda suhbatlar davom etayotgan vaqtda o't ochish pozitsiyalaridagi to'plardan g'ilof olindi, snaryad yashiklari ochildi.	Mitingler bitirmeden kalkanlar ve sığınaklarda sohbetler devam ettiği zamanda ateş açıp mevzilerdeki toplardan kılıf alındı, top mermi kutuları açıldı.

11.7.	Tanklar taxt holda komanda kutib turdi.	Tanklar hazır halde ekip bekledi.
11.8.	Soat rosa besh bo'lganda go'yo butun yer-ko'k ostin-ustin bo'lib ketdi.	Saat tam beş olduğunda sanırsın bütün yeryüzü altüst oldu.
11.9.	Frontning uncha ham katta bo'lmagan bir uchastkasiga to'plangan minglarcha zambarakning gumburlashidan haybatli bir guvillash hosil bo'ldiki, bunda alohida to'pning ovozi butkul eshitilmas edi.	Cephenin o kadar da büyük olmayan bir arsasına toplanan binlerce silahın gürültüsünden heybetli bir uğultu oldu ki, bundan ayrı topun sesi tamamen duyulmazdı.
11.10.	Havo to'lqini zarbidan daraxtlar egilar, shoxlari sinib tushardi...	Hava dalgası darbesinden ağaçlar eğiliyor, dallar kırılıp düşüyordu...
11.11.	Ahmadjon o'zicha:«Bu to'pchilardn hech narsa ortmaydi, bizga hech narsa qolmaydi, shekilli»,-deb qo'ydi.	Ahmetcan kendince “Bu toplardan hiçbir şey artmadı, bize hiçbir şey kalmadı anlaşılan” diye koydu.
11.12.	Nemis istehkomlarining ustini qoplagan chang va tutunmi yoki muttasil sovurilayotgan tuproqmi- bilib bo'lmas edi.	Alman istihkâmlarının üstünü kaplayan toz ve dumanı ya da durmadan savrulan toprak mı bilinmezdi.
11.13.	Piyoda askarlarimiz hujumga o'tdi.	Yaya askerlerimiz saldırıya geçti.
11.14.	To'p ovozlari asta-sekin bosila boshladi.	Top sesleri gitgide ezmeye başladı.
11.15.	Lekin jang endi avj olgan.	Ama savaş şimdi hızlanmıştı.
11.16.	Chunki dushman pozitsiyalariga bostirib kirgan piyoda askarlarimiz har bir metr yer uchun jon olib, jon bermoqda edi	Çünkü düşman mevzilerine bastırıp giren yaya askerlerimiz her bir metre yer için can alıp can vermekteydi.
11.17.	Katta yo'ldan ikki yuz metr naridagi tepalikda o'nashgan nemis minomyot batareyasi soylikni boshdan-oyoq minaga tutmoqda, shu bilan batal'onning olg'a yurishiga katta monelik qilmoqda edi.	Büyük yoldan iki yüz metre ötedeki tepelikte oturan Alman havan topu bataryası dereyi baştan ayağa mayın tutmaktaydı, bununla grubun ileriye yürümeye büyük engel taşımaktaydı.
11.18.	Bu batareyani bartaraf qilish vazifasi Ahmadjon bo'linmasining zimmasiga tushdi.	Bu bataryayı bertaraf etme görevini Ahmetcan birliğinin sorumluluğuna düştü.

11.19.	Butun batal'onning ko'zi bug'doypoya orasidan shitob bilan emaklab ketayotgan bo'linmada edi.	Bütün grubun gözü buğday tarlası arasından hızla sürünüp giden birlikteydi.
11.20.	Tepalikka bir necha tomondan baravar hujum qilindi.	Tepeliğe birkaç taraftan eşit saldırıldı.
11.21.	Nemis minomyotchilari bu hujumni daf qilishi bilan ovora bo'lib qolganda vzvodlar katta yo'ldan o'ta boshladi.	Alman havan topçuları bu saldırıyı defetmeyle zahmet edip kaldığından bölükler büyük yoldan ateş etmeye başladı.
11.22.	Batal'on kuni bo'yi mana shu xilda jang qilib, kechqurun Oryol ko'chalariga bostirib kirdi.	Grup gün boyu işte böyle savaşır akşamüstü Oryol sokaklarına girdi.
11.23.	Shiddatli ko'cha janglaridan keyin shahar dushmandan batamom tozalandi va uch yuz saksoninchi o'qchi diviziya polklaridan birining bayroqdori ozarbayjonlik Ojarov Oryol ustiga Qizil bayroq tikdi.	Şiddetli sokak savaşlarından sonra şehir düşmandan tamamen temizlendi ve üç yüz sekseninci okçu tümen alaylarından birinin sancaktarı Azerbaycanlı Ocarov üstüne Kızıl bayrak dikti.
11.24.	Uzoq vaqt nemis asoratida azob-uqubat chekkan Oryol aholisi ko'chaga chiqdi.	Uzun zaman Alman esaretinde işkence çeken Oryol halkı sokağa çıktı.
11.25.	Yo'lkalarni bosib qolgan xarobalar ustida bolalar irg'ishlab yurar edi.	Kaldırımları basıp kalan harabeler üstünde çocuklar atlayıp yürüdü.
11.26.	Qayerda biron tank yoki avtomobil to'xtasa, darrov xaloyiq o'rab oladi, suhbat boshlanadi.	Nerede bir tank ya da otomobil dursa hemen halk kuşatır, sohbet başlıyordu.
11.27.	Har bir oila hech bo'lmasa biron jangchini mehmon qilgisi keladi.	Her bir aile hiç olmazsa bir savaşçıyı misafir edesi geliyordu.
11.28.	Markaziy ko'chalardan birida radioustanovka paydo bo'ldi.	Merkezi sokaklardan birinde radyo Ustonovka oluştu.
11.29.	Bir necha minutdan keyin bu ko'chaga odam sig'ishmay qoldi.	Birkaç dakikadan sonra bu sokağa insan sığamadı.

11.30.	Shu yerda Ahmadjon buzilgan bir imoratning zinasida pilotkasi bilan o'zini yelpib o'tirgan Bo'taboyni ko'rib qoldi.	Burada Ahmetcan yikilmiş bir binanın merdiveninde şapkasıyla kendini havalandırıp oturan Bötabay'ı görüp kaldı.
11.31.	U qoraygan, to'lishgan, ko'kragida <<Jangovar xizmatlari uchun>> medali.	O kararmış, dolmuş göğsünde "Savaşçı hizmetleri için" madalya.
11.32.	-Ayyomlari muborak!-dedi Ahmadjon.	-Özel günleri kutlu olsun! dedi Ahmetcan.
11.33.	Bo'taboy Ahmadjonni ko'rib qariyb o'zini yo'qotayozdi; yugurganicha kelib bo'yniga osildi.	Bötebay Ahmetcan'ı görüp neredeyse kendini kaybedecekti, koşarak gelip boynuna sarıldı.
11.34.	So'ngra ikkovi borib zinaga o'tirdi.	Sonra ikisi gidip merdivene oturdu.
11.35.	-Xo'sh, jo'ram Farhod,-dedi Ahmadjon.	-Evet, dostum Ferhat, dedi Ahmetcan
11.36.	Shiriningizdan xat kelib turibdimi?	Sevgilinizden mektup geliyor mu?
11.37.	Xo'p sog'ingandirsiz?	Peki, özlüyor musunuz?
11.38.	-Xat kelib turibdi, Ahmadjon aka.	-Mektup geliyor, Ahmetcan ağabey.
11.39.	Sog'inishga...	Özlemeye...
11.40.	Xat yozishga qo'l tegmayotibdi.	Mektup yazmaya el de'dirmiyordu.
11.41.	Ko'rmysizmi...	Görmüyor musunuz?
11.42.	Bugun beshinchi avgustmi?	Bugün Ağustos'un beşi mi?
11.43.	Rosa bir oydan beri xat yoza olganim yo'q.	Adamakıllı bir aydan beri mektup yazanım yok.
11.44.	To'rtinchi iyulda <<Havo aynip turibdi, kattaroq bo'ron bo'ladiganga o'xshaydi>> deb xat yozgan edim.	Temmuz'un dördünde "Hava aynı duruyordu, daha büyük fırtına olacağına benziyordu" diye mektup yazmıştım.
11.45.	O'shandan beri xat bormaganiga <<o'ldi>> deb o'tiribdimi hali...	O andan beri mektup gelmediğine göre "öldü" diye duruyor mu hala...
11.46.	Ahmedjon kulib dedi:	Ahmetcan gülüp dedi:
11.47.	-Xat yozing.	-Mektup yazın.
11.48.	Tag'in aza ochib yubormasin.	Yine yas tutmasin.

11.49.	Shiriningiz sochini yozib <<voy to‘ram>> lab yursa-ya!	Sevgilinizin saçını yazıp “vay asilzadem” dudak oynatsa ya!
11.50.	Bir oy xat qilmagan bo‘lsangiz, ko‘ngliga har gap keladi.	Bir ay mektup yozmamiş olsanız, gönlüne her laf gelir.
11.51.	Bu urushni o‘z ko‘zi bilan ko‘rmagan odam <<qo‘li tegmagandir>> degan gapni hech o‘ylamaydi.	Bu savaşi kendi gözüyle görmeyen adam “eli değmemiştir” diye lafi hiç düşünmedi.
11.52.	-To‘g‘ri, Ahmadjon aka, bu urushni ko‘rmagan odam...	-Doğru, Ahmetcan ağabey, bu savaşi görmeyen adam...
11.53.	Yo‘q, fashistlarni, fashistlar qilgan ishlarni ko‘rmagan odam desangiz to‘g‘ri keladi.	Yok, faşistleri, faşistler ettiği işleri görmeyen adam deseniz daha uygun olur.
11.54.	Rostini aytaymi?	Doğrusunu söyleyeyim mi?
11.55.	Urush boshlangan yili gazetada bir nemis ofitseri olti yashar bir qiz bolani otib tashlaganligi to‘g‘risidagi maqolani o‘qib ishonmagan edim.	Savaş başladığı yılı gazetede bir Alman subayı altı yaşlarında bir kız çocuğunu vurduğu hakkındaki makaleyi okuyup inanmamıştım.
11.56.	-Endi-chi,- dedi Ahmadjon kulimsirab, endi ishonasizmi?	-Ya şimdi, dedi Ahmetcan gülümseyip, şimdi inanıyor musunuz?
11.57.	-Endimi?	-Şimdi mi?
11.58.	Endi o‘sha muxbirni ko‘rsam, burnini yerga ishqayman.	Şimdi o muhabiri görsem, burnunu yere sürterim.
11.59.	U muxbir fashistni maqtagan ekan!	O muhabir faşisti övenmiş!
11.60.	Nainki fashist qadam bosgan joyda olti yashar bolaning otilishi gazetaga yozgani arziydigan katta hodisa bo‘lsa!	Gerçekten faşist adım bastığı yerde altı yaşlarında çocuğun vuruluşunu gazetede yazdığına değer büyük hadise olsa!
11.61.	Birpas jim qolishdi.	Biran sessiz kaldı.
11.62.	İkkovining ham ko‘z oldidan zo‘r yong‘inlar, behisob o‘lik, shahar va qishloqlarning xarobasi o‘tar edi.	İkisinin de gözlerinin önünden zor yangınlar, sayısız ölü, şehir ve köylerin harabesi geçiyordu.
11.63.	Anchadan keyin Bo‘taboy Ahmadjonning ko‘kragidagi <<Qizil Yulduz>> ordenini,	Birkaç zamandan sonra Bötebay Ahmetcan’ın göğsündeki “Kızıl

	xuddi kapalakni ushlaganday, ehtiyot bilan ushlab ko'rdi.	Yıldız" madalyasını tıpkı kelebeği yakalıyormuş gibi sakınmayla tutup gördü.
11.64.	-Bu xamirning uchidan patirdir-a, Ahmadjon aka, hali sizga katta mukofotlar chiqar?	-Bu hamurun ucundan bir parça, Ahmetcan ağabey hala size büyük ödül?
11.65.	-Qanaqa katta mukofot? Nimaga?	-Nasıl büyük ödül? Neden?
11.66.	-Qilgan ishlaringizni eshitganmiz.	-Yaptığınız işlerinizi duymuşuz.
11.67.	Dovrugingiz butun dunyoga ketgan.	Şöhretiniz bütün dünyaya gitmiş.
11.68.	-Nima ish qilibman?	-Ne iş yapmışım?
11.69.	-Butun boshliq bir qishloq-Zolotorevka sizning nomingizga qo'yiladi-yu, tag'in hech ish qilmaganingizmi bu!	-Bütün başkan bir köy Zolotorevka sizin adınıza koyuldu, yine hiç iş yapmadınız mı?
11.70.	Zolotorevkaga hammadan ilgari kiribsizku.	Zolotorevka'ya hep önceleri giriyorsunuz.
11.71.	-Komandirning buyrug'ini bajardim.	-Komutanın emrini yerine getirirdim.
11.72.	-Nemisni juda yaqin keltirib pulemyotga tutganingizda qancha bor edi?	-Alman'ı pek yakın getirip makineli tüfeğe tuttuğunuzda ne kadar vardı?
11.73.	-Tirigini sanaganim yo'q.	-Dirisini saymadım.
11.74.	O'ligini sanashgan ekan, oltmish yettita chiqibdi.	Ölüsünü saymışken altmış yedi tane çıkmıştı.
11.75.	-Bitta samolyotni ham urib tushiribsiz?	-Bir tane uçağı da vurup düşürmüşsünüz?
11.76.	-Ha.	-Evet.
11.77.	Sherigim lanjlik qilmaganda ikkitasini urib tushinar edim.	Ortağım uyuşukluk etmeseydi iki tanesini vurup düşürecektim.
11.78.	Mudofaada yotgan edik.	Savunmaya yatmıştık.
11.79.	Tepamizda nemis samolyoti aylanib qoldi.	Tepemizde Alman uçağı dolaşıp durdu.
11.80.	Pulemyotni o'nglab otay desam, shergim <<Otma, bizni ko'rib qolsa, bomba tashlaydi>> deb qo'limni ushladi.	Makineli tüfeği düzeltip ateş dediğimde, ortağım "Atma, bizi görürse bomba atar" diye kolumu tuttu.

11.81.	«E, inson,-dedim, urushgani kelganmisan, kavakda yotgan kelganmisan!>>	“E, adam, dedim, savaşa mı geldin, kovukta uyumaya mı geldin!”
11.82.	Samolyot ketib qoldi.	Uçak gitti.
11.83.	Juda alam qildi.	Pek üzüldü.
11.84.	Oradan bir necha kun o‘tgandan keyin boshqasini urub tushirdim.	Aradan birkaç gün geçtikten sonra başkasını vurup düşürdüm.
11.85.	Ahmadjon o‘rnidan turdi.	Ahmetcan yerinden kalktı.
11.86.	-Xatlashib turaylik, Bo‘taboy.	-Mektuplaship duruyoruz, Bötebay.
11.87.	Endi, Berlinda ko‘rishguncha xayr.	Şimdi Berlin’de görüşünceye kadar hoşça kal.
11.88.	Tezroq urushni tamom qilib qaytmasak bo‘lmaydi,ketmonni chollarning qo‘liga berib kelganmiz.	Daha hızlı savaşı tamamlayıp dönmezsek olmaz, çapayı yaşlıların eline verip geliriz.
11.89.	Ahmadjon olomon orasiga kirib ketdi.	Ahmetcan kalabalık arasına girip gitti.

12.1.	Polk Bryansk o‘rmonlaricha bo‘lgan qariyb yuz ellik kilometr masofani jangsiz bosib o‘tdi.	Alay Bryansk ⁸ ormanlara kadar olan neredeyse yüz elli kilometre mesafeyi savaşı basıp geçti.
12.2.	Bu o‘rmonda turib, qaltis zarba yegan, lekin hali yanchib tashlanmagan dushmanga qarshi yangi hujumga tayyorlik ko‘rish kerak edi.	Bu ormanda durup, riskli darbe yiyen ama hala ezip atmayan düşmana karşı yeni hücum hazırlık görmek gerekti.
12.3.	Bir kuni Ahmadjonni polkovnik chaqirtirdi.	Bir gün Ahmetcan’ı albay çağırttı.
12.4.	Ahmadjon ro‘para bo‘lganda polkovnik kulimsirab:	Ahmetcan karşı olduğunda albay gülümseyip:
12.5.	-O‘tiring, serjant, nima uchun chaqirganimizni bilasizmi?-dedi.	-Oturun çavuş, ne için çağırdığımızı biliyor musunuz, dedi.
12.6.	-Bilmayman, o‘rtoq polkovnik.	-Bilmiyorum, yoldaş albay.
12.7.	-Ustingizdan arz qilishdi...	-Üstlerinizden şikâyet geldi...
12.8.	Nemislar sizdan norozi.	Almanlar sizden memnun değil.

⁸ Rusya’da bir şehir.

12.9.	Polkovnik o'rnidan turib, unga yaqin keldi.	Albay yerinden kalkip, ona yaqin geldi.
12.10.	Polkovnik bu gapni kulib aytgan bo'lsa ham, Ahmadjon bir vaqtlar asir nemisni kuydirmoqchi bo'lgani va uni kapitan qutqazgani yodiga tushib, izoh bera boshladi.	Albay bu lafi g'ulup soylemiş olsa da Ahmetcan bir zamanlar esir Alman'ı yakmak istediğini ve onu yüzbaşı kurtardığını aklına gelip, açıklamaya başladı.
12.11.	-O'rtoq polkovnik, men u vaqtda yuragimdagi g'azab o'tini qayerga sochishni bilmas ekanman.	-Yoldaş albay, ben o zamanda yureğimdaki öfke ateşini nereye saçacağımı bilmezmişim.
12.12.	U vaqtda bizni osgani arqon ko'tarib kelgan nemisni ko'ribmanu unga arqon eshib berayotgan butun Germaniyani unutibman.	O zamanda bizi asmak için halatını alıp gelen Alman'ı görüp ona halat eğirip veren bütün Almanya'yi unutmuşum.
12.13.	Polkovnik uning yelkasiga qo'lini tashlab ko'ziga tikildi.	Albay onun omzuna elini atıp gözlerini dikti.
12.14.	-Harholda nemis ofitser sizdan qattiq shikoyat qildi.	-Herhalde Alman subay sizi sert şikâyet etti.
12.15.	-Qaysi biri, o'rtoq polkovnik?	-Nasıl biri, yoldaş albay?
12.16.	-To'pponcha otib boshingizni yarador qilgan ofitser...	-Tabanca atıp başınızı yaralayan subay...
12.17.	Siz uning boshiga bir musht tushiribsiz.	Siz onun başına bir yumruk atmışsınız.
12.18.	Ahadjon polkovnikning tegishayotganini bilganidan so'ng, kulib javob berdi:	Ahmetcan albayın dokunduğunu anladıktan sonra gülerek cevap verdi:
12.19.	-Ha, bir musht urdim, o'rtoq polkovnik, ikki mushtni ko'tara olmas edi.	-Evet, bir yumruk attım, yoldaş albay, iki yumruğu toptan alamadı.
12.20.	Chalasiga biz qarzdor.	Yarisına biz borçluyuz.
12.21.	Raschyotni Berlinda qilamiz.	Ödemeyi Berlin'de yapacağız.
12.22.	-Ofitser sizning kim va qayerlik ekaningizga ko'p qiziqdi.	-Subay sizin kim ve nereli olduğunuzla çok ilgilendi.
12.23.	Lagerga jo'nash oldida leytenantdan:	Kampa gitme öncesinde teğmenden:

12.24.	«O'sha odamni yana bir ko'rsam»- deb iltimos qilibdi.	“O adamı yine bir görsem” diye rica etti.
12.25.	U vaqtda ko'zi tinib ko'rmagan ekan-da.	O zamanda gözü dinip görmemiş de.
12.26.	Leytenant: «Sen bir martaba ko'rgansan endi ko'rmaganlar ko'rsin» deb javob beribdi.	Teğmen: “Sen bir defa görmüşsün görmeyenler görsün” diye cevap verdi.
12.27.	Polkovnik birpas jim qolgandan keyin:	Albay biraz sessiz kaldıktan sonra:
12.28.	-İkkovimiz birinchi martaba qayerda uchrashganimiz esingizda bormi?-deb so'radi.	-İkimiz ilk defa nerede karşılaştığımız aklında var mı? diye sordu.
12.29.	Bu narsa Ahmadjonning xotirida bor edi, darrov javob berdi:	Bu şey Ahmetcan'ın hafızasında vardı, hemen cevap verdi:
12.30.	-Qishda, mudofaada yotgan vaqtimizda, o'rtoq polkovnik.	-Kışın, savunma yattığımız zamanda, yoldaş albay.
12.31.	-O'shanda menga nima deb savol berganingiz ham esingizda bormi?	-O zamanda bana ne diye soru sorduğunuz da aklınızda mı?
12.32.	-Bor,«Siz Oltin Yulduzni qanday qilib olgansiz, shuni aytib bergangiz» degan edim.	-Var, “Siz Altın Yıldız'ı nasıl aldınız, bunu söyleyiniz” demiştim.
12.33.	-Men nima deb javob bergan edim?	-Ben ne diye cevap vermiştim?
12.34.	-Bilmayman, degan edingiz.	-Bilmiyorum, demiştiniz.
12.35.	Yana shuni aytdingizki...	Yine bunu söylediniz...
12.36.	Shu payt ad'yutant kirib, polkovnikka bir qog'oz uzatdi.	O anda yaver girip, albaya bir kâğıt uzattı.
12.37.	Polkovnik qog'ozni ko'zdan kechirar ekan:	Albay kâğıdı gözden geçirirken:
12.38.	-Xo'sh, xo'sh? -dedi.	-Peki, peki? dedi.
12.39.	-Yana shuni aytgan edingizki, qahramon bo'lishni hech qachon o'ylamagan ekansiz...	-Yine bunu söylemiştiniz, kahraman olmayı hiçbir zaman düşünmezsiniz...
12.40.	Polkovnik qo'lidagi qog'ozni silkib Ahmadjonga uzatdi.	Albay elindeki kâğıdı silkib Ahmetcan'a uzattı.

12.41.	Ahmadjon qog‘ozga ko‘z yugurtirmasdan burun polkovnik o‘rnidan turdi-da, qulochini yozib:	Ahmetcan kâğida göz gezdirmeden önce albay yerinden kalktı, kucak açıp:
12.42.	-Sovet Ittifoqi Qahramoni unvoni bilan tabrik qilaman!	-Sovyet Ittifaq Kahramanı ünvanıyla tebrik ediyorum!
12.43.	Dedi va o‘rnidan turushga ulgura olmagan Ahmadjonni quchoqladi.	Dedi ve yerinden kalkmaya yetişemeyen Ahmetcan’ı kucakladı.
12.44.	Ahmadjon butun umrida birinchi martaba shunday sarosimalikka tushgan edi.	Ahmetcan ömründe ilk defa böyle şaşkınlığa düşmüştü.
12.45.	U darhol o‘zini o‘nglab:	O hemen kendini düzeltip:
12.46.	-Sovet Ittifoqiga xizmat qilaman!-dedi.	-Sovyet Ittifakına hizmet ederim! dedi.
12.47.	O‘zining tovushi o‘ziga uzoqdan eshitilganday tuyuldi.	Kendinin sesi kendine uzaktan duyuluyormuş gibi duyuldu.
12.48.	-Xo‘sh, serjant, dedi polkovnik.	-Peki, çavuş, dedi albay.
12.49.	Endi javob berish sizning navbatingiz.	Şimdi cevap vermek için sizin sıranız.
12.50.	Oltin Yulduzni siz qanday qilib oldingiz?	Altın Yıldız’ı siz nasıl aldınız?
12.51.	Ahmadjon nima deyishini bilmas edi.	Ahmetcan ne diyeceğini bilmiyordu.
12.52.	Sentyabrning boshlarida polk g‘arbga tomon yo‘l oldi.	Eylül’ün başlarında alay batıya taraf yol aldı.

SONUÇ

Bu çalışmada Abdullah Kahhar'ın "Altın Yıldız" adlı eseri Özbek Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarılmış ve metin şekil bilgisi açısından incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular şu şekildedir:

1. Özbek Türkçesinde yer alan yapım ekleri ile Türkiye Türkçesinde yer alan yapım eklerinin birçoğunun fonetik farklılıklar dışında ortak olduğu görülmektedir. Türkiye Türkçesinde ekler düzlük yuvarlaklık uyumuna girerken Özbek Türkçesinde genellikle tek şekilli olarak kullanılmaktadır. (tur+li 3/37, uch+inchi 1/16, baxt+siz 6/24)
2. İncelenen metinde 32 tane isimden isim yapım eki bulunmuştur. Bu ekler arasında "ba+, be+, no+, bar+, ham+" gibi Arapça ve Farsça ön ekler de yer almaktadır. Bu eklerden "ba-" dışında tümü Türkiye Türkçesinde de kullanılmaktadır. (bar+dam 1/20, be+kor 4/76, no+munosib 1/28,)
3. İncelen metinde Türkiye Türkçesinde bulunmayan isimden isim yapım eklerinden bazıları şu şekildedir: +aki, +ala, +boz, +chasiga, +do'z, +furush, +gina/+kina/+qina, +go'y, +(i)mtir, +lab, +loq, +mon, +ov, +ovlon, +paz, +roq, +simon. (bir+ov 1/81, ko'p+roq 2/55)
4. İncelenen metinde 9 tane isimden fiil yapım eki bulunmuştur. Ortak bazı ekler şunlardır: quchoq+lash- 3/41, hay+qir- 1/52, qiz+ar- 6/14 Türkiye Türkçesinde aşağıda örneği verilen bu ek bulunmamaktadır. chug'+urla- 2/68
5. İncelenen metinde fiilden fiil yapım eklerinden hem Özbek Türkçesinde hem de Türkiye Türkçesinde ortak olan bazı eklere örnek olarak: chiq-ar- 3/42, bil-dir-1/52, yoy-il- 9/62, tani-sh- 1/93, tani-t- 3/8. Türkiye Türkçesinden olmayan fiilden fiil yapım ekine örnek olarak metinde geçen: o't-kaz-1/22, yot-qiz- 9/56, kul-imsira- 5/37
6. Metinde 11 tane fiilden isim yapım eki tespit edilmiştir. Örnek olarak: chiq-ish 5/3, tuy-g'u 4/16, buy(u)r-uq 8/30 verilebilir.
7. İyelik ekleri birkaç fonetik farklılıkla her iki lehçede de aynıdır. (tanklarimiz 7/1, xotingiz 2/36)
8. Özbek Türkçesinde 3. teklik iyelik ekinin hâl ekleriyle kullanımında zaman zamir n'si kullanılmaz. Bu durumu karşılayan örneklerle incelenen metinde de rastlanmaktadır. (eshig+i+da 3/14, etag+i+da 7/10, ko'krag+i+da 11/31)

9. İsimlerde soru eki olan “mi” Türkiye Türkçesinde ayrı yazılırken Özbek Türkçesinde bitişik yazılır ve tek şekillidir. Bor+mi 12/211, **siz**+mi, men+mi? 2/55
10. İsim çekim eklerinden çokluk eki Türkiye Türkçesinden farklı olarak tek şekillidir. (qush+lar 8/3, yiğit+lar 2/48, uy+lar 1/70, yosh+lar 1/1)
11. Özbek Türkçesinde ek-fiilinin şart çekiminin olumsuzu dışında diğer tüm ek-fiil zamanlarında “emas” olumsuzluk edatı kullanılmaktadır. (tajang emasman 1/94, esi joyida emas 10/98, bu suv emas 11/58)
12. Özbek Türkçesinde, isimlerde bildirmenin şartı bo‘l- (ol-) fiiliyle yapılır. (sen bo‘lsang 4/54, o‘nglanmagan bo‘lsa 9/87, hodisa bo‘lsa! 11/60)
13. Sıra sayı sıfatlarında rakamların yanına Türkiye Türkçesinde nokta koyulurken Özbek Türkçesinde kısa çizgi konulur. İki lehçede de “+(i)nci” şeklinde okunur. (Oltinchi kuni 3/5, yuz birinchisi 2/73, to‘rtinchi kuni 5/15)
14. Türkiye Türkçesinde üleştirme sayı sıfatında “+Ar,+şAr” ekiyle oluşturulurken Özbek Türkçesinde “+tadan” ekiyle oluşturulur. Metinde bir örneği bulunmaktadır: sakkiz+tadan 7/8
15. Özbek Türkçesinde yinelenen kelimeler arasına kısa çizgi konur: buyruq-buyruq 4/70, alohida-alohida 2/62, katta-katta 1/70.
16. Özbek Türkçesinde hareketin yapılışıyla ilgili ihtimali ortaa koymak için öğrenilen geçmiş zaman eki olan –gan’dan sonra -dir eklenir. (Keyin, albatta, hushidan ketgandir, qo‘li tegmagandir 11/51)
17. İncelenen metinde 2. teklik ve 3. çokluk şahıs eklerinin üst üste kullanıldığı görülmektedir. (Lenani ko‘rmdilaringmi? 10/33, Yevgeniyani ko‘rmdilaringmi?-deb so`radi. 10/34)

KAYNAKÇA

- Abdurahmonov, G. (1996). *O'zbek tili grammatikasi*. Toshkent: O'qituvchi Nashriyot.
- Abdurahmonov, G., Shukurov, S. (1973). *O'zbek tilining tarixiy grammatikasi*. Toshkent: O'qituvchi Nashriyot.
- Abdurahmonov, H. (1989). *Qadimgi turkiy til*. Toshkent: O'qituvchi Nashriyot.
- Argunşah, M. (2018). *Çağatay Türkçesi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin Grameri*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Böler, T., Vural, H. (2011). *Ses ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Çoşkun, M. V. (2017) *Özbek Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Giray, E. (2021) *Abdullah Kahhar'ın Hikâyeciliği*. İstanbul: Çizgi Yayınevi.
- Gülensoy, Tuncer (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Hojiyev, A. (1973). *Fe'l*. Toshkent: O'zbekiston SSR Fan Nashriyoti.
- Hojiev, A. (1989). *O'zbek tili so'z yasalishi*. Toshkent: O'qituvchi.
- Fozilov, E. (1965). *O'zbek tilining tarixiy morfologiyasi*. Toshkent: Fan Nashriyot.
- Korkmaz, Z. (2019). *Türkiye Türkçesi Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mahmudov, Q. (2006). *O'zbek tilining tarixiy fonetikasi*. Toshkent: İjod Nashriyor Uyi.
- Mamatov, A. (2009). *O'zbek tili leksikologiyasidan materiallar*. Toshkent: yayınevi yok.
- Mirtojiyev, M. (1992). *Hozirgi o'zbek tili*. Toshkent: O'qituvchi Nashriyot.
- Muxtorov, A., Sanaqulov, U. (1995). *O'zbek adabiy tili tarixi*. Toshkent: O'qituvchi Nashriyot.
- Öztürk, R. (2011). *Özbek Türkçesi El Kitabı*. Konya: Çizgi Yayınevi.
- O'zbekiston SSR Fanlar Aqademiyesi A.S. Pushkin Nomidagi Til va Adabiyot İnstituti. (1975). *O'zbek tili grammatikasi*. Toshkent: O'zbekiston SSR Fan Nashriyoti.
- Pinxasov, Y. (1969). *Hozirgi o'zbek adabiy tili. Leksikologiya va Frazologiya*. Toshkent: O'qituvchi Nashriyot.

- Qodirov, P. (1972). *Til va dil*. Toshkent: O'zbekiston Nashriyoti.
- Rahmatullayev, S. (2000). *O'zbek tilining etimologik lug'ati*. Toshkent: Universitet Nashriyoti.
- Rahmatullayev, S. (2002). *O'zbek tilining yangi alifbosi va imlosi*. Toshkent: Universitet Nashriyoti.
- Rahmatullayev, S. (2006). *Hozirgi adabiy o'zbek tili*. Toshkent: Universitet Nashriyoti.
- Reshetov, V., Shoabdurahmonov, S. (1978). *O'zbek dialektologiyasi*. Toshkent: O'qituvchi Nashriyot.
- Sanaqulov, U. (2004). *O'zbek adabiy tili tarixining ilk davrlari*. Toshkent: G'afur G'ulom Nomidagi Nashriyot- Matbaa Ijodiy Uyi.
- Sapayev, Q. (2009). *Hozirgi o'zbek tili*. Toshkent: Nizomiy Nomidagi Toshkent Davlat Universiteti.
- Tojiyev, Y. (1992). *O'zbek tili morfemikasi*. Toshkent: y.y
- Tursunov, U. O'rinboyev. B. Aliyev. A. (1995). *O'zbek adabiy tili tarixi*. Toshkent: O'qituvchi Nashriyot.
- Üşenmez, E., Boltabayev, S., Tuğlacı, G. (2016). *Özbekçe Türkçe Sözlük*. İstanbul: Türk Dünyası Vakfı Yayınları.
- Yıldırım, H. (2012). *Özbek Türkçesi*. Ankara: Gazi Kitapevi Yayınları.
- Yusuf, B. (1993). *Türkçe özbekçe sözlük*. Toshkent: Özbek-Remaksa Yayınevi.
- Yusupxo'jayeva, H. (1988). *O'zbek tili izohli lug'atida fe'llarning ishlanishi*. Toshkent: Fan Nashriyoti.
- G'ulomov, A., Asqarova, M. (1965). *Hozirgi o'zbek adabiy tili*. Toshkent: O'qituvchi Nashriyot.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Gökçenur DUMLU
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Eğitimi	
Yüksek Lisans Eğitimi	
Bildiği Yabancı Diller	
İletişim	
E-posta	